Austr. 4647-2

Svastics

<36616876200017

<36616876200017

Bayer. Staatsbibliothek

MAGYAROK'

HISTÓRIÁJA,

MELLYET

CSÉTSÉNYI SVÁSTICS IGNÁTZ

A' Győri Püspökségnek Mosonyi Esperestségében

Sz. Miklósi Plébános íra.



MÁSODIK KÖNYV.

1467

POSONYBAN,

BELNAY GYÖRGY ALOYSIUS' BETŰIVEL, ÉS

KÖLTSÉGÉVEL. 1805.



Bayerische
Staatsbibliothek
München

BEVEZETÉS.

Száz esztendővel ez előtt miként gúnyolták más Nemzetbeliek a' Magyarokat, hogy az idegen nyelvet nagyobbra betsűlnék a' magokénál: kitetszik azoknak számos könyveikből; valamint azon időbeli Tudós Hazánkfia, Hont Vármegyei *Czvittinger Dávid*' nyilvánságos bizonyságából is, a' ki ezen egyéb Nemzetek előtt olly igen útálatos hibát el akarván távoztatni Földieitől, egész Európa' értésére Deák nyelven, mellyhez főképpen ra-

gaszkodtak vala, keményen feddette őket, illy értelemmel: Jól mondotta *Euripides* *): Imperat necessitas amare Patriam cunctis: Természeti Törvény kénszerít mindnyájunkat Hazánk' szeretetére. Mert vólt é valaha olly Nemzet, melly az ő Hazájához kedvet, 's szeretetet nem mutatott vólna? A' Romaiak annyira gondoskodtak magok eránt, hogy legnagyobb szorgalmatosságot és fáradtságot fordítottak légyen Hazájoknak, 's Hazai nyelveknek diszére. A' Görögök se' mulatták el Históriájokat anyai nyelveken lerajzolni: annál inkább törekedtek ebben a' Zsidók; 's mostaniglan a' Németek, Frantziák, Spanyolok. Tsupán a' Magyar Nemzetben tsudálva keresik a' tsinosabb Nemzeteknek majd minden Tudóssai: mi oka lehet annak, hogy magok a' Magyarok az ő Ha-

*) Euripides Görög Poéta vólt, még pedig olly betses a' maga Nemzeténél, hogy annak verseit még a' Katonák is énekelték légyen: hanem Czvittinger a' Deák fordításból hozta fel a' Haza eránt tett fontos mondását.

zai nyelveket mintegy megútálják; és azonn se Nemzetjek' Históriáját, sem egyéb szép tudományokról való könyveket írni nem iparkodnak?

Azért többször immár megboszszonkodtam vólt az én Hazámfiainak azon magok' elhagyására; hogy mintegy megbabonáztatván, az ő szép, katonás, és Fejedelmi nyelveket olly kevésre betsűlik, 's annak tsinosítására, öregbítésére, kidolgozására, 's tökélletesítésére nem fordítják igazán gondjokat. Hogy a' haszonról; melly a' Magyar nyelvnek szorgalmatos míveléséből az egész Magyarságra terjedne, többet ne szóllják; tsak a' Magyar nyelven írott Históriáknak gyakor olvasásából millyen ösztönt nem venne a' Köz-Magyar is a' jó erkőltsökre; és az erkőltstelenségtől való iszonyodásra? Melly szép tanúságot, és példát az egész Magyar Nemzet azon ditsősségnek útjára, mellyen bajnokúl törtettek az ő ditső Elei?

Hogy most, a' midőn seregenként mutatják magokat tanúlttságos Iróink; nem élhetne általjá-

ban illy feddődéssel ezen Selmetzi Tudósunk; a' bizonyos: serkentésének mindazáltal még a' mostani Magyaroknál is vagyon helye. Engem' is nem más indított a' Magyarok' Históriájának írására, mellynek második könyvét adom itten világosságra: holott nagyobbára, valamint az elsőben, a' Magyar Históriában jelesen forgott Püspök *Pálma Károly* utánn teszem lépéseimet; úgy mindazáltal hogy ezen Kronikám nem tsak hangzásával, hanem szabásával is más légyen az igaz Magyar előtt; a' ki immár ezen második Könyvben a' Magyar Korona', 's Nemzet' történeteiről *Ventzel* Királytól fogva *Zápolyai János'* királykodásáig emlékezhetik.

ELSŐ RÉSZ.

A' Magyarok' tettei külömbféle Nemzetbeli Kiralyok alatt tovább kétszáz esztendőknél, melly idő' folyásával megmutatták azt; hogy tsak akkor kerül veszedelembe szép Hazájok, midőn magok köztt az egyenetlenségnek helyt engednek.

ELSŐ SZAKASZ.

A' Korona eránt való vetélkedésről, 's a' Magyarságnak az ő szabadsága' nemes védelmezéséről, egyéb tetteivel együtt, Ventzel, Ottó, 's Robert Károly Királyok idétt. 1-ső *óld.*

II SZAKASZ.

Olly időn kezdődik ez, mellynél bóldogabbat nem ért a' Magyar Nemzet: holott Nagy Lajosnak hasonlíthatatlan uralkodása alatt a' ditsősségnek legfőbb póltzára jutott vala. Továbbá előadja a' Magyarok dolgát I Mária; II Károly; Sigmond; Albert;

Ersébet, és Ulászló Királysága, 's Hunyadi János' kormányozása alatt, V László' Királyságával egyetemben. 49-dik *óld.*

III SZAKASZ.

A' Magyar Nemzetnek megújúlt ditsősségéről, 's annak az egyenetlenségből származott elhanyatlásáról, több hadi, és polgári dolgainak előadása mellett, Hunyadi Mátyás; II Ulászló; II Lajos, és Zápolyai János' Királykodásakor. 229-dik *óld.*

ELSŐ RÉSZ.

Magyarok' tettei a' külömbféle Nemzetbeli Királyok alatt tovább két száz esztendőnél; melly idő' folyásával meg-mutatták azt: hogy tsak akkor kerűl veszedelembe szép Hazájok, midőn magok köztt az egyenetlenségnek helyt engednek.

ELSŐ SZAKASZ.

A' Korona eránt való vetélkedésről, 's a' Magyarságnak az ö szabadsága' nemes védelmezéséről, egyéb tetteivel együtt, Ventzel; Ottó; 's Robert Károly Királyok alatt.

Azon szomorúsága felett, mellyet okozott minden jó Hazafinak ditsö Árpád' férjfi Ágának ki-holtta, még az is keserítette a' nemesen gondolkozó Magyarságot; hogy maga valóságos szabadságával békével nem élhetett. Emlékeztünk vólt az előbbeni Könyvnek utóllyán az Országnak azon Budai Gyűléséről, mellyben *Ventzelt* Magyar Királynak kiáltották mindnyájan. E' szerént tehát a' Kalotsai Ersek *Ilmuri János*, több Követekkel együtt *Prágába* menvén, a' Magyar Nemzet' nevével a' Koronát, és Orszagot a' Tsehek' Ki-

rállyának második *Ventzelnek* ajánlotta. Ez, meg-dítsérvén az Ország' Rendjeinek gondoskodását, nem fogadta vólt el ezen Országos ajánlást, okáúl advån az ő sok népe erant való terhes gondjait; holott tsak azon pert, mellyet innét magára háramlani látott, akarta el-kerűlni: mindazáltal arra intette a' Követeket, hogy, ha úgy tetszene a' Magyaroknak, választanák Királlyoknak az ő egygyetlen egy fiját ugyan *Ventzelt*, Tseh Országnak örökösét, kit szűle néki az ő *Judith* Felesége, *Rudolf* Tsászárnak Leánya; meg-ígérvén egyszersmind, hogy ő minden erejét arra fogná fordítani, hogy Ez bátorságos lenne a' Nápolyi fortély ellen. Ezeket midőn a' Magyarok helybe hagyták vólna; második *Ventzel* az ő fiját egész *Gödingig* vezette Morvában, a' hol Magyar Országnak mind a' két Renden lévő Nagyjai eleibe mentenek: kik minekutánna az ifjú *Ventzelnek* választását mind esküvéssel, mind nyilvánságos jegyzeménnyel, mellyet Nevek' ala-írásával mind a' két részről meg-erősítettek, el-fogadták vólna; akkor osztán által-adatott nékiek az Attyától. Az egész Nemzetnek ki-mondhatatlan örvendezésével, 's vígasságával fogadtatván az új Király, fényes sokaság' kíséréssel Fejérvárra vitetett. Itten, mivel bizonyos Követek által megértették azt, hogy *Miklós* Osztiai Kárdinalis, kit nyóltzadik *Bonifácius* ide intézett Követnek, rövid nap alatt Magyar Országba érkezne; hogy minden mesterkedéseknek, mellyeket *Robert Károly* mellett tejendő vala az, koran elejét vennék, azt végezték: hogy *Ventzelt* mennél elébb meg-koronáznák. Véghez is mene ez *Ilmuri János* Kalotsai Ersek által, hat Püspökök', és sok Méltóságok' tisztelkedése mellett. Mert mindnyájan azt

tartották, hogy ezen fényes hivatal a' Kalótsai Ersekét illetné; a' midőn nem vólna Esztergomi Ersek: minthogy *Gergelyt*, azon Erseks égnek Kormányozóját, a' ki *Károlyhoz* szított vala (mint már másutt emlékeztünk erről) sem az Egyházi Rend, sem az ezzel egyet-értett Ország' Nagyjai, törvényes Érseknek nem esmérték. Azért ez is, mivel itthon majd mindnyájoknál magát gyűlöletesnek látná, a' Pápától is semmi módon Erseki palástot, és meg-erősítést nem nyerhetne, lágyabban fogta osztán *Robert* Károlynak partját. Igy tehát Tseh *Ventzel* derék nyárban ezer három száz egyben bélépett a' Magyar Királyi-Székbe; hanem mivel az ő gyenge ideje miatt a' több részre hajlott Országnak kormányozására alkalmas nem lehetett; majd három esztendeig a' zenebonáknak nézésével inkább, mint-sem Országlásával királykodott. Ventzel XXIV. K. 1301. E.

Ventzelben, a' szomszédságban lévő Tseh hatalom miatt, rettenetes vetekedő Társat látván maga ellen *Robert Károly*, megfélemlett, 's Magyar Országból idején Horvát Országba költözött. Itten embereivel tanátskozván, nyóltzadik *Bonifáciust* mindenekről, valamik Magyar Országban történtenek harmadik *András*' halála utánn, futó Követek által szorgalmatosan tudósította; a' mellyeken Az szertelenűl fel-indúlván, tellyes erejét az ő Jótéteményessének *Esztergomban*, mint mondottuk, véghez-ment zsibságos koronáztatásának óltalmazására fordította, Tseh *Ventzel* törvényes koronáztatása ellen. Először tehát Mind-Szent Havának tizen-hetedikén még ezen esztendőben *Miklóshoz*, az Osztiai Kárdinálishoz, kit már ez előtt, mint tellyes hatalmú Követjét az Apostoli Széknek, Magyar

Országba küldött, levelet ada, mellyben megparantsolá nékie; hogy *Ilmuri János* Kalotsai Érseknek keményen szemére hányná, hogy nem várakozván a' Követre, az Apostoli Széknek híre nélkül, és az Esztergomi Széknek jussa ellen *Ventzelt* Királynak kenni, 's koronázni mérészlette légyen: az erről való feleletre pedig *Romába* idéztette az Érseket az ő javadalmának elvesztése alatt, négy hónapot rendelvén nékie a' meg-jelenésre. Hanem, minekelőtte ezen levél itten a' Követnek kezéhez érkezett vólna, *Ilmuri János* Kalotsai Érsek, mind idejének, mind gondjainak terhe által meg-emésztődvén, *Budán* meghalálozott, fenn hagyván mindnyájoknál nagy maga kívántatását; 's halálával el-kerülte azt, a' mit ellene forraltak vala. Más levelet ugyan ezen esztendőben második *Ventzel* Tseh Királyhoz botsátott nyóltzadik *Bonifácius*, 's az eránt feddette azt; hogy a' Romai Széknek helybe hagyása nélkül a' fiját Magyar Királlyá választatni, és a' Kalotsai Érsek által meg-koronáztatni engedte légyen. Azért inti, hogy *Miklós* Osztiai Kárdinálisnak engedelmeskedvén, fija' haza-hívásával jobbítsa meg az el-követett hibát; vagy pedig ha Magyar Országhoz valami jussát tartana; ügyét *Romába* ő eleibe adná. Ezekre *Ventzel* kevés szókkal igen fontosan felelt; hogy: sem ő, sem a' fija nem tett semmit erővel, vagy álnoksággal: hogyha *Robert Károlynak* jussa vólna Magyar Országhoz azért, mivel Nagy-Annya Magyar vólt, úgymint *Mária*, ötödik *Istvánnak* leánya; az ő fijának hasonló jussa vólna, a' ki *Annától* negyedik *Béla*' leányától veszi származását; azzal pedig megelőzi *Robert Károlyt*, hogy ez tsak kevés zenebonások által kialtatott Királynak, és az

ő meg-koronáztatása mind a' szent Korona, mind a' szokott hely nélkûl szűkölködvén, törvénytelenűl esett légyen: amazt pedig majd minden Püspökök, 's az Ország' Nagyjainak, és Nemesseinek nagyobb része szabadon választották; koronáztatásában is semmi el nem hagyatott, a' mi arra a' Magyaroknál törvényesen meg-kívántatik. Mellyek így lévén, nem áll immár az ő hatalmán, vagy akaratján, fiját azon Országtól, mellyet minden igazsággal nyert, meg-fosztani: éppen nem is látszik semmi ok abban: miért kellene néki Magyar Országnak ezen törvényes bírását a' Pápa' ítélete eleibe adni; hogy ottan a' másik Résznek kedvező Bírák által kérdésbe vetessék. A' melly feleletből világosan meg-érthette a' Romai Udvar: hogy se' *Ventzelt*, se' maradékát meg nem foszthatná a' Magyar Birodalomnak törvényes bírásától.

Azonban hogy *Ilmuri János* Kalotsai Érsek' halálának hírét vitték vólna *Romába*; nyóltzadik *Bonifácius* már jobb karban állítván lenni az ő Jótéteményessének, *Robert Károlynak* dolgát: hogy ezutánn nagyobb engedelmességgel lennének hozzája a' Magyar Püspökök, ugyan azon esztendőben Sz. András-Havának nyóltzadik napján ki-adott végzeménnye által azon árván maradott Egyháznak el-jegyzését tsupán ezen esetre az Apostoli Széknek fenn tartotta, 's meg-tiltotta a' Kalotsai és Bátsi Kánonokoknak, hogy az eddig bé-vett szokás szerént az új Érseknek választásához ne fognának. Szinte azon napon *Miklós* Követhez is levelét botsátotta, mellyben minekutánna panaszolkodott vólna; hogy az általa választott Esztergomi Kormányozót *Gergelyt* sem az Ország' Nagyjai, sem a' Püspökök azon Szék' törvényes Fejének

nem esmérnék; intette a' Követet, hogy nézne-ki azon időhöz alkalmatos két személyeket, kiknek egyike *Ilmuri János'* helyébe Kalotsai Érseknek; a' másika pedig Esztergomi Érseknek neveződnék az Apostoli hatalom által: ezen Széknek ideig való Kormányozója pediglen *Gergely* küldődnék viszsza a' Fejérvári Prépostságra. De ezen parantsolatok valamivel későbben érkeztek vólt ide; mert *Pál* Kalotsai, és *Simon*, Bátsi Prépostok magok' jussával élvén, mindjárt az ő nagy Érdemű Érsekjeknek el-temettetése utánn mind a' két Káptalannak Kánonokjait Kalotsára öszve-híván, visgálódás szerént, egyenlő akarattal *Istvánt* Kalotsai és Veszprémi Kanonokot, 's Fejérvári Kusztóst választották Pásztorjoknak, a' ki választatását el-fogadván, minekutánna a' Kalotsai Egyházban, mint törvényesen választatott Érsek ki-hirdettetett vólna, *Miklós* Osztiai Kárdinálisnak, úgymint Pápa' Követjének mind a' két Káptalanból választott Szószóllók által bé-jelentetett. A' Követ nem tudván még a' Pápa' akaratját, eleintén *István'* választatását helybe hagyta, azutánn pedig az Apostoli parantsolatot vévén, ne hogy Magyar Országnak ezen állapotjában valamit vaktában kezdene, mind a' választott Püspököt, mind a' Káptalanokbéli Követeket a' meg-erősítés végett *Romába* utasította nyóltzadik *Bonifáciushoz*. Ez hoszszabb ideig magánál tartóztatta *Istvánt*, hogy annak mind elmebéli, mind szívbéli tulajdonságit ki-tanúlná, 's őtet, mint leg-hathatósabbat *Károly'* pártjára édesítené. Kit is megerősítése utánn nem elébb Pünköst-Havánál következendő esztendőben botsátott-viszsza Magyar Országba, hogy itten a' Követ által szenteltetvén fel az Érseki hatalomra, főkép-

pen törekedne osztán *Károly* mellett. *Gergely* Esztergomi választott Érsek pedig meg-sajdítván az ő le-tétele eránt koholtatott tanátsokat, hogy a' Pápát annál könnyebben rá venné az Érseki palástnak meg-adására, Olasz Országba útazott: a' honnét az ő Székébe soha se' tért-viszsza Magyar Országba, meg-ölettetvén tudniillik ottan *Bonifácius*' ellenségei által Sz. Mihály-Havának kezdetén ezer háromszáz harmadikban.

Nápolyi *Mária* meg nem szűnt az alatt sürgetni nyoltzadik *Bonifáciust*, hogy *Ventzelt* akármi módon el-mozdítván, *Károlynak* az ő Unokájának nyerné-meg Magyar Országot, mellyet olly sok gonddal és fáradtsággal keresett vala. *Bonifácius* igen is iparkodott, hogy bóldogúlhasson ezen fel-vett munkájában: hanem az aggasztalta vólt őtet, hogy a' két vetekedő Társ köztt háború ne támadjon, melly őtet annál nagyobb gyűlölségbe keverné; *Filep* Frantzia Királlyal már úgy is egyenetlenségben vólna. Annakokáért Követjének *Miklós* Osztiai Kárdinálisnak vátig ajánlotta, hogy részént barátságos intésekkel, részént sulyos okokkal iparkodna *Ventzelt* arra birni; hogy fiját önként hívná-viszsza Magyar Országból. A' Követ, minekutánna *Prágában* mindenkép' forgatta vólna a' dolgot, végtére azt írta a' Pápának: hogy látszatnék *Ventzel* alattomban bánkodni azon tselekedetén, melly által olly könnyen engedett a' Magyaroknak; és tsak egyedűl a' szégyen tartóztatná fijának viszsza-hívásától. E'felett tudtára esett a' Pápának, hogy az új Kalotsai Érseken kivűl, a' Püspökök többnyire *Robert Károly* mellett vólnának: bátorságosnak ítélvén tehát már valamihez kezdeni, a' vetekedő-társnak; *Ventzelnek* tudniillik és *Ro-*

bert Károlynak ügyét maga eleibe szállította,
1303.E. 's mindeniket ezer háromszáz harmadik esztendőnek kezdetén bizonyos napon Itélő-széke eleibe idézte; hogy ottan jussaikat megmutatván, végző itéletést vennének. *Robert Károly* bizonyos lévén a' Biráknak hozzá való hajlandóságokról, igen örömest azon itélet alá vetette vólt magát, idején el-küldvén oda Ügyészszeit: *István* Kalotsai Erseket, *Mihály* Zágrábi; *Tódor* Győri; *Benedek* Veszprémi Püspököket, és néhány Prépostokat. De a' Tseh *Ventzel* nyilván ellent állott ezen Itéletnek, 's nem hogy Ügyészt botsátott vólna *Romába* a' fija' helyett; hanem inkább három Követjei által, úgymint két Papi Személyek: *Verner*, Egyházi Törvényeik' Doktora, és *János*, ó Budai Egyház' Kusztósa; Világiak közzűl pedig *János* Törvény-tudós által, megizente: hogy a' Magyar Korona' jussáról való kérdésben se' maga, se' fija a' Pápától rendeltt Itélő-széknek hatalmát meg nem esméri; 's azért sem a' meg-jelenésre, sem pedig az ő jussának ottani ki-nyilatkoztatására nem köteleztetik. Semmit sem hajtván mindazáltal ezen ellenkezésre a' Pápa, hozzá fogott mind a' két Rész' jussának meg-visgálásához; 's azon okból, hogy Nápolyi *Mária*, mint ötödik *István* Magyar Királynak leánya, leg-közelebb izen vólna *Árpád'* Nemzetségéből, mellyhez tartoznék a' Magyar Koronának öröksége, Ötet a' férjfi Ágnak ki-fogyta utánn, Magyar Ország' törvényes Örökösséének, 's Királynéjának; Unokaját pedig *Robert Károlyt* törvényes Magyar Királynak hirdette: e'felett átkot mondott azoknak fejére először, kik *Robert Károlyt* nem segitenék Magyar Ország' birására; azutánn pedig azokéra, kik *Ventzelt* tovább is Királynak nevezni,

a'hoz tanátstsal és segítséggel lenni, vagy a' Királyi jövedelemből néki valamit juttatni bátorkodnának: erre nézve az a'hoz való engedelmességtől fel-oldotta a' Magyar Birodalomnak minden Tagjait. Hogy ezen kemény, és *Ventzelnek*, ki eddig törvényes Király vala, igazságával ellenkező szententziát valamennyire meg-lágyítná a' Pápa; négy hónapot engedett nekie, hogy az alatt, ha rokonságon kivűl a' Magyar Királyi Házhoz, vagy, a' miben leg-többet helyheztete az, a' birtokon kivűl valami jussát gondolná lenni, ugyan azon Romai Itélő-szék előtt nyilatkoztatnáki: ezen idő-határnak el-múlttaval pedig a' szententzia itéltt dologgá változna. Ezen itéletnek egész vólta formás jegyzeménybe foglaltatott, és Sz. Iván - Havának harmintzadik napján meg-petsételtetett *Anágnia* Városában.

István Kalotsai Érsek, 's *Robert Károly* mellett lévő több Püspökök Sz. Mihály-Havának kezdetén a' mondott esztendőben haza térvén, tüstént ki-hirdették Megyéikben *Bonifácius*' szententziáját. A' Magyarok' szívében külömbféle változásokat okozott ez: fájt sokaknak, hogy *Bonifácius* a' nem ő hozzá tartozandó dologba avatkozott légyen, elítélvén *Ventzel* Királytól a' Koronát, mellyel őtet fel-ékesítették szabad voksolások szerént; 's a' Királyi következést, melly még eddig a' Magyaroknál semmi törvény által bé nem hozatott, maga hatalmával az Aszszonyi ágnak tulajdonította, 's Magyar Országot, mintha a' Romai Széknek birtokához tartozott vólna, által-adta az Andesi Háznak; végre leg-súlyosabb büntetéseket, mellyekkel a' szörnyűséges vétkek szoktak illettetni, tsak azért hirdettetett a' Magyarok ellen, hogy ezek,

midőn szabadok, és függetlenek vólnának minden külső segedelemtől, magok jussokkal és szabadságokkal élni kívánkoznának a' Király' választásban. Azért sokan fel-tsattanván; *Robert Károlynak* tellyességgel ellene szegezték magokat: mások ellenben részént ráúnván immár a' hoszszas viszszálkodásokra, részént az Egyházi büntetéseknek fenyegetésétől meg-illetődvén, *Károlyt* óhajtották az Ország' kormánnyára. Egyébként is többnyire nagyra betsülték ezen derék Fejedelmet az ő szép Királyi tulajdonsági miatt, 's méltóbbnak ítélték *Ventzelnél*, a' ki tudniillik nem gondolván a' Közönséggel, tsak hivalkodva folytatta életét a' Budai Palotában, 's az ő Tseh Embereivel a' magyar-bort meg-izlelvén, annak iddogálásával annyira meg-tompította vólt elméjét, hogy a' kábaságnak, 's ostobaságnak sok jeleit mutatná; majd nem is vólna senki, a' ki reménylené róla, hogy dítséretesen fogna országlani. Ugyan azért *Robert Károly* tsendesen bírta vólna immár régen a' Magyar Királyi Széket; ha a' Romai Udvar mindjárt eleinten az egész dolgot a' Magyarok' szabadságára hagyta vólna. De, mivel *Bonifácius* úgy ítélt, mintha a' Magyaroknak tsak azt kellene el-vallani Királlyoknak, kit Ő akarna; nagyon fel-forrottak azok: szententziájának ki-hirdetése utánn pedig egészen meg-zavarodván, egymás ellen tusakodtanak. Némelly Püspökök, Plébánosok, és Szerzetesek a' Pápa' parantsolatját híven meg-tartván, azokat, kik *Ventzel* Királyhoz állottak, mint átokba esetteket az ő Szentegyházaikba bémenni nem engedték: mások ellenben azt állítván; hogy őket az ollyan parantsolat nem kötelezné, Templomaikba szabadon bé-botsátották azokat az Isteni szolgálatra. Innét a'

Pápa' parantsolatjának erejéről vetekedések támadván a' Papok között, olly egyenetlenségre vetemedtenek, hogy egyik Rész a' másikat Egyházi fenyítékkel illetné. *Budán* főképpen az Országnak Anya-városában annyira lobbant ezen gyűlölködésnek tüze, *Ventzel* Királynak szeme' láttára, hogy az Ennek részén lévő Papok az Országnak mind a' két Érsekét, Esztergomit és Kalotsait; és a' *Károly* pártján lévő több Püspököket; sőt még a' Romai Pápát is a' Népnek temérdek sokasága előtt átok alá szententziázták légyen. Ezen Ország' rontó patvarkodások mivel még nyóltzadik *Bonifáciusnak* ezen esztendő' Mind-szent-Havának kilentzedik napján történtt halála utánn is tartanának, 's már azoknak végét nem is reménylené a' Tsehek' Királlya *Ventzel*: félvén attól, ne hogy, *Robert Károly* pártja meg-erősödvén, az ő fija gyalázattal vettetnék-ki a' Királyi Székből, mind magát, mind fiját meg-akarván menteni e' rútalomtól, ezer háromszáz negyedikén Pünköst-Havában 1304.E. nagy hadi-sereggel szálla *Pest* alá. Itten több napig késvén, még jobban tapasztalta a' zűrzavart; holott szemeivel látta: melly keveset hajtanának fijára az Alattvalói, melly szabadon sértetnék annak Felsége, 's tekintete. Egy része a' Budai Polgároknak *Latzkóval* a' Város' Birájával együtt, nyilván *Károlyhoz* húzott: a' mi az Országnak Anya-városában, 's a' Királyok' Lak-helyén rettenetes pártütésre mutatott. Meg-eszmélvén tehát a' veszedelemnek iszonyúságát, mellyben forog vala a' Király az ő fija, mindenek előtt azt tselekedte, hogy az Ország' szent Koronája, 's a' többi Királyi ékességek a' táborba hozzá vitettetnének, mellyeket kezéhez vévén, a' Város' Biráját *Latzkót* rabságra ragadtatta;

helyébe pedig *Petermant* tette, úgy, hogy egyszer'smind a' Budai Várnak őrizetére is vigyázna. Ezeknek végezetével fiját *Ventzelt* a' Magyarok' Királlyát magával Tseh Országba vitte, a' ki osztán odá is maradott örökre.

Ventzelnek el-költözésével midőn már jobbra fordúlni reménylené dolgait *Robert Károly*; ismét új akadályok lettenek, mellyek majd semmivé tették az ö reménységét. *János*, Németújvári Gróf, 's ennek testvérje *Henrik*, több Fö-Emberekkel együtt, kiknek mind gazdagsága, mind tekintete nagy vala, nem tsak a' közjóról, hanem az Országnak szabadságáról is gondoskodván, Gyűlést tartottak, hol az új Királynak választása eránt kezdettek tanátskozni. Most ámbár éppen nem idegenkednének *Robert Károlytól*; tartottak mindazáltal attól, hogy, ha *Bonifácius*' szententziája szerént esmérnék őtet Királynak, a' Királyi választásban lévő hajdani szabadságokat el-vesztvén, ne látszattassanak azon just a' Pápának tulajdonítani, melly szerént Ő a' Magyaroknak Királyt adhatna: ezen észrevétel az Országban el-terjedvén, olly nagynak látszatott, hogy nagyobb része a' Világiaknak; a' Fő-Papok közzűl pedig: *Benedek*, Veszprémi; *Antal*, Tsanádi Püspökök tsupán azon okból el-állottak *Károlytól*, hogy az Ország' szabadságát épségben meg-tartanák. Továbbá: a' Király' választásában azon törvényt rendelték magoknak, hogy Az is a' Magyar Királyi vérből vévén származását, Nápolyi *Mária* ez okból is ne tehetne semmi ellenvetést. Az Európai Fejedelmeknek a' Magyar Királyi Familiával atyafiságos Házaikat gondolóra vévén, mindenek közzűl legalkalmatosabbnak látszott Bavariai *Ottó*, *Hen-*

rik Bavariai Fejedelemnek Ersébettől, negyedik *Béla'* Leányától született fija: nem is késtek, hanem az említett esztendőnek végén Követek intéztettek Bavariába annak jelentésére, hogy *Ottó* a' Magyar Nemzetnek szabad voksaval Királynak választatott légyen; 's Őtet az Országnak mennél elébb való elfoglalására szóllítanák, olly fel-tétel alatt, hogy a' Koronát, a' többi Királyi ékességekkel együtt nyerné-ki a' Tsehek' Királlyától *Ventzeltől*: minthogy azok nélkül a' koronázás a' Nemzet' szokása szerént véghez nem mehetne. Illy fényes Országnak ajánlását, a' mihez reménysége se' vólt, igen örömest el-fogadta *Ottó*, az a'hoz függesztett fel-tétellel egyetemben; 's ettől a' naptól fogva oda fordította minden gondját, 's szorgalmatosságát, hogy rá birná a' Tsehet a' szent Koronának viszsza-adására. De miglen az Attya élt, minden könyörgések, hízelkedések, és ígéretek haszontalanok valának: hanem Ennek ezer háromszáz ötödikben esett halála utánn *Prágába* menvén *Ottó*, a' szent Koronán kivűl még azt is meg-nyerte vólt az ifjú *Ventzeltől*, hogy Ez a' törvényes választásból és koronázásból nyertt minden jussáról is lemondott légyen. A' magyar zűrzavarnál tudniillik nagyobbra betsűlte Tseh Országnak tsendes bírását *Ventzel*: azonban itt sem soká uralkodhatott; mivel következendő ezer háromszáz hatodikban *Ulmitz* Városában Kisasszony Havának negyedikén meg-ölettetett.

Ottó szerentsésen végezvén dolgát *Prágában*, és sok tsavargása által *Károly'* Embereinek keleptzéjét el-kerűlvén, ezer háromszáz ötödikben nagy örömmel el-érkezett *Fejérvárra*: hol, az ottan lévő Ország' Rendjeinek tsudálatos örvendezést okozott főképpen azzal, Ottó XXV. K. 1305. E.

hogy a' szent Koronát, és a' többi Királyi ékességeket haza hozta; ugyan ezért úgy fogadták vólt Ötet, mint az Isten' Angyalát, 's ezen Angyali szent Koronával minden késedelem nélkül ottan meg is koronázták nagy pompa és vígasság között, a' fennt említett *Benedek*, és *Antal* Püspökök által: minthogy az Érsekek, a' többi Püspökökkel együtt *Károllyal* tartván, ezen Gyülésre meg nem jelentenek. *Székes Fejérvárról Budára* vitetvén *Ottó*, örömének nagy voltát-é akarván ki-nyilatkoztatni; avagy a' Népnek szívét magához vonni; fején ragyogván a' szent Korona, 's a' Királyi ékességekbe öltözve, ló-háton *Budának* minden útszáit el-járta. Sőt osztán szokásba vevé, hogy, valamerre útazna Magyar Országon, mindenütt magával hordozna a' Koronát: mind azért, hogy magát mindenütt koronás Királynak mutogatná; mind pedig azért, hogy azon szentséges zálogot *Károly'* Részének keleptzéjétől meg-mentené. *Robert Károly* azonban, hogy ujj Vetekedő-társát annál könnyebben le-vetkeztesse ezen Királyi ékességből: *Rudolf* Ausztriai Hertzeget szövetséges társaságba vette, 's tőle meg is nyerte; hogy ellenséges zászlókkal rohant légyen Magyar Országra; de sikeretlenül: mert *Ottó*, a' véle tartó Résznek katonaságától segíttetvén, *Rudolfot* nem tsak az Ország' határjaiból hatalmasan ki-vervén, hanem Ausztriába is bé-tsapván, mindenfelé tett pusztításával érdeme szerént meg-fenyítette. De nem is alkalmatlankodott többé *Ottó* Királyon *Rudolf* Hertzeg, hanem Tseh Ország utánn látott, 's arra fordította minden gondolatját, és erejét, ifjabbik *Ventzel'* Tseh Király' halála utánn, hogy azt a' maga Házához foglalja.

Ottónak kedveztek eleinten az idők: mivel tizen-egyedik *Benedek* Pápa' halála utánn, ki igen rövid ideig bírta az Apostoli Széket, tizen-egy hónapig árváskodott a' Romai Udvar; ötödik *Kelemen* pedig, a' ki utánna ezen esztendőben, Sz. Iván-Havának ötödikén emeltetett az Apostoli Székre, ezt *Avignonba* által-vivén, első gondját arra szentelte, hogy az Anyaszentegyházzal öszve-békéltesse *Filepet* a' Frantziák' Királlyát, 's az Ezzel lévő pernek végét szakaszsza: azért a' magyar dolgokra nem sokat ügyelhetett. De nem sokára viszsza-tért ismét *Bonifácius*' ideje: mert *Kelemen* kedvezvén az AndesiHáznak, mellyhez örökös jussal tartozott vala *Avignon* Tartománnya, minekutánna meg-értette: miként folynának *Robert Károlynak* dolgai Magyar Országban; hogy azokat jó nyomba hozza, formás levelet adott ki ezer háromszáz hetedik esztendőben, Kis-Aszszony-Havának tizedik napján, mellyel meg-újítván nyóltzadik *Bonifácius*' szententziáját, a' Püspököket, 's Ország' Nagyjait, és Nemesseit átokkal; a' Városiakat pedig, és minden községeket Egyházi tilalommal illette, ha *Ottót* tovább Királynak nevezni, utánna hallgatni, a' szent Korona' jövedelmeit néki szolgáltatni, és *Robert Károly* ellen Őtet tanátstsal, 's segedelemmel gyámolítani bátorkodnának. Ellenben pedig szinte azon büntetések alatt keményen meg-parantsolta a' Magyar Korona' minden Jobbágyjainak; hogy *Robert Károlyt*, ki *Bonifácius*' szententziájával Királlyá tétetett, törvényes Fejedelemjeknek, 's Uroknak esmérnék; mindenképpen segítenék Magyar Ország' minden részeinek meg-hódoltatására; végre a' Királyi jövedelmeket az ő Emhereinek kezeihez juttatnák. *Ottót* pediglen Kirá-

lyi méltóságától, 's hatalmától meg-fosztván, nem tsak Magyar Országból ki-parantsolta, hanem a' Magyar Királyi nevezetről is le-mondani kötelezte: mindazáltal hogy ezen szententziájának keménységét valamennyire meg-lágyítaná; meg-engedte *Ottónak*, hogy birtokán kivül Magyar Országhoz való jussát a' Romai Szék előtt esztendő forgása alatt kereshesse. Ezen kemény, és a' szabad Nemzet' jussával ellenkező tselekedetét ötödik *Kelemennek* noha alattomban majd mindnyájan gyűlölnék a' Magyarok; sokan mindazáltal a' Hazának olly hoszszas inségén meg-indúlván, mivel egyszersmind nyilván látnák magokat erőtleneknek lenni arra, hogy *Károlyon*, a' ki az Ország' nagyobb részének immár Urává lett, győzedelmeskedhetnének, lassanként meg-hódoltak. Némellyek ellenben *Ottótól* el-állottak ugyan; de abban meg nem győződhettek, hogy az erőszakkal bé-hozott Királyt el-fogadnák: azért a' választásnak szabadságát tellyes erővel akarván óltalmazni, Magyar Országnak nagyobb részét, a' honnan leg-inkább gyarapodtak a' Királyi jövedelmek, hatalmok alá vetették. Ezek köztt vala Trentséni *Máté*, a' ki egész felső Magyar Országot, a' hegyi Városokkal együtt, *Kassától* fogva *Komáromig* el-foglalta, 's minden Várakat Katonáinak őrizetével meg-erősítvén hatalma alatt tartotta: Ennek példája, és tekintete azt eszközlötte, hogy azon Tartománybeli Nemesek, 's Egyháziak se' mernének *Károlyhoz* állani. A' másik vólt *László* Erdélyi Vajda; a' ki meg-únván az izetlenségeket és viszszálkodásokat, mellyek szörnyűképpen vesztegették vala Magyar Országot, ettől tellyességgel el-vonta magát, 's Erdélyben független hatalomra emelkedett. Így e-

zek inkább akarták az Országot Fejedelem nélkűl hagyni, mint-sem a' Romai Udvarnak azon hatalmát megesmérni, melly által Királyt adhatna a' Magyaroknak. *Ottó* látván, hogy illy forgószél kitsavarja kezéből a' Királyi Páltzát, okos tanátsot ugyan, de a' mellynek nem lett óhajtott kimenetele, választott. *László* Vajdára tudniillik kívánkozott Ő támaszkodni: a' kit hogy annál szorosabban magához kötelezne, elébb Követek által kérte vólt magának Feleségűl Annak Leányját; azután pedig a' dolognak gyorsabb végezése miatt ezer háromszáz hetedikben maga is oda útazott. *László* Vajda vagy azért, 1307. E. hogy *Ottónak* már tőle jobban megesmértt erköltsét, 's maga viseletét útálná; vagy hogy a' már egyszer magának tulajdonított Erdélyi Uraságtól nem akarna elállani, az ő meggyűlöltt Vejét a' szent Koronától, 's egyéb Királyi ékességektől megfosztván, tömlötzbe vettette: holott minekutánna hoszszabb ideig nyögődözött vólna a' Szerentsétlen; végre tsak ugyan megnyerte azt Szerényi *Imre'* munkálkodása által, hogy viszsza mehetne *Bavariába*. Megszabadúlván az Erdélyi tömlötzből, nagy sietve egyenesen haza is ment; hanem a' Magyar Királyi Titulust, ámbár *Károlynak* soha sem alkalmatlankodott többé Magyar Ország miatt, megtartotta egész haláláig, melly történt ezer háromszáz tizenketődikben.

Károly már második vetekedőtársától menekedett vala meg, az annyi úton módon keresett Ország' bírására még se' juthatott; valóban nem egyéb okból; hanem hogy bizonyosnak esmérte a' Magyaroknak jelesebb Része, hogy harmadik *Andrásban* Arpád' férjfi Aga elfogyván, a' Fejedelem' választására va-

ló jus az egész Nemzetnek voksolására szállott légyen: azért semmiképpen nem akarták azt megszenvedni; hogy Király adattatnék akármi külső Fejedelemtől nékiek. A' Romai Pápák ugyan nem egy ízben törekedtek abban meggyőzni a' Magyarokat; hogy a' Romai Levéltárban meg vólna azon levél, mellyből meg lehet mutatni: hogy Sz. *István* just adott vólna az Apostoli Széknek Magyar Országhoz, és a' Király' nevezéshez. De a' Magyarok meg nem esmérték azt; minthogy nem is vólt, mondák, hatalmában Sz. *Istvánnak*, hogy a' szabad Nemzetet másnak világi urasága, 's hatalma alá vethette vólna. Találkoztak ugyan a' Főemberek közzűl, kik mind Nápolyi *Máriának* ajándékozásai által megvesztegettetvén, mind *Károlynak* nagy ígéretei által ketsegtettetvén, magános hasznaiknál kevesebbre betsűlték vólt a' Magyar Nemzetnek ezen szabadságát. Az Egyházi Rend pedig a' Királytalan Országlásnak idején nagy és felette sulyos boszszúságokat, 's károkat szenvedvén, semmit egyebet úgy nem kívánt, mint hogy *Károly*, már tsak maga lévén a' vetekedőtársak közzűl, a' Királyi Székbe ülhessen, 's így megszűnjön insége az Országnak: forrottak tudniillik a' Házában a' szakadások; 's egyik a' másik ellen öldökléssel, ragadozással dühösködött, úgy hogy már majd mindnyájan rá únván a' nyomorúságokra, akaratjok ellen is kívántak engedni az időnek, 's békességet szerezni. A' Magyar Hazának illy zavarodásában érkezett ide ezer
1308. E. háromszáz nyóltzadikban *Gentilis* Kárdinális, ötödik *Kelemen* Pápától küldettetvén Fő Követi hatalommal: Ez midőn a' Budai Királyi Várban egybeült vólna *Károllyal*; a' mind a' két Renden lévő Főemberekkel tartott beszéll-

getésekből könnyen megértette, hogy semmire se' mehetne, ha a' szíveknek a' szabad választás' óltalmazásában illy megátalkodása mellett, Felséges jussal kezdené *Károly'* dolgát, és a' Főembereknek mind számmal, mind erővel hatalmasabb ellenkező részét Egyházi fenyítéknek rebesgetésével akarná kénszeríteni Annak elfogadására. Ugyan is Mindnyájoknak azon egy értelme vólt; hogy a' köz tsendességnek megszerzésére nem vólna alkalmatosabb mód, mintha az Ország' Rendjei Gyűlést tartanának, a' mellyben *Károlyt* köz akarattal önként választanák a' Királyságra: mert egyszer ez meg lévén, senki se tagadná meg osztán hivségét, 's engedelmességét a' törvényesen választott Fejedelemnek. Ezen bölts tanáts helybe hagyattatván, az Ország' Rendjei, nyilvánságos biztatás mellett, az új Király' választására a' Rákos mezején tartandó Gyűlésre hivattattak a' jelentett esztendőben, Sz András Havának tizennyóltzadik napjára, hogy ottan semmi erőtől, álnokságtól, vagy tsalárdságtól sem tartván, szabadon adnák voksokat. Annakokáért kimondhatatlan számmal sereglettek ide a' Magyarok; 's még az eddig *Károllyal* ellenkező Résznek Fejei is: *László* Erdélyi Vajda, és Trentséni *Máté* tellyes hatalmú Követeket küldöttek.

A' Romai Követ meglátván az átalellenben fekvő Budai Várból a' Rákos mezejét ellepve a' Magyaroknak temérdek sokaságával, tsudálatos örvendezésre gerjedett; 's minekutánna mindnyájoknak igaz törekedéséről az egyesség eránt tudósíttatott vólna; által kelvén a' Dunán, *Károllyal* együtt a' Gyűlésben megjelent. Holott a' mind tekintetre, mind termetre díszes ifjú Fejedelmi Személyt, hogy mindegyikétől láttatnék, magasabb kar-

ba helyheztette, oldala mellett lévén innen a' Püspökök, amonnan az Ország' Zászlós Urai: azutánn pedig ékes szóllással előbeszéllte az Országnak terhes nyavalyáit, 's a' Király' választásnak szükséges vóltára térvén, mindnyájok szemeit, és szíveit *Károlyra* vonszotta. De midőn a' Magyaroknak ezen hajlandóságával akarván élni a' Követ, oda fordította beszédjét, hogy megmutatná a' Romai Udvarnak a' Magyar Király' kinevezésére való jussát; tsak alig múlt el, hogy ezért félbe nem szakasztatott a' Gyűlés. Mert először a' Követ' szavaira morgolódás támadott; azután pedig azok, kiknek szívén jobban feküdt az Ország' szabadsága, nyilván ellene szóllottak a' Követ' kifejezésének, mondván, hogy ők soha meg nem esmérik azon jussát a' Romai Széknek, nem is engedik, hogy ezen Királyválasztásra való justól megfosztassék a' Nemzet. Sőt minekelőtte valami végeződnék a' Gyűlésben, azt kívánták; hogy a' Követ mindenek előtt megesmérje, 's abban jót álljon; hogy a' Királyválasztás senkitől egyébtől nem függene, hanem tsupán a' Nemzetnek szabad ki-nevezésétől. Megdöbbene ezen reménytelen ellenzésen a' Követ, 's nem kis szeget üte az idegen Ember' fejébe olly sok fegyveres Magyaroknak hangos szava: hogy tehát amaz alkalmatlan jusoknak, mellyektől annyira irtództak a' Magyarok, emlegetésével, 's védelmezésével a' jól kezdett dolgot dugába ne döntse; világosan ki-jelentette; hogy épen maradna mind most, mind ezutánn a' Nemzetnek szabadsága: valakit Ők szabadon választottak vólna Királyjoknak, Ő is, mint Pápa' Követje, a t fogná Királynak esmérni. Alig mondá ki ezeket; már ezen örömkiáltás hangoztatá a'

Rákos mezejét: Éljen *Károly!* Éljen a' Magyarok' Királyja, *Károly!* 'S mindjárt, a' Magyar Nemzetnek szokása szerént, vállaikon felemelvén az új Királyt, mindnyájan hoszszú életet, 's bóldog uralkodást kívántak nékie. A' Romai Követ ezen Királyválasztásnak szerentsés kimenetelén nagyon örvendezvén, e' történetnek örök emlékezetére, 's egyszersmind erősségére a' meg lett választásnak, tüstént egy formás Jegyzeményt intézett, mellyet sokaknak aláírásával megerősített a' mondott esztendőben, Sz. András Havának huszonhetedik napján. Ezen alkalmatossággal a' Romai Követ nyilván tapasztalta nemes szívbélyegét a' Magyaroknak, kiktől józan, 's mérséklett magaalkalmaztatásával megnyerte azt, a' mi eránt nyóltz esztendőknél tovább minden mesterkedések, fenyegetődzések, ijjesztgetések haszontalanok vóltanak.

Midőn mindenek' megelégedésével végződnék az Ország' Gyűlése, 's az új Király' kihirdetésével elenyésznének a' részreszakadások, és a' békességet helyre állani reménylenék minden jó Hazafiak: sulyosabb gátlások származtanak, mellyek által feltartóztatott *Károly* Magyar Országnak tökélletes birásától. *Károlyt* mindnyájan ugyan Királyjoknak nevezék; de e' mellett keveset gondoltak azzal sokan: honnét kellene néki azokat béhajtani, mellyek az Ő Udvara' szükségére megkívántatnának; hogy így mind maga Felségének fenntartására, mind a' Hazának belső és külső békességének óltalmára képes lenne. A' Királyi Kintstár fenékig kiürült, 's prédává lett; a' Megyés Váraknak földjeit, mellyekben állottak főképpen a' Sz. Koronának Uradalmai, 's a' Királyi jövedel-

meknek fő kútforrásai vóltanak, a' Korona eránt való vetélkedések között már ez előtt régen magok' birtokába ejtették némelly Főemberek, úgy hogy a' Királynak majd semmit se' hagytak; nem is lehetett arra venni ezen szentségtörő Orvokat, hogy azon hamis régi birtoktól elállanának. Ezeknek Fejei vóltak: Trentséni *Máté*, majd egész felső Magyar Országnak Ura; és *László* Erdélyi Vajda, a' ki a' szent Koronát, mellytől megfosztotta vólt *Ottót*, nem akarta viszszaadni az Ország' Rendjeinek, hogy *Károly'* koronáztatását megakadályoztassa. Így midőn a' Hiteszegetteknek bünhödése által az új Királyt az Ország' bírásától fenntartóztatni látná a' Romai Követ, egybe tanátskozván a' Püspö-
1309.E. kökkel, és az Ország' Eleivel, ezer háromszáz kilentzedik esztendőben, Pünköst Havának tizenkettődik napján átok és tilalom szententziát hozott mind azok ellen, a' kik hivséggel 's engedelmességgel nem vólnának *Károlyhoz*, 's ezen Királynak nem akarnák megadni azt, a' mi őtet illeti; ugyan e' büntetés alá vetette különösen *László* Vajdát, ha tsak a' nála letartott Koronát a' koronázásra határozott időre a' Fejérvári Egyháznak viszsza nem méltatná: ha pedig ezen szent fenyítéket megvetvén, azt éppen nem tselekedné; azt végezte vólt a' Követ; hogy azon szent Zálog, melly Sz. *Istvántól* a' Maradékra jutott, minden szentségből, 's tiszteletességből kivetkeztetvén, más új Korona készíttetnék, mellyel *Károly*, és a' többi utánna következendő Magyar Királyok megkoronáztatnának. A' mi ugyan tsak azutánn meg is történt vala: mert mivel *László* Erdélyi Vajda tovább is megátalkodott szívvel vólna; a' koronázást pedig hoszszabb időre halasztani

veszedelmesnek látszana; a' Romai Követ némelly Püspököknek és Zászlós Uraknak megegyezésével, a' régi szent Koronát, valamíg idegen kézben maradna, szentségtelennek, és semmi erejűnek hirdette vólt: ellenben más újat tsináltatván, azt ezen esztendőben Szent Iván Havának tizenegyedik napján, minekutánna *Tamás* Esztergomi Ersek által felkenettetett, maga megszentelte innepi szertartással, és a' Magyarok' kezeibe általadta, hogy *Fejérváron* tartatnék. Ezen Koronával tehát a' Budai Várnak Bóldog-Aszszony' Templomában Sz. Iván Havának tizenötödik napján, úgymint Pünköst utánn negyedik Vasárnap *Tamás* Esztergomi Ersek által *Robert Károly* megkoronáztatott.

Károly a' koronázás' pompájának alkalmatosságával különös formájú esküvéssel kötelezte hitét. Ámbátor több bizonyítmányokból valósággal kitetszik az, hogy *Károly* előtt vólt Magyar Királyok az ő koronáztatásoknak idején nem tsak Alattvalóiktól vettenek esküdtt hűséget; hanem magok is viszontag megesküdtek azoknak megbiztatására: de minémű formában? avagy azon egyben é? még eddig sehol fel nem találtatott. Úgy látszik mindazáltal, hogy azon egy fundamentomon épűltek mindnyájoknak Biztatólevelei, vagy Diplomái, tudniillik a' Nemesi szabadságon: egyebek pedig, mellyekben külömböztenek, az időnek, és a' Fejedelmi Személynek környűlállásaihoz alkalmaztatnak. Lássuk tehát *Károlyét*, melly ezen értelemmel vagyon: — Tudniillik az Istennek szolgálni, Törvényjének engedelmeskedni, a' Katholika Hitet, mellyet a' Közönséges Romai Anyaszentegyház hirdet és tanít, megtartani, 's ugyan a' Romai Szentegyházat, és említett Szentséges

Szűz *Máriáét Budán*, Sz. *Albertét Esztergomban*, 's az ő reá bizatott Birodalomban lévő többi Egyházakat, azoknak Püspökjeit, 's Előljáróit minden törvényes Alattvalókkal együtt, kik Istentől reájok bizattak, istenesen kormányozni, tisztelni, és óltalmazni. A' Romai Pápát, és az ő Romai Egyházának jussát meg nem rontani, sem ahoz tartozandó földeket, vagy végzéseit, avagy rendeléseit ugyan azon földeken tudva meg nem sérteni, a' reá bizott Országot, és a' Királyi jusokat meg nem kissebbíteni, sem elidegeníteni; hanem öregbíteni, és az eddig gonoszúl elidegeníttetteket az ő néki adatott kegyelem szerént az előbbi jusba viszszahelyheztetni. Az ő Magyar Országának Nemesseit a' helyben hagyatott régi jussaiban megtartani, és a' kegyetlen Uralkodók' szorongatásától megszabadítani. Egyedűl törvényes házassággal élni, 's megelégedni, az Írás' mondása szerént, elhagyja Ember Attyát, és Annyát, 's Feleségéhez ragaszkodik, és ketten egy testben lesznek; a' mit azért az Isten egybeszerzett, az Ember el ne válaszsza. Az Isteni Gondviselésből reá bízatott Isten' Népének hasznára lenni, 's nem kárára, és azok közzűl az igaz ítéletnek visgálása nélkűl senkit se' kárhoztatni, 's a' földről elsikkasztani; gyönyörködvén a' 'Sóltározóknak ezen szaván: Bóldogok a' kik megőrizik az ítéletet, és igazságot tselekesznek minden időben: ígérvén, fogadván, és esküdvén az Isten, Bóldogságos és mindenkoron Szűz Anya Mária, bóldog Albert Püspök és Mártir, 's minden Szentek előtt; ugyan a' Püspökök, Zászlós Urak, Nemesek, Egyháziak, és egyéb fennt említettek előtt: hogy mindeneket, a' mik előadattak, egyűl egyig, erősen és sérthetetlenűl megtartándja, a' men-

nyire az Isteni segedelem által segíttetik az ő tudományja 's tehetsége szerént. — Minekutánna a' Király, és a' Rendek illy költsönös esküvéssel magokat egymáshoz kötelezték: mind a' két Részről formás Jegyzemény készíttetett, melly valamint az Ítélőmesternek, úgy a' Romai Követnek petsétjével megerősíttetett.

A' koronázás utánn még továbbis tartóztatta Budán a' Püspököket, és az Ország' Eleit a' Romai Követ, hogy a' Magyar Birodalomnak megzavartt állapotját közakarattal az előbbi lábra viszszahelyheztesse. Mindenek előtt tehát az örökös hitetlenségnek büntetésén kivűl, Sz. Jakab havának tizenharmadik napján átok és tilalom szententzia mondatott először azok ellen, kik megintetvén, azon jószágokat, mellyek törvény és szokás szerént a' Királyokhoz, vagy Királynékhoz tartoznak, tíz nap alatt; a' meg nem intettek pedig, három hónap alatt a' Királyi Jövedelmek' Gondviselőinek általadni elmulatnák: ha pedig azon nyakasságban érné őket a' halál; olly keményen megtagadtatott nékiek az Egyházi temetés, hogy az ezt véghez vinni bátorkodó Egyházi Ember, javadalmától tüstént megfosztatnék; a' Szerzetes pedig a' legmélyebb tömlötzre vettetnék. Ezek a' szegénységgel küszködő Királynak javára igen gondosan 's böltsen rendeltettek. Azutánn a' Magyar Egyházi Felsőbbségnek hasznára terjesztette gondjait a' Romai Követ: hogy az akkor jó erköltsel, 's az Egyházi figyelemmel virágzott légyen; kitetszik onnét, hogy éppen semmi új törvény se hozódott eránta. Tsupán egyről tétetett tanátskozás ezen Budai Gyűlésben. Emlékeztünk vólt annak idejében, hogy nyoltzadik *Bonifácius* Pápa elvette légyen a' Ma-

gyar Káptalanoktól a' Püspökválasztást, és az Apostoli Széknek tetszése alá ejtette a' Magyar Egyházaknak intézését, hogy így az Országbéli Püspököket *Károly*' részére nyerhesse. Ezen alkalmatossággal tehát a' Pápa' Követje *Gentilis*, vagy önként, vagy a' Magyar Papságnak kérésére a' Magyar Országi Káptalanoknak a' Püspökválasztásban lévő előbbi jussát kívánván tellyes épségben hagyni, egyszersmind a' Kánon szerént való választásnak módját, és az úttal feltétetendő Levélnek formáját elintézte. Az az egy valamennyire nehezebben eshetett a' Magyar Papságnak, hogy ez előtt a' mi Érsekeink az ő Tartományokbeli Káptalanoktól választott, és nékik béjelentett Püspököket megerősíthették, 's felszentelhették: most pedig azon hatalom a' Követ által elvétetvén, úgy végzett ez eránt, hogy a' választott Püspök a' választó Káptalannak Szószóllóival együtt a' Romai Pápához menjen a' megerősítés végett; hanemha történetből jelen vólna akkor az Apostoli Széknek Követje, a' ki hatalmaztatott lenne azon megerősítésre. Ezen vándorlás a' Magyar Püspököknek annál költségesebb, és az ő Egyházoknak bizonyosabb kárára vala, mennél távolabb vólt *Avignon*, a' hol majd hetven esztendeig tartották lakásokat a' Romai Pápák; mindazáltal ezen útat meg kellett járni, ha valaki az ő Egyházának, mellyre választatott, bírására jutni kívánkozott. De még ezen Egyházi törvényes választásnak jussával sem igen soká élhettenek a' Káptalanok; mivel a' Romai Pápák lassanként a' Magyar Egyházaknak intézését fenntartották magoknak: a' mi nem utólsó oka vólt azon villongásoknak, mellyekbe osztán elegyedett *Károly* az Apostoli Székkel. Jó kimenetele vólt azon-

ban ama' kemény végzéseknek, mellyek a' Királyi javak' bitolóit, 's az engedetleneket illették: mert, mivel a' Püspökök, 's Egyházaknak Kormányozói helyén engedelmeskednének azon igazságos parantsolatoknak; sokakat, kiknek gyengébb lelkiesméretjek vala, az átok miatt való félelem; másokat a' holttok utánn reájok következendő gyalázattól való irtózás józanabb észre hozott. Vóltak mindazáltal némelly hatalmasak, kiket sem az Anyaszentegyház' szent fenyítéke, sem a' hitetlenséget illető polgári büntetések meg nem rettentettek, bízván mind katonáiknak erejében, mind gazdagságoknak bővségében, mellyekkel magát a' Királyt is megelőzték abban az időben: azért kevés reménység vala akkor, hogy azok erővel, 's fegyverrel meghódoltatnának.

Ugyan ekkor nem kis morgolódások támadtanak *Gentilis*, Romai Követ ellen az Országban: mert nem tsak a' szolgáló Nemesek, hanem sok Zászlós Urak is vátig boszszonkodtak vólt, hogy az ő szent Koronájokat, mellyel koronáztattak az első Királytól Sz. *Istvántól* fogva háromszáz és több esztendők forgása alatt *Károly* előtt minden Magyar Királyok a' Felséges hatalomra, olly kevés tekintetbe vette a' Romai Követ az Országbeli Főpapsággal egyetemben, hogy azt minden tisztelettől megfosztván, szentségtelennek hirdetni, és annak helyébe mást készíttetni, 's ugyan azon fő tulajdonságokkal felruházni bátorkodtanak. Ugyan ezt mintegy paizsúl vévén magoknak az Ellenkezők, nyilván kimondották vólt: hogy ők *Károlyt* mind addig meg nem esmérnék Királyjoknak, valamíg a' régi szent Koronával meg nem koronáztatnék. Ezeket, és több e'féléket tapasztalván az Esz-

tergomi Érsek *Tamás*, hogy a' pártütésnek, melly innét származhatott vólna, elejét venné, valóban únalmas, és veszedelmes útra szánta magát; 's bémenvén Erdélybe, *László* Vajdát majd kéréssel, majd ígérettel végtére annyira vette, hogy nem tsak a' szent Koronát a' többi Királyi ékességekkel együtt *Tamás*' kezéhez adta, hanem az egész Tartománnyal együtt az ő törvényes Fejedelmének is meghódolt. Azon szentséges *Zálognak* haza tértével, noha *Károly* a' múltt esztendőbeli koronáztatását elegendőnek állítaná, mindazáltal, úgymond: *hogy a' Magyar Nemzet' állatásának elég tétetődjék, és a' botránkozás a' Nép közzül elháríttatnék:* ismét kívánt megkoronáztatni. Derék nyárban tehát ezer háromszáz tizedik esztendőben a' Rákos mezejére ismét egybegyűltek az Ország' Rendjei. Itt először is a' Romai Követ szóllott, mindnyájokat emlékeztetvén azon hitre, mellyel annyiszor kötelezték vólt már magokat az új Királyhoz: Annak beszédjét felváltotta *Gazott Ágoston*, a' ki nehány esztendőkkel ez előtt a' Sz. *Domokos*' Rendjéből a' Zágrábi Püspökségre emeltetett, mind tudományjával, 's jó erköltsével, mind ékes szóllásával nagy nevet szerzett vala magának. A' Gyűlés' végződésével a' Püspökök, Zászlós Urak, és Nemesek általkelvén a' Dunán, egyenesen *Fejérvárra* mentek: holott *Károly* az említett esztendőben Kisaszszony Havának huszonhetedik napján a' régi szent Koronával, mellyel már huszonöt Magyar Királyoknak Fejek ditsőíttetett, szokott szertartással, *Tamás* Esztergo-
I. Károly mi Érsek által tsak ugyan megkoronáztatván,
XXVI. K. a' tsendesség és bátorság eránt való remény-
1310. E. ség mindnyájokat eltöltötte.

Ezen mindenképpen törvényes koronázáson egyedül tsak Trentséni *Máté* nem nyugodott vala meg, a' ki, hogy magát mind a' Királyi, mind az Egyházi jószágokban, mellyeket szentségtörő hatalmaskodásával elfoglalt, megerősítené, 's tovább is óltalmazná, számos fegyveres sereget tartott, 's azzal ellentállott a' Királyi parantsolatoknak: a' honnét véres háború támadott a' Hazában. Az ügy' igazságának kedvezett ugyan a' Seregek' Ura: mert *Máté* ezer háromszáz tizenkettődikben *Rozgony* Helységnél a' Királlyal nyilván megütközni bátorkodván, mind a' két részről lett nagy vérontás utánn, meggyőzettetett, 's birtokaiból nem keveset vesztett vala; mindazáltal kegyetlenségén fel nem hagyott; sőt inkább mind erejében, mind Várainak, mellyeket nagy számmal bira, jól intézett vóltában bízakodván, gyalázatos latorsággal, 's vérontással tovább is kalózolt; mivel *Károly* Királynak nem vólt még elegendő katonasága illy hatalmas Embernek megzabolázására. Ezen vérszopó haramiaságát 's ragadozását e' dühös Kalóznak mindnyájan tapasztalták a' Király' hív Emberei, leginkább pedig a' Főpapok, nevezetesen a' Nyitrai Püspök *János*. Ezek tehát hogy magok részéről e' gonoszt meggátolnák; legtávolabb lévő Városban, *Kalotsán* ezer háromszáz tizennyóltzadikban öszvegyűltek, 's ottan nyilvánságos esküvéssel kötelezték magokat jószágaiknak közerővel való mindenkori védelmezésére az igazságtalan ragadozók ellen nem tsak lelki fenyítékkel, hanem fegyveres kézzel is. Valóban hitvány Birodalom az, hol az erőszak és nyomorgatás ellen nintsen a' Fejedelemnek ereje az ő Alattavalóinak óltalmazására. *Kalotsán* tehát a' Sz. *Péter'* Templo-

1312. E.

1318. E.

mában átok hirdettetett Trentséni *Máté*, 's az ő követői ellen: mindjárt is alább kezdettek szállani *Máté'* dolgai; minthogy sokan az ő baráti, 's jótéteményessei közzül lelkiesméretekbén fúrdáltatván, lassanként elállottak a' gonosz embertől. Maga is halálos betegségbe esvén, 's egész testében megrothadván, következendő esztendőben meggebedt, és a' Hazát a' tartós inségektől megszabadította. Azonban a' Dalmaták, kik még harmadik *András* Király' éltében Robert *Károlyt* legelsőben fogadták el Királyjoknak, hirtelen megváltoztatván eszeket, elsők vóltak az Ettől való elállásban, a' Velentzeiekhez szegődvén. A' Fejedelemtelenségnek tudniillik hoszszú idejében, midőn *Károly* tsak névvel, nem pedig valósággal viselné a' Királyságot, és a' vele ellenkező Magyarok ellen kedvét vadászná a' Bánoknak, Fő-Uraságoknak, 's Dalmata Városoknak: ezek a' gyermek Királyon uralkodni, mindeneket magok kénye szerént tselekedni, a' szent Koronának javait, 's jövedelmeit magános hasznaikra fordítani, végre, a' Királyi jusokat elprédálni megszokván, már most nem állították tanátsosnak, hogy Ahoz, minekutánna őtet egész Magyar Ország Királyjának esmérte, Jobbágyi tisztelettel viseltetnének. Mert tudták azt, hogy ezen Felség a' Királyok' jussát hajdani állapotba hozni, őket az idegen javaknak viszszaadására vonni, végre, kívánságaikat, 's hatalmokat megzabolázni fogja. *Károly* tehát ugyan azoknak hitszegését, 's tőle való elpártolását tapasztalta, kiket ajándékokkal, 's ígéretekkel elidegenített vala harmadik *András'* hívségétöl. Dalmátziának elvesztését elkellett nékie nyögni; mivelhogy Nápoly Országhoz való jussainak viszszaszerzésében a'

Velentzeiek' barátságára, és segítségére nagy szüksége vala, kik akkor Urai vóltak az Adriai tengernek.

Károlyt elég soká aggasztalta vólt azon Nápolyi Korona eránt való gondoskodás; kiváltképpen, minekutánna itthon letsendesítette vólna az Országot, és azt bölts Törvények, 's Rendelések által jó rendbe hozván, olly nagyra vitte vólna Királyi Felségét, 's hatalmát, hogy nem tsak a' Hazafiak méltó tisztelettel engedelmeskednének néki; hanem a' külső Fejedelmek, 's Népek is viaskodva kívánnák megnyerni az ő barátságát, és szövetségét. Már tehát három fiakkal megszaporodván: *Lajossal*, *Andrással*, és *Istvánnal*; jónak állította azt végrehajtani, hogy az elsőszülöttét a' Magyar Királyiszékbe helyheztetvén, a' másodikat Nápoly Ország' Királyjává tenné. Hanem itten nem kitsiny gát vala tsak az is: hogy Ő még gyermekségében mind a' Romai Udvarnak, mind Szüléinek akaratjok szerént a' Nápolyi Koronához való jussáról lemondott légyen. Vóltak ugyan is Sánta *Károlynak*, Nápoly' és Szitzilia' Királyjának a' Magyar Királyi Aszszonytól *Máriától* négy fijai: első *Mártellus Károly*, ezen mi *Károlyunknak* édes Atyja; második, *Robert*, Kalábriának; harmadik, *Filep*, Tarentónak; negyedik végre, *János*, Durazzónak Fejedelmei. Minthogy tehát az elsőszülött, *Mártellus Károly* elhalván, ennek fia, e' mi *Károlyunk*, Magyar Országra intéztetnék az ő Annyától, nyóltzadik *Bonifácius*' rendelése szerént; az Atyja Testvérjének *Robertnek*, Kalábria' Hertzegjének engedte Nápolyt, úgy mindazáltal, hogy idővel az ő örököseire szállana az. Sánta *Károly*' halálával el is foglalta Nápoly Országot *Robert*, azon időnek

szokása szerént, ötödik *Kelemen* Pápának bé-iktatása által. Minekutánna pedig *Robertnek* egyetlen egy fia *Károly*, Kalábria' Hertzege, kimúlván ez életből, tsak két Leányt hagyott vólna maga utánn, úgymint: *Joannát*, és *Máriát*: ezen Unokáit *Robert* felette kedvellvén, alattomban úgy kezdé dolgait intézni, hogy az előbbeni intézet ellen a' mi *Károlyunk*, fiával együtt kirekesztetvén ősi jussából, *Joannát*, az ő Unokaleányját rendelné a' Nápolyi Királyiszékre. Ezen igazságtalan intézésnek ellene szegezé magát a' mi *Károlyunk*, 's először ugyan a' Szalernói Hertzegséget, Sz. Angyalhegyi-Uradalommal együtt, mint Attyától hajdan néki hagyott Örökséget, kívánta viszsza; azutánn pedig huszonkettődik *János* Pápától kinyerte azt, hogy az Apostoli Szék által az atyafiságból származott házassági akadálytól felszabadíttatván az ő fia *András*, *Joannával* öszvepárosodnék, 's jegyajándékba Nápoly Országot nyerné: a' másik Unokájával pedig *Máriával* vagy *Lajos*, vagy *István* lépne házasságra. *András* Hertzegnek, kit maga az ő édes Attya *Károly* vitt vala
1333. E. bé Nápolyba ezer háromszáz harmintzharmadikban, szokott tzeremóniával meglett ugyan menyegzője; de roszsz vége szakadott: a' mint alább meg fogjuk látni *Lajos*' dolgaiban. Így tudniillik gyakorta megesik, hogy azok, mellyekről hiszszük, hogy éltünkben gondosan, 's böltsen elrendeltettek légyen; vagy az időnek mostohasága, vagy az Embereknek gonosz furfangsága által semmibe mennek.

Ezen menyegző utánn nem sokára *Károly* Király az ő jeles érdemei által, mellyekkel *Kázmir* Királyt az ő sógorát, és az egész Lengyel Nemzetet magához vonta vala, azt nyerte, hogy azon Országnak jussát is magának,

's fiainak tulajdonítaná. Mert meghalálozván harmadik *Ulászló* Lengyel Király a' Loktikus Nemzetségből a' fennemlített esztendőben, a' Lengyelek több részekre oszlottak a' következendő Királyválasztásban: azért *Károly* Királyunk Követeket küldött a' Krakkói Gyűlésbe ezer háromszáz harmintznegyedikben, a' kik az örökös barátságnak, és minden ellenségek ellen való segítségnek ajánlásával arra birták vólt a' Lengyeleket, hogy végre *Kázmirt* választanák Királyjoknak. Ugyan *Károly'* Közbirósága által azon perek, mellyek egy ideig a' Lengyel, és Tseh Királyok között folytanak, szerentsésen elvégződtek *Visegrádon*; hová a' Tsehek' Királyja *János*, fiával *Károllyal* együtt, ki osztán a' Tsászárok köztt negyedik *Károly* névvel fényeskedett; és a' Lengyelek' Királyja *Kázmir*, ezer háromszáz harmintzötödik esztendőnek Sz. 1335. E.
András' Havában nagy számú, 's pompás Követekkel jöttek vala. Itten továbbá úgy leve a' végzés; hogy a' Tseh mind Gnesnai 's Kállisi, mind alsó Lengyel Országnak egyébb Tartományjaihoz való jussáról tellyességgel lemondana: szinte úgy ellenben a' Lengyel nem tsak *Breszlau* Városához, hanem Sziléziа 's Opolia Hertzegségekhez való ösi jussától is elállana. Mivel pedig régi szövetség' ereje szerént valami adót szoktak a' Lengyelek fizetni a' Tseheknek esztendőnként: a' mi *Károlyunk* ötszáz font finom aranyat fizetett a' Tseh Birodalomnak; 's a' Lengyeleket örökre megszabadította azon tehertől. *Kázmir* tehát kivánván ezen véle, 's Nemzetével tett jótéteményt viszontagolni, ezer három- 1339. E.
száz harmintzkilentzedikben, Pünköst Havában egybegyűjtötte a' Lengyel Rendeket *Krakkóban*, 's itten előbeszéllvén a' Magyar Ki-

rálynak a' Lengyel Köztársasághoz való érdemeit, kérte az Ország' Rendjeit; hogy, mivel néki semmi Örököse nem vólna, már most közakarattal *Károlyt* az ő Sógorát, és Ennek fiait tennék Lengyel Ország' Örökösivé. Tetszett az igaz kérés mindnyájoknak, 's minden késedelem nélkűl *Kázmir'* kivánsága szerént meglett a' végzés; mellyet ugyan Ő maga sok Fő-Uraknak, 's Nemeseknek kisérésében az említett esztendőben, és hónapban Magyar Országba *Visegrádra* hozott: 's ennek itten nyilvánságos Jegyzeménybe lett tevésével megerősíttetett a' régi szövetség a' Lengyelek és Magyarok között.

Károlynak már most tsak oda vólt függesztve minden esze 's gondolatja, hogy a' Magyar Korona eránt bátorságossá tegye Elsőszülöttét *Lajost*; friss emlékezetben tartván, melly nagy ügygyel bajjal juthatott Ő ahoz, semmit el nem akart mulatni a' gondos Atya, hogy fiának mindenképpen bizonyos következést szerezne. Több végzéseik által a' Romai Pápáknak, és a' Magyar Királyoknak, 's tovább; háromszáz esztendőbeli szokással, és gyakorlással megerősíttetett az, hogy a' Magyar Püspökök közzűl tsak az Esztergomi Érseknek vólna jussa a' Királyokat a' szent Koronával megkoronázni: 's leginkább azon okból ítéltetett törvénytelennek nyóltzadik *Bonifácius* által *Ventzelnek*; és ötödik *Kelemen* által *Ottónak* koronáztatása: mivel amazt *János* Kalotsai Érsek; emezt pedig *Benedek* Veszprémi Püspök koronázta vólt meg. Söt *Károly'* megkoronáztatásakor is megerősíttetett vala *Gentilis* által azon méltóságos hatalma az Esztergomi Érseknek. Tetszésére vala ez akkor *Károlynak*; hanem már most veszedelmesnek látszott Nékie: mert ha az ő halála-

kor üresen lenne az Esztergomi Szék, avagy annak Ersekje ezen dolgában nem akarna eljárni; nyilván látta *Károly*, hogy innét nem kevés baja lehetne az ö Fiának *Lajosnak*. Hogy tehát ezen örvényből, mellybe önként bukott vala, magát kiszabaditsa. *Károly*, huszonkettödik *János* Pápához folyamodott, 's töle olly végzést nyert a' Kalotsai Ersekhez *Lászlóhoz*; hogy, ha az Esztergomi Ersek az ö kötelességét vagy nem végezhetné, vagy nem akarná végezni, nem tsak a' Kalotsai Ersek, hanem akármellyik Magyar Püspök, midőn arra kérettetnék, *Lajosnak* koronázását törvényesen végbe vihesse. De a' következendő idő tellyesen megmutatta azt, hogy éppen nem vala szükséges ezen nagy gondoskodás: mert majd senki sem jutott Magyar Ország' kormányjára a' Nemzetnek nagyobb örömével 's vigasságával, mint *Lajos*.

Azon hadakozások között, mellyeket szerentsésen, 's a' Magyar Birodalom' hasznával végzett *Károly*, különös az, mellyel veres Orosz Országból kikergette a' Tatárokat. Ezen Országot két Hertzegek, kik a' Magyar Koronától függtenek, úgymint egyik Gallitziának; a' másik Lodomériának Fejedelme, jó darabig óltalmazták, és a' reájok rohánó Tatárokat több ízben verték vólt vissza nagy vérontással; hanem ezek ezer háromszáz huszonnégyben meghalálozván, ismét vérszemet kaptak a' Tatárok, 's annyira tsipdezték veres Orosz Országot, hogy félő vólna; nehogy azt egészen elnyomván, a' szomszéd Magyar, és Lengyel Országra hasonló dühösséggel támadnának. A' Lengyelek' Királlya Loktikus *Ulászló*, hogy ezen veszedelmet annál könnyebben elforditaná Birodalmától: ugyan azon esztendöben Sz. Iván Havának huszadik

napján, huszonkettődik *János* Pápához botsátott levelében felette rimánkodott vala, hogy Lengyel Országban mennél elébb hirdettesse a' Keresztes hadat. Szinte azért esdeklett a' mi *Károlyunk*, annak Veje: ki azt is megnyerte a' Pápától, hogy a' hadakozó katonaság a' böjtöléstől felszabadíttatnék. Ezen tartós háborúnak óhajtott vége szakada ezer háromszáz harmintzötödik esztendőben, 's megszabadítá *Károly* a' szent Korona' Orosz Alattvalóit a' Tatárok' pogány dühösségétől igen nevezetes vérontással.

Az egy Oláh háború vólt az, mellynek nem annyira szerentsétlen kimenetele, mint okai meghomályosították *Károly* Királyunk' nevét. Az Oláh Vajdaságot viselte akkor *Bazarád Sándor*, a' ki egyszersmind a' Szörényi Bánságot is kormányozta, mellyet a' Magyarok hajdan, sokáig magok köztt egyenetlenkedvén, oda hagytak vólt. *Bazarád*, mint a' Magyar szent Koronának hív Alattvalójához illett, az Oláh Országi szokott adót koronkint az ő Urának a' Magyar Királynak megküldötte, úgy hogy semmi igazságos ok nem vólna a' panaszra: még is némelly Udvariaknak irígységét el nem kerülhette. Ezek köztt legfőbbek vóltak *Szétsi Tamás* Erdélyi Vajda, és Gróf *Diénes*: kiknek tanátsa utánn indúlván *Károly*, egészen elhagyta magát tántoríttatni. Amaz, tudniillik, a' szép Oláh Tartományt; Emez pedig a' Szörényi Bánságot óhajtotta. Mert hogy ezekből nagy nyereség vevődött légyen azon időben, tsak onnan láthatja kiki, midőn eszébe veszi; hogy a' Vármegyék' jövedelmének harmadrészéből is annyira meg szoktak akkor gazdagodni a' Fő-Ispányok. Ezen két Tanátsosok tehát, hogy magok hasznokra tett intézetjeket

annál bizonyosabban végrehajtanák, olly rútúl lefestették a' Király előtt az Oláh Vajdát, hogy ezt ő Felsége, mint nála roszsz nevű Embert le akarván méltóságából szállítani, ezer háromszáz harmintzadikban az ősz' kezdetén Szörény Tartományját elébb meglepte, mint-sem *Bazarád* a' Királyi Kegyelem' elvesztését tapasztalta vólna. Minden baj nélkül elfoglalván Szörény Várát, ezen szép Bánságnak méltóságára Gróf *Diénest* emelte vólt fel a' Király; a' mint ez előtt elvégeztetett. Hogy *Tamás* Vajdának kívánsága is bételnék: Oláh Országba vezettetett a' győzedelmes Magyar Sereg; de itten veszedelmesen megakadt. Először ugyan a' Magyar fegyvernek illy véletlen zörgésén valamennyire megdöbbenvén *Bazarád*, a' Nemzetnek első Nemessei közzűl tüstént választott Követeket külde a' Király' Táborába, olly kéreménnyel; hogy rajta ártatlanon ne tenne több erőszakot: önként lemond ő a' Szörényi Bánságról, tsak az Oláh Vajdaságot hagyná meg már Nékie, mellyet mind eddig jótéteményességnek jussával bírt vala; a' szokott adót, ajándékot, valamint ez előtt, úgy ezutánn is meg fogja küldeni a' Magyar Királynak, és a' jótéteményes Fejedelemségnek minden kötelességét szentűl tellyesítendi. Söt hogy ezen táborozás is a' Magyar Királyi Kintstárnak semmi kárára ne lenne; az ő ellene támasztott hadra tett költségeknek kipótolására hét ezer ezüst Márkát mindjárt kifizetne. Hogy pedig *Károlynak*, vagy az ő Tanátsosinak semmi kételkedése ne lehetne ez eránt; még azt is fogadta az Oláh Fejedelem: hogy fiai közzűl egyikét zálogúl adná a' Királyi Udvarba, hol a' Nemes Ifjak között udvarlására lenne a' Királynak. Ha pedig ezen igazságos feltételeknek megve-

tésével tovább is tetszene a' hadat folytatni; az erőszakot erővel fogná magától elfordítani. Az Oláh Fejedelem által ajánlott ezen békesség' tzikkelyjei olly betsűleteseknek, és a' szent Korona' részére hasznosoknak látszottak minden Fővezéreknek, 's különösen *Domokosnak*, Zólyom és Liptó Vármegye Fő-Ispányjának, hogy ez mindenképpen igyekezett légyen *Károly* Királyt azoknak elfogadására téríteni. De a' józanabb Rész' tanátsának vátig ellentálla *Tamás* Vajda, és éppen nem állhatá, hogy a' békesség' szerzéssel az ő szándéka füstbe menne. Azért *Bazarád* ellen annyira gerjesztette új fondorlásokkal *Károly'* szívét, hogy Ez magán kivűl ragadtatván, 's fenyegetődzéssel, és szidalommal elparantsolván maga elől a' Vajda' Követjeit, táborát bellyebb szállította Oláh Országba. De hogy haraggal semmit se' lehet tenni igazán, maga kárán tsak hamar megtanúlta *Károly*, minekutánna minden útakat, mellyeken tovább kellett menni, az ellenség' nagy száma által elfoglalva látta, úgy hogy a' Katonaságnak mindennapi szükségén se' segíthetne: és így mind az Emberek, mind a' barmok halálos éhséggel küszködnének. Illy nagy veszélyben lévén *Károly*, az ő Hadivezérivel tartott tanátskozása utánn, kéntelenittetett vala *Bazarádhoz* Követeket küldeni, kik azon feltételek alatt, mellyeket előbb boszszonkodva megvetett, Néki, 's Táborának bátorságos viszszamenetelt nyernének Magyar Országba. Tettetvén hivségét az Oláh Fejedelem, a' kérés szerént békességet engede: hanem az ő Követivel tett gyalázatot el nem tudván nyögni, 's a' boszszúállásnak kívánságától késztetődvén, a' törvénytelenséget nagyobb, 's útálatosabb gonoszság-

gal kivánná forbatlani. Alattomban tehát parantsolatot adott Katonáinak, hogy állanák el a' hegyek' közit, merre a' Magyaroknak haza kellene térni: melly szerént *Károly* Királyt keleptzébe kerítvén, maga hatalmába ejtené. Annakokáért a' mondott esztendőben, Sz. András' Havának tizedikén, midőn a' Magyarok, semmi álnokságtól sem tartván, a' Havasok között, mellyek Oláh Országtól Magyar Országot elválasztják, viszszatérnek, hirtelen a' hadakozásra legalkalmatlanabb helyen látják magokat a' mindenfelől reájok rohanó Oláhságtól körűlvétetve: szörnyű vérontásra kél a' dolog, melly három napig tartván, annyira megemésztette az elszorított Magyarságot, hogy igen kevesen vághatták ki magokat az ellenség közzűl. Szerentsére megszabadúlt *Károly* Király is, a' ki azon alkalmatossággal az ő életét Gr. Hedervári *Desső'* nagy hívségének 's vitézségének köszönhette. Mert midőn Ez észre vette vólna, hogy az Oláhság leginkább a' Király' vesztére igyekezne, Ennek ruháját, ékességét, 's fegyverét magára vévén, mindenek' szemeit, 's nyilait magára fordította, mellyek által végre tartós hartzolása utánn elejtetvén, pályafutását ditsően végezte. *Domokos*, Liptó és Zólyom Vármegyéknek Fő-Ispányja pedig, és Ennek fia László több vitézlő Férjfiakkal vóltak azon szerentsések, kik az ő Királyjokat *Károlyt* közember ruhába 's fegyverbe öltöztetvén, mint esmérhetetlent az ellenségnek, a' nyilak' zápora közzűl kiragadták. Ezen véres tsatában sokan elestek mind a' Papok, mind a' Fő-Nemesek közzűl; kik között *Andrásnak* a' Fejérvári Prépostnak, és az Udvari Kantzelláriusnak elesttek legnagyobb gyötrelmet okozott mindnyájoknak, mivel az-

zal együtt a' Királyi petsét is elveszett. Minden tsalárdságnak eltávoztatására szükséges vólt tehát új petsétet tsináltatni, és ugyan ezzel *Károlynak* minden Szabadalmait újolag megerősíteni. Minden Királyi készület, a' tábori keteputák, és annyi Méltóságos Férjfiaknak aranyja 's ezüstje, és minden kintse az Oláhok' prédáivá lettek. A' mi pedig még inkább öregbítette a' szörnyű veszedelmet, az vólt, hogy az Oláhok magokat elvonták a' szent Korona' fényessége alól, Magyar Ország' erejének, és a' közönséges Kintstárnak nem kevés tsonkúlásával: mert *Bazarád* ekkor a' függedelem' jármát kitörvén, magát szabad Uraságba helyheztette, és *Károly* Királyt ezután soha semmi adóval, ajándékkal, vagy szolgálattal nem méltóztatta. Mind ezen szomorú esetnek pedig és kárvallásnak oka, látjuk, nem más vólt, hanem *Tamás* Vajdának, és Gróf *Diénesnek* fösvénysége 's felfuvalkodása: kik Tanátsosi hivataljok ellen nem a' közjóra; hanem magános hasznokra ügyelvén, a' Fejedelmet igazságtalan hadakozásra birták a' Magyar Névnek, 's Birodalomnak tetemes sérelmével.

Károly Királynak sok szép Rendelései között, mellyekkel harmintz esztendei országlása alatt a' Magyar Birodalmat nagyobb virágzásba hozta, különös emlékezetet érdemel a' magyar pénznek rendbe vevése. Már első *Béla* Király' halálától fogva, sok ízben az Országot emésztő háborgások által, avagy a' pénzverő Hivatalnak álnok, és fösvény Fő-Tisztjei által, hajdani jóságától nagyon elesett a' magyar pénz. Iparkodott ennek orvoslásán második *András* az Aranyvégzeménynek huszonharmadik ágazatjában. A' Tatárok' éktelen pusztítása utánn negyedik *Béla*, vala-

mint az Országot újra alkotta, úgy a' magyar pénzt is jobb karba hozta vólt: hanem Kun *László'* lomha királykodása alatt az Országnak több dolgaival együtt, a' pénznek állapotja is megvesztegetődött. Ezen nyavalya osztán több esztendeig tartott vala; kiváltképpen harmadik *Andrásnak* haláľa utánn: a' midőn a' Koronáról vetekedvén *Károly*, *Ventzel*, és *Ottó*; a' magános Emberek pedig a' Királyi Kamara' jövedelmeit magokévá tévén, nem tsak a' Hazabeli pénz alábbvaló bányásznából kezde verettetni; hanem az idegen roszsz pénznek is temérdek sokasága áradott Magyar Országra. Hogy a' pénznek ezen rút romlottságát, melly minden Hazafiaknak kárára vala, és a' külső Nemzetekkel való kereskedésre éppen alkalmatlan, tellyességgel kiirtaná Birodalmából; sok esztendeig nagy gonddal törekedett azon *Károly*. Azon hibás pénzeket tehát, akár Magyar, akár idegen Országiak lettenek légyen azok, eltíltván az Országból, fínom ezüstből új pénzeket veretett: mellyekből hat egy széles garast, melly a' Magyarok' buzgóságából *Mária'* képével tzimereztetvén, Máriásnak neveztetett vólt; kilentzven pedig egy aranyforintot tett. Ezen jóféle pénzből midőn már temérdek sok veretett; több helyeken az Országban váltóasztalokat rendele a' régi roszsz pénzeknek az újakkal való feltserélésére, a' Kamarának nem kevés hasznával. *Károly* bizta vólt ezen munkát ezer háromszáz negyvenkettődikben Árva Vármegye' Fő-Ispányjára, és a' Királyi Kamara' Fő-Kormányozójára *Hippolira*, kinek egyszersmind a' pénzbeli újításnak dolga is bérbe adatott, bizonyos summában. Ugyan *Károly* Királyunknak kell köszönnünk a' Magyar aranypénznek kezdetét, a' ki előtt egye-

dűl a' Bizántziumi, avagy Görög aranyakkal éltenek a' Magyarok is. *Károly* Király' aranyjai tiszta aranyból verettettek, és a' Florentziaiak szerént, egyik felől Keresztelő Sz. *Jánost*, másik felől pedig liliom virágot ábrázolnak: 's innét a' mi aranyjaink sok ideig *florenus aurinak* neveztettek deákúl: melly Nemzeti nyelvünkön *virágos aranyat* jelent. Ennek formáját osztán Nagy *Lajos*, *Károlynak* édes fia megváltoztatta, *János'* helyébe Sz. *Lászlót*, a' liliom helyett pedig a' maga Királyi tzímerét tétetvén: egyéberánt mind jósága, mind nehézsége egészen a' mi időnkig megmaradt.

Ámbátor *Károly* Király az ő sok szép tettei által halhatatlan emlékezetet érdemlett a' Maradéktól; mindazáltal, a' mint közönségesen megszokott történni a' Fejedelmekkel, az ő Népének némelly gyűlölködéseit el nem kerűlhette, amaz újítások miatt, mellyek vagy általa, vagy helybehagyásával a' Magyar Birodalomba bétsúsztanak. A' Magyar Papságnak főképpen fájt az, hogy azon régi törvényes jussától, mellyel minden Káptalanok magoknak Püspököt választottak, a' Romai Szék által megfosztatott légyen *Károly* Királynak egyezésével: úgy az *Annátáknak* béhozása, melly szerént minden Egyházi Javadalmasok az első esztendőbeli jövedelmeknek fele részét tartoztak vólt az Apostoli Kamarának béfizetni. Ezen felyűl még arra is köteleztettek, hogy a' Viennei Gyülekezetnek végezése szerént a' szent Föld eránt lévő hadakozásnak segítségére jövedelmeknek tizedjét hat egész esztendeig ugyan azon Apostoli Kamarának béadnák. Ezen kettős satztzolás melly nehezére szolgált légyen mind a' Világi, mind a' Klastrombeli Papságnak: on-

nan kitetszik, hogy sokan a' leggazdagabb jövedelműek közzűl is elégtelenek vóltak a' reájok esett résznek kifizetésére; nem kevesen pedig a' szedés' idején elegendő pénz nélkűl lévén, a' legdrágább holmijeket kénteleníttettek oda zálogolni. Végre látván *Károly*, hogy e' képpen sok pénz vitetődnék ki az Országból, olly rendelést tett, hogy az ő Országába szedett pénznek harmadrésze a' Királyi Kintstárba adattatnék. Hogy pedig még ezeknél is sulyosabb terheltetései vóltanak az Egyházi Rendnek; világosan kimutatják az ő panaszszai, mellyeket béadott vólt tizenkettődik *Benedek* Pápának. A' Királyi Ügyész a' megholtt Püspököknek vagyonjait úgy annyira elfoglalta, hogy alig maradt némellykor annyi, a' mennyi szokás szerént a' testnek eltakarítására elég vólna. Az üresen maradt Javadalmak pedig harmadik *István*' bőlts rendelése ellen már nem a' Káptalanoknak, vagy más Egyházi Embereknek, hanem Világiaknak gondviselésére bizattattak, a' kik az Egyházak' szükségeiről nem gondoskodván, a' jövedelmeknek nagyobb részét a' kormányozásnak, 's védelmezésnek színe alatt elfetsérlették. E'felett tsak könnyen elnézték, ha a' szomszédok által azon birtokok megtsonkíttattak, 's Telekjeikhez ragasztattak. Még az is szertelen, és sulyos vala az Egyházi Rendnek, hogy a' Püspökök az ő hivataljok' kezdetén taksa gyanánt az Udvariaknak felesleges summát; a' Királynak pedig minden esztendőben, az Érsekek ugyan kétszáz, a' Püspökök megént ötven arany márkát kénteleníttettek fizetni ajándék fejébe. Ezen terhek felett, noha az Egyházi Rend is, valamint egyéb Nemesség, köteles vólt maga költségén minden ellenség ellen Katonai szolgála-

tot tenni; mindazáltal a' nyomorúság' tetézésére még azt is el kellett nékie nyögni *Károly* alatt, hogy a' Királyi Ügyészség, 's más Világiak, kik egyházi jószágokat birtak; ha harmintz esztendeig való időfolyást az eránt mutathattak, azoknak birtokában megerősíttettek: ellenben az Egyháziaknak még száz esztendeig való időfolyás sem használt, ha tsak Királyi Adománylevelekkel, és más nyilvánságos Bizonyítmányokkal az ő jussokat az Ítélőszék előtt meg nem bizonyíthatták: a' mi pedig már onnét is igen nehéz dolog vala, mivel a' hármas szakadás több esztendők által vesztegetvén az Országot, mind más szabadon Uralkodók, mind pedig Trentséni *Máté* a' Püspököknek, és Káptalanoknak Levéltárjait elemésztették. Ezen előszámláltt panaszok még tsak magáé az Egyházi Rendé vóltak: holott a' Világi Rend sem nyugodt meg *Károly* Királynak Intézetein. Nevezetesen igen rágta Annak szívét az; hogy Ország' Gyűlései éppen nem tartatván, tsupán az Udvari Tanátsosok' esze szerént, egyedűl a' Király' akaratjából hozattatnának a' Törvények, 's menne az igazgatásnak egész dolga; úgy hogy az Ország' Rendjeinek egyéb se' maradna immár az engedelmeskedésnél. A' Nemesek, és Zászlós Urak, minekutánna bűnről vádoltattak vólna, nem tsak Országos Hivataljokból kitétetődnének a' Király' parantsolatjára, hanem jószágaiktól, 's fejeiktől is megfosztatnának. Ezeket, 's több illyen panaszszait mind a' Világiaknak, mind az Egyháziaknak, ámbár sok ízben terjesztődtek vólt *Károly* eleibe, de mivel rendbe szedte Birodalmát, tsak eleresztette füle mellett, 's kezdett útján tovább is megmaradott. A' midőn tehát immár itthon semmiben se' reménylhet-

tek a' Magyarok; megírták alattomban panaszszaiknak főbb ágazatit tizenkettődik *Benedek* Pápának, könyörögvén nékie; hogy Atyai intését alkalmatosan intézvén, *Károlyt* hajlandóbbá, 's könyörűletesebbé tenné hozzájok. Nem is ok nélkül fogtak ők akkor ezen tanátshoz: mert, mivel igen jól tudták vólt azt, hogy a' Nápolyi Országba való következés, melly *Károlynak* szívén leginkább feküdt vala, főképpen az Apostoli Széknek kedvezésétől függene; semmit se' kételkedtenek, hogy a' Pápa' intése Ötet még ne indítaná. Valóban hihető is, hogy hajlott légyen tizenkettődik *Benedek*' szavaira *Károly*: minthogy bizonyos az, hogy az ő kimúlását utóbb közönségesen megsiratták minden Rendek. Nem is lehet ide számlálni a' Nádor-Ispánynak *Zaachi Feliciánnak* vad tselekedetét, mellyre sokkal előbb, és más okból bátorkodott vala: mert hogy Lengyel *Kázmír*, *Ersébet* Királynénak Testvérje, hivatalja szerént *Visegrádon* tartózkodván, *Feliciánnak Klára* nevű szép Leányját, ki a' Királyi Aszszonyok' Palotájában foglalatoskodott, megszeplősítette vólna; úgy annyira felgyúladt ezen otsmányságon *Felicián*, hogy ezer háromszáz harmintzadikban Sz. György Havának tizenhetedik napján, ugyan *Visegrádon*, a' midőn a' külső Városban vatsorálna a' Király a' Királynéval, és két fiaival, *Lajossal* és *Andrással*, kivontt karddal reájok rohanván, szörnyű vérontást tett vólna, ha az oda futott Udvariaktól elejtetvén, 's diribra darabra vagdaltatván, gyilkos vakmerőségét meg nem lakolta vólna, *Klára* is, az ő Leányja, a' véteknek, mellyet akár igazán, akár hazugúl nyilatkoztatott ki, kemény büntetését vette: mert orra, ajakai, és a' hüvelykjein kivül minden ujjai lemetszet-

tetvén, lóra ültettetett, és a' szomszéd Városokon mind addig hordoztatott vala, míg végre lelkét ki nem adná. Sőt minden Attyafiai *Feliciánnak*, és Rokonai harmad ízig, részént halállal, részént számkivetéssel, és jószágaiknak kótyavetyéltetésével büntetődtenek az idegen bűnért. Bizonyos azonban az is, hogy ezen szörnyű büntetés nem tsak a' Király' akaratjától, hanem az Ország' Nagyjainak, és Nemesseinek ítéletétől is származott.

Ezek többnyire *Károlynak* tettei ezer háromszáz negyvenkettődikig, mellyben Sz. Jakab Havának tizenhetedik napján a' sokáig tartott köszvénynek fájdalmas gyötrelmei között *Visegrádon*, az ő kedves lakhelyén meghálálozott, minekutánna mindenestől negyven két esztendőt, mint koronázott Király pedig harmintzkettőt eltöltött vólna Magyar Országban. Ugyan ottan a' Plébánia Templomban a' halottas Misének szent pompája elvégeztetvén, a' holtt test a' Dunán *Budára* vitetett: holott ismét szent Áldozatok mutatódtak bé érette a' Mindenhatónak; azutánn pedig *Székes Fejérvárra* késztetődött; 's itten a' Boldog Aszszony' Szentegyházában, mellyet kétszeres elégése utánn, *Károly* megújitott vala, mindjárt az öreg Oltár mellett készültt Felséges sírba helyheztetett. Predikállott azon nap' a' Király' dítséretéről az Esztergomi Ersek, *Telegdi Csanád*, és szívre ható ékes szóllásával a' minden Rendbeli Nemes sokaságot sírásra fakasztotta. Végre holtta utánn harmintzadik napon, *Lajosnak*, mint már Koronás Királynak, *Ersébet* Királynénak, ki most özvegyen maradt, és minden Püspököknek, Zászlós Uraknak, és Nemeseknek, kik különösen Királyi levél által hivattattak oda, jelenlétében, a' könyörgő halotti Áldozatok elvégez-

tettek, 's a' szomorúságnak, és a' halottas énekeknek vége szakadott. Bizonyára méltó is vala *Károly*, hogy nékie a' Magyarok igaz könnyhúllatással tisztelkedjenek; mert Ő Magyar Országot, melly Kun *Lászlótól* fogva a' szüntelen részrehajlások, és szakadások által hajdani ditsősségétől igen elesett vólt, az Ő okosságával 's állhatatosságával nem tsak jó rendbe hozta, hanem sokkal virágzóbbá is tette vala. A' nyakasoknak megzabolázására eleinten majd keménységgel, majd kegyelmességgel élvén, osztán az ő Királyi Felségének erős lábra állatása utánn megtanított mindnyájokat a' Királyi Páltzának tiszteletére, 's a' jobbágyi engedelmességre. Minthogy pedig a' Kunok, Ismaeliták, Tatárok, és Neugarok többféle vallással, szertartással, 's erköltsel lévén, gyakorta nagy zenebonákat, és pártütéseket indítottanak: *Károly* Király közikbe küldvén az Evangyéliomi Tanítókat, 's így több esztendők által igyekezvén, tsak ugyan véghezvitte azt, hogy azon Népeknek az igaz Katholika Hitre lett megtérések által, a' Hazának tsendesség, és bátorságos állapot szereztetődött légyen. Midőn pedig látná, hogy a' Magyar Nemzet nem annyira a' nyereségnek, mint a' ditsősségnek kívánságától vezéreltetnék: mind egyéb ajándékokkal, mind pedig vitézség' tzímereivel, Európa' tsinosabb Nemzetinek példájára, még a' legrégibb Magyar Familiákat is megajándékozta. Bóldog Aszszonyhoz különös buzgósággal 's bizodalommal lévén *Károly*, Annak tiszteletére nemelly böjtöléseket, 's hoszszú imádságokat fogadott azon alkalmatossággal, a' midőn olly nehezen juthatott a' Magyar Birodalomhoz: hanem hogy a' Királyt a' sok időre terjesztett imádságok az Ország'

dolgában ne hátráltatnák; tizenkettődik *Benedek* Pápa azon fogadást tizenkét Koldúsoknak mindennapi tartásokra változtatta. *Károlynak* köszöni Magyar Ország több Városoknak részént felállítását, részént gazdagságát 's fényességét. A' Szászok is mind Magyar, mind Erdély Országban új Szabadalmakkal gyámolíttatván, és serkentetvén, az ő magános javaikat a' közönséges Kintstárnak hasznával valamennyire szorgalmatosabban kezdették öregbíteni.

Károlynak első, második, harmadik Felesége minden maradék nélkűl hamar egymás utánn elhaltak: hanem a' negyedik Feleségétöl *Ersébettől*, Loktikus *Ulászló* Lengyel Király' Leányjától, kivel ezer háromszáz huszadikban házasodék egybe, több gyermekei vóltanak: ezek közzűl az első, és második, úgymint *Károly* és *László*, tsetsemős korokban meghaláloztak; a' harmadik pedig *Lajos*, Magyar Királyjá; a' negyedik, *András*, Nápolyi Királyjá lett vala; az ötödik végre, *István*, Erdélynek, Szepesnek, és Sárosnak Hertzegi Méltóságával ékesíttetett vólt.

MÁSODIK SZAKASZ.

Olly időn kezdődik ez, mellynél bóldogabbat nem ért a' Magyar Nemzet: holott Nagy Lajosnak hasonlíthatatlan uralkodása alatt a' ditsősségnek legfőbb póltzára jutott vala. Tovább előadja a' Magyarok' dolgát I. Mária; II. Károly; Sigmond; Albert; Ersébet; és I. Ulászló Királysága, 's Hunyadi János' kormányozása alatt, V. László Királyságával egyetemben.

Lajos az ő Attyának *Károlynak* halála utánn mindjárt hetedik napon Sz. Jakab Havának huszonegyedikén, melly Vasárnapra esett vala, a' Magyar Rendeknek egyező akaratja szerént a' szent Koronával megkoronáztatott Telegdi *Csanád*, Esztergomi Érsek által, *Miklós*, Egri; *Péter*, Szeremi; *László*, Pétsi; Vida, *Nyitrai*; 's *Lőrintz* Bosnyai Püspököknek tisztelkedése mellett. Jelen vólt ezen Ország' örömén akkor *Ersébet* Királyné is, *Lajos* Királynak édes Annya, Homonnai Drugeth *Villerm* Nádor-Ispánnyal, *Tamás* Erdélyi Vajdával, 's az Ország' Nagyjainak, és Nemesseinek számtalan sokaságával, kik harsogva kiáltozták vala: hogy Királyjokért véreket, és életeket áldozzák. Ugyan is, ámbár e' tizenhét esztendős Fejedelem' testi 's elmebeli szép tulajdonságai mindnyájok' szemeit és szíveit elragadhatták; mindazáltal még inkább elfogta vólt ezen Király alatt lejendő bóldogságnak, 's ditsősségnek reménysége, mellyet magokban mintegy Isteni illetésből éreztek. De még fellyebb emelkedett *Lajos*, mint-sem remény-

Lajos XXVII.K 1342.E.

lették a' Magyarok: a' honnét közönségesen nem a' hazafiaktól, hanem az idegenektől is *Nagynak* neveztetett.

Nem sokára az ő megkoronáztatása utánn mindnyájokkal megesmértette *Lajos*; millyen fogna lenni mind a' hadnak, mind a' békességnek mesterségeiben. Az Erdélyi Szászok, hogy a' Magyar Nemesekkel hasonló szabadságra juttatnák magokat: a' Királyi Adószedők ellen, kik tőlök szokás szerént az esztendei adót akarták bészedni, fegyvert fogtak. *Lajos* a' pártütésnek elejét venni kívánván, késedelem nélkül ott termett, 's egy rohanással elfoglalván a' Szászok' Városait, a' Lázzasztókat megbüntetvén, a' Népet engedelmességre hozta, 's az előbbeni adóra kötelezte. Tsak hamar fülébe szárnyalt ezen hír *Bazarád Sándornak*, a' Havasalföldi Vajdának, 's önként Erdélybe jött, és nagy maga' megalázásával a' Király' lábaihoz borúlván, a' Magyar szent Koronának, mellytől ez előtt tizenkét esztendővel haramiásan elvonta vólt magát, örökös hűségére esküdött: melly hitet élete' fogytáig szentűl meg is tartott. A' honnan azt tanúljuk, hogy némellykor a' Pártosokat könnyebben meghódoltatja a' kegyesség, mint-sem a' keménység.

Minekutánna ezen gondtól megmenekedett vólna *Lajos*; a' Nápolyi dolgok érzékenyebben, 's tovább érdeklették vólt őtet. *András*, *Lajos* Királyunk' Testvérje, kit ez előtt már kilentz esztendővel az ő édes Attya, *Károly*, Nápolyba vitt vala, 's a' végett házasított öszve *Joannával*, hogy Ennek Nagyattya' halála utánn az Országnak Királyságára jutna, hitetlen Feleségének gyűlölsége által nyughatatlanságba hozattatván, naponként újabb nehézségeknek szaporításával, Ősi Királyi-

Székének elfoglalásában meggátoltatott. *Robert* maga, a' ki tartozott vólna elejét venni a' gonosznak, az ő Unokájához való nagy hajlandóságával még inkább útat nyitott annak: mert halála előtt tett Testamentomában az előbbeni végezés ellen *Joanna* Unokáját rendelé az Ország' Örökösének, 's meghagyá; hogy Ez, az ő kimúltta utánn tüstént teljyes hatalommal birna az Országban: ellenben *András*, akkor tizenhat esztendős lévén, nem előbb mint huszonkét esztendős korának eltölttével vétettetnék az Országlásnak részességébe. *Robert* Király tehát Bóldogaszszony Havának tizenkilentzedikén ezer háromszáz negyvenharmadikban meghalálozván, *Joanna*, a' Férjét kirekesztvén, maga kezde uralkodni. 1343. E.
Hamarjában követte ezen gonoszt más is: mert *Mária*, *Joanna*' testvérje, ki *Lajos*, és *István* testvérek közzűl egyiknek el vólt ígérve, hatodik *Kelemen* Pápa' engedelmével nagy sietséggel ugyan azon esztendőben, még a' nagy Böjtben öszveadatott Durazzói *Károllyal*. Midőn ezek Magyar Országba megizentettek vólna; *Ersébet*, az öreg Királyné, Sz. Iván Havának nyóltzadik napján, ezen esztendőben *Visegrádról* megindúlván, az Adriai tengeren Sz. Jakab Havának huszonnegyedikén szerentsésen *Nápolyba* érkezett. Eszre vette mindjárt az éles elméjü Aszszonyság, hogy a' Nápolyi Házasok között nem egyébképpen fogna helyreállani a' békesség, 's az Ország' java eszközöltetni, hanemha *András*, az időnek akadályjától a' Pápa által fel-szabadíttatván, Királynak megkoronáztatnék. Követek küldettek tehát *Avignonba* hatodik *Kelemen* Pápához, úgymint: *Miklós* Nádor-Ispány, *Vörös Tamás* Ország' Birája, ismét *Tamás*, *Vida* Nyitrai Püspök: a' Beneventói Érsekkel: maga

pedig *Ersébet* Királyné, valamennyire a' Nápolyi Udvarnak dolgait Felséges tekintete által letsendesítvén, és *Romába* a' Sz. Apostolok' Szentegyházait buzgó látogatásával megtisztelvén, útját Magyar Országba visszavette; 's ugyan azon napon, mellyen útnak indúlt vala, egy millió ötszáz húszezer forintba került esztendei útazása utánn, ezer
1344. E. háromszáz negyvennegyedikben *Visegrádra* megérkezett.

Azonban a' Követek *Avignonban András'* ügyében munkálkodván, midőn látnák, hogy a' Pápa' Udvarában a' *Joanna'* részén lévőknek hatalmassága miatt semmire se' mehetnének okoskodásokkal; azt ígérték, ámbár ez eránt semmi parantsolatot se' vettek, esküvések által; hogy az ő Királyjok negyvennégy ezer ezüst márkát fogna letenni, ha hatodik *Kelemen* az időt törvényesítvén, *Andrást* mennél elébb megkoronáztatná. Minekutánna ezen summa pénz *Lajos* Királytól *Avignonba* küldetett: a' Pápa mindjárt parantsolatot intézett *Nápolyba*; hogy *András* még azon ezer háromszáz negyvenötödikben, Sz. Mihály Havának hatodik napján Királyi szertartással megkoronáztatnék; mindazáltal a' mi *Lajosunk'* reménysége ellen olly feltétel alatt; hogy ha *Joanna* Királyné magtalanúl elhalna, *Nápoly* Ország nem *Lajosra*, hanem *Joanna'* testvérjére *Máriára*, Durazzói *Károly'* Feleségére szállana. A' koronázás eránt a' Pápának ezen váratlan parantsolatjára megdöbbene *Joanna*, 's az ő vakmerősége annál inkább felgyúlada a' szörnyű véteknek siettetésére. Mert közölvén tanátsát Durazzói *Károllyal*, 's több Hertzegekkel és Fő-Emberekkel, kiket maga' részére tsábított vala; végre meg is nyerte, hogy elhalasztódnék a' koronázásnak

napja. Azonban egy öszveesküvést szerezvén, és *Andrásnak* veszedelmére mindenek jól elintéztetvén, *Joanna* az ő Hitvesét vadászat' színe alatt rászedte, 's *Averzába*, Nápolytól nyóltz mértföldnyire magával elvitte: holott Sz. Mihály Havának tizennyóltzadik napján, ugyan azon esztendőben, éjfél tájban a' Királyné mellől kihivattatván *András*, azon kötél, mellyet *Joanna* már előre elkészített vólt, nyakára fojtatott, és azutánn az ablakba akasztatott. *Joanna* a' gonoszságnak elkövetése utánn, semmi bánatnak jeleit nem advánn, még a' temetésnek tiszteletével se' méltóztatta szerentsétlen Férjének testét: viszszatértte utánn pedig Nápolyba, tartván, ne hogy a' véteknek részesülésébe hozattatnék, a' gyilkosok eránt való kérdéstámasztást megtiltotta. Végre, még viselős lévén, Tarentói Hertzeg *Lajossal*, az ő Rokonával, kivel elég régen szemtelenkedett, kívánt vala házasságra lépni: a' minthogy *Károly* fiának elszülése utánn hatodik *Kelemen*' engedelmével meg is lett az. Mind ezek elég nyomosok vóltak *Lajosnak*, a' Magyarok' Királyjának arra, hogy *Joannát* az ő Férjének megölésében bűnösnek hirdetné; a' kinek, midőn az eránt mentegetné magát, e'képpen hányta szemére: A' te szemtelen életed, mellyet már régólta viseltél, az Országnak elfoglalása, a' boszszúállásnak elmulasztása, más férjhez való meneteled, és a' következő mentegetésed, mind annyi próbái annak, hogy valóban bűnös vagy te a' Férjed' megölettetésében: azért megemlékezzél, hogy fenn vagyon a' vétkeknek boszszúállója, a' halhatatlan Isten. — Írt e' felett hatodik *Kelemen* Pápához, kérvén Ötet, hogy a' gonosz Aszszonyt a' Királyi-Székből leszállítván, engedné a' Nápolyi Or- 1345. E.

száglást vagy néki, vagy testvér Ötstsének *Istvánnak*, mint törvényes Örökösnek.

Midőn a' Pápa azon kemény vádolásra magát tsak vonogatná; sőt még az igazság felett is látszanék kedvezni *Joannának*: *Lajos* kedves Ötstsének gyilkoltatását megboszszúlni magában eltökéllvén, ezer háromszáz negyvenhatodikban Hadiseregének egy részével Hedervári *Konth Miklóst* Olasz Országba előre béküldötte, a' kitől *Akvila* Városának maga megadásáról, és a' Nápolyiaknak hozzája való hajlandóságáról tudósíttatván, tsak hamar útnak indúla a' hátramaradt Hadisereggel, 's béjuta *Averzába* következendő esztendőben Bóldogaszszony Havának tizenhetedik napján. Itten az ő Rokoni, az Andesi Házból származott Hertzegek köszöntésére mentek *Lajos* Királynak; kiket tsak úgy vett kegyelmébe, ha a' gyilkosság' bűnétől magokat mentteknek lenni megbizonyítanák. Szántszándékkal tette Ő azt fel: mert kevés idő múlva a' vatsorálás közben, midőn a' gyilkolás' helyének látása által még inkább felgyúladt vólna a' boszszúállásra, *Károlyt*, a' Durazzói Hertzeget előbb kemény szókkal megdorgálta; hogy tőle az ő Jegyesét *Máriát*, *Joanna'* testvérjét álnokúl elragadta; *Andrásnak* koronáztatását megakadályoztatta; 's végre a' gyilkosságban is részt vett légyen: azutánn pedig, midőn Az magát menteni igyekeznék, fogságba vettette, és semmi időt nem engedvén néki a' feleletre, más nap a' hóhér' pallósa által elvesztette. Melly büntetés ugyan ámbár nem igazságtalan; mivel mindazáltal az Itéletnek minden szertartásai nélkül végeződött: nem kevéssé homályosította *Lajos* Király' nevét. Egyéberánt ez vólt egyedül a' mi Nagy Királyunknak tette, a' hol

1346. E.

magán kivűl ragadtatván, nem tudott módot tartani a' boszszúállásban. *Joanna* azonban megszeppenvén *Lajosunk*' oda érkezésén, a' Tarentói Hertzeggel fútva sietett *Kelemen* Pápához: kinek kegyelmét megakarván vásárolni, *Avignon* Városát, egész Tartományjával együtt, nyóltzvan ezer aranyforintokon a' Romai Széknek eladta; 's az erről kiadott Formálevél ezer háromszáz negyvennyóltzadikban, Sz. Iván Havának kilentzedik napján megpetsételtetett. Ugyan azt megerősítette negyedik *Károly* Tsászár, 's egyszersmind *Avignont* a' Romai Német Birodalomnak tartozott engedelmességtől felszabadítván, a' Birodalom' Jótéteményességének számából örökre kitörlötte. *Lajos* továbbá *Nápoly* Városába minden ellentállás nélkűl bémenvén, mindenek előtt *Károlynak*, az ő szerentsétlen Otstse' fiának hűségére eskettette az Ország' Rendjeit; és Azt, hogy bátorságos állapotban lenne, tüstént Magyar Országba általküldötte, hogy Nagy-Annyának, *Ersébet* Királynénak Udvarában nevekednék az Ország' reménységére: hanem Ez, esztendő múlva meghalálozván, a' sírba vitte magával együtt az egész reménységet. Megújíttatván azutánn a' kérdés a' gyilkosok eránt, azon szörnyűségnek elkövetői közzűl sokan rettenetes kínzások által végezték életeket. A' Királyi Hertzegekkel valamivel kegyesebben ment a' dolog: *Lajos*, és *Robert* Durazzói Hertzegek, 's a' két Tarentói Fejedelmek megfogattatván, Magyar Országba *Visegrádra* hozattattak vólt. Végre az Ország' gondja *Latzkovits István* Erdélyi Vajdára; *Nápoly* Városáé pedig *Volfart* Kapitányra bizattatott; és számos Katonaság mind a' Magyarságból, mind a' zsóldra felvett Németekből hagyatott vala ottan: a' Ki-

rály pedig alattomban hajóra ülvén, az Ádriai tengeren Dalmátziába; onnét *Budára* a' fennemlített esztendőben Sz. Jakab Havában szerentsésen megérkezett.

Minekutánna *Lajos* Király Olasz Országból kijött vólna; a' Tarentói Hertzeg, *Joanna* Királynénak Férje, segítséget hozván magával Frantzia Országból, Nápolyba tért, hogy fegyveres kézzel ismét viszszanyerné az Országot. *István* Vajda, ámbár több tsatákban győzedelmeskedvén a' dolgot jól forgatta légyen; mindazáltal meg nem akadályozhatta azt, hogy a' többi Városokkal együtt Napoly is megént a' *Joanna'* hatalmába ne esnék. Mert Durazzói *Károlynak* minapi elvesztésén a' Fő-Emberek közzűl sokan megboszszonkodván, és tartván *Lajos* Királynak keményebb uralkodásától, *Joanna'* pártjára költöztek; 's már annyira ment vala a' pártolás, hogy a' Vajda elégtelen lévén annak elnyomására, a' sereget bátorságosabb helyre viszszavonni, hasznosabbnak ítélte. Véletlenűl
1350.E. ott termett ugyan *Lajos* ezer háromszáz ötvenedikben a' Magyar Fő-Nemességnek szép seregével, e' felett tíz ezer Magyar Lovassággal, és négy ezer Német Gyalogsággal; de tsak hamar tapasztalta, hogy nem kevéssé nehezedett légyen a' hadnak dolga: mert többnyire majd minden Városok alkalmasint megerősíttetvén; vagy fegyveres kézzel kellett azokat megvenni, vagy lassú megszállással magok' megadására kénszeríteni. Mivel tehát halkabban folynának a' dolgok, mint-sem az ő tűzről pattantsága szenvedhetné; könnyen engedett a' Pápa' Követjének kérésére, fegyvernyugvást tévén, míg *Joanna'* ügye megvisgáltatnék. Azon tsendesség' ideje a' következendő esztendőnek Sz. György Haváig ha-

tároztatott: a' mellyel hogy az ellenség visz-sza ne élhessen; *Szalernó* Homonnai *Drugeth Miklósra*; *Averza* pedig *Moriál* Auránai Priorra bizatott őrzés végett. *Lajos* Király osztán mind a' seregekre, mind a' Tartományokra nézve a' Fő-Vezéri hatalmat *Latzkovits András* Erdélyi Vajdának általadván, ájtatoskodásképpen *Romába* méne; holott minekutánna nagy tisztességgel fogadtatván, és a' Romaiak' Ura' Tzimjével felékesíttetvén, Sz. *Péter'* Oltárát nagy ajándékkal megtisztelte vólna, ugyan a' fennt említett esztendőnek végén viszszajött Magyar Országba, 's várakozott *Joanna'* perének végezésére.

Azon pernek elintézését noha egészen hatodik *Kelemenre* hagyta légyen *Lajos*; mindazáltal különösen kivánta ezeket az ő Követjei— *János* Veszprémi Püspök, és *Volfart* Vas Vármegye' Fő-Ispányja által: *Joanna'* vádoltatását visgálná meg a' Pápa; ha Férjének elvesztésében bűnösnek találta vólna Azt; Nápoly Országot Attól elvévén, ő néki tulajdonítaná: ha pedig Az megbizonyította vólna maga ártatlanságát, birná az Országot míg élne; Ő néki mindazáltal a' kettős táborozásra tett költségekért három száz ezer aranyat fizetne. — Ezek vóltak *Lajos* Király' kivánságai. *Kelemen* azonban megrostálván a' vádaknak tzikkelyjeit, mivelhogy a' gyilkosságnak vétke a' napfénynél világosabban meg nem mutatódhatna; *Joannát* minden gyanúságtól feloldozván, a' Nápoly Országi Királyi-Székben megerősítette. Ezen ő hasznával és reménységével ellenkező ítéletet nagy mérséklettséggel szenvedte vólt *Lajos*, 's azonnal parantsolatokat adott a' Magyar Vezérekhez; hogy a' Szalernói Hertzegséget, és a' Szent *Angyal tisztességű Hegynek* Uradalmát, mellyeknek

valamint az Attya, úgy Ő is birásában vala, megtartván, Nápoly Országnak egyéb Várait, és Városait mind általadnák *Joanna* Királyné' Embereinek. Hogy pedig annál inkább kimutatná: melly meggyőzője vólna önnönmagának is; a' néki itéltt három száz ezer aranyakat *Joannának* ajándékúl engedte vólt. Végre: a' fogoly Durazzói, és Tarentói Hertzegeket is szabadon botsátotta *Visegrádról*, minekutánna esküvéssel kötelezték vólna magokat annak eszközlésére; hogy *Joanna*' halálával *Lajos* Király, vagy *István* Hertzeg, 's Azoknak Örökösei következnének Nápoly Or-
1352.E. szágba. Ugyan e' szerént ezer háromszáz ötvenkettődikben mind a' *Joannával* való pernek, mind a' háborúnak vége szakadt. Ha a' Nápolyi hadra tett annyi költségeket számba veszszük, tetemes kárát találjuk abban a' Haza' jövedelmének; de egyszersmind nem tsekély hasznát, 's javát is látjuk a' Magyar Nemzetnek: mert az Ifjak a' legfőbb Familiákból *Lajos* Királlyal Olasz Országba menvén, ottan belé tanúltak a' hadi tudományba; és azutánn nevezetes Hadivezérekké lettek. Ugyan azok szemre vévén az ottani Városoknak, Helységeknek, Epűleteknek, Mesterségeknek, és Tudósoknak jelességét, a' kerteknek, és szőlőhegyeknek kiességét, könnyen észre vették: miben fogyatkozna még az ő Hazájok. Követték is ők osztán sokakban az Olaszokat: a' minthogy bizonyosok vagyunk abban, hogy amaz, már most minden Nemzeteknél híres Tokaji hegyek *Lajos* alatt kezdettek legelöször miveltetni; nem külömben *Buda*, új Királyi Palotákkal; a' Püspökök' és Zászlós Urak' roppant házaikkal nevekedni, 's ékesűlni.

Megtérvén a' Nápolyi táborozásból *Lajos*, minden igyekezetét oda fordította, hogy azon Tartományokat, mellyektől szent Koronánk az előbbeni Királyoknak gondatlansága által, vagy az Ellenség' ereje által megfosztatott, viszszaszerezze, eltökéllett szándékkal lévén, hogy le nem tenné addig fegyverét, míglen azoknak birásába nem jutna, mellyeknek tzímjét viselé. Először is a' Pogány Lithvánok tapasztalták *Lajosnak* vitézségét, 's hadi szerentséjét, kik, midőn a' Magyarok a' Nápolyi hadban tartózkodnának, a' veres Oroszok' Tartományját feldúlván, Lodomériát elfoglalták vólt. Ezeket a' mi *Lajosunk* ezer háromszáz ötvenegyedikben nevezetes viadallal letsépelvén, Hertzegjeket elfogta, 's mind addig szabadon nem botsátotta, valamíg mindeneket, mellyeket elragadt, viszszaadván, örökös hívséget 's engedelmességet nem fogadott. Ettől fogva tsendességben is vóltak az Oroszok egész ezer háromszáz hetvenhetedikig, midőn a' Lithvánok ismét bérohantak oda; de viszszaverettettek.

Orosz Országnak más részén, különösen Podóliában rú'úl ellenségeskedtek a' Tatárok. Ezeknek megzabolázására ezer háromszáz ötvenkettődikben *Latzkovits András*, a' ki *István* Báttyának helyébe tétetett vala az Erdélyi Vajdaságba, negyven ezer Magyarokkal, és válogatott Székelyek' Dandárjaival küldetett. Ez alig haladá meg Moldvát, már előtte találja a' Tatárokat, kik az új bérohanásra verték vólt a' készűlőt: ugyan azért a' Katonaságnak egy kevés pihenése utánn szörnyű ütközetre pattantak, mellyben minekutánna a' Tatárok' Fejedelme *Athalám*, seregének megbontott rendjeit helyre hozni igyekezvén, elesett, a' Tatárság nem állhatván a' szoros

rendben vitézűl hartzoló Magyaroknak nyomúlását, futásnak eredett. Utánna eredtek a' győzedelmes Magyarok, 's mind addig ontották annak vérét, valamíg nyilaikból ki nem fogytak, 's kardjaik el nem tompúltak. Ezen győzedelemnek örömét nevelték a' *Budára* küldött nevezetesebb Foglyok, és tábori zászlók. Ruszszia' határaiból kiugratván az ellenséget *András* Vajda, a' győzedelmes Sereget magába Tatár Országba vitte vólna által, ha azon puszta földeken az élés' megszerzésének nehézsége ellent nem állott vólna. Ezen okból félbe szakasztatván a' háború, maga *Lajos*
1354.E. megújította azt ezer háromszáz ötvennegyedikben, két száz ezer Vitézeket vezérelvén. Illy nagy Királynak jövetelén elijjedvén a' Tatároknak még ifjú Fejedelme, nyilvánságos bátorságosítás mellett, az ő Nemzete' Eleinek kíséréseben a' *Borisztenes* folytában lévő mezőn táborozó *Lajoshoz* ment, és Annak hívséget, 's esztendőnként való adót ígérvén, kegyelembe vétetett. Ezen alkalmatossággal élvén Nagy *Lajos*, beszédet tartott a' Keresztyén Törvénynek idvezítő igazságáról, 's annyira gerjesztette a' Tatár Fejedelem' szívét, hogy Az, olly Férjfiaknak hozzá való küldetését kívánta légyen, kik által mind ő maga, mind az egész Nemzet oktatást vehetne az új Törvényben. A' midőn pedig onnét viszszatért vala *Lajos*, tisztesség adásképpen egész Magyar Ország' határjáig kísérte Ötet a' Tatár Fejedelem: holott ismét kötelezte magát a' hívségre. A' melly időtől fogva osztán semmi veszedelme nem vólt a' Tatároktól Magyar Országnak, vagy Ruszsziának.

Lajos Királynak minden hadakozásai között, mind az onnan szerzett ditsősségért, mind a' Magyar Birodalomnak hajtott hasznokért

legfényesebb vólt az, mellyet a' Velentzeiekkel viselt vala. Ez sok ideig tört immár azok ellen, minthogy még az ő Attya idejében azoknak mesterkedése által a' Dalmaták pártütésre késztettetvén, majd minden Várossok, és Szigetjek a' Magyar Korona alól elpártoltak, 's ő hozzájok szegődtek. Ugyan a' Velentzeiek' költségével, és tanátsával nevekedtek továbbá mind Dalmátziában, mind Bosniában a' belső nyughatatlanságok, úgy hogy nem előbb reménylené *Lajos* az ő Birodalma' határain a' békesség' és bátorság' helyreállását, mint-sem a' Velentzeieknek egész Dalmátziából való kivettetések utánn, mellyhez régi jussa vólna a' Magyar Koronának. De hogy ezen régólta elintézett had előbb ki nem üthetett, a' Nápolyi két ízbeli táborozás okozta: sőt midőn Nápolyba másodszor verte a' készülőt *Lajos*, hogy annál bátorságosabban 's hamarébb általköltözhetne oda az Adriai tengeren, ezer háromszáz ötvenedikben öt esztendeig való fegyvernyugvást tett a' Velentzeiekkel. Hanem ennek vége felé hirtelen Követeket küldvén Velentzébe, *Dandalus Andrást*, azon Köztársaság' Vezérjét megintette, hogy tüstént adná viszsza egész Dalmátziát, melly a' Magyar Koronától minden törvényes ok nélkül szakasztatott el; egyébként fegyver által fogna arra kénszeríttetni. *Dandalus* erre éppen nem állván, ezer háromszáz 1356. E. ötvenhatodikban veszedelmes háborúba ejtette a' Köztársaságot. *Lajos* vévén a' Velentzeiek' feleletét, 's mindent a' gyorsaságban helyheztetvén, kettős táborával előbb megtámadta vólt a' Velentzeieket, mint-sem a' hadnak híre hozzájok érkezett vólna. Száz ezer Fegyveresekkel *Chuzi János* Vezért, Dalmátziának és Kroátziának Bánját, a' Dalma-

ta Városoknak ostromlására hagyván, maga ugyan annyi Lovagokkal körülvéve, Isztrián keresztül sietvén, megszállott a' Trevizói mezőségen: holott az Akvileai Pátriárka, és Karariai *Ferentz*, Páduai Fejedelem magokat hozzá kaptsolták vala. Mind a' két helyen szerentsések vóltak a' Magyarok. A' Király főképpen *Monoszlói Tamás* által sok viadalokban győzedelmeskedvén, 's majd minden Városokat, és Várakat elfoglalván, *Trevizót* keményen megszállotta: ugyan ekkor a' másik Hadisereg hasonlóképpen diadalmaskodott Dalmátziában. Így körmökre égvén a' dolog a' Velentzeieknek, békességet kértek Nagy *Lajostól*, *Spalatrót*, és *Traguriát* oda ajánlván nékie: de Ez tellyességgel megtagadta tőlök a' békességet, ha tsak Dalmátziát egészen viszsza nem adnák. Megújíttatván tehát kö-
1357.E. vetkező tavaszszal ezer háromszáz ötvenhetedikben a' háború, *Lajos*' kívánságának tellyesítésére bőven szolgált vala: a' tartós ostromlás utánn a' Jádraiak feladták a' Várost; a' Várat pedig ostrommal vették meg a' Magyarok Monyorókeréki *Elderbachnak* vezérlése alatt. A' Fő-Városnak esetét tsak hamar követték a' többiek: *Traguria*, *Spalatró*, *Szebenik*, 's több Városok és Szigetek részént erővel, részént magok' megadásával elfoglaltattak; úgy hogy az ősznek végén közel egész Dalmátzia elragadtatván a' Velentzeiektől, a' Magyarok hatalmába estek. Kitündöklött ezen egész háborúban, melly Trevizóban, és Dalmátziában folytatódott, főképpen *Hedervári Miklósnak*, és *Cséli Pálnak* Bajnoki vitézségek.

Annyi birtokoknak elvesztésén megindúlván a' Velentzeiek, mind Követjeik által, mind pedig hatodik *Innocentzius* Pápa által

békességet kértek a' Magyar Királytól: 's azt meg is nyerték *Jádra* Városában *Lajos* Király' Követjeivel — *István* Zágrábi Püspökkel, és az Ország' Birájával *Zéchi Miklóssal* tartott sok beszéllgetések utánn, illy kötések alatt: — Egész Dalmátzia Szigetjeivel együtt a' Magyaroké légyen: a' Velentzeiek minden ahoz való jussokról lemondjanak; söt még Dalmátzia' és Horvát Ország' tzimjével se' éljenek. A' Trevizói Márkia, mellyet elfoglaltak vólt a' Magyarok, igaz hívséggel viszszaadódjék a' Velentzeieknek: az Adriai tengeren megszûnjön a' költsönös kóborlás: a' foglyok mind a' két részről elbotsáttassanak: végre, ha valaha per támadna a' Magyarok és Velentzeiek között, azt a' Pápa igazítaná el. Ezen kötéseknek örökös állandóságára, a' Velentzei Köztársaságnak elökelöbb Tanátsossai magok' és Következöik' nevében megesküdni, 's neveiknek aláirásával, és petsétjeknek ráütésével megerösíteni köteleztettek; 's meg is tselekedték azt ezer háromszáz öt- 1358. E. vennyóltzadikban Bóldogaszszony Havának huszonötödik napján. Melly hasznos békesség vólt ez az egész Magyar Birodalomnak, kiki látja: mert ez által Isztriának felsö végétöl egész Durazzóig azon szép Tartomány viszszatért vala a' Magyar Korona' birtokába. Ezen Kerületben mind kivül, mind a' tengeren sok gazdag, és a' kereskedésre alkalmatos Városok vóltak: a' térföldön *Nona*, *Zara* vagy *Jadra*, *Skardóna*, *Szebenik*, *Traguria*, *Spalatró* és *Raguza*; a' Szigetekben *Cherzo*, *Veglia*, *Arbe*, *Pago*, *Bruzza*, *Lezina* és *Kortzola*. E'képpen Dalmátzia, melly hajdan *Kálmán* Király alatt az egész Nemzetnek önként való maga' megadásából a' szent Koronához kaptsoltatott vala, sok viszontagságok utánn Nagy

Lajos' uralkodása alatt ismét viszszatért a' Magyarokhoz, és a' külföldiekkel való tengeri kereskedések által igen sok hasznot hozott nékiek.

A' Bosnyákok' avagy Rátzok' meghajtásában is szerentsés leve *Lajos* Király a' következett hét esztendők utánn, kik eránt haszontalan vala annakelőtte minden tüzes iparkodása: mert némellyek azok közzűl a' Konstántzinápolyi Egyházhoz szítván, annyira gyűlölték a' Deák nyelvet, hogy készebbek vóltak inkább mindent elszenvedni, mint-sem Deák szertartású Királynak Birodalma alá hódolni: mások a' régi Manikeusok' tévelygéséből egybeszőtt Patarénus eretnekséghez ragaszkodván, szűntelen zenebonáskodtak. Ezeknek megzabolázására, egyebeken kivűl, ezer háromszáz ötvenkilentzben Monoszlói *Zudar Miklós* Esztergomi Ersek, *Konth Miklós* Nádor-Ispánnyal elküldetvén, a' Strebeniki Várnak ostromlásától nem kevés veszteséggel nyomattatott viszsza: holott a' Királyi kettős petsétet is ellopták vólt tőle. Ez időtől fogva változó szerentsével folytatódott a' háború: mellynek végét akarván szakasztani *Lajos*, 's megszerezni a' békességet, tsupán okossággal törekedett arra: mert hogy észre vette *Tvartk*nak, a' pártütés' szerzőjének, a' ki *István* utánn következett vala a' Bosniai Bánságba, Királyi tzímre való vágyását, őtet Bosniai Királynak nevezte, úgy, hogy hívségét a' Magyar Koronához megtartsa. Melly tzímnek fényességétől megilletődvén *Tvartk*, tüstént letevé fegyverét, 's magát *Lajosnak* hittel lekötelezé
1366.E. ezer háromszáz hatvanhatodik esztendőben. Így egész Bosniát függedelembe hozta *Lajos*, *Kulma* Hertzegségét kivévén, mellyet már régen ez előtt a' Feleségének, *Ersébet* Királyné-

nak, jegyajándékúl általírt vala. Ezen hasznos engedőségével még azt is megnyerte e' Királyi Felség, hogy *Tvartk* sok embereivel egygyütt a' Romai Katholika Anyaszentegyházhoz kaptsolta magát.

Ugyan ezen esztendőben hozatott viszsza Bolgár Ország is a' Magyarok' hajdani birtokába: mert leverettetvén a' Pártosok, 's *Bodon* elfoglaltatván, maga *Stakimer* is, a' ki Bolgárok' Fejedelmének írta vólt magát, *Lajos*' hatalmába esett. Ez, minekutánna dagályjának, 's pártolkodásának vétkét *Gomnek* Várában, melly a' Zágrábi Püspök' birtokában vala, jó hoszszú ideig lakolta vólna, szabadon eresztetett, 's Fejedelmi Székét is viszszanyerte, esküvéssel kötelezvén hivségét, 's jobbágyi vóltát a' Magyar Királynak: a' miben hóltig állandóan meg is maradt.

Lajos Királynak legnagyobb baja vólt az Oláhokkal: mert *László* Vajda, a' ki *Bazarád Sándornak* helyébe következett a' Vajdaságba, a' Törökök' társaságában bízván, a' Magyar Korona alól magát kiütötte, és Erdélyben, főképpen a' Székelyek' főldjén szüntelen ellenségeskedett. *Lajos* leakarván a' pártütőnek szarvát törni, ezer háromszáz hatvankilentzedikben két táborát rendelte oda: az Er- 1369.E.
délyi Vajdát *Latzkovits Miklóst* Tisztitársával *Zudari Péterrel*, és *Móritz Simonnal*, a' Székelyek' havasain Oláh Országba parantsolta bé egy sereggel, hogy ottan sarkán érje az Ellenséget; míglen maga a' Makóvi Bánnal *Garai Miklóssal* Bolgár Országnak tsavarodván, a' Dunán keresztűl tsapna az Oláhokra. Kedveze a' szerentse először *Miklós* Vajdának: mert több Várakat és Városokat egy húzomban elfoglalván, az Oláhokat, kik vele rendeltt ütközettel mérészlettek szembeszállani,

széllyelverte vala; hanem a' midőn kevesebb vigyázással kergetné őket a' szoros erdőségen, belé került a' néki készített keleptzébe, és a' mindenfelől reárohanó Oláhoktól körülvétetvén, az alkalmatlan helyen sokáig tartó viadalja utánn vitézűl végezte pályáját. A' Magyarok illy nagy Vezérjeknek, ki alatt hartzolni, 's annyiszor győzni tanúltak, hóltt testét ki akarván venni az Oláhok' kezeiből, megújított viadallal mind addig tusakodtak, míglen végre az Oláhságból sokakat leaprítván, magokhoz vették azt: a' mellynek osztán *Esztergomban* érdemlett tisztességgel lett temettetése. Tsudálják itten a' Magyarságnak az ő Vezérjeihez való hívségét, 's buzgóságát! Elestek ezen hartzban, *Péter* Alvajda; *Vass Deső*; Kellővári *Vörös Péter*; ugyan *Péter*, és *László*, nevezetes Székelyek. Ezen vérontásnak szomorú híre, még midőn Bolgár Országban foglalatoskodnék *Lajos*, hozzáérkezvén, a' Magyarokat, kik már önként is felserkentek vólt a' boszszúállásra, még jobban gyúlasztotta. Egész veszedelemben forgott ugyan a' dolog; mivel az Oláhok ezen győzedelem miatt neki dühödvén, a' Duna' túlsó partját, hol *Lajos* által akar vala menni seregével, nagy számmal megszállották, 's eszterókkal megerősítették. De ettől éppen semmit se' tartván a' nagy lelkű Király, 's bizonyos lévén az ő Magyarjainak gyakorlott vitézségéről, *Garai Miklóst*, a' Makóvi Bánt, válogatott Vitézekkel hajóra szállítja, 's általköltözteti a' Dunán: Ez szerentsésen általmenvén; 's a' nyilaknak szakadó zápora között fegyveres kézzel a' partra hatván, az Oláhokat a' sántzból kiveri, és az oda tódúlóknak erejét mind addig tartóztatja, míg *Lajos* a' többi sereggel ott teremvén, a' hartzo-

lásban megfáradt Vitézek' helyébe újakat 's frisseket állíta: akkor osztán megújúlván a' viadal, az Oláhok, minekutánna közzűlök sokan levágattattak vólna; futásra kénszerítették. Azon hevenyében megvevődvén *Szörény*, annak bástyája a' Király' parantsolatjából Anglus építőmesterek által helyreállíttatván, 's megerősíttetvén; szinte úgy Erdélynek határán *Brassó* felépíttetvén, gát tevődött vala; hogy az Oláhok a' jármot kiütni ezutánn meg ne próbálnák. Ez vólt — hihető — azon hartz, mellyről a' Nagy-Czeli Krónikák emlékeznek, Bóldogaszszony' segítsége által a' Törökökön győzedelmeskedettnek jelentvén *Lajos* Királyunkat: a' kinek nem is vólt sehol veszedelmesebb viadalja, 's ditsőségesebb győzedelme.

Kázmír Lengyel Királynak ezer háromszáz hetvenedik esztendőben történt halálá- 1370.E. val, az ez eránt tett végezés szerént, Lengyelek' Királyjává koronáztatván *Lajos* Királyunk, tüstént egész Ruszsziát, valamint kötelességében állott, Magyar Országhoz foglalta: a' miben a' szövetség szerént tselekedvén, sem a' Lengyelek, sem egyebek vele nem ellenkeztek. Béjárván osztán nagy szemességgel azon egész Országot, mind magának, mind az Oroszoknak hasznosabb módot rendelt a' kormányozásban. Mindenek előtt megerősítette az Egyházi Közönséget, *Gállitz* Városában Érsekséget fundálván; a' mellyhez három Püspökséget függedelmesített, úgymint: Premizlit, Lodomerit, és Chelmit, tizenegyedik *Gergely* Pápa' helybehagyásával. Azutánn a' polgári és katonai dolgokra nézve fő-hatalmú Vajdát rendelt egész *Ruszszia' Kapitányjának* nevezete alatt. Mivel pedig ezen Tisztség, a' Magyar Országi Méltóságok

szerént nem vólna örökös; *Lajos* Király' idejében többen viselték azt. *Zudari Péter* emeltetett arra először a' Horvát Országi Bánságról. Ezt rendiben követték: *Imre* Egri Püspök, és *György*, azutánn Pelsőtzi *Bebek Imre*, és *Zápolyai János*: kik mindnyájan *Kikellő János* Esperest bizonyítása szerént, jól, és dítséretesen védelmezvén azon Országot, a' szent Korona' neve, és azon Királyi Felség' uralkodása alatt megtartották. Sőt magok a' Lengyel Irók is megvallják, hogy az említett esztendőben *Lajos* Magyar Király utánn hallgattak *Lemberg*, *Premizlia*, *Gallitzia*, *Trembovla*, *Sznyátin*, *Jaroslávia*, *Grodek*, *Oleszkó*, *Lapatin*, és *Kaminek*. Észre kell itt vennünk, hogy minekelőtte Ruszsziát *Kázmir* Király' birásába időleg általadná *Lajos*, ottan az ő uraságának megerősítéséről gondoskodván, *Keriatovits Tódornak* ajándékozta vólt Hertzegi tzímmel *Munkáts*' vidékjét *Kaminekért*, és ennek Tartományjáért: *László* Opóliai Hertzegnek pedig az ő Ruszsziában lévő Uradalmaiért a' Posony Vármegyei Fő-Ispányságot, a' Nádor-Ispánysággal együtt: a' kit is, mint már Lengyel Király, sok javakkal gazdagított. Es így azon földön vólt magános Uraságok' jussait is törvényes tseréléssel az ő szent Koronájához kaptsolá *Lajos*. Azért veres *Ruszszia* és *Podólia* mind régi jussal, mind a' Litvánok' és Tatárok' kiűzése miatt fegyver' igazságával, mind végre megváltással a' Magyar Király' hatalma alá tartozott.

A' Tatárok' letsepülésével, és adóztatásával, azon térséges Tartomány, melly előbb Kumániának, azutánn Moldvának neveztetett vala, azoknak pusztításától megszabadúlván, kezde lassanként a' viszszatérő lakosokkal népesedni; legnagyobb szaporodást szerze pe-

dig annak *Bogdán* a' Marmarosi Oláhok' Vajdája, a' ki sok szállókkal oda költözvén, olly hatalmassá lett, hogy maga kezdett Moldvában uralkodni. *Lajos*, a' mint az ő Koronája jussainak igen nagy védelmezője vala, hogy annak elnézésével azon gazdag Országnak birásából ki ne esnék, jó idején gondoskodván, általrándúla oda táborával, 's *Bogdánt* az új lakosokkal együtt győzedelmes fegyverével rettegésbe hozván, meghódítá; 's úgy végezte a' Moldvaiakkal: hogy nékik jussok vólna ugyan magok' Nemzetéből Vajdákat választani; ezek mindazáltal tartoznának hívséget esküdni a' Magyar Királynak, és mint jobbágyok, az adót esztendőnként fogyatkozás nélkûl béfizetni a' Királyi Kintstárba.

A' fennemlített békesség' kötése utánn tizennyóltz esztendők' folyása alatt semmi baja se' vólt *Lajosnak* a' Velentzeiekkel; hanem hogy ezeknek irígyjei nagy gyanúságot sugarlottak nékie az eránt, hogy az ő Nápolyba való Királyi következését meg akarná akadályoztatni azon Köztársaság. Ide járúlt az, hogy a' Velentzeiek tsupán magoknak tulajdonítani törekedvén az Adriai tengeren való kereskedést, a' Pagói sónak Olasz Országba való vitetését minden igyekezettel gátolnák. Ezeken felgerjedtt szívét *Lajosnak* könnyen rávették az Ankónai, és Génuai Követek, hogy velek már ezer háromszáz hetvenhatodikban 1376. E.
frigyet kötne azon Köztársaság ellen. Így lett pedig az egyezés: hogy azok a' tengeren, a' Magyarok pedig az Akvileai Pátriárkával, és a' Páduai Fejedelemmel a' szárazon ostromolnák a' Velentzeieket mind addig, valamíg az Adriai tengernek minden uraságától, 's a' hajózásnak szabadságától meg nem fosztanák őket. Egész két esztendeig készült ezen had;

1378. E. végre ezer háromszáz hetvennyóltzban tsak ugyan lángot vetett. Szerentsések vóltak eleinte a' Velentzeiek; hanem a' tengeren nevekedvén a' Szövetségeseknek erejek, utóbb annyira megszoríttattak, hogy elrekesztetvén minden költekezések, a' körűlvétetett *Velentze* Városa szörnyű éhséggel nyomorgattatnék. A' szárazon se' folytatta kevesebb tűzzel a' háborút *Kis Károly*, *Lajos* Durazzói Hertzeg' fia, kit a' Király Magyar Országban felnevelvén, mint Dalmátzia' és Horvát Ország' Bánját, ezen hadra Fő-Vezérnek rendelt: ki a' Trevizói Márkiát elfoglalván, magát *Trevizót* kemény megszállással szorongatta. Így lévén dolgok a' Velentzeieknek, nagyon leesett vólt az ő álljok, 's *Lajos* Királynak békességért könyörögtek; hanem ez olly sulyos feltételeket ada akkor a' meggyőzettetett Köztársaság' eleibe, hogy azoknak elfogadásával leromlott vólna az ő méltósága. Kívántatott tudniillik: Hogy Sz. *Márk*' fő-piatzán a' Magyar Király' zászlója esztendő által a' nagyobb Innepeken hódolás' jeléűl kifüggesztetnék: a' Vezérnek választatása a' Magyarok' Királyja által erősíttetnék meg: esztendőnként adóúl ötven ezer aranyak fizettetnének: a' jelenvaló had' költségeinek kipótolására tüstént ötszáz ezer aranyak letétetnének. A' Szövetségesek' kedvéért vólt még ezeken felyűl az: Hogy a' Köztársaságnak petsétjéről ezen szók — *Domini maris* — tenger' Urai — letöröltetnének: az egymástól elfoglaltt ingó jószágok megmaradnának: mind a' két részről a' foglyok elbotsáttatnának: a' Velentzeiek' *Tunedi* Vára lerontatnék; és egyik Résznek se' lenne szabad azt birni: az árrúkat a' Tanais vizéhez vinni tsupán a' Génuaiaknak lenne szabad; nem pedig a' Velentzeieknek.—

Mivel mind ezeknek pedig a' Velentzeiek magokat aláírni nem akarták, a' háború ismét megújúlt.

Mennél nagyobb tüzzel kezdődött a' hadakozás ezer háromszáz nyóltzvanadikban; 1380.E.
annál lankadtabban folytatódott az mind a' vízen, mind a' szárazon a' Velentzeiek ellen. *Kis Károlyt* vádolják erről az Írók, kinek már akkor a' Romai Udvar által a' Nápolyi Korona megígértetett vólt: hogy tehát előre magához édesítené a' Velentzeieket, még a' múltt esztendőben a' fegyvernyugvás' alkalmatosságával mint Fő-Vezérje a' Magyar hadi seregnek, megengedte nékiek, hogy alattomban vennének élést magoknak, 's hordanák a' szűkségben lévő helyekre. Így mind *Trevizó*, melly immár a' feladásról gondolkozott, mind maga *Velentze* Városa is jókor bészerezhetett: ezenkivűl nehány tengeri ütközetekben is nyertesek vóltak a' Velentzeiek. Minekokáért *Lajos* Király lágyabban fogván a' dolgot, hatodik *Orbán* Pápának, és *Amadé* Szabaudiai Grófnak ítéletére bizta a' békességnek egész kitsinálását: kik Közbirák lévén, ezer háromszáz 1381.E.
nyóltzvanegyedikben mind a' két Résznek Követjei *Turinban* illy kötések alatt egyeztek meg: A' Magyaroknak az Isztriai, és Rimini tengerben fekvő hegyektől fogva sem a' Velentzeiek' folyóira menni, sem oda árrúkat vinni nem vólna szabad: viszontag a' Velentzeiek a' lántztzal kerített Dalmata Kikötőhelyektől eltiltatnának, a' parolára fogadott igaz járaton kivűl: hét ezer aranyat küldenének adóúl minden esztendőben Magyar Országba. Melly feltételek minekutánna mind a' két részről alólírattattak Kisaszszony Havának tizenhatodikán, megszűnt a' háború; és a' Trevizói Márkia a' Velentzeieknek hagyatván, *La-*

jos Király egész Dalmátzia' birásában ismét megerősíttetett; adózójává tétetett pedig ama' hatalmas Velentzei Köztársaság.

Ha valaki Nagy *Lajosnak* temérdek erejét, és annyi hadakozásokban mindenkori szép szerentséjét meggondolja; tsudálni fogja bizonyára: miért illy hatalmas Király soha se' fordította az ő fegyverét, 's erejét a' Görögöknek a' Törökök' kezeiből való kiszabadításokra, kiváltképpen mivel mind magoktól a' Görögöktől annyiszor megkérettetett, mind pedig a' Romai Pápáktól szóllíttatott az eránt. Akkor a' dolognak veleje az alkalmatosságban, és a' szükségben állott vala: mert *Amurath* Török Szultán Drinápolyt elfoglalván, 's Görög' Ország' és Albánia' több Fejedelmeit igája alá vetvén, naponként meszszebb terjesztette Birodalmát, és a' már megtsonkúltt, 's majd tsupán *Konstántzinápoly* Városa' kerűletében fekvő Napkeleti Birodalmat utólsó veszedelemmel fenyegette. Ámbár tudtára vóltak ezek Nagy *Lajosnak*; mindazáltal arra soha se' vehette magát, hogy segítségűl lenne a' Görögöknek: megelégedvén azzal, hogy mind azon Tartományokat, mellyeknek tzímjeivel ékeskede, Királyi páltzája alá viszszahajtotta. Mert bizonyára igen jól emlékezett Ő arról; melly szörnyű költségeket tettek vólt az Európai Fejedelmek hajdan a' Keresztes háborúra, a' nélkűl, hogy onnét vagy magoknak, vagy a' Keresztyénségnek valami hasznot szerezhettek vólna. Valahányszor közelgetett a' Török veszedelem, mindannyiszor a' segítségek' nyerése végett egybekaptsolták magokat a' Napkeleti Fejedelmek a' Napnyugoti Anyaszentegyházzal, és a' Deák szertartású Királyokkal barátságot kötöttek: azonban ezeknek pénzé-

vel, és vérével a' veszedelemtől megszabadúlván, kegyetlenebbűl dühösködtek ezen Jóltévőik ellen, mint-sem a' Törökök ellen. Valóban akkor a' Görögök gyakorta a' közttök lakó Romai Egyházbelieket minden javaiktól megfosztván, vagy megöldösték, vagy számkivetésbe hajtották. Késön tanúlták meg a' magok kárán a' Romai Hivek: melly haszontalan vesztegették légyen a' Görögök miatt az ő javaikat, és életeket. Ezt jól megeszmélvén *Lajos* Királyunk, 's tartván, hogy vele, és az ő Magyarjaival úgy ne történne: a' Romai Pápáktól, kik őtet a' Törökök ellen való hadakozásra sürgették, nyilván kivánta azt, hogy valamit Ő a' Törököktől maga ereje által elvett vólna, azt mind a' Magyar Birodalomhoz kaptsolhatná. Ezt midőn a' Pápák, a' Görög Ekklésiának a' Romaival való egyeztetésének reménysége alatt megtsalattatván, meg nem engedték: készebb vólt *Lajos* a' Napkeletiek' veszélyjét hivalkodva szemlélni; mint másért, semmi haszon' fejébe, az ő Birodalmának erejét bitangolni.

Ezekből, mellyeket eddig előszámláltunk vala, könnyen tehet ítéletet kiki Nagy *Lajos* Királynak szerentséjéről; ki egyedűl abban vólt hijjános, hogy nem vólna férjfi magzatja, a' kit mind meszsze terjedtt örökségének, mind olly sok jeles tettei által szerzett ditsősségének örökösévé rendelne. Első Felesége *Margita*, negyedik *Károly* Tsászárnak, és a' Tsehek' Királyjának leányja, kivel ezer háromszáz negyvenötödik esztendő' tájján kele öszve, tsak hamar minden magzat nélkűl meghaláloza. Ersébettől is, *Istvánnak* ama' nevezetes Bosniai Bánnak, és a' Magyar szent Korona' Jobbágyjának leányjától tsak három leányjai vóltak; *Katalin*, ki még kisded ko-

rában meghala; *Mária*, idővel Magyar Ország', és *Hedvigis* Lengyel Ország' Királynéja. Hatodik *Innocentzius* Pápa, a' ki *Lajosnak* nagy betsűlője vala, a' Magyar Királyi Háznak fiatlanságán szánakozván, már ezer háromszáz ötvenhatban innepi könyörgéseket rendele a' Szentegyházakban, hogy a' Mindenhatótól Örököst nyerne a' jó Fejedelemnek: hanem az Isteni gondviselésnek másképpen tetszett vala. Míg *István*, az Ő testvér Ötstse, Erdélynek, Sárosnak, és Szepesnek Hertzegje; 's Ennek *Margitával*, a' Bavarus *Lajos* Tsászár' leányjával nemzett fia *János*; Dalmátziának és Horvát Országnak Hertzegje életben vólnának, könnyebben szenvedte fiatlanságát *Lajos*: de minekutánna Amaz korán kiragadtatott ez életből; emez pedig nyomon követte az ő édes Attyát ezer háromszáz hatvanadikban; a' jó szívű Királynak bánatja nem kevéssé öregbedett.

Mivel tehát semmi reménysége se vólna *Lajosnak* férjfi magzatja eránt; hogy halála utánn valami zenebona ne következne, az ő hozzá, akár örökség' akár választás' jussával tartozó Országoknak, maga utánn való következőket rendelt; még pedig először Nápoly Országba: melly hajdan negyedik *Innocentzius* Pápától ezer kétszáz hatvanhatodikban *Károly* Andesi Grófnak, *Sz. Lajos* Frantzia Király' testvérjének általadatott; ugyan azért *Lajos* Királyunkra, mint azon Andesi Házból eredettre, örökségűl maradt vala. Tizenegyedik *Gergely* Pápa meghalálozván ezer háromszáz hetvennyóltzadikban, annak helyébe a' *Romában* lakozó Kárdinálisok által tüstént hatodik *Orbán* tétetett; az *Avignonban* lévőktől pedig hetedik *Kelemen*: melly voksolásoknak külömbözése szűlte ama' nagy szaka-

dást, mellynek tsak a' Konstántziai Gyüleke-zet által lehetett vége. Mivel tehát *Joanna*, Nápolyi Királyné a' Frantzia Kárdinálisoktól hitegettetvén, *Avignonban* lakó hetedik *Kelemen* Hiúpápára hallgatott; hatodik *Orbán* ötet, mint hittől szakadttat, Országából kiesettnek hirdette, 's Követeket küldvén Magyar Országba, Nápolynak elfoglalását *Lajos* Királyunknak ajánlotta. Ez azzal mentegette magát, hogy már törődött Ember vólna, 's Örökös nélkül is szűkölködne: hanem maga helyet Rokonát *Kis Károlyt*, Durazzói *Lajos'* fiát, Dalmátzia és Horvát Ország' Bánját ajánlotta, a' kiben egyedűl vólt azon reménység, hogy *Margita* Felesége által, ki *Averzában* megöletett Durazzói *Károly'* leányja vala, az Andesi, vagy Andegavi Háznak szaporítására fogna lenni. Ezen intézést helybehagyván a' Pápa, *Kis Károly* ezer háromszáz hetvenkilentzedikben *Romába* méne: holott először Tanátsbelinek, következendő esztendőben pedig mind a' két Sziczilia' Királyjának hirdettetett, 's úgy költözött osztán *Nápolyba*; melly várost a' Magyarok' segítségével elfoglalván, a' kézre kerített *Joanna* Királynét éppen azon a' helyen, a' hol *András* Király felakasztatott vala, ezer háromszáz nyóltzvankettődikben az Averzai Palotában megfojtatta, és ezen kegyetlenségnek, vagy boszszúállásnak tettével kezdette az ő nem igen szerentsés országlását. Ennek innen lett elköltözése előtt, *Lajos* Király leányjainak bátorságos állapotjáról gondoskodván, azt nyilván megkivánta tőle; hogy nyilvánságos esküvésnek közbevetésével mind azon jussokról, mellyekhez tarthatott az ő Nagy-Annyáról *Máriáról*, ötödik *István'* leányjáról, a' Magyar Birodalom eránt, lemondana. A' melly dolog osztán a'

Magyar Kiralyné ellen elkövetett vétket nagyon sulyosította.

Kis Károlynak azon lemondása Magyar Ország' Rendjeinek megegyezésével tevődött, kiket ezer háromszáz hetvennyóltzadikban Budára egybegyűjtött vala *Lajos* Király, hogy nékik azon szándékát kinyilatkoztatná, melly szerént *Mária* leányját a' Magyar Birodalom' Örökösévé tenné, öszveházasítván őtet '*Sigmonddal*, negyedik *Károly* Tsászárral, és Tseh Ország' Királyjának második fiával, olly móddal, hogy ez is hasonlóképpen a' bévett szokás szerént megkoronáztatván, az ő Feleségével egyaránt országolna a' Magyar Birodalomban: kiknek magzat nélkűl történtt halálával, második leányja *Hedvigis*, *Vilhelm* Ausztriai Hertzeg' Jegyese következne. Ezen akaratját az egész Nemzettel sok jót tett Királynak midőn mindnyájan egyezőleg helybehagyták vólna; az Ország' Elei *Nagy-Szombatba* mentek *Lajos* Királlyal együtt: holott '*Sigmond*, még tsak tizenkét esztendős lévén, az ő Annyának *Ersébet* Tsászárnénak jelenlétében *Mária* Magyar Királyi Kisaszszonnyal eljegyeztetett, mind a' két részről hiteket adván, hogy érett korra jutván, mindjárt öszveházasodnának az Anyaszentegyház' szertartása szerént. '*Sigmond* addig is a' Magyar Udvarban maradt, hogy a' Nemzetnek, mellyet kormányozandó vala: mind nyelvét, mind szokását tökélletesen megtanúlná, és az ő Ipának hasznos tanításával 's példájával a' kormányozásnak felette nehéz mesterségére kitsinységétől fogva oktatódnék.

A' Lengyelekkel nehezebben ment a' dolog: mert ezek a' Visegrádi végezésben ezer háromszáz harmintzkilentzedikben *Károly* Királyunknak tsak férjfi maradékára nézve fo-

gadták el az örökös következést Lengyel Országba. Ugyan erről biztatta vólt meg *Lajos* a' Lengyeleket Budán ezer háromszáz ötvenötödikben kiadott Királyi levelével; és végre ezen biztatás alatt *Kázmirnak*, az ő Annya' Testvérjének halála utánn *Krakkóban* megkoronáztatván ezer háromszáz hetvenedikben, Lengyel Ország' birására jutott: melly alkalmatossággal a' zenebonáknak, és pártütéseknek eltávoztatására, mellyek az ő távollétében következhettek vólna, a' Koronát, 's egyéb Királyi ékességet magával Magyar Országba hozta, és Budán egész haláláig megtartotta. A' mit nehezteltek ugyan a' Lengyelek; de azért motszanni se' mérészlettek e' nagy Király ellen. Négy esztendő múlva koronáztatása utánn, mivel semmi reménysége se' vólna többé, hogy Hitvesétől fia születnék, Követeket küldvén Lengyel Ország' Gyűlésére, intette az Ország' Rendjeit, hogy, mivel ő Lengyel Országot a' Lithvánok', Tatárok', és egyéb szomszéd ellenségek' rohanásai ellen nagy költségekkel, 's maga Katonaságával, a' Lengyel Nemesség' minden segedelme nélkül, eddig ditsősségesen óltalmazta vólna, annyi költségeknek kipótolására, 's Lengyel Ország' oltalmára, és bátorságos állapotjára ez időtől fogva állandó adót fizetnének minden esztendőben a' 'sóldos katonaság' részére: hogy ha pedig talán nem tetszene ez a' Lengyeleknek, mint szokásokkal ellenkező dolog; ő ezén terhet, melly a' Közönségnek javára szükséges, másképpen el nem engedné, hanemha az ő Leányjait elfogadnák Lengyel Ország' Örököseinek. Nagyon érdeklette az adónak tsak neve is a' Lengyeleket: hogy tehát azon nehézségtől megmentenék magokat, a' Királynak második kérésére könnyen reá-

állottak, és a' Lengyel Országba való következést Annak, a' kinek leányjai közzűl intézné az édes Atya, önként elfogadták vólt. Hányta vetette elméjét *Lajos*, kételkedvén egy darabig: mint kellene a' dolognak mind Magyar, mind Lengyel Országra nézve jó végét szakasztani. Először olly szándékkal vala, hogy valamint elsőszülött leányja *Mária*, az ő halála utánn a' Magyar Koronával; úgy második leányja *Hedvigis*, *Vilhelm* Ausztriai Hertzeg' Jegyese a' Lengyel Királyi Páltzával birna. De minekutánna megtudta azt *Lajos*, hogy a' Lengyel Nemzet vátig idegenkedne Ausztriai *Vilhelmtől*; hasznosabb tanátsot választott, melly szerént a' Magyar Birodalommal örökös, és eloszolhatatlan lántztzal öszvekaptsolná Lengyel Országot. Annakokáért mentvén magát mind korosságával, mind egésségtelenségével a' Lengyel Országi hoszszú útazás eránt, Gyűlést tartani *Zólyomba* hívta ki a' Lengyel Rendeket ezer három-
1382.E. száz nyóltzvankettődikben: holott előbeszéllvén a' Nemes Lengyel Nemzettel tett érdemeit, végre szándékát kinyilatkoztatta. E' dolog annyira megtetszett akkor a' Fő-Lengyeleknek, hogy semmit nem késvén, *Máriának*, *Lajos*' elsőszülött Leányjának, mint Magyar, és Lengyel Ország' kijegyzett Királynéjának, 's az ő Jegyesének '*Sigmondnak* nyilván hűséget esküdtek. A' Lengyeleknek ezen készségén tsudálatosan örvendezett *Lajos*, 's azoknak kérésére '*Sigmondot* Lengyel Országba botsátotta; hogy azt addig is Helytartói hatalommal kormányozván, úgy igyekezne, hogy azon Nemzetnek mind szokásait tellyességgel megtanúlná, mind alkalmaztatásával mindnyájok' szívét magához, és eljegyzett Feleségéhez édesitené. Bizonyára igen hasznos

intézet vala ez mind a' két Országnak állandó virágzására: de széllyeltépte azt nem sokára a' büszke, 's állhatatlan Lengyelség. Nagy *Lajosnak* több törvényes okai vóltak pedig, mellyek szerént leányjai közzül egyikének azon következést megkívánhatta a' Lengyelektől: a' ki részszerént *Károlytól*, az ő édes Attyától hajdan adott sok pénz által, részszerént nyilvánságosan tett tsere által, Lengyel Ország' több Tartományjainak örökösévé lett vala. Mazóviának nagyobb részét negyedik *Károly* Tsászár, és Tseh Ország' Királyja birá örökségül egész ezer háromszáz ötvenharmadik esztendeig, a' mellyben formás levele mellett a' Plotzkói Vajdaságot, a' hozzátartozandókkal együtt; és mind azon jussait, mellyek Mazóviának minden Vajdaságaiban ötet illették, valósággal *Lajos* Magyar Királynak, és *Kázmir* Lengyel Királynak ajándékozta, 's az ő utánnok következendő Magyar, és Lengyel Királyoknak. Ezt pedig ingyen nem tselekedte vólt negyedik *Károly* Tsászár: mert *Lajos* ez előtt Sziléziában az ő Svajdnitzi, Jaueri Hertzegségeit, minden oda tartozandó birtokokkal és jusokkal egygyütt, mellyek ötet, mint Magyar Királyt illették vala, ugyan negyedik *Károlynak*, mint Tseh Királynak, 's ezen Országban lejendő örököseinek örökre általadta. Ezeken kivűl még az ő, és *Kázmir* Lengyel Király' neve alatt a' Tseh Birodalomban lévő örökségeit, *Beüten* és *Creutzenburg* Városait, minden hozzájok való birtokokkal, és jusokkal együtt, a' Tseh Koronának általengedte: a' mint ezekről bizonyosokká tesznek bennünket ezer háromszáz ötvenharmadikban *Budán* kiadott Királyi levelei Nagy *Lajosnak*. Nyilván látjuk ezekből Lengyel Országhoz való jussait

mind *Lajosnak:* mind az utánna következő Magyar Királyoknak.

A' Zólyomi Lengyel Gyűlés utánn *Lajos* Király *Nagy-Szombatba* menvén, olly nehezen kezde lenni, hogy ugyan azon ezer háromszáz nyóltzvankettődik esztendőben Sz. Mihály Havának tizenegyedik napján vége szakadt légyen életének; minekutánna Magyar Királyságát negyven esztendeig, egy hónapig, és huszonkét napig halhatatlan ditsősséggel viselte vólna. Termete középszer felett vala; szemei fellengők minden kevélység nélkűl; szakállja és haja kondor; ajakai valamennyire kidomborodttak; vállai egy kevéssé horgasak; ábrázatja a' terhesebb gondok között mindenkor egyenlő 's kellemetes: olly szép erkőltstsel bira pedig, hogy kivűl tüzesen, 's nagy szívvel viselné a' hadakat; itthon kegyességgel, 's igazsággal folytatná a' békességet: mind a' kettőből kitündöklött az ő okossága, és szívbeli különös mérséklettsége: a' nyakasokhoz kemény, a' könyörgőkhöz kegyelmes, sem a' büntetésben, sem a' kegyelemben magát meggyőzettetni nem engedé: a' tanúltt Embereket nagyon kedvellte, mivelhogy maga is örvendené a' józantudományokat, 's a' tanúlttságot. E' hatalmas Fejedelemnek hóltt teste Fejérvárra vitettetvén, az öszvesereglett Nemességnek bővséges könnyhúllatásai, és a' Népnek siralmas jajgatásai között azon Kápolnába, mellyet Bóldogaszszony' Temploma mellett építtetett vala, tisztességes, és igen szomorú temetéssel helyheztetődött.

Valóban az ő hoszszas országlásának ideje' folytában úgy viselte vólt magát *Lajos*, hogy az ő tőle való megváláson méltán siránkozna az egész Magyarság. Még nevendék

korában a' Felséges hatalomra jutván, buzgó követésűl vevé magának Hazánk' ama' ditső Szenteit: *Istvánt*, *Lászlót*, és *Imrét*, olly foganattal, hogy senki elötte a' Magyar Egnek tsillagzatjaihoz annyira nem közelitett. A' szentséges Hitet szívből követvén, annak terjesztésében az ő alattvalói között semmi alkalmatosságot el nem mulatott, nem tsak ideig való, hanem örökös bóldogságokról is gondoskodván. *Lajos*' buzgóságának kell köszönnünk a' pogány Kunok, ez Apostoli Országban már majd másfél száz esztendeig való lakások utánn, végre tellyes megtéréseket az idvezítő Hitre: kiknek hogy mindenkori kész oktatások lenne abban; a' Romai Pápának megegyezésével *Sz. Ferentz* Szerzetesseit rendelé közikbe Plébánosoknak. Sokat izzadott azutánn a' Görögöknek a' Romai Anyaszentházba való viszszatérítésében; minthogy a' Hitnek egységét a' békességnek és egyességnek fundamentomáúl jól esmérte légyen. Ezek köztt a' Bosnyákokat, Bolgárokat, Oláhokat, 's Oroszokat, kik nem tsak szertartással, 's vélekedéssel, hanem szívvel is ellenkeztek a' Romai Katholikusokkal, nagy részént az Anyaszentegyház' kebelébe vezérlette. Nagy *Lajosban* különösen kitündöklött a' Bóldogságos Szűzhöz való Magyar buzgóság, 's fiúi bizakodás, a' kinek tulajdonitani minden szerentsés előmenetelét nyilvánságos Királyi Levele által buzgott e' bőlts Fejedelem. Annak tiszteletére épűltt, és sok ajándékokkal gazdagíttatott *Lajos* Királyunk által az öreg Mária-Czeli Szentegyház, mellyről ama' buzgó Nádor-Ispánynak Hertzeg *Eszterházy Pálnak Mennyei Korona* tzím alatt kiadott könyvét méltó megolvasni. A' Rajnán túl az Akeni Templom is, és az ottan vége-

zendő Sz. Mise' áldozatjaira hagyott alamisna mái napig hirdetik Nagy *Lajosnak* ditső ájtatosságát. Végre első Remete Sz. Pál' Rendje, ugyan Magyar Országban keletkezvén, de mind eddig tsak négy Klastromokból állván, *Lajos* Király' szent buzgósága által leginkább elszaporodott.

A' Hitnek örvendete utánn, az Alàttvalóknak kormányozásában vólt ritka okossága miatt, Királyjaink között különös helyet érdemel magának *Lajos*. Mert ámbár azokat, mellyek a' legfőbb Felséget illetik, pontig tellyesítette légyen; mindazáltal még is úgy tudott Ő a' Magyar Nemzetnek nagy lelkűségével bánni, hogy azt mindenkor a' legnehezebb dolgokban is engedelmesnek tapasztalta. Mind a' Magyar Nemzetet, mind az ő Koronájának nyelvvel és szokással különböző egyéb Alattvalóit egy tiszta, és igaz atyai jószívűséggel kedvellvén, ezek köztt, 's az Országnak többféle Rendjei köztt úgy szokta felosztani a' szeretetet és bizodalmat, hogy kiki magát különösen kedvelltetni érzené. A' mivel azt nyerte vólt, hogy sem a' Püspökök a' Zászlós Urakkal, se' mind ezekkel a' Nemesek, 's egyéb Alattvalók soha semmi vetélkedések által nem ellenkeztek; hanem a' bóldog békesség, és a' közjóra való szíves megegyezés állandóúl megmaradt az Ország' Tagjai között. Az előtte vóltt Fejedelmektől, vagy magától adatott szabadalmakat épségben, 's minden sérelem nélkűl kívánta fenntartani, maga tapasztalásán tanúlván, hogy onnét semmi veszedelme sem lehet a' Korona' Felségének, tsak tudja a' Fejedelem viszont azokat sürgetni, 's óltalmazni, mellyek az ő javára, 's bátorságára rendeltettek. Nagyon megválasztotta Ő azokat, kiket az Ország'

Tisztségeire kellett emelni; az Egyháziakat úgy, mint a' Világiakat: azok, kiket a' jámbor erkölts, a' tudomány, a' hivség, és a' munkálkodásra való készség szembe tüntettek, az alatsony sorsból a' Tisztségeknek minden léptsőin az Országnak legfőbb Méltóságaira hatottak az ő szemes királykodása alatt. Mind eddig nagy külömbség vala az Ország' szolgáló Nemessei között, és az Ürügyösök, vagy a' *Vár' Jobbágyjai*, 's *Udvarnokok* között: mert ezeknek az ő némelly terhek, és szolgálatjok miatt nem vólt útjok a' nagyobb Tisztségekre. *Lajos* ezeknek hozzá való hivségét, 's kiváltképpen a' hadban megbizonyított vitézségét meg akarván jutalmazni, közzűlök igen sokakat, minden külömbség nélkűl, az Ország' igaz Nemessei közzé iktatott, 's ezzel útat nyitott a' szegényeknek is a' legfőbb hívatalokra 's gazdagságokra. A' Birák eránt második *András*' Törvényjének szentűl való megtartását kívánta; hogy éppen senki ne lenne örökös, hanem többnyire három esztendők határt vetnének. Nem vólt akkor semmi újság az Erdélyi Vajdákat Dalmátzia 's Horvát Ország' Bánságára általtenni; a' Bánokat viszont Erdélyi Vajdaságra, vagy Ruszszia' kormányozására emelni. A' mivel bőltsen eszközöltetett az, hogy Tisztségek' viselése nagyobb gyorsasággal, 's igazsággal menne; idő se' vólna a' Jótéteményesek' megszerzésére, kik által a' Tartományban új dolgok felszegetődnének: e' felett minden Vajdának, Bánnak, vagy Kapitánynak tá sat rendelt vala, ki nem tsak segédje, hanem vigyázója is lenne. A' dolognak mindenütt való jó folytáról gondoskodván, gyakran megváltoztatta Királyi köntösét; 's minden Udvari készület nélkűl eljárta ő a' Falukat, és

F 2

Városokat, hogy kitanúlná: mit állítana a' hizelkedés' alkalmatosságán kivűl lévő Nép az Adószedőkről, Birákról, a' Fő-Tisztekről, sőt önnönmagáról: és azon hallott beszédekből vett tanúsága szerént magában sokat megváltoztatott; a' Tisztjeiben pedig megbüntetett. Nem tsak a' Nemességnek, hanem a' köznépnek is igyekezvén javára lenni, azonn szorgalmatoskodott, hogy a' munkásság, és kereskedés által nevekednék annak vagyonja, mellyből a' reá rovott adót könnyen lefizetné. Noha a' 'Sidók, kik egészen a' kereskedésre adták vólt magokat, temérdek summa pénzzel gyarapították esztendőnként a' Királyi Kintstárt, mivel mindazáltal tapasztalta, hogy az ő szapora usoráskodások által a' köznépet különösen éhetetleníteneék; parantsolatot adott: hogy vagy megkeresztelkednének; vagy innen eltakarodnának: a' kik nem akarván a' Kristus' Zászlója alá hódolni, ki is verettettek egy szálig a' Magyar Birodalomból, 's Ausztriába, és Tseh Országba vetemedtek. Tsudához lehet hasonlítani, hogy *Lajos*' Királyi Kintstárja elég lett légyen annyi hadi seregnek táplálására, 's annyi háborúnak meszsze a' Hazán kivűl való viselésére, a' nélkűl, hogy vagy a' szokott adót nagyobbította vólna, vagy, a' miről vádoltatik az ő Attya *Károly*, a' Szentegyháznak, Fő-Papoknak, 's a' Klastromoknak javaihoz nyúlt vólna; sőt az ő bőkezűsége által nem kevessé szaporodtak ezek. Az is bizonyos, hogy senki az előtte vóltt Királyok közzűl olly bőven nem jutalmazta azokat, kik hozzájok, 's a' Hazához érdemesen viselték magokat, mint *Lajos*: melly adakozóság, minthogy az igazság' törvényjéhez vala szabva, az Alattvalóknak igyekezeteket a'

serény és hív szolgálatra tsudálatosan serkentette. Végre: úgy látszik, hogy Magyar Ország' bóldog és tsendes kormányozására nem keveset használt légyen az, hogy *Lajos* a' több előtte vólt Királyok' szokása ellen, semmi különös Tanátsossal nem élt; senki az ő füleit, 's szívét el nem foglalta: a' nagyobb dolgokat *Ersébettel*, az ő édes Annyával, azon időbeli legjelesebb Aszszonysággal, a' ki tsak két esztendővel hala meg előtte, és az Ország' Eleivel szokta vólt közleni. Illy móddal *Lajos* nem tsak az irígységnek, és a' belső zenebonáknak legégetőbb szikráját elóltotta; hanem minden dolgait is mindenkor hasznosan, 's böltsen rendelte, és végezte vala.

Törvényeket ugyan igen böltseket, de egyszersmind, a' mit tsudálhatna valaki, igen keveset szerzett *Lajos*, elégnek tartván azokat, mellyek az előtte való Királyoktól gondosan hozattatván, néki hagyattak, vígyázással, 's Királyi tekintetével óltalmazni: a' mi bizonyságúl szolgál arra, hogy szép virágjában vólt akkor a' Magyar Birodalom. Méltó azokról valamennyire emlékeznünk. Már ez előtt béhozta vólt *Károly*, hogy minden egész helyes Háztól nem egyéb adó fizetődnék, hanem tsak az, a' melly *Kamara' nyereségének* neveztetett: mindazáltal a' Fő-Ispányok, és Királyi Adószedők azon kivűl, hogy ezt a' meghatározott mennyiségén felyûlverték, még más régi adózásoknak nemeit is szokták vala sok helyeken kitsikarni. Nagy *Lajos* nem akarván, hogy valaki az ő akaratján kivűl valakitől terheltessék, a' külömbféle adózásoknak nemeit eltörőlvén, tsak éppen a' *Kamara nyereségnek* adóját kívánta fenntartani: a' mit úgy határozott meg, hogy egy egész Helytől nem több, mint három garasok, avagy

máriások fizetődnének. Ettől mindazáltal szabadokká tevé az Erdélyi Nemeseket ezer háromszáz hatvanhatodik esztendőben kiadott Királyi levele által a'képpen, hogy, mivel azon részek a' szomszéd ellenségek' gyakor kirohanásainak vólnának kitéve, a' Nemesség, valahányszor a' Királynak, Vajdának, vagy ennek Helytartójának úgy tetszene, fegyvert fogna, és az ellenséget az Ország' határainak megtámadásától fenntartóztatná. *Lajos*' ditsősségéhez tartozik az is, hogy állandó Törvénnyel, 's több századokbeli hoszszú szokással megerősíttetett jussal Kilentzedet vehetnek a' Földes Urak az ő jobbágyjaiktól. Mert minthogy ez előtt semmi bizonyos Törvénynyel meg nem határoztattak a' Jobbágyoknak az ő Földes Uraikhoz való kötelességek, végre olly vakmerőségre vetemedtek, hogy tsupán azt, a' mi nékiek tetszett vala, tselekednék az ő Uraiknak; és ha néha az igazságos dologra valamennyivel keményebben sürgettetnének, tetszések szerént változtatnák Uraikat; söt magok is az Ország' hatalmasabb Nagyjai, hogy annál többre nevelnék Jobbágyjaiknak számát, valamivel lágyabban bántak velek, mint-sem a' közjó kivánta. Nagy *Lajos*, valamint a' néki jelesen szolgáltt Nemességnek, úgy a' föld' népének is bóldogságát szívére vévén, hogy azon roszsznak végét szakasztaná, mindenütt egyaránt intézte a' Jobbágyokkal való bánást, azt rendelvén; hogy ezutánn mind a' Királyi, és Királynéi Jószágoknak Kormányozói, mind a' Fő-Papok, Zászlós Urak, és minden Nemesek a' borból 's mindenféle gabonából kilentzedet vennének Jobbágyjaiktól: és ha valakik törvénytelen engedőségtől viseltetvén, ezen nyilvánságos parantsolatnak eleget tenni elmulat-

ták vólna; azon elengedett kilentzed minden termésből a' Király' hasznára fordíttatnék. Ugyan ezen Törvényben még a' felett épen hagyatott az Egyháziaknak jussa a' dézmálásra. Nem kevesebb gondoskodását bizonyította meg *Lajos* a' Nemesség eránt azzal, hogy Attyának Rendelését megújítván, hitét adá; hogy attól azon földek, mellyek bányásznával tenyésznek, nem egyébképpen vevődnének el, mint igazságos tsere által. Nagy *Lajosnak* köszöni Új *Buda* azon felséges ékességét, és nagyságát, mellyre Annak uralkodása alatt emelkedett. Mert ő a' Budai hegyet, melly az alatta folyó Dunán, 's a' körűlötte széllyel terjedtt mezőségen uralkodik, igaz tserélés által az O-Budai Prépostnak jussától megváltván, az ő Megyéjével együtt, Királyi haszonra fordította; és a' Királyi Udvart a' Visegrádi szorosságból, az ő édes Attyának kedves helyéről, ide helyheztette. Hogy pedig a' Város annál szaporábban nevekedjék; a' kereskedést egyedűl *Budára* rendelte, azt végezvén, hogy sem idegen árrúk a' Magyar Kereskedők által, sem a' Hazaiak a' külföldi Kalmárok által másutt nem vetettethetnének, mint-sem Budán. A' honnét az egész Magyar Nemzetnek nem kevés haszna kerekedett. El lehet gondolni, melly ékességre jutott akkor *Buda*, midőn e' Nagy Fejedelem' példáját követvén az Ország' Nagyjai, 's Fő-Papjai, többnyire pompás Házakat építtettek vólt ottan magoknak.

Nagy *Lajosnak* több intézetei között különös emlékezetet érdemel az, hogy az akkori Tudományoknak Fő-Oskoláját — Akadémiáját — *Pétsett* felállította légyen ezer háromszáz hatvanadik esztendő tájban, 's az ottani Tanítókat a' Királyi Kintstárból fizettette.

Látta tudniillik a' bölts Fejedelem, hogy az ő vitézlő Magyar Nemzete szűkölködnék még a' tudományi míveltetés nélkűl, melly az Országok' javára, 's bóldogságára leginkább megkívántatik. Tsak a' Papságra nézve is felette használt ezen intézet a' Magyar Hazának: mert ez előtt a' Püspökök az itthoni Tanítóknak szűke miatt, a' Papságra felvett Ifjakat vagy külföldi Oskolába küldeni, vagy alkalmatos Tanítókat onnan az Országba béhívni, kéntelenek vóltak: melly mind a' kettő nem kevés költségeket okozott. A' Pétsi Akadémiát szép virágjába hozván e' Királyi Felség, arra kérte vólt hatodik *Orbán* Pápát ezer háromszáz nyóltzvankettődikben, hogy ékesítené fel azt más Akadémiáknak szokott Szabadalmaival. Meg is tselekedte ezt Pápa Ő Szentsége tellyes készséggel: 's ezen Romai Szabadalmakkal felruházott Pétsi Akadémia virágzott is igen gyönyörűen egész a' Mohátsi veszedelemig. Azon időbeli Tudósok közzűl különös emlékezetet érdemel *János*, amaz Egyház' Férjfiú, ki Nagy *Lajosnak* Titoknokja lévén, feljegyezgeté ezen ő Urának mind békességben, mind hadban tett jeles dolgait; osztán pedig a' Kikellői Esperestségre emeltetvén, 's az Esztergomi Erseknek Erdélyi Helytartójává tétetődvén, jegyzéseit rendbe szedegeté a' Magyaroknak nem kis tanúságára, 's örömére. Nagy *Lajos*' idétt hogy a' Bánya-hegyek körűl is nagyobb szorgalmatossággal, 's hozzáértéssel ment a' dolog, mint ennekelőtte: az ő mind eddig fennmaradott aranyjai nyilván kimutatják.

Valamint a' polgári okosságban, úgy a' hadi erkőltsben, és tudományban minden előtte vóltt Magyar Királyokat megelöze Nagy *Lajos*: a' mit eléggé megbizonyítnak olly sok

ellenségeken vett ditső győzedelmei, 's annyi Tartományoknak a' Magyar szent Koronához tett hódoltatása. Hogy nem tsak óltalmazhassa Birodalmát az ellenség ellen; hanem a' győzedelemnek bizonyos reménységével, a' szükség úgy kívánván, hadat is indíthatna: mind eddig a' Magyaroknál hallatlan példával, hadi seregét kétszáz ezer Emberre nevelte. Ezeknek nagyobb része mindenkor lovasságból állt vala, mind azért, mivel a' Magyar Nemzet természeti hajlandóságából a' lovagló Katonáskodást kedvellené; mind pedig azért, mivel a' lovasok sebesebben tehetnék útjokat; az élésekre valók is, és egyéb eszközök könnyebben vitetődnének. Ezen Katonaságnak egy részét a' Fő-Papoknak, Zászlós Uraknak, 's egyéb Ország' Nagyjainak Dandárjai; ismét az Ország' Nemessei, és a' Várak' Jobbágyjai tették vala: kiknek valamíg az Ország' határjain belől voltak, a' Királyi Kintstárból semmi fizetés nem adódott; hanem innen tsak akkor nyertek az *Arany Végzemény* szerént, midőn az Országon kivűl táboroztak. Ezen Honnyai Katonaságon kivűl, sok zsóldos seregek valának, mellyek nem tsak Magyar, hanem idegen Nemzetekből is fogadtattak; 's mindenkor készen vóltak, és a' háborúban ők kezdették a' viadalt. A' midőn hadakozni kellett: az vólt szokása, és különös tulajdonsága *Lajosnak*, hogy, minekelőtte az ellenség időt nyerne az eleség' elvivésére, 's a' marhák' elhajtására, nagy gyorsan annak földjére szállította hadi seregét: a' miből azon kétszeres haszna származott; hogy semmi, avagy kevés költséggel táplálná a' Katonaságot az ellenség' földjén; és a' hadnak alkalmatlanságait meszszebb távoztatná Polgárjaitól. Ha előre megsejtette,

hogy keményebb fogna lenni a' háború; az ellenséget, a' midőn ez meg se' gondolta, két óldalról szokta vólt megtámadni: melly mesterséggel mind az Oláhokat megfutamtatta; mind a' Velentzeieket Dalmátziának egész birtokától megfosztotta. Azon kivűl, mivel hajós sereg nélkűl vala, olly Szövetségeseket vonszott magához, kik a' tengeren abajgatnák az a' mellett lévő ellenséget, midőn Ő a' szárazon tellyes erővel rajta hajtana. Többnyire, kivált a' nagyobb, és keményebb háborúkban jelen lévén, mind a' Vezéreket, mind a' Katonákat maga példájával gerjesztette a' vitézségre. Hadi Vezérjeinek, kikkel majd együtt nevekedett vólt, tulajdonságait derekasan esmérvén, azok közzűl a' seregek' eleibe ollyanokat állított, kinél sem a' hadi tudomány, sem a' szerentse nem fogyatkozott. A' Fő Hadi Vezérek is, mihelyt lassabban, 's restebben űznék a' dolgot, minden késedelem nélkűl elparantsoltattak a' Hadnak kormányozásától, 's helyekbe mások rendeltettek. Ez illyen példák használtak a' Vezérek' vitézségének, és szorgalmatosságának élesítésére. A' Nápolyi hadban a' zsóldos Német Katonák pártütést indítottak vala: *Lajos*, nehogy a' gonosz példának ereje tovább harapozzék, a' Lázzítókat mindnyájok' láttára levágatta: a' többit pedig előbb megesküdtetvén, hogy tüstént Német Országba viszszamennek, és az ellenségnek soha nem szolgálnak, azonnal elbotsátotta; és tsak nagy nehezen lehetett Őtet arra venni, hogy azok közzűl némellyeket, kik botsánatot kértek, kegyelmébe fogadná, 's tovább is Zászlói alatt katonáskodni engedné. Hogy Vitézeinek szívét minden súlyos dolgoknak kezdésére annál inkább gyúlasztaná; nem egyszer rohant Ő bát-

ran az ellenség közzé, 's kotzkára vetette életét: melly dolog miatt mind a' Vezérek, mind a' Katonák, féltvén Bajnok Fejedelemjeket, némellykor felettébb zajgottak. Így méltónak állították dunnogássokat, midőn *Lajos* ezer háromszáz ötvenedikben az Olasz háborúban ostromra parantsolván Katonáit, a' kőfalhoz alkalmaztatott lajtorján az elsők köztt lepte meg *Kanóza* Városának bástyáját: avagy midőn *Averzánál*, az ebből nagy erővel kirohanó ellenséggel ő szállott szembe legelőször: a' minthogy mind a' két helyen keményen megsebesíttetett vala.

Nem tsak Vezér, és Katona, hanem a' hadakozók' vitézségének bizonysága is lévén, és ítélője, senkit jutalom nélkűl nem hagyott, a' ki magát a' hartzban valamelly jeles tselekedettel kimutatta: a' szegény Házból származottakat Nemességgel; a' Nemeseket pedig Jószágokkal, és Tisztségekkel ajándékozta. A' melly jutalmaztató jószívűségével azt nyerte *Lajos*, hogy a' Katona, nem gondolván életével, soha el nem állott a' viadaltól addig, míg az ellenséget széllyel nem verte, tudván, hogy diadalmas hartzolása miatt bővséges vígasztalást fog ő venni; 's nem tsak szép tetteinek ditsősségében, hanem az azokért nyertt jutalmában is részesíténdi fiait, 's maradékait: a' honnét ők is az Atyai vitézségnek követésére gyúlasztatnának. Szépen kinyilatkoztatta ezt akkor az egész Nemes Magyarságról e' ditsö Királyunk, midőn ezer háromszáz ötvenegyedik esztendőben Jerusálemi *András' Arany Végzeményjét* megerősítette, ezeket mondván a' többek között: Velünk menvén, a' szerentse' véletlen eseteibe, és személyjek' külömbféle veszedelmeibe, az ő igen

nagy hívségek szerént, rettentetlenűl botsátván magokat: a' mi Felségünknek igyekeztek tetszeni, 's magokat kellemetesekké, és kedvesekké tenni. — Vitézlő Magyarjaival rá is ment arra *Lajos*, hogy őtet érdeme szerént *Nagynak* neveznék minden Írók: másképpen is az ő uralkodása alatt vólt Országoknak nagyra terjedttségével minden akkori Európai Királyokat felyűlhaladott. Mert valamint Lengyel Országot, és a' Tatár Nemzetet meghóditotta, úgy mind azon Tartományokon, a' mellyeknek tzímjeit viselik a' Magyar Királyok, különös bóldogsággal uralkodott Ő; 's fényes birodalma a' fekete, és az Ádriai tengerrel határozódott. Mind ezekből eléggé kitetszik; hogy Nagy *Lajosnak* sarkára ugyan nem mérészlett vólna hágni az ő szolgája *Toldy Miklós*: a' mint ezt róla mesélik.

Mária XXVIII. Kir. 1382. E. *Máriát*, elsőszülött Leányját *Lajosnak*, mindjárt ezen nagy emlékezetű Királynak eltemettetése utánn második napon, Sz. Mihály Havának tizenhetedikén, tellyes egyezéssel megkoronázták a' Magyarok, az ő édes Attyának adott hitjeknek megfelelvén: *'Sigmond* pedig, *Mária* Királyaszszonynak Jegyese, ki akkor tizenöt esztendős vala, a' szent Koronával nem felségesíttetett. Azzal együtt, még nem is hivattatván Lengyel Országból ezen szent pompára, *Ersébet* özvegy Királynénak fortélyossága miatt, a' ki, mint fennyen látó, 's uralkodásra vágyó Aszszony, mind Leányját, mind Vejét mentől tovább kívánta kitudni az Ország' kormányozásából. Minekokáért, minthogy jól tudná *Lajosnak* az eránt tett rendelését, hogy *'Sigmond*, minekutánna az Anyaszentegyháznak szertartása szerént *Máriával* egybeházasodott vólna, mindjárt

megkoronáztatnék, és Feleségével egyarányos jussal kormányozná az Országot, a' házasságot még akkor is, midőn *'Sigmond* tudósíttatván Ipájának haláláról, Magyar Országba viszszajött vala, szántszándékkal mind mind tovább halasztotta, nehogy Az e'ként a' Koronát, és a' kormányozásban való részesűlést sürgethetné: ugyan azért azoknak házassága nem előbb, mint két esztendő múlva, és illendő pompa nélkűl tsak hirtelen már azon időben lett vala meg, midőn *Ersébet* az Ország' dolgait értetlensége által megzavarván, magát a' pártütés' tüzének elóltására elégtelennek látta. Ugyan is *Mária'* koronáztatásának alkalmatosságával, főképpen *Garai Miklós* Nádor-Ispány' eszközlése által, arra vette vólt az Ország' Rendjeit, hogy míglen Leányja, 's Veje korosabb időre jutnának, tellyességgel néki engedődnék minden Országok' kormányozása. Akkor tehát *'Sigmond* Fejedelem a' Rendek által egyedűl Magyar Ország' Kapitányjának, 's Urának rendeltetett, 's nem is terjedt tovább hatalma egész megkoronáztatásáig.

Nem sokára azonban *Mária'* koronáztatása utánn a' zenebonáknak és pártütéseknek magvai kezdettek hintegetődni, mellyek osztán majd minden Tartományokat nyomorgatták. Mindenek előtt a' Lengyelek Nagy *Lajosnak* azon hasznos tanátsát, mellyel egy Fejedelem alá intézte Lengyel, és Magyar Országot, elforgatták. Úgy mondatik, hogy erre *'Sigmond* adott légyen okot, ki Lengyel Országban Helytartói hatalommal lévén, *Damaráthot*, a' kit fösvénysége, kegyetlensége, 's bujasága miatt az egész Nemzet útált vala, nem tsak különös barátságával méltóztatta, hanem még a' Rendek' akaratját is, és könyör-

gését megvetvén, nagyobbik Lengyel Ország' Fő-Tisztségében megerősítette. Ezzel megbántódván a' Lengyel Püspökök, Fő-Urak, és Nemesek, könnyen találtak már okokat is, mellyek miatt idején korán megválának a' Magyaroktól. Úgy látszott sokaknak, hogy e' két Ország' egyesitése, sem elég tisztességes, se' nem elég hasznos fogna lenni Lengyel Országnak; minthogy nem ok nélkül tartanának attól, nehogy, valamint Nagy *Lajos*; úgy *Mária*, és a' többi Ezutánn következendő Királyok is állandóúl Magyar Országba jönni, sőt Ország' Gyűlésére is ide seregleni kénteleníttessenek: a' Magyarokkal ugyan köz Fejedelmek lenne; de a' ki őket nem maga által, hanem kinevezett Helytartók által kormányozná.

Illy idegenségre fakadván a' Lengyelek, *Zemovit*, Mazóvia' Hertzege, majd ajándékokkal, 's ígéretekkel, majd fegyver' villogtatással kezdé magának megnyerni a' Rendeket, és a' Lengyel Koronát nyilván vadászni. Ezt midőn az Elsők, megemlékezvén Nagy *Lajosnak* hajdan tett fogadássokról, mindjárt füvében el akarnák fojtani; küldött Követek által megintették *Ersébetet*, hogy ha Lengyel Országot maga', 's Leányjai' birásában meg akarná tartani, második Leányját *Hedvígist* mentől előbb küldené oda által annak tellyes elfoglalására. Azért *Kassán* Gyűlést tartván a' Lengyelekkel *Ersébet*, szükségesnek ítélte az időnek engedni; 's az egész Lengyel Nemzetet azon hivségtől, mellyet éppen tsak Nagy *Lajos*' halála előtt esküdött *Máridnak*, és '*Sigmondnak*, maga hatalmával felóldozta, vele ezen alkura lépvén: *Hedvigis* ugyan ezer háromszáz nyóltzvanharmadik esztendőben Sz. *Márton*' napjára hiven Lengyel Or-

szágba vitettetnék; holott lemondván *Vilhelm* Ausztriai Hertzegről, olly házasságra lépne, mellyet helybehagynának a' Rendek: ha magtalanúl meghalna, *Máriának*, az ő Nénnyének, tüstént jussa vólna Lengyel Országhoz; ugyan azon elsősége lenne viszontag *Hedvigisnek* Magyar Országhoz, ha *Mária* magzat nélkül haláloznék meg. Ezeket ugyan akkor *Ersébet* megnyerte vólt; de mint állhatatlan, és az uralkodáson kapó Aszszony, szavát meg nem állotta; 's bizonyos lévén a' Lengyeleken való további uralkodása felől, Leányjának útját napról napra szántszándékkal halasztotta, 's végre Követeket küldvén Lengyel Országba, azt kivánta, hogy három esztendőre halasztassék az. Hanem midőn a' Lengyelek a' Királynénak ezen állhatatlanságán megneheztelvén, világosan megizenték vólna; hogy, ha *Hedvigis* mentől előbb *Krakkóba* nem jönne, más Király választatnék: megdöbbenvén ezenn a' Fejedelmeskedő Aszszony, tsak ugyan elbotsátotta *Hedvigist* ezer háromszáz nyóltzvannegyedik esztendő' nyarátszakán. Elkísérte vólt őtet sok Fő-Magyarokkal együtt, *Demeter* Kárdinális, és Esztergomi Érsek: kikhez kaptsolá magát az ő gazdag Jegyese' szeretetétől eszevesztett *Vilhelm* Ausztriai Hertzeg, hogy ottani megjelenésével szerentséjét tapasztalná, *Hedvigis'* koronáztatása az említett esztendőben felette nagy inneplėssel mene véghez Mindszent Havának tizenötödik napján; de azzal tsak egyedűl Lengyel Ország felett veve hatalmat: mert veres Ruszszia és Podólia, mint a' Magyar Birodalom' tagjai, *Mária* Magyar Fejedelemaszszonyhoz tartoztak, 's a' Magyar Korona alatt meg is maradtak egész háromszáz kilentzven kilentzedikig. Azon koroná-

zás alkalmatosságával minden reménységét letétették a' Lengyelek *Vilhelm* Ausztriai Hertzeggel a' kívántt házasság eránt, 's őtet *Krakkóból* haza parantsolták: *Hedvigis* pedig, a' Rendek' közakaratjával, Jagelló Litvániai Hertzeggel párosodott öszve, a' ki megkereszteltetvén ezer háromszáz nyoltzvanhatodikban kimondhatatlan pompával tartott Királyi menyegző utánn Litvániát örökösen Lengyel Országhoz kaptsolta; 's azzal tetézte több ditső érdemeit, hogy Nemzetét is a' Litvániaiakat a' Keresztyénségre vezérlette.

A' midőn ezek Lengyel Országban törtennének, az öszveesküvés, melly eddig a' hamu alatt szapirkázott, lángba borította a' Magyar Hazát. Mi vitt némellyeket ezen szörnyűségre? szükséges egy kevéssé megmagyarázni: Nagy *Lajosnak* halála utánn, valamint méltóságával megelőzött mindeneket, úgy kegyelemmel is, és tekintettel legelső vólt a' Királyi Udvarnál *Gara Miklós*, a' ki alatsony sorsból temérdek gazdagságra, 's minden Tisztségeknek léptsőin a' Nádor-Ispányi Fő-Méltóságra jutott. Ez, a' mint ravasz elméjű, és a' hízelkedésnek fő-mestere vala, hogy *Ersébet* és *Mária* Királynéknál magát szükségessé tenné, 's így osztán vetekedő társ nélkül intézhetne mindeneket tetszése szerént; irtóztató tanátsával a' Királynék' gyenge szíveibe olly kegyetlen gyanúságokat sugarlott a' Magyarok eránt, mintha ezek tűrhetetlen fellengőséggel vólnának, és semmi igaz szívet nem mutatnának Királyi Aszszonyaikhoz: e'felett az okosságnak minden törvényje ellen azt javaslotta ő Felségeknek, hogy az Ország' Nagyjaival semmit se' gondolván, tsak elvéltve botsátanák azokat magok eleibe, és senkivel mással ő kivűle ne tanátskoznának

az Ország' dolgairól; végre arra vette a' Királynékat, hogy a' Magyar Nemzet' félelmére, 's a' magok' hatalmának fenntartására, az első méltóságú Férjfiakat az eddig viseltt Tisztségeiktől elmozdítván, tetszések szerént emelnének azok' helyébe másokat. Illy formán a' Nádor-Ispánynak gyűlöletes hizelkedése által idegenségre hozattatván a' Királynék, a' Fő-Emberekkel ritkábban lenni, azokkal való beszéllgetést megvetni, és utóbb tsupán a' Nádor-Ispány' tanátsával élni szoktak. Szúrta ezen különödés a' Magyar Nemzetnek vitézlő szívét: mellyet Nagy *Lajos* részrehajlás nélkül kedvellett vala; és midőn innen nem kis morgolódások támadnának; a' Nádor-Ispánynak tanátsadása szerént sokan kitétettek érdemesen viseltt hivataljaikból: így az Auránai Prior, Paliznai *János*, tsupán az ő hivségéről való gyanakodásból Priorságát elvesztette; *Latzkovits Istvánnak*, ki még esztendőt se' töltött Dalmátzia', és Horvát Ország' Bánságában, G. *Templin Tamás* tétetett vólt helyébe: nem kevesen pedig, a' törvénykedésnek minden szertartása nélkül, fejektől, 's jószágjoktól megfosztattak. Ezen okokból többnyire felboszszonkodván az Országnak előkelőbb Emberei, majdan Gyülekezeteket tartani, 's az Aszszonyi Országlásnak vége' szakasztásáról tanátskozni kezdettek.

Nem láthatták meg mindnyájan előre azon rettenetes zenebonát, mellyet osztán támasztott ezen közönséges szívbeli nyavalya. Hogy tehát a' Hazában azon békességet, és egyességet, melly Nagy *Lajos* alatt bóldogította a' Magyar Nemzetet, viszszaszereznék; a' **Püspökök**, Zászlós Urak, és Nemesek egybegyülekeztek ezer háromszáz nyóltzvanne- 1384. E.

Bayerische Staatsbibliothek München

gyedik esztendőben. Mivel pedig minden gonoszt majd mindnyájan onnan eredni ítélnek; hogy *Ersébet* Királyné nem a' Törvényeknek, és szokásoknak intézete szerént, hanem egyedül a' Nádor-Ispány' tetszéséből tenne mindeneket, 's az Ország' Rendjeinek szabadalmait, és jussait kénye szerént megszegné: a' Közönség' nevével Padvarziai *Deák Pált*, és *Osztopáni Dienest*, mint Követeket, a' Királynékhoz küldöttek, kérvén, hogy *András* Királynak *Arany Végzeményjét*, úgy mint ditső emlékezetű Nagy *Lajos* azt megjobbította, és új rendelésekkel gondosan, és bőltsen megnagyobbította, Királyi Levéllel megerősiteni, 's annak tellyes megtartása eránt az Ország' Rendjeit bátorságosítani méltóztatnának. Igazságosnak, 's egyszersmind ezen időben elmúlhatatlannak ítélték a' Királynék az egész Nemzetnek ezen kívánságát; minekokáért minden késedelem nélkül megerősitette azt Királyi levelével *Mária* Királyaszszony az említett esztendőben Sz. Iván Havának huszonkettődik napján. Így mind a' Királynék, mind a' Nádor-Ispány a' Haza' Rendeléseinek, 's Törvényjeinek útjára hozattatván, majd senki se' kételkedett a' gyűlölködéseknek megszűnése eránt. Azonban, midőn ezek *Budán* véghezmentek, a' Horvátságnál még inkább kezde nevekedni a' pártütés, 's alattomban annyira gyarapodott a' Királynéktól való idegenkedés, hogy az erőtlen, és tanáts nélkűl szűkölködő Aszszonyok, a' mindenek előtt gyűlöletes Nádor-Ispánnyal együtt, többé azonn nem segíthettek. A' szakadásnak Fejedelmei vóltak: *Paliznai János*; Auránai Prior, Unokájával *Horváth János* Makóviai Bánnal, és ennek Testvérjével *Lászlóval* együtt; *Latzkovitz István*, és *András; Simontornyai Ist-*

ván; 's végre *Horváthi Pál*, kit Nagy *Lajos* a' Zágrábi Püspökségre méltóztatott vala: mind ezek Kiss *Károllyal*, még midőn ez, Dalmátzia és Horvát Ország' Bánságát viselné, barátságban lévén, eltökéllették magokat, hogy addig nem nyugodnának, míg őtet a' Királynék helyett, a' Magyar Királyi Székbe nem ültetnék.

A' Pártosok alattomban munkálkodtak egy ideig, mivel nem tudták, melly szívvel venné az ő intézéseket *Károly*: a' sem vala bátorságos, hogy *Nápolyba* Követeket küldjenek; minthogy azoknak az Országból való kimenetele a' Bánok', és Fő-Tisztek' vígyázása miatt a' Királynék előtt rejtve nem lehetett: azért legalább a' Követek' Rokonainak veszedelmet szülhetett. Ezen útálatos munkának tehát a' lett eszköze, a' kinek leginkább kellett attól irtóznia; tudniillik *Horváthi Pál*, Zágrábi Püspök. Ez azon szín alatt, mintha az Apostoli Szentegyházakat akarná meglátogatni *Romában*, könnyen megnyerte a' Királynéktól az oda menetelre való szabadságot; és az öszveesküdttek' levelét, mellyet mindnyájan alóírtak, 's megpetsételtek, magával *Nápolyba* vitte, mellyel *Károly* a' Magyar Koronának elvételére hivattatott, olly erős ígéret alatt, hogy mihelyest Dalmátziába érkezénd, mindeneket jól találna. Megrettenvén *Károly* ezen reménytelen Követségen, egy darabig tsak fülelt, tartván a' hitszegésnek vétkétől, és a' tsúfságos háládatlanságnak bélyegétől, mellyel Nagy *Lajosnak*, az ő Jóltévőjének hamvai ellen vétkezne, ha Annak Leányjától, mint törvényes Örökösétől, a' Magyar Koronát elvenné: de, minekutánna a' Követ annak lelkiesméretéről elhárította azon szorongató félelmeket, és a' dolognak

nem tsak könnyen végbeviteléről, hanem *Máriával* is, ki még *'Sigmonddal* öszve nem adatott, a' pernek bizonyos alku alatt való eligazításáról, minden kételkedést kirekesztő reménységet nyújtott vólna; olly sok okoktól végre meggyőződvén, reá állott, olly szándékkal, hogy Magyar Országban jelenlétével letsillapítván a' zenebonát, minekutánna *Máriát* rávetetett vólna az Országról való lemondásra, fiát *Lászlót* adná a' Magyaroknak Királyúl; maga pedig viszszatérvén *Nápolyba*, sokkal erősebb lenne a' Magyarok' védelmével Országának óltalmazására. Az ő Felesége *Margit* Királyné, a' véteknek szörnyűségén indúlván é fel; vagy a' jövendő gonoszokat általlátván? Férje' akaratjának vátig ellentállott; de a' maga veszedelmére rohanó Ferjfiútól sok könyörgése, és könnyhúllatásai által tsak azt nyerheté meg, hogy tett rendelése ellen, *Lászlót* fiát oda haza hagyná. Felkészűlvén tehát, hajóját néki eresztette a' tengernek, 's a' jó széllel Sz. Mihály Havának tizenkettődik napján ezer háromszáz nyóltzvan ötödik esztendőben szerentsésen *Zenghez*, Dalmátzia' tengeri Városához érkezett: nagy örömmel, 's tapsolással fogadtatott ottan mind a' Polgároktól, mind az öszveesküdttektől; kevés napok után pedig *Zágráb* felé repítette hajóját, a' hol *Pál* Püspöknek, ki őtet akaratja szerént végezett Követsége utánn megelőzte, házában vévén magának szállást, több ideig kívántt várakozni, hogy azonban a' Királynéknak magok' kinyilatkoztatásáról, és a' Magyaroknak hozzája lévő hajlandóságáról világosabban, 's bizonyosabban tudósíttatna. *Károlynak* ezen véletlen elérkezését megértvén *Ersébet*, felette megfélemlett; mindenek előtt *'Sigmondot*, a'

ki dolgai miatt é; vagy Napa' gyűlölsége miatt? akkor Brandeburgiában vala, hamarságos Követek által *Budára* hívta, és, a' mit eddig hátráltatott; *Máriával* való házasodását tökélletességre menni parantsolta, mind azért, hogy a' Királynénak Férjet adván az ő uralkodásán nyughatatlankodó Magyarokat letsendesítse; mind pedig azért, hogy *Ventzel* Tseh Királyt, és Romai Tsászárt könnyebben rá vehesse *'Sigmondnak*, mint testvérjének segítségére, vetekedő Társa ellen Kiss *Károly* ellen. *'Sigmond* is — ugyan azon okból, nagy sietséggel tartott menyegzője utánn — Feleségét Napára hagyván, tüstént Tseh Országba az ő Báttyához ment vala. *Károly* e' meg lett házasságról tudósíttatván, annyira elszompolyodott, hogy dolgának jó kimenetele eránt minden reménységét elvesztvén, viszsza igyekezett Nápolyba; hanem a' Pártosok által ismét neki bátoríttatott.

Azonban a' Királynék, hogy megtudhassák, mitsoda szándékkal vólna *Károly*, Követeket küldének *Zágrábba*: ki ötet megköszöntvén, kérdezősködnék tőle: ha úgy mint jó Barát é? vagy mint ellenség vólna itten? Kinek ő a' barátságnak bőv kinyilatkoztatásával felelé: hogy megjelenésének nem egyéb oka vólna, hanem hogy tehetségével a' Magyar Országi zenebonát letsendesítené. Melly feleletével mintha minden gyanúságnak bogát kiirtotta vólna a' Királynék elméjéből, a' Pártosoknak temérdek sokasága között ugyan azon esztendőben Sz. Mihály Havának utólján *Budára* útazott. A' Városba érkezésekor arannyal tündöklő hintón mentek eleibe a' Királynék, 's enyegetvén fájdalmokat, szállást a' Királyi Palotába ajánlottak nékie: a' mit ő ravaszúl megköszönvén, a' Pártosok

által készített szállására költözött. A' kölтsönös köszöntések utánn kezde *Károly* az oda hivott Püspökökkel, 's az Ország' Nagyjaival a' Közönség' sebeinek orvoslásáról, és a' tsendességnek helyreállításáról tanátskozni, 's a' mint jól esmérte mindnyájoknak hajlandóságát, kinek kinek jószívűségét magának megnyerni iparkoda. Azutánn, midőn semmi akadályt se' látott vólna feltett szándékában, a' Fő-Embereket, kik *Budán*, 's a' körűl laktak, a' Várba szóllíttatta tanátskozás végett, és a' kapukat a' vele hozott Olaszokkal őriztetvén, azt a' kérdést tevé, ha tetszene é a' Gyűlésnek, hogy Ő megkoronáztatván, a' Királynék helyett Országolna? A' midőn minthogy senki se' mérészlett ellenkezőt szóllani, tüstént *Károlynak* megkoronáztatásáról végeztek. A' Királynékhoz mindjárt Követ küldődött, a' ki nékik ezen véletlen dolgot megjelentené, 's azoknak magok eránt való intézéseket tapasztalná. *Mária* ezen híradáson elrémülvén, minekutánna egy ideig sűrű könnyhúllatásokkal áztatta vólna ortzáját, úgy nyilatkoztatá ki magát; hogy olly nehéz országlásnak zabláját általengedné *Károlynak*, tsak ezutánn is Királyi méltóságához képpest megengedtetnék nékie itthon élősködni; 's ne kénteleníttetnék Tseh Országba, vagy Brandeburgiába Férjéhez költözködni, és ottan, nem lévén az életben módja, számkivetésben sinlődni. *Ersébet* pedig bátrabb szívvel birván, a' mint a' sírástól megszűnt vala, önként maga a' Gyűlésbe bément, és vig ábrázatot mutatván, előbb maga'; azutánn Leánnyja' nevében a' Királyi méltóságról nyilván lemondott: a' minn az Ország' Rendjei felettébb megilletődtek. *Károly* tsudálatosan örűlvén azon elszánáson, kivánt élni a' kedvező

szerentsével, ugyan azért minden késedelem nélkűl a' Fő-Rendeknek teméntelen sokasága között Fejérvárnak vette útját; a' hová a' Királynékat is elvitte vólt magával. A' koronázásra Karátson Havának utólsó napja rendeltetett az említett esztendőben: a' midőn hogy *Garai Miklós* Nádor-Ispány, a' bévett szokás szerént, fennszóval háromszor megkérdezte a' jelenvalókat; *'Akarnák é, hogy Károly Magyar Ország' Királyja légyen?* feleltek vólna: *akarjuk*, *Demeter* Kárdinális, és Eszter- Károly XXIX.K.
gomi Érsek által felszenteltetett, 's megkoro- 1385.E.
náztatott a' szent Koronával.

Fejérvárról viszszatérvén *Budára* Károly, ama térséges Királyi Palotának egy részét elfoglalta, más részét a' Királynéknak hagyván, a' kikhez osztán minden emberséggel, 's jó akarattal viseltetvén semmit el nem mulatott, mellyel az ő szívességeket megnyerné, 's kedveket élesztené. De olly nagy Országnak elvesztése, mint akkor vala Magyar Ország, keservesebb fájdalmat okozott nékiek, hogy sem annak elidegenítőjét, bátor ez jóakaratját mutatná, jó szemmel nézhették vólna: mindazonáltal mind szóval, mind tekintettel úgy tudták fájdalmokat titkolni, 's barátságjokat tettetni, hogy *Károly* már semmitől se' tartván, minden bizodalommal, testőrző nélkűl is bátorkodna velek társalkodni: 's ugyan ezen vígyázatlan bizakodás vólt az ő veszedelme. Mert ennek kivégezése ellévén intézve *Garai Miklós* Nádor-Ispány' tanátsából, midőn őtet *Ersébet* már késön estve
ezer háromszáz nyóltzvanhatodikban Böjt-elő 1386.E.
Havának hatodik napján belső szobájába hívta vólna, mintha valamelly nagyobb dolog eránt akarna vele szóllani, mellyről *'Sigmond*, az ő Veje Tseh Országból írt vólna nékie;

semmi gonoszról nem gyanakodván, a' nélkül, hogy emberei közzűl valakit maga mellé vett vólna, tüstént megjelent: alig kezdődött azonban a' beszéllgetés, a' Nádor-Ispány, ki az előre tett titkos végezés szerént ott vala, a' mellette álló *Forgáts Balásnak*, Királyi Fő-Pohárnokmesternek, jelt adá a' gonosztételnek végrehajtására; ez semmit nem késvén, temérdek alabárdját úgy vágta *Károly*' fejébe, hogy azt egészen a' szeméig hasítaná. Illy szörnyű esetén nem tsak maga *Károly*, hanem még az ő ellensége *Ersébet* is jajgatott: mindazáltal erőt vévén magának a' halálra sebesíttetett Király, kisudamlott a' Királyné' szobájából, és a' Királyi Palotának azon részébe, mellyet megkoronáztatása utánn foglalt vólt magának, botorkázott. Igen nagyította fájdalmát az, hogy valamerre ment, a' mindenfelől omlott hatzérek által az Olasz Katonákat, kik az ő szobái körűl őrizetet tettek, egybe kontzoltatni látta. Nem sokára osztán a' gyötrelmes Király, nehogy itt léte miatt zendűlés támadna, *Visegrádra* vitetett: holott szántszándékkal gyógyitás nélkűl hagyatván, elmérgesedett sebje keserves fájdalmakkal szakasztotta végét életének, 's negyven napi Királyságának; és ottan Sz. *András*' Monostorába temettetett vala. Így midőn hittel tett fogadása ellen a' másét elfoglalta, életével együtt, mind ezt, mind magáét elvesztette. De még *Ersébet* Királyné is megadózott ám ezen tettéért, az ő Tanátsosaival együtt; sőt egész Magyar Országnak veszedelmére szolgált azon szörnyű eset: mert *Károlynak* fia, *László* igen sok izgágát szerzett vólt azutánn a' Magyaroknak, 's azzal kipótolhatatlan kárt okozott; hogy a' Velentzeieknek alkalmatosságot adott Dalmátziát elfoglalni, melly

az időtől fogva most uralkodó *Ferentz* Királyunkig soha egészen a' szent Koronához nem ragasztódhatott. *Károly*, kivévén a' Magyar Koronához lett törvénytelen jutását, valóban minden Királyi erkőltsökkel jeleskedett.

Ama' szomorú játéknak végeződésével, *Garai Miklós* Nádor-Ispány a' Magyar Katonaságnak kiválasztott seregével a' Királyi várat körülfutván, legelőször minden kapuknak őrizetére hiv Katonaságot parantsolt; azutánn pedig az öszveeskűdteket mindnyájokat halálra kereste; sokan azon éjtszaka megölettetvén; *Horváthi János* mindazáltal, kit tenkre tenni leginkább kívántak, a' vérengező kezektől megszabadúlt, mivel hív embereivel együtt, a' Szombati kapun, melly most Bétsinek neveztetik, fegyverrel útat nyitván, nagy hamarsággal Horvát Országba osontott. Más nap virradóra az éjtszakai történeten elrémülltt Népnek meghirdettetett; hogy ismét *Mária* Királyaszszony ülne a' Magyar Királyi Székben; a' mellyre mindnyájan örvendező kiáltással zengedeztek. Örűlt ezenn leginkább *Ersébet*, a' kihez ismét viszszatért a' fő-hatalom, Leányja' nevében, és a' vetekedőtársnak elsikkasztása utánn nem tartott Ő semmitől; a' minthogy tsendesség is lett egész Magyar Országon. Hanem a' Horvátság megént újolag kezdé fenni fegyverét a' Királynék ellen. *Horváthi János*, *Paliznai János*, és *Horváthi Pál* Zágrábi Püspök, többekkel együtt, kik Kiss *Károlynak* kedvezői vóltak, tartván a' Királynéknak, és a' Nádor-Ispánynak boszszúállásától, egybetanátskozván, és sokakat; kivált a' Fő-Dalmaták közzűl a' pártolásra birván, *Lászlót*, a' megölettetett *Károlynak* fiát, Királynak kiáltották, 's annak nevével körűl hordozván ellenséges zászlói-

kat Dalmátzián, Bosnián, és Horvát Országon, valahol a' Királynék' részén valókat találtak, vagy magokhoz állani kénszerítettek, vagy bizony vérontással, 's mindenféle boszszontásokkal nyomorgatni meg nem szűntek: melly szerént végre fél esztendő alatt annyira ment a' dolog, hogy majd az egész Tótság, és Horvátság a' Királynéktól elállott légyen. A' melly dologban a' Királynék, vagy inkább a' Nádor-Ispány nagyot hibázott vala: mert ha mindjárt jó számú Magyar Katonaság vezettetett vólna Dalmátziába, a' pártütést még füvében el lehetett vólna folytani; azonban semmi egyéb nem tétetett akkor, hanem hogy *Ersébet* több ízbeli parantsolatokat adott a' Városokhoz, és a' Fő-Dalmatákhoz, az engedelmességnek megnyerésére; de azokat semmibe hajtották. Ezt midőn *Templin Tamás*, Dalmátziának, és Horvát Országnak Bánja, kit a' Pártosok nagyon körűl vettek, *Budára* megizente vólna; *Garai Miklós* Nádor-Ispánynak tanátsából, tetszett *Ersébetnek*, Leányjával együtt, azon részekre menni, olly bizodalommal, hogy jelenlétével végét szakasztaná a' zenebonának, 's az előbbeni hívségre mind a' Fő-Urakat, mind a' tengeri Városokat viszszahozná. De igen szerentsétlen útazás vólt ez: mert midőn nyaratszaka azon esztendőben a' Nádor-Ispánnyal, és *Forgáts Balással* bátran útaznának; *Horváthi János* Sz. Jakab Havának huszonötödik napján Diákovár körűl jó tsomó hatzérekkel véletlen megtámadta Őket, 's a' Nádor-Ispányt, és *Forgáts Balást* a' többivel együtt, majd mind leöldösvén, a' mennyre és főldre könyörgő Fejedelemaszszonyokat maga hatalmába vette, 's tétova hordozván, végre *Novigrádban* tömlötzbe rekesztette. Holott *Ersébet* nem so-

kára szíve' fájdalmából é? vagy erőszakosan megfojtatván? életét végezte. *Máriát* pedig szoros vígyázat alatt tartá a' galád Ember, 's Nápolyba *Margit* Királynéhoz, Kiss *Károly'* Özvegyéhez akará küldeni, hogy Ennek kénye szerént venné a' Király' ölésnek büntetését. De ezt megakadályoztatták a' Velentzeiek, kik mihelyest a' Királynék' fogságáról értekeztek, nem tsak *Novigrádot* szorosan megszállották, hanem az Adriai tengert is úgy meglepték hajós seregeikkel, hogy Dalmátziából semmi hajó se költözhetne által Apuliába. Ugyan e' szolgált *Mária'* szabadúlására.

'Sigmond azonban részént a' maga Brandeburgiai Márkióságában, mellyet édes Attya, negyedik *Károly* Tsászár, mint pénzen szerzett jószágát, testamentomban hagyott vala néki, részént Tseh Országban az ő testvér Báttyánál *Ventzel* Tsászárnál tartózkodott: a' honnét midőn derék nyárban ugyan azon esztendőben Magyar Országba jött néhány tsoport Tsehekkel, 's megértette Napának, és Feleségének siralmas esetét; mivel eléggé ki nem tanúlhatta: mi történt velek; és a' Magyarok minö kedvvel vólnának erántok? magát is féltvén, *Győrött* egy ideig megállapodék. Ide ő hozzá több Püspökök, és Fő-Emberek, a' szörnyű tselekedeten megindúlván, sereglettek, hogy vele tanátskoznának: mi tévők legyenek? Kiknek megjelenésével, 's hívségek' kinyilatkoztatásával valamennyire néki bátorkodván *'Sigmond*, *Budára* költözött. Megjelent itten nem sok idö múlva a' Velentzeiek' Követje Nemes *Pántáleon*, ki által hogy a' Királynék' sorsáról bizonyosabb lehetett *'Sigmond*, gyakrabb tanátskozásokat tarta osztán az Ország' Rendjeivel. A'

Pártosokat keményebben szorítani, nem vólt tanátsos, ne hogy azok onnét neki mérgesedvén, a' fogoly Királynékon töltenék boszszújokat. Szem előtt forgott azon veszedelem is; hogy, ha *Mária* Királyné haza nem jöhetne, Magyar Ország Fő nélkül lévén, Dalmátzia' példájaként, szakadásokra ne oszoljon: mellyeknek '*Sigmond* eleit nem vehetné, minthogy Királyi méltósággal nem birván, hatalom szerént senkinek se' parantsolhatott. Ezeket midőn a' Magyar Tanátsban sokféleképpen forgattatni látná a' Velentzei Követ, azt, a' mi reá a' szabad Köztársaságtól különösen bizatott, szorgalmatosan sürgette; hogy a' Fő-Rendek, valamint nagy *Lajos* alatt végeződött, '*Sigmondot*, *Mária*' Jegyesét, mentől előbb Királlyá tennék, és szokott szertartással megkoronáznák: mert ezzel bétellyesedne az, hogy az állhatatos Magyarok tovább is hivek maradnának; az öszveesküdttek pedig azon reménységtől, hogy Nápolyi *László*' fejére tejendenék az Apostoli Koronát, elesnének. Végre ugyan tsak meggyőzettetvén ezen okok által a' jelen vóltt Püspökök, és Fő-Emberek, *Pántáleon*' tanátsát elfogadták, 's nem tekintvén kevés vóltokat, *Fejérvárra* mentek: a' hol Böjt-más Havának harmintzegyedikén, mellyen esett azon ezer háromszáz nyóltzvanhetedikén Virág Vasárnap, *Benedek* Veszprimi Püspök, üresen lévén akkor az Esztergomi Erseki Szék, '*Sigmondot* a' Magyar szent Koronával megkoronázta. Így mind ezért, mind a' Királynénak a' fogságból lett kiszabadúlásáért nagyon kötelesnek esmérte magát '*Sigmond* Király a' Ve-
'Sigmond XXX K. lentzeiekhez; azért nem is állott ezeknek úgy
1387. E. ellent Dalmátziának elfoglalásakor, mint kel-

lett vólna: a' honnét méltán húzhatjuk annak utóbbi elvesztését.

'Sigmond, Királyi Felségre jutván, szorgalmatosabban kezde a' Közönség' dolgához, és mindjárt koronáztatása utánn negyednap', úgymint nagy Tsötörtökön levelet ada Dalmátzia', 's Horvát Ország' Rendjeihez, 's ezeket vátig serkentette a' Pártosok' ostromlására, Feleségéhez; és magához, mint már Magyar Királyhoz való hivségre. Új tüzet gerjesztett ez *Losontzi Lászlóban*, Szörényi Bánban, Dalmátzia, Sklavónia, és Horvát Ország' Kapitányjában; *Garai Miklósban*, a' megöletett Nádor-Ispány' fiában: kik sok helyen meggyőzvén, és elszéllesztvén a' pártosokat, főképpen oda igyekeztek, hogy *Novigrádnak*, mellyet *Barbadikus János*, a' Velentzei hajós seregnek Vezére keményen szorongatott vala, valami segítsége ne lehetne, melly által az ostromlásnak további kiállására megújúlna. *Páliznai János* tehát a' Várbelieknek Vezére, kétségbe esvén a' segedelem eránt, 's nehogy *'Sigmondnak*, ki új sereggel közelgete, hatalmába kerűlvén, keserves halálnak fia lenne, meg nem várván annak elérkezését, magának, 's Övéinek szabadságot alkudott, és *Mária* Királynét egésségesen általadta vólt *Barbadikusnak*. *Novigrádot* oda hagyta a' Királyné az említett esztendőben Sz. Iván Havának negyedik napján, és előbb *Nonába*, azutánn *Zengbe* kisértetvén a' Velentzei Nemességnek fényes serege által, negyednapra *Zágrábba* érkezett: a' hol *'Sigmonddal*, az ő Férjével, kimondhatatlan örömmel örvendezett; 's minekutánna a' megszabadító Istennek nyilván hálákat adtak, mind a' ketten *Buda* felé térvén, ezen Városba, és a' Királyi Palotá-

ba a' népnek örvendező kiáltozásai között mentek.

A' Királynénak megszabadúlása, 's Királyi Székébe való jutása eránt kihatván a' hír az Országnak minden részeire, nem találkozott senki a' Magyarok között, a' ki örömének nyilvánságos jeleit nem mutatta vólna: hanem '*Sigmond* eránt, mi okból? bizonytalan, alattomban már akkor gyűlölséggel vóltak sokan, és ötet, minthogy *Mária* ismét viszszahelyhetődött vala Királyi Székébe, törvényes Királyjoknak, 's Uroknak megesmérni nem akarták, semmit se' hajtván annak megkoronáztatására is; mivelhogy az nem a' régi szokás szerént a' közönséges Gyűlésnek egyező intézésével, hanem tsak nehány Püspököknek, 's Fő-Uraknak akaratjával mene véghez. '*Sigmondtól* a' Magyaroknak e'beli idegenségét gyámolítani, és nevelni meg nem szűntek a' Dalmátziában, és Bosniában zenebonáskodó Pártosok; minthogy előre látták ezek, hogy valahára megboszszúltatik rajtok *Mária* Királyné ellen elkövetett vétkek: vagy talán '*Sigmond* maga is keményen fenyegetvén öket, még inkább fellobbantotta dühösségeket. A' bizonyos: hogy, minekutánna ezen zúgolódások a' Királyné' füleibe hatottak, figyelem nélkül nem hagyhatta azokat. Hogy tehát Férjét az Országlásra nézve magával
1388.E. egyarányúvá tenné, ezer háromszáz nyóltzvannyóltzadikban az Ország' Rendjeit *Fejérvárra* gyülekeztette: itten az egész Nemes Sokaság előtt beszédet tartván, először is megköszönte azoknak jószívűségét, kik a' hívségben, 's engedelmességben állandóúl megmaradtak; azutánn megemlékezvén a' Királyi következésről való Kötésről, melly ez előtt tíz esztendővel Nagy *Lajos*, és a' Magyar

Nemzet között tétetett tellyes megegyezéssel, 's megerősíttetet vala, úgy nyilatkoztatta ki magát; hogy ő a' Koronát, és a' Királyi Páltzát önként által engedi Férjének, 's ezt a' Királyi Felségnek valódi viselésébe iktatja: „Mert elhiszem én, (mondá) hogy azokat, mellyek akkor tetszettek vólt, mostanában is kedvesen veszitek; ímé tehát Királlyá teszem az én Férjemet, és az Országnak jussát a' Koronával együtt néki általadom, főképpen, mivel a' történetek' bizonyságából tapasztalom, hogy sem az 'Aszszonyi kormányozás nem képes illy hamar fellobbanó Nemzetnek vezérlésére, sem Ti azt nem kedvellitek. Ez (úgymond) az én Uram, és Férjem: Ez lészen a' Ti Királyjotok: kéméllyétek tehát az Országot, 's egymás' öldöklésével ne emészszétek magatokat: mert a' békesség legjobb minden földön; és a' Népnek egyességét félik a' szomszéd Országok.“ Melly beszédje a' Királynénak nagy megilletődést tévén a' Magyar szívekben, tetszett a' koronázásnak pompáját megújítani: a' mi véghez is vitetett Pünköst Havának tizenhatodikán, éppen Pünköst Vasárnapján, szokott jelességgel *Kanisay János* akkor lett Esztergomi Érsek által. A' melly koronázás mivel az Ország' Rendjeinek mindnyájoknak akaratjával történt vala; annál zordonabb vétket követtek el osztán azok, kik törvényes Fejedelemjeknek, *'Sigmondnak* nem akartak engedelmeskedni, már egyebet nem tudván előforditani, mint amą' velőtlent: hogy *'Sigmond* idegen nemzetbeli vólna.

Ezen időtől fogva eszébe vévén *Mária* Királyné azon gonoszokat, mellyeket fogságában szenvedett vala, igaz boszszúállásra gerjedett, 's meg nem szűnt Férjét arra nó-

gatni, hogy torolná meg a' Pártosok' hitetlenségét. *Horváthi Pál*, Zágrábi Püspök, a' ki Apuliába illantván, ottan *Margit* Nápolyi Királyné Udvarában új zenebonát támasztott, Püspökségétől megfosztatván, 's minden magános javai, és jószágai kótyavetyéltetvén, örökös számkivetéssel büntetődött; *János* pedig, annak testvérje, utóbb ezer háromszáz kilentzvenegyben Bosniában *Dobor* várának megvételével, több Pártosokkal együtt elfogattatván, Pétsett különösen kigondoltt halál' nemével végeztetett ki e' világból. A' Pártosokon vett győzedelemhez járúlt az, hogy *Dubitzai István* Bosniának Királyja, és a' Magyar Koronának Függedelmese, az ő előtte vólt Fejedelemnek *Tuartkónak* zabgyermekétől megtámadtatván, *'Sigmond'* hívségére esküdött, tsak hogy ettől megsegíttessék ellensége ellen. *Istvánnak* ezen meghódolása által történe, hogy osztán a' Pártosok, kik eddig Bosniában tartózkodtak, 's a' zenebonáskodástól megszűntek. Ugyan e' szerént a' Horvát részeken megtére a' tsendesség. Másutt is, míglen *Mária* Királyné élt, szerentsésen hadakozott *'Sigmond* a' Pártosok ellen. Így *István* Moldvai Vajdát, ki a' Királynék' kormányozása alatt történt zavarodásakor a' Magyar Birodalomnak, szabadon elvonta vólt magát a' szent Korona' Uraságától, annyira
1391. E. megrettentette a' fennemlített esztendőben, embereiből sokat leöldösvén, hogy az, a' Nemzetnek Eleivel együtt; alázatos könyörgéssel borúlt légyen a' győzedelmes Fejedelemnek lábaihoz, Annak kegyelme' megnyerése végett. A' Király nem tartván illetlennek, 's haszontalannak, megengedni a' meggyőzött ellenségnek, minekutánna ez megesküdött vólna hajdani engedelmességére 's hív-

ségére, nem tsak kegyelmébe vette őtet, hanem Vajdaságában is megerősítette. Végre *Mária'* éltében utólsó háború vólt az Oláhokkal, kik a' Törökök' társaságában bízván, nem tsak kiütötték magokat a' szent Korona' jármából, hanem, mint ellenségek, már a' Magyar határokat is pusztították: ezek ellen ezer háromszáz kilentzvenharmadikban men- 1393.E.
vén *'Sigmond*, Kiss *Nikópoly'* megvétele utánn mind őket, mind a' Törököket nagy vérontással megugratta, 's *Myreket*, a' Tartomány' Vajdáját olly szorúlttságba hozta, hogy földig megalázván magát, forró esküvéssel vette légyen ismét vállaira a' szent Korona' jármát. Ezen vérontás miatt boszszút akarván állani *Bajazet* Török Szultán, félbe szakasztotta *Konstántzinápoly'* ostromlását, 's még ezen esztendőben Bolgár Országba szállította hadi seregét, hogy ottan sarkára hágjon *'Sigmondnak*: de Ez szerentsésen végezvén hadakozását, már akkor haza felé útazott,

Azon örömét, mellyet annyi ellenségek' meggyőzéséből vett vala *'Sigmond*, igen megfogyasztotta *Mária* Királynénak véletlen halála, mellyre élete' virágjában, Férjének Oláh Országban létekor jutott: a' ki nem tsak képének gyönyörű szépségével, hanem észbeli derék tulajdonságokkal is jeleskedett; ugyan azért kormányozásának szerentsétlenségét egyedül az ő Annyának Ersébetnek lehet tulajdonítani. Mert ez az Ország' kormányját maga vezetvén, Leányja' dolgait megvesztegette; *'Sigmondot* pedig mind ennél, mind a' Magyaroknál gyűlölségbe hozta vólt, úgy hogy, ha Kiss *Károly*, a' pártosoktól kihívattatván Magyar Országba, *Ersébet* intézeteit semmivé nem tette vólna, *'Sigmond* nem tsak a' Királyi Székből, hanem *Mária* Királyné' házassági társa-

ságából is kirekesztetett vólna. *Ulászló* Lengyel Király megértvén *Mária* Királyné' halálát, és *'Sigmond'* távollétét, úgy tartá, hogy azon kötésből, mellyet tettek *Ersébet* Királynéval *Kassán* a' Lengyelek, a' Magyar Korona *Hedvigist*, az' ő Feleségét illetné; 's azért egybeszedvén seregét, Magyar Országba rohana, itten mindeneket maga' részére gondolván lenni. De reménysége ellen történt a' dolog: mert *Kanisai János*, Esztergomi Érsek, a' ki vígyázott a' Közjóra, itthon nem lévén a' Király, és a' Nádor-Ispány, *Ulászló'* törekedéséről idején tudósíttatván, nagy sietséggel öszvevontt seregét az Ország' határaira helyheztette, és a' Lengyeleknek hathatós gátot vetett vala. Haza térvén az Oláh Országi táborozásból *'Sigmond*, a' Lengyelek' intézései nem kevés háborodást okoztak nékie. Hogy tehát a' pernek annál előbb végét szakaszthassa, a' midőn *Ulászlót* Litvániába menni értette, nagy hamarsággal e-
1394.E. zer háromszáz kilentzvennegyedikben *Hedvigisnek* látogatására sietett, 's ezen Királynét, ki mind eddig magzat nélkül vala, könnyen arra téritette, hogy önként lemondana Magyar Országhoz való jussáról, és Őtet, mint Nagy *Lajos'* akaratjával, *Máriának* az Ő Feleségének ráhagyásával, 's az Ország' Rendjeinek megegyezésével választott, 's megkoronáztatott, és azért törvényes Királynak esmérné: *'Sigmond* viszontag Lengyel Országhoz való jussáról lemondott, hitére fogadván, hogy semmit se' fogna alkalmatlankodni *Ulászlónak* Lengyel Ország miatt, ha *Hedvigis* magzat nélkül halna meg. *Szándeken* megerősíttetvén ezen Kötés, *Ulászló* elállott ugyan akkor Magyar Ország' meglepésétől; de valamint az előtt, midőn a' pártolkodások Ma-

gyar Országot háborgatnák, magában feltette vala, úgy továbbat is azonn igyekezett, hogy Ruszsziát, és Podóliát elvonja a' Magyar Koronától. Azonban bémenvén oda hadi seregével, a' Fő-Urakat, és Nemeseket, mint Lengyel Király, a' maga hívségére feleskűdni kénszerítette; osztán *Kameniket*, hogy egyebeket elhallgassunk, *Vithandnak*, az ő Testvérjének, térséges Tartománnyal, mint Lengyel főldeményt, ajándékúl adta. Ugyan ez vólt kezdete Ruszszia', és Podólia' elvesztésének, keveset gondolván azzal *'Sigmond*: tsak hogy ellenségévé ne tenné *Ulászlót*. De nem is vala annyi ereje, hogy a' Lengyeleket megzábolázná, mivel több esztendők által belső háborúságban lévén, Magyar Országot is nehezen tartható engedelmességben: e'felett egész Európában tett sok útazásai által a' Királyi Kintstárt fenékig kiürítvén, állandóúl hadi erő nélkűl szűkölködött.

Magyar Országban is nem kitsiny zendűlésre ada alkalmatosságot *Mária* Királynénak magzat nélkűl való kimúlása: mert, mivel *'Sigmondot*, mint idegen Nemzetbeli Embert, ez előtt is alattomban sokan gyűlölnék, most immár közöttök egészen megesmértetvén, a' Magyar szokással ellenkező természete és tselekedete miatt még inkább kezdették vólt útálni. Azért *Mária'* halálával Annak Királyságát is elenyészettnek mondván, alattomban tanátsot tartottak a' Királyi Páltzának az ő kezéből való kivételéről. Ámbár semmit se' tevének lármával, 's erőszakkal, mindazáltal sem az ő Felséges személyjét, sem parantsolatjait tekintetbe nem vették, mintha semmi Fejedelmi hatalma se' vólna többé. Ezen idegenségen, 's maga' megvettetésén felgyúladván *'Sigmond*, hogy az igazságnak vala-

melly nyilvánságos keménységével félelmet, és tiszteletet enyésztene Alattvalóiba, harmintzkét Nemes Férjfiakat, kik titkos Gyűlés tartásokról vétkeseknek esmértettek, 's azok közt *Hedervári Kont Istvánt* is meglesetvén, *Budára* vitette: a' mint az ítélő székben ülő Király' eleibe vezettettek, Őtet, valamint magok közt elvégezték, semmi fej-, vagy térdhajtással, avagy egyéb tisztelet' jelével nem betsülték; sőt midőn a' hitetlenség' vétkéről kérdeztetnének is, még feleletet sem adtak. Melly embertelen megátalkodással még nagyobb boszszúságra gerjedvén '*Sigmond* tüstént lenyakaztatta mindnyájokat a' Sz. György piatzán. Ezen egyébként méltó büntetés, mivel a' haragnak forróságából inkább, mintsem az igazság' szeretetéből intéződött, ajtót nyitott osztán a' tartós háborgásokra majd egész haláláig '*Sigmond* Királynak. Haragja' megszűnésével hajlott ugyan a' Fő-Uraknak, kik azon hirtelen keménységét helytelennek állították, tanátsára, 's azutánn lágyabb eszközökkel kívánt élni: hogy tehát kegyességének nyilvánságos példáját adná, még azon esztendőben mindnyájoknak, kik önként engedelmességre, 's tsendességre térnének, Királyi levele által botsánatot hirdetett minden előbbeni bűneik eránt. Hanem következendő esztendőben ismét elragadtatván a' boszszúállás' kívánságától, *Körösön*, Sklavóniában, *Latzkovits Istvánt*, ki Nagy *Lajos* alatt jelesen viselt Erdélyi Vajdasága, és azutánn Dalmátziai Bánsága miatt nevezetes Férjfiú vala, a' Gyűlésből kivettetvén, mindenek' láttára lefejeztette.

A' Magyar dolgoknak illy állapotjában, hogy ezen vitézlő Nemzetnél a' hadi erköltsben nevet szerezne magának '*Sigmond*, 's egy-

szersmind megszüntetné az alattombeli gyülekezéseket: igen kívánva kapott a' Törökök ellen való hadnak alkalmatosságán, melly *Paleologus János* Görög Tsászár' kérésére, majd egész Európa' Keresztyén Fejedelmeinek köz akaratjával intéződött ellenek. Osztán, hogy a' Frantzia, Német, és Tseh Országból küldött segítségek elérkeztek, 's magokat a' Magyarokkal öszvekaptsolták: száz harmintz ezerre ment a' hadakozó Férjfiaknak serege. Illy derék számmal lévén *'Sigmond*, Kisaszszony Havának végén ezer há- 1396.E.
romszáz kilentzvenhatban a' győzedelemnek bizonyos reménységével Bolgár Országba indította virágzó Táborát, 's ezzel végre *Nikópoly* Városánál megtelepedett a' Duna partján: a' hol őtet *Bajazet* Szultán Sz. Mihály Havának huszonnyóltzadikán nagy erővel megtámadván, tellyes győzedelmet veve rajta, sok ezer Keresztyének' elejtésével. E' szerentsétlen ütközet' okainak főképpen a' Frantziák tartatnak, mivel nem tudván a' Törökök' hadi fortélyját, szelességekkel a' Magyarságot bódúlásba hozták, 's *Bajazetnek* a' rendbe való vágásra útat nyitottak. *'Sigmond*, a' midőn már látná Táborának hanyatlását, magát a' veszedelemtől idején elvonta, *Garai Jánost* ugyan Oláh Ország felé Magyar Országba parantsolván; maga pedig nagyobb bátorság' okáért hajóra ülvén, *Kanisai János* Esztergomi Ersekkel, 's ennek Testvérjével, *Istvánnal*, és *Garai Miklóssal* Dalmátzia, 's Horvát Ország' Bánjával; végre *Cserei Balással*, a' Dunán le, osztán a' fekete tengeren először *Konstántzinápolyba* méne; onnan *Rhódusba*, azutánn *Velentzébe* érkezvén, hat hónap múlva a' Nikópolyi vérontás utánn, Dalmátzián által szerentsésen viszszatért Magyar Országba ezer

háromszáz kilentzvenhetedik esztendőben; 's utóbb úti Társainak hívségét bővségesen megjutalmazta.

Azon kéntelen vándorlásnak ideje alatt a' haza tértt Katonák' hírét hozván a' Nikopolyi vérontásnak, midőn *'Sigmond* sokáig sehol se' látszanék; sokan elhitették magokkal, hogy a' hartzban, vagy a' futás közben elesett légyen. Ezen vélekedést még akkor se' lehetett a' nép' fejéből kiütni, midőn *Garai János* sok bújdosása utánn haza érkezvén, a' Királyt életben lenni bizonyította. Azért a' Horvát Pártütésnek Vezérjei kívánván élni az idővel, minekutánna Dalmátzia' Nagyjait, és a' tengeri Városokat magok' részére vonták, *Lászlót*, Kiss *Károlynak* fiát, Magyar Ország' Királyjának kiáltották, 's *Nápolyba* küldött Követek által sürgették az ide való kijövetelre. De Ez, tanúlván édes Attyának esetén, nagyobb vígyázással vala, 's mindjárt nem advány hitelt a' dolognak, előre Kémeket külde Dalmátziába, kik nem tsak a' Dalmatáknak, hanem a' Magyaroknak is hozzája való hajlandóságát tellyességgel megesmérnék. Ugyan ezen késedelem használt *'Sigmondnak*: mert ha *László*, a' mint az öszveesküdtektől hivattatott vólt, mindjárt megjelent vólna; *'Sigmond'* távollétekor, kit sokan elesettnek lenni állították, majd minden ellentállás nélkűl, 's igen könnyen juthatott vólna a' Magyar Koronához.

Illy intézetek lévén Magyar Országban, minden reménységen kivűl tavaszszal haza jöve *'Sigmond*, 's bizván a' *Garai* Nemzetségnek, és *Hermán* Tzilei Grófnak hívségében, úgy tetteté magát, mintha azokról semmit se' tudna; hogy így rá szedődvén Alattvalói, semmi boszszúállástól se' tartanának. Azonban

hirtelen megfordítván a' köpönyeget *'Sigmond*, az Oszveesküdtek közzűl véletlen igen sokakat meglepe: 's az elfogadtattakat mind elveszteté: azokat pedig, kik elsudamlottak vólt, jószágaik kótyavetyéltetvén, örökös számkivetésre kárhoztatta: sokan minden nemesi justól megfosztatván, pórparaszti sorsra taszíttattak. Erre kimondhatatlan siránkozással, és jajgatással döngött a' Magyar Haza, főképpen azon fiainak sanyarú büntetésére nézve, kik a' hír által elhitettetvén *'Sigmond'* eleste felől, az új Király eránt jó lélekkel tanátskoztak. Sok vérontás is következett innen, mivel az Országnak hatalmasabb Emberei jószágaiknak elvesztésére itéltetvén, Jobbágyjaikat seregekre fegyverkeztették, hogy birtokaikat a' Fiskus, és az azokkal megajándékoztattak ellen óltalmaznák: a' miből továbbá olly belső hadakozás támadott, hogy majd mindnyájan a' Magyar Uraságok vagy a' megtámadásra, vagy az óltalmazásra fegyvert fogtak. A' Közönségnek illy véletlen megzavarodásában *'Sigmond* Király ellen majd minden Alattvalói gyűlölködtek: a' mi pedig még a' leghívebb Embereit is tőle elidegenítette, az ő nagy bujasága vala, a' mellynek mind Felesége' éltében, mind annak halála utánn annyira néki adta vólt magát, hogy a' legszemérmetesebb Szűzeket, és legtisztességesebb Aszszonyokat megszeplősítené; 's azért az ezen otsmány vétektől mindenkor irtózó Magyar Nemzetnek gyalázatjára vólna.

A' gyűlölségnek, mellyben magát a' Hazafiaknál lenni tapasztalta, nagy vóltából észre vette *'Sigmond*, hogy nem kitsiny veszedelem tódúl ellene: azért kevés Embereinek, kik hozzá leghivebbek vóltak, kíséretében e-

1399.E. zer háromszáz kilentzvenkilentzben titkon Morvába illantott, hogy az ottani Márkiótól *Jodoktól*, a' Magyarok ellen alkalmas segítséget venne, olly ürügy alatt, hogy, ha ő magzat nélkül meghalna, az következne a' Magyar Királyságra. De ekkor sem ettől, sem Báttyától *Ventzel* Tsászártól, nem nyert semmit is, úgy hogy szándéka' tellyesedése nélkül kénteleníttetett Haza térni. Ezt jól tudván a' Magyarok, 's felette boszszonkodván, hogy *'Sigmond* maga hatalmából a' Magyar Koronát *Jodok* Markiónak által ígérte légyen, úgy végeztek felőle, hogy Őtet letévén a' Királyságból, helyébe mást emeljenek a' Királyi Székbe. Ezen koholás olly alattomban méne, hogy *'Sigmond*, ámbár az idegenséget látná, nem tudná még is, mit forralnának ellene. Végre az említett esztendőben Szent György Havának huszonnyóltzadik napján hivataljok' színe alatt felmennek a' Budai Várba nagy számmal a' Királyhoz, 's azt, kemény szemrehányások utánn, megfogván, *Visegrádra* vitték, és a' Várbeli fogságba rekesztették, őrizetére leghivebb embereket hagyván. *Garai Miklós*, Dalmátzia és Horvát Ország' Bánja, igen féltvén a' Királyt, könyörgött a' Budán öszvegyűlt Ország' Rendjeinek, hogy engednék a' fogoly Királyt az ő Siklósi Várába általvitetni: mellyre nézve mind *Miklós* fiát, mind *János* testvérjét ajánlotta zálogúl, 's esküvéssel fogadta; hogy ő Azt az őrizet alól ki nem botsátaná előbb, mint-sem a' törvénykedésnek végével; 's az Ország' Rendjeinek egyezésével. Látszott többnyire mindnyájok, kivált a' szelídebb szívűek előtt igazságosnak lenni *Miklós*' kérése: azért *Siklósra* vitettetvén *'Sigmond*, tovább négy hó-

napnál vala ottan fogságban a' *Garai* Nemzetség' vígyázása alatt.

Midőn őrizet alatt vólna a' Király, úgy történt az Isteni Gondviselés által, hogy több részekre szakadnának az Ország' Rendjei: *Horváthi János*, a' Bánnak fia; *Latzkovitz István*; *Simontornyai István*; és a' Horvátságnak Eleji Nápolyi *Lászlót* kívánták a' Magyar Királyi Székbe helyheztetni; a' Tisza és Erdély Tartományja' Fő-Emberei *Jagelló Ulászlónak*, a' Lengyelek' Királyjának fejére akarták a' szent Koronát tenni; az Ország' egyéb részeiben lévő Nemesek pedig '*Sigmond* mellett maradtak, azt állítván, hogy nem vólna hatalmokban az Alattvalóknak a' Királyt törvényesen nyertt Székéből kitenni. Így háromfelé szakadván, egymás ellen vetekedtek a' Részek, nem tsak szóval, hanem fegyverrel is, nem kevés kárával az Országnak. Ezen megoszlás reménységet ada '*Sigmondnak*, hogy rövid nap alatt kiszabadúlna: a' miért az előtt fogadást teve, hogy *Kolosváratt Sz. Mihály* Arkangyal' tiszteletére roppant Templomot fogna építtetni, ha Isten' kegyelméből éppen kimenekedhetne fogságából. Ezt osztán bé is tellyesitette, Királyi költséggel tökélletességre vívén azon máig fenálló Szentegyházat ezer négyszáz tizennegyedik esztendőben. Nem utólsó eszköze vólt '*Sigmond* Király' megszabadúlásának *Hermán*, Tzilei Gróf is, a' ki *Anna* Leányját ígérte vólt jutalom gyanánt *Garai Miklósnak* az abban való hathatós munkálkodásért. Illy méltóságos; és gazdag Menyaszszonyért felbuzdúlván *Garai Miklós*, a' Magyar Püspököket, Zászlós Urakat, és Nemeseket először magánosan, azutánn pedig a' Gyűlésben végre arra vette az ő ékesszóllásának erejével, 's okoskodásának

fontosságával, hogy megígérnék *'Sigmond'* kiszabadítását, 's Királyi Székébe való viszszahelyheztetését, ha előbb igaz hívséggel alája írná magát az ő kéréseknek. Melly is ebben álla: *'Sigmond* soha semmi szín alatt ezen fogságát meg nem boszszúllaná; vétkeit, mellyekkel az egész Nemzetet megbotránkoztatta, elhagyná; 's azokat, mellyekkel a' Nemzet' jussa, és szabadsága ellen tselekedett, megjobbítaná; végre a' régi bévett szokás, és intézet szerént, mindeneket a' Törvények' kötelezéséből, avagy a' Rendeknek az Ország' Gyűlésében kinyilatkoztatott akaratjából, 's megegyezéséből, nem pedig, mint eddig tselekedett vala, maga kénye szerént intézne. A' Király, és az Alattvalók köztt leendő egyességnek ezen kevés tzikkelyét *Garai Miklós* a' Közönség' nevével a' Királyhoz vitte vólt. Ez, igazságosnak ítélvén azokat; avagy tsupán ezen útat látván fogságából Királyi Székébe való viszszatérésére, örömest, és nyilvánságos formában, a' mint kívántatott vala alól írta: a' melly hogy az Ország' Nagyjaihoz vitetett, továbbá semmit se' késvén, a' Horvátságnak ellenzése ellen, *'Sigmondot* Sz. Mihály Havának első napján ismét Királyjoknak köszöntötték.

Szabadsága' viszszanyerése utánn mindjárt azonn vólt a' Király, hogy a' mit az Országnak kötés alatt fogadott, végrehajtaná: különösen, hogy a' mértékletlenségnek véget vetni látszatnék, *Hermán* Tzilei Grófnak Leányját, *Borbálát*, magának eljegyezte; hanem a' Menyaszszonynak gyenge ideje miatt, nem külömben ama' sulyos gondjai a nézve *'Sigmondnak*, mellyek által a' Pártosok' meghódítására igyekezett, a' menyegző nyóltz esztendő utánn leve meg. Lassanként más hibá-

kat is megjobbította, 's kívánt békességét a' Hazának viszszaszerezte vólna, ha onnan nem támadott vólna a' fergeteg, a' honnan már éppen nem kelle félni. A' midőn *Romában* kilentzedik *Bonifácius* Pápa immár öt esztendők által ülne *Sz. Péter'* Székében: az ellen *Luna Péter* az Avignoni Kárdinálisoktól ezer háromszáz kilentzvennegyedikben választatván, magát Pápának tartá, 's mások felett ugyan annak esmértetett Frantzia, és Spanyol Országban. *'Sigmond* Király is — bizonytalan, minő okból — hirtelen megváltozván, kilentzedik *Bonifácius* törvényes Pápa mellől *Luna Péter*hez állott. Ezt felettébb neheztelvén Amaz, hogy *'Sigmondot* leültesse; Nápolyi *László* mellett dolgozott, hogy Ez megnyerhesse a' Magyar Koronát. A' Pápának e' kedvezésén nagy örömre fakadván *László*, végre a' Horvát Pártosok' kívánságát elfogadta, 's derék nyárban ezer négyszáz harmadikban a' tengerre kelvén, Magyar Ország' elfoglalására eereszté vitorláját. A' Velentzeiek is nem hogy megakadályoztatták vólna őtet a' tett szövetség szerént; hanem, mivel Korcira szigetét harmintz ezer aranyon megvették tőle, még szabados hajókázást engedtek nékie az Adriai tengeren, abban is bizakodván, hogy, midőn a' vetekedő Társak a' Magyar Korona eránt veszekednének; ők Dalmátziában nem tsak megerősítenék Uraságjokat, hanem tovább is terjesztenék. Kisaszszony Havában tehát *Jádrába* érkezvén *László*, az ő részén való Fő-Embereknek gyülekezetében kilentzedik *Bonifácius'* Követje *Angelus* Kárdinális által újonnan készített Koronával megkoronáztatott, 's Magyar Királynak hirdettetett vala: e' felett parantsolatott ada azon Követnek a' Pápa, hogy *Lászlót* Magyar Ország' megnye-

résében minden igyekezettel segítené. A' Keresztyénség Közattyának ezen ellenkező szándékát meg akarván *'Sigmond* boszszúllni, már nyilván, 's nagyobb erővel kezdé óltalmazni *Luna* Hiúpápa' dolgát. Minekokáért kemény büntetés alatt parantsolta vólt a' Magyar Papságnak, hogy elállván *Bonifáciustól*, *Benedek* név alatt azon *Lunát* esmérnék az Anyaszentegyház' törvényes Fejének, 's tisztelnék. Jelentődött ugyan nékie, hogy az ollyan parantsolatnak igaz lelkiesmérettel nem lehetne engedni; mindazáltal attól el nem akart állani. Azért a' többek között mind a' Magyar Anyaszentegyházban való Fő-Méltóságára, mind maga', és Nemzetsége' érdemeire nézve, mellyek *'Sigmond* ePránt vóltak, bátrabb lévén *Kanisai János*, Esztergomi Érsek, a' Királyhoz járúla, 's bőven megmagyarázá: miért meg nem állanák az ollyan parantsolatokat a' Katholikusok. De haszontalan: azért felbuzdúlván, nem átallotta a' Királyt keményebben megdorgálni, 's Hittől szakadottnak nevezni. Ezen szemrehányás annyira általjárta a' Fejedelem' szívét, melly magában is igen hajlandó vala a' haragra, 's boszszúállásra, hogy az Érseket, a' ki nékie annyi hasznos szolgálatot teve, 's utóbb is tejendő vala, tüstént tömlötzbe záratta, az Érseki Szentegyház' javait a' Fiskus' hatalmába adván. Hasonló sorsra jutottak majd minden Magyar Püspökök, tsupán azért; hogy *Bonifácius* helyett *Luna Pétert* nem akarnák *Sz. Péter'* Következőjének esmérni. De ezeket *'Sigmond* szívének első felpattanásából tselekedvén, mihelyt haragja megszűnt, mindjárt megjobbította, 's a' Püspököket az ő Székeikbe, 's javadalmaikba viszszahelyhette. Azonban Nápolyi *László* is, ámbár *Auránát*, *Traguriát*, *Spalatrót*, *Szebeniket*,

's más több Dalmata Városokat, és Szigeteket hatalmában tartana, nem bizván a' Magyarokhoz, félt, nehogy Attya' dijjára jussön Magyar Országban; 's *Horváthi Jánost* Dalmátzia' Vitze-Királyjának nevezvén, még azon esztendőben, mellyben kijött vala, Sz. András Havában mintegy futva tért viszsza Nápolyba, és *'Sigmondot* minden félelemtől megszabadította.

Sokat használt *László'* viszszatérítésére az; hogy *'Sigmond* már sok tapasztalásából megtanúlván, hogy a' büntetések' keménységével semmire se' menne, Dalmátziában az ő vetekedőtársának dolga' gátlására a' Pártosoknak mindnyájoknak kegyelmet engedett, mind életekre, mind jószágokra nézve, ha viszsza-térnének az engedelmességre. Ugyan ezen kegyességét következendő ezer négyszáz negyedik esztendőben Böjt-elő Havának tizennyóltzadikán új kegyelmezéssel szaporította, megtiltván; hogy a' tőle rendeltt Birák ezutánn kérdésre ne vonnák azokat, kik ez előtt az Öszveesküvésbe elegyedtek: ellenben megparantsolta, hogy jószágaik, mellyek az ő parantsolatjából elvetetődtek, 's másoknak adattak, régi Uraiknak viszszatéríttetnének minden fogyatkozás nélkűl, hanem ha ezek vagy megvetvén a' kegyelmet, tovább is a' hivtelenségben maradnának; vagy új pártolkodásnak, és a' Felség: sértésnek bűnével magokat azonban méltatlanították; avagy tsak az életnek, nem pedig a' jószágnak kegyelmét nyerték vólna. Éppen ezen viszszahelyheztetés mivelte azt, hogy mindnyájan, kik többnyire a' botsánat eránt való reménytelenségből követték *László'* pártját, az ő törvényes, és jóltévő Fejedelmek' engedelmességére viszszatérnének. A' Püspökökkel is rö-

1404.E.

vid idő alatt szent békessége lett *'Sigmondnak*, ki ama' Hiúpápát *Luna Pétert* elhagyván, ezen esztendő Mindszent Havának első napján meghóltt kilentzedik *Bonifácius'* helyébe Romában tizenhetedik napra következett hetedik *Innocentziust* a' Keresztyének' törvényes Fő-Papjának, 's a' közönséges Anyaszentegyház' Fejének esmérte. Minekokáért *Kanisai János* Esztergomi Erseket, és a' többi Püspököket az őrizet alól felszabadítván, Szentegyházaikba, 's javadalmaikba viszsza méltóztatta vólt. Ezen mindnyájokhoz mutatott nagy kegyelmével midőn a' már régólta számkivetett bizodalmat maga, 's az Alattvalók köztt, és a' Tagoknak a' Fővel való egyességét szerentsésen megújúlva látná *'Sigmond*: hogy a' jóltévőségnek új kitetszéseivel még jobban magához kötelezné mindnyájokat; 's egyszersmind a' tartós zenebonáskodás' idejében elforgatott kormányozásnak részeit köz tanátskozással jó rendbe hozná; kikeletkor ezer
1405.E. négyszáz ötödikben az Ország' Rendjeit *Budára* gyülekeztette vólt, és sokaknak hasznos elintézése utánn, Sz. György Havának tizenötödikére a' Végzeményt elkészítvén, a' Gyűlésnek végét szakasztotta; úgy mindazonáltal, hogy három hónap múlva, úgymint Sz. Jakab Havában ismét öszvejönnének a' Rendek sokaknak, mellyék még a' köz bóldogságnak helyreállítására megkívántatnának, tellyességre való hozása végett: 's ezen Gyűlés Kisaszszony Havának negyedik napjáig tartott vala. Mind a' kettőben hozott Végzemény bölts törvényeket foglal magában, mellyek nem tsak a' Királyi Kintstárnak, hanem mindnyájok' javának, jussának, és bátorságosodásának használtak: melly törvényeknek szorgalmatos visgálásából könnyen

általlátja kiki; minő belső gonoszok nyomorították akkor Nemes Hazánkat. Valamennyire jó rendbe hozódván a' Magyar Birodalom, bátrabban, 's nagyobb erővel dolgoza *'Sigmond* a' Horvát részeken dühösködő Pártosok' maradványi ellen: nem is szerentsétlenűl folya ottan a' hadakozás *Garai Miklós* Nádor-Ispány, és *Hermán* Tzilei Gróf Vezérek alatt; mindazáltal vége nem szakadhatott, mivel *Tuartkó*, Bosnia' Királyja, Nápolyi *Lászlóval* tett szövetsége szerént, nem tsak segítené a' Pártosokat, hanem magánál szabad menedékhelyet is engedett nékiek, ha Dalmátziában szorongattattak. Ezek ellen maga menvén *'Sigmond* Király hatvan ezer fegyveresekkel ezer négyszáz nyóltzadikban, 1408.E.
emlékezetes győzedelmet veve rajtok: mellynek tetézésére maga *Tuartkó* Király is, száz huszonöt Pártosokkal együtt elfogattatván, ezek mindnyájan a' Bosna vizébe meríttetvén; amaz pedig fogságba vitettetvén, a' győzedelmi szertartásnak, mellyet osztán *'Sigmond Budán* tartott vala, pompáját nagyobbította. De még ezen esküdtt ellenségét is kívánta az ő kegyelmében részesíteni *'Sigmond*, 's fogadott hívségére, a' tömlötznek egy darabig tartó sanyarúságából nem tsak szabadságába, hanem Országába is viszszahelyheztette. Ezt látván a' Dalmaták, ők is megalázták magokat, 's győzedelmes Királyjokhoz folyamodtak: főképpen a' nevezetesebb Városok: *Traguria*, *Spalatró*, *Raguza*, *Szebenik*, *Aurána*, és *Tinen*, elállván Nápolyi *Lászlótól*, Követjeiket *Budára* küldötték vólt, hogy előbbeni hivségtelenségekről botsánatot kérnének; 's azt könnyen megnyervén, a' régi törvények, és jusok szerént a' Magyar Király' Uraságához újolag viszszatértek. Még *Horváthi János* is

rá únván a' sok háborgásokra, Követek és Levelek által ajánlotta magát 'Sigmond Király' kegyelmébe. Ez jól tudván melly hasznos lehetne néki illy okos, és tehetős Embernek szolgálatja a' Dalmaták' tsendességének fenntartására, nagy szívességgel vette őtet kegyelmébe, és a' Spalatrói Hertzegi nevezettel együtt, mind azon birtokokat is, mellyekkel Nápolyi *Lászlótól* előbb megajándékoztatott,
1409.E. ezer négyszáz kilentzedik esztendőben adott Királyi Levelével megerősítette. Végre tehát ezen esztendőben menekedett meg a' Magyar Birodalom a' háborgástól, és zenebonáktól.

Ezen belső villongások valamint a' Magyaroknak kipótolhatatlan károkra; úgy a' Lengyeleknek, és Velentzeieknek hasznokra vóltak: mert a' midőn itthon a' Pártosok' megtörésében foglalatoskodna '*Sigmond*; lassanként *Jagelló Ulászló* maga' hatalmába vevé veres Russziát, és Podóliát, azt állítván okúl, hogy hajdan *Kazmir* Lengyel Király uralkodott azon Országokon: a' kiről pedig tudva vagyon, hogy tsak Nagy *Lajos*' kegyelméből birá azokat bizonyos egyezés szerént, míg élne. De még itten meg nem állapodék az ő ragadozósága. *Hedvigis*' halála utánn többféle ígéretekkel az ő óltalma' elfogadására vevén *Sándor* Moldvai Vajdát, azon Országot a' Magyar Korona' függedelmétől elvonta. Ezen ragadományokat el kellett tűrnie '*Sigmondnak* egész a' fellyebbemlített esztendeig, a' midőn végre minden Pártosokat megtörvén, Követeket küldött Lengyel Országba, 's mind azokat, mellyeket eltsipett vala *Ulászló*, viszsza kérte. De sikeretlenűl: mert a' Lengyelek, ámbár nem tagadnák a' Magyar Korona' hajdani jussát azon Orszá-

gokhoz, azt vitatták, hogy az ő Koronájoknak is valaha jussa vólt azokhoz. Hogy tehát a' pert tovább húznák; tsupán arra igérték magokat, hogy választatnának törvénytudó Közbirák mind a' két Részről, kik a' dolognak miben létét megvisgálván, igazságosan tennének az eránt itéletet. Magok' javára intézték ezt a' Lengyelek, tudván, hogy azon választott Birák egy könnyen meg nem egyeznének; és így a' per mindenkor végső itéltetés nélkül lévén, ők megmaradnának az elragadozott Tartományok' birtokában. Ugyan ekkor *Ulászló*, hogy ottan a' Magyar Uraságnak még emlékezetét is eltörölje, a' Magyar kormányozás' helyébe, Lengyel formájút rendelt, 's Rúszsziát, és Podóliát Vajdaságokra osztván, még a' határokat is, mellyek ezen Országokat a' Lengyelektől elkülönözték vólt, öszvezavarta.

A' pernek megitélésére először is *Szepesben* vala a' Gyülekezet, a' hol a' legfőbb Magyarok megjelentek: *Kanisai János*, Esztergomi Érsek; *János*, Győri Püspök; *Garai Miklós*, Nádor-Ispány; *Stibori*, Erdélyi Vajda; *Rozgonyi Simon*, Ország' Birája; *Martzaly Miklós*; Pelsőtzi *Bebek János*, Tárnok-Mester; *Maróthi János* és *Perényi Péter*: de ezek egyebet semmit se' tselekedtek; hanem a' pernek megitéltetéséig mind a' két Nemzet között ideig való békességet szabtak, alól irván *Igló* Városában Böjt-más Havának harmintzegyedik napján, ezer négyszáz tizenegyedikben. 1411. E.
Hat hónap utánn ismét öszvejöttek a' Közbirák Lengyel Országban *Schramovitzen*, 's békességet tévén Sz. András Havának tizenkilentzedik napján, a' pernek elintézését a' következendő esztendőre halasztották. *'Sigmond* ezt neheztelvén, *Jagelló Ulászlóval* maga ki-

vánt a' dolognak végére járni. A' télnek utólján tehát mind a' két Király *Lublyóra* mene, 's ottan mind a' Királyok, mind azoknak Tanátsossai nagy hevességgel vetekedvén, végre Ruszszia és Podólia eránt úgy egyezének meg: hogy míglen a' Közbirák mind a' két Nemzet' jussait általvisgálnák a' Lengyelek azon Országnak tsendes birásában maradnának: a' per továbbá mind a' két Király' halálától öt esztendő múlva vetetődnék elő. A' mellynél ugyan semmi igazságtalanabb nem rendelődhetett a' Magyarok' részére; a' kik már akkor jól általláthatták, hogy azon világos per nem egyébképpen, hanem fegyverrel fogna végeződni. Moldváról pedig, mellyhez semmi jussok se' vólt a' Lengyeleknek, ezen tsudálatos végezés tétetett: hogy, valamint a' Magyar Királynak, úgy a' Lengyelnek hivséget esküdvén a' Vajda, mindenik' segítségére lenne a' Törökök ellen: ha valamellyik eránt megszegte vólna hitét; Moldva Ország osztatnék fel egyaránt a' Magyarok, és Lengyelek között. Ezen Kötések irásba
1412.E. tétettek ezer négyszáz tizenkettődikben Böjtmás Havának tizenötödik napján: mellyeknek megtartásáról hogy a' Lengyelek bátorságosíttatnának; kénszeríttettek más nap a' Magyarok azoknak minden tzikkelye eránt megbiztató formás levelet adni. E' szerént letsillapíttatván a' per Magyar Ország' temes kárával, *Ulászló* örvendezve jött *Budára*, 's ottan szokott tisztelettel fogadtatott vala. Ezen útazásnak jutalmáúl Lengyel Ország' régi Koronáját vitte vólt viszsza, mellyet hajdan Nagy *Lajos* az ő megkoronáztatása utánn hozott *Buddra*, *Ersébet* Királyné pedig, hogy a' Lengyeleket engedelmességben tartaná, még akkor se adott viszsza a' Lengyeleknek,

midőn Leányját *Hedvigist* az ő Országok' bírására botsátotta. Hanem ezek nem sokat gondoltak azon záloggal: mert hogy annak megnyerését nem reménylhették, éppen nem tartották véteknek, más új Koronával megkoronázni *Hedvigist*, és *Ulászlót*. *'Sigmond* tehát önként viszszaadta azt *Ulászlónak*, hogy vele kedvét találja. Mert ezen alkalmatossággal a' Velentzei háborút forgatván elméjében, hogy annyi Tartományok' elvesztése mellett, legalább valami nyereséget kapna a' Lengyelektől; száz ötvenöt ezer négyszáz aranyat költsönözött tőlök. De még ezt se' nyerte ám egyébként meg *Ulászlótól*, hanem a' Szepesi tizenhárom Városoknak oda zálogosítása által.

A' mint Lengyel Ország; majd úgy azon módon nevekedett a' Velentzei Köztársaság is Magyar Ország' szakadékiból. Mert Nápolyi *László* már minden reménységéből kihűlvén Magyar Ország eránt, hogy még is valami hasznot hajtana epesztő fáradtságából; *Jádrát*, *Auránát*, *Novigrádot*, és *Pagó* Szigetét, mellyek hívségében maradtak, 's egész Dalmátziához való gondoltt jussát száz ezer aranyon a' Velentzeieknek eladta vólt. Ezek ugyan magok is látszattak megesmérni, hogy azon eladás sikeretlen vólna, ha tsak a' valódi Birtokostól, *'Sigmond* Királytól, és a' Magyar Rendektől az akkori törvények szerént meg nem erősíttetnék: azért *Mihály*, a' Velentzeiek' Vezére, Követeket küldvén *Buddára*, meg nem szűnt azt sürgetni; azt ígérvén, hogy ezen jótéteménynek örök emlékezetére, ezutánn minden esztendőben egy gazdag készülettel felékesíttetett paripát fogna küldeni a' Magyar Királyoknak a' Velentzei Köztársaság. De az Ország Nagyjai éppen nem szen-

vedvén, hogy az ő Királyjaik, kik úgy is bővelkednének a' legjobb fajtájú lovakkal, és az azokhoz tartozó fényes szerszámokkal, a' Köztársaságnak azon kartsú ajándékát annyi Városoknak, és Szigeteknek elvesztével vásárolnák meg; nem hogy a' Követeknek kívánságát elfogadták vólna, hanem még inkább haddal is fenyegetődztek, ha *Jádra*, és egyéb Városok, a' Dalmata Szigetekkel együtt, tüstént viszsza nem adattatnának. A' Velentzeiek ezen kinyilatkoztatásra, hogy magoktól vagy eltávoztatnák a' háborút, vagy legalább megosztanák a' Magyarok' erejét; *Ulászló* Lengyel Királlyal frigyet kötni, és azt a' Magyarok ellen serkenteni igyekeztek. Hanem megtsalta őket a' reménység, mivel a' Lengyelek mind azokat, valamiket kívántak; a' Lublyói Gyülekezetben megnyervén, semmi okkal se' indúlhattak a' Magyarok ellen. Minekokáért a' Lengyel szövetségtől elesvén
1413.E. a' Velentzeiek, '*Sigmond* ezer négyszáz tizenharmadikban hadat indított ellenek, Fő-Vezérré tétetődvén *Fridrik*, Ortenburgi Gróf, és *Pipus* Olasz Férjfiú. Látszattak eleinten mindenek jól folyni: de minekutánna *Pipiust* a' Velentzei aranyak megvesztegették, másképpen, mint-sem egy hív hadi Vezérhez illik, intezte a' dolgot; 's innét az azonban sokra szaporodott Velentzeiek nagy vérontást tettek a' Magyarságban. '*Sigmond* mind a' háborúnak szerentsétlenségét tekintvén, mind a' Hittől szakadásnak megorvoslására *Konstántziában* közönséges Egyházi Gyülekezetet akarván tartani, öt esztendeig való fegyvernyugvásnak kötése mellett, végét szakasztotta a' hadakozásnak.

Tudni való az, hogy már három esztendővel ez előtt a' Romai Tsászári méltóságot

is meg nyerte vólt *'Sigmond*, még pedig olly különös móddal, hogy az a' végett tartott Német Országi Gyülésben legelőször maga adott légyen magának voksot: a' miben osztán a' többi választó Fejedelmek is megegyeztek. Arra fordította tehát igyekezetét, mint az Anyaszentegyház' első Fia, hogy az abban lévő nagy és veszedelmes szakadást megszűntesse. Minekokáért nem tsak mindenfelé Követeket küldött a' Fejedelmekhez, hanem azoknak egyezése végett, maga is nagy serénységgel, és fáradtsággal béjárta vólt Frantzia, Spanyol, Anglia, 's Olasz Országokat; 's mind addig meg nem nyugodott, míg huszonharmadik *János* Pápát arra nem indította, hogy Német Országnak ama' szép Városában, *Konstántziában* közönséges Egyházi Gyülekezet tartatnék. Meg is lett ez Sz. András' Havában ezer négyszáz tizennegyedik esztendőben, a' Püspököknek, Királyok' Követjeiknek, 's egyéb tudós Férjfiaknak temérdek sokaságával. A' Tsászár Karátson' böjtjén érkezvén azon Városba, midőn következendő szent éjtszakán az első Misét különös szertartással maga tartaná a' Pápa: *'Sigmond* elénekelte ezen akkori Evangyéliomot: *Parantsolat méne ki Augustus Tsászártól* 's a' t. Osztán nem tsak maga személyes megjelenésével tisztelte meg a' Gyülekezetet; hanem tehetségével, és tanátsával gyámolította, míg végre ötödik *Mártonnak* a' Sz. Péter' Székébe lett emelésével ezer négyszáz tizenhetedik esztendőben megszereztetett az Anyaszentegyház' békessége. 1417.E.

Használt ezen alkalmatossággal *'Sigmond* mind magának, mind Következőinek a' Magyar Királyságban. Tudva vagyon az, hogy első Királyaink, Sz. *István'* példájára, Pátro-

nusi jussal élvén, magok hatalmával adtak Pásztorokat az azok nélkül maradott Szentegyházaknak, tsupán az azoknak megerősítésére való just hagyván az Apostoli Székre; hogy így a' Fej, és a' Tagok köztt állandó egyesség maradna. Idővel osztán hatalom adódott a' Káptalanoknak a' Püspökök' választására, úgy mindazáltal, hogy a' Királyoknak az abban való megegyezése szükséges vólna. Utóbb megváltozván az Egyházi fegyelem, valamint más Országokban, úgy Magyar Országban is magok a' Romai Pápák kezdettek az Egyházakban Püspököket rendelni: melly dolog, főképpen a' szakadásnak idején, nagy zavarodást okozott, midőn a' Romai Széknek Bitolói között mindenik mást nevezett, úgy hogy végre két három Püspökje is vólna egy Szentegyháznak; és így a' Káptalan, a' Megyebeli Papsággal együtt, nem tudná, mellyikét kellene törvényesnek esmérni. Hogy ezen alkalmatlanságot elhárítaná, 's egyszersmind a' régi villongásoknak kútfejét bézárná '*Sigmond*, a' *Konstántziai* Gyülekezetben véghezvitte azt, hogy a' Magyar Királyoknak hajdani jussa a' Püspökök' neveztetése eránt az ottan egybesereglett Atyáknak egyenlő ítéléséből helyreállíttatott légyen. Ugyan erről; és egyéb szabadalmakról, mellyeknek megerősítését kérte az Anyaszentegyháztól '*Sigmond*, ama' nevezetes Törvénytúdó Hazánkfia *Verbötzi István'* bizonysága szerént, különös Végzeményt formáltatott azon Gyülekezetben.

A' napnyugoti Anyaszentegyháznak meglett egyessége utánn, haza térvén '*Sigmond*, szűntelen hadakozott osztán a' Huszsziták ellen, kik Követői vóltak *Husz Jánosnak*, a' ki Tseh Országban elterjesztvén, 's megátal-

kodva óltalmazván Ángliai *Vikléf'* tévelygéseit, Prágai *Jeronimussal* együtt *Konszántziában* megégettetett. A' melly büntetés még inkább nagyobb tűzbe borította Tseh Országot. Mert a' Tsászárságból letétetett *Ventzel* Király' halála utánn *Ziska János* fegyveres kézzel keményen ellent állott; hogy a' Báttya' helyébe '*Sigmond* ne következhetne a' Tseh Királyságra: a' Nemesség ellenben, melly a' Katholika Hittől el nem szakadott, a' Pártosoknak ugyan ellene szegezte vólt magát, 's alattomban útat nyitván Sz. *Vid* Várába, ezer 1420. E.
négyszáz huszadik esztendőben Sz. Jakab' Havának harmintzadik napján szokott szertartással '*Sigmondot* megkoronázta. A' melly alkalmatossággal azon temérdek kintset, mellyet az Attya, negyedik *Károly* nagy gondossággal öszvegyűjtött vala, a' Várból kivitte: azon kivűl látván, miként pusztitanák a' Husziták mindenfelé a' Templomokat, nehogy a' szent kintstsel a' Hitnek, és az Országnak veszedelmére élhessenek azok valaha; valami aranyat, 's ezüstöt talált a' Szentegyházakban, mind magához vitette, 's azutánn a' pénzverésre ügyelő Tisztek' kezéhez szolgáltatta, hogy onnét pénz verettetvén, nagyobb számú Katonaságot lehetne tartani a' Hit', és a' Közönség' épségének óltalmazására. '*Sigmond* illy buzgó védelmezője lévén az Anyaszentegyháznak, negyedik *Eugénius* Pápa meg nem szűnt őtet kérni; hogy menne Romába, 's ottan a' régi szokás és intézet szerént venné fejére a' Romai Birodalom' Koronáját. Megfogadta szavát a' Tsászár, 's Olasz Országba útazván, ezer négyszáz har- 1433. E.
mintzharmadik esztendőben először *Mediolánban* vas koronával megkoronáztatván, Lombardia' Királyjának kikiáltatott vala; azutánn

pedig fényes kísérő Társaságban bémenvén *Romába*, Pünköst Havának harmintzegyedikén, éppen Pünköst napján a' Pápa által megkoronáztatott a' Tsászári Koronával. Mindjárt következendő esztendőben a' Huszitákon is, kikkel eddig többnyire szerentsétlenűl hadakozott vala, *Gurimnál* Fő-Vezérjeket *Prokópiust* elejtvén, derekasan diadalmaskodott, és *Prágába* nagy pompával bémenvén, egész Tseh Országot, úgy mint örökségét, hatalmába vette.

Magyar Ország' Rendjeitől ösztönöztetvén *'Sigmond*, feltette magában, hogy az Anyaszentegyház' tsendességének megszerzése utánn fegyver alá fogná venni a' Velentzeieket, 's úgy kénszeríteni Dalmátzia' viszszaadására: hanem midőn Romában megkoronáztatnék, azon kegyelemért kérte vólt őtet *Eugénius* Pápa, a' Hazai szeretettől indíttatván, hogy az ő Nemzetével, a' Velentzeiekkel ne kezdene többé háborút: 's meg is nyerte. Így mind mind új akadályok adván elő magokat, a' Velentzei Társaság Dalmátzia' több Városainak, és Szigeteinek, mellyeket részént Nápolyi *László* által, részént pedig igéretek által magához kaptsolt, birásában magát lassanként megerősítette: a' mire nem kevéssé segítette az' is; hogy azon sok útazásaira *'Sigmondnak*, mellyeket tett Ő egész Európában, sem a' Tsászári, sem a' Magyar Királyi Kintstár nem lévén elégséges, gyakorta nagy summákat vett fel azon Társaságtól. Mindazáltal a' Magyar Rendek soha se' hagyták helybe Dalmátziának azon elidegenítését: a' mellynek törvényes vóltára éppen szükséges vala az *'Sigmond* maga is ahoz való jussa eránt gondoskodván, meg nem szűnt Magyar Püspököket nevezni a' Dalma-

ta Szentegyházakhoz: a' melly szokást mind eddig fenntartották Apostoli Királyaink. Már most pedig Velentze is, a' tőle birtt Dalmátziával együtt, *Ferentz* Királyunk' hatalma alá jutott; a' mint erről alább értekezünk.

Egész életében sok viszontagságok által hányattatván '*Sigmond*, minekutánna elméjéből a' bal itéleteket kiírtotta vólna, és a' Magyar Nemzetet jobban megesmérvén, kedvelni szokta; semmit azokból el nem mulasztott, mellyek annak bóldogságára, vagy ditsősségére vóltak; a' mit eléggé bizonyitanak az ő alatta tartott Ország' Gyülései, 's ezekben tett Rendelései. Tudván Ő, hogy Magyar Birodalma mindenfelől sok erős, és ármányos ellenségekkel vétetődnék körül; Alattvalóinak bóldogságára semmit hasznosabbnak, és szükségesebbnek nem gondolt, mintha Nagy *Lajosnak*, az ő Ipának példájára, a' fegyverben jó gyakorlott sereget nagy számmal tartana állandóan, melly nem tsak a' Városokat, 's Végvárakat szüntelen óltalmazná, hanem az ellenséget is elrettenté; úgy hogy ezen állandó Katonaságnak fegyverben való vigyázása mellett minden Rend maga és jószága eránt bátorságban vólna: a' Püspökök', Zászlós Urak', 's Ország' Nemessei' Katonaságának se' kellene mindjárt fegyverhez kapni, hanemha az ellenség erősebb vólna, mint-sem az állandó Katonaság az ellen állhatna, 's meggyőzhetné. Továbbá erről illy végezés tétetett: a' Püspökök, Zászlós Urak, 's a' kik törvény, és szokás szerént kötelesek vóltak magok' költségén Dandárokat — *Bandériumokat* — tartani, azokkal mennének a' Táborba; a' többi Nemesek harmintzhárom Jobbágytól adnának egy lovast, minden fegyverrel felkészítve; a' kik kevesebbel birtak, azoknak

Katonai Intézet.

Jobbágyaik együtt számláltatnának az említett Katonának kiállítására: és hogy itten semmi tsalárdság se' lehetne; kötelességében állott a' Szolga-Birónak az ő Megyéjebeli Nemeseknek Jobbágyjait lajstromba szedni, és Fő-Ispánynak béadni, hogy a' had támadáskor tüstént a' Jobbágyok' számához szabott Katonaság kiállíttatna. A' Jobbágy nélkűl való Nemes maga tartozott fegyverbe öltözni; ha pedig több meg nem osztozott Testvérek laknának egy háznál, egyikének közzűlök a' táborba lett költözésével megkellene elégedni. A' Királyi Parantsolatoknak kihirdetése utánn, a' ki vagy otthon maradott; vagy későbben jelent vólna meg, vagy végre maga szerént oda hagyta vólna a' tábort; jószágainak kótyavetyéltetésével büntetődnék. Hogy osztán ezen így szedett, és a' fenyítékhez nem szokott Katonaság az útazásban terhére ne lenne a' lakosoknak, elvégeztetett; hogy annak tsupán tűzre való fa, víz, és a' barmoknak legelő adattatnék: más egyéb táplálására valók továbbá a' kiszabott áron vetettetnének: a' Katonától okoztatott kár pedig kipótoltatnék.

Illy módon elintéződvén az Országos táborozás azon esetre, midőn utólsó veszedelem fenyegetné a' Hazát: valamint mindnyájoknak a' szokott Katonai hivatal könnyebbségére vált; úgy viszontag a' Birodalom' óltalmazásának majd egész terhe a' Királyra szállott, a' ki hogy állandó Katonaságot olly számmal tarthatna, melly a' köz bátorságnak fenntartására kivántatnék, szüksége vala több segedelemre: e' végre mind a' szent Korona' jövedelmeit, mind az adót az Ország' Rendjeinek helybehagyásával megnagyobbította. Mert mivel Nagy *Lajos* alatt

ner többet, mint három széles garast, *Ka-m*, *a' nyeresége* név alatt szoktak vólt fizetni; 'Sigmond alatt úgy rendelődött, hogy ezutánn egy nagyobb Kapútól, avagy egész Helytől harmintz pénz, a' mi a' mostani mód szerént egy tallért tészen, a' kissebb Kapútól pedig, vagy Helytől tizenöt pénz fizetődnék. Ezen terhtől azonban menttek vóltak a' Püspökök', Zászlós Urak', és Nemesek' gazdaságbeli Tisztjei, és tselédjei, kik élést 's ruházatot Uraiktól vettek. Ha valaki a' kirendeltt időre az ő adóját le nem fizethette vólna; nehogy a' Királyi Bészedők vagy többet érő záloggal, vagy más igazságtalansággal őket el ne nyomorítsák, hasznosan intéztetett az, hogy a' hátra lévő summának megvétele a' Vármegye' Tisztje előtt lenne: mert ennek kötelessége minden Vármegyebeli lakosokat az erőszak, és igazságtalanság ellen óltalmazni. Némelly Királyi Rovók, midőn a' lefizetett adóról Bizonyságlevelet adtak a' Helység' Biráinak, külömbkülömbféle ajándékokat tsikartak magoknak: melly ragadozásnak hogy gát vettessék, egyedül az engedődött meg, hogy azon alkalmatossággal nem többet, mint-sem két pénzt vehetnének. A' kereskedés eránt, a' honnét mind a' Királyi Kintstár, mind a' Nép' javai gyarapodnak, olly gondoskodással vala '*Sigmond*, hogy valamint a' harmintzadokat helyén elrendelte, úgy az Országba hozattandó, vagy innét kivitettendő portékáktól való vámot bizonyos törvény által meghatározta. Midőn tapasztalná, hogy nem kevés károkra vólna az a' többi Magyar Városoknak, hogy egyedül *Budán* vólna minden portékáknak vásárlása; úgy mérséklette azt, hogy ezutánn tsak a' külföldi árrúk vitettetnének először *Budára*, 's onnan osztán az Or-

Adózásbeli Intézet.

Kereskedésbeli Intézet.

szágnak több részeire: a' Hazabelieket pedig mindenütt kiki eladhatná. Hogy pedig minden tsalárdság eltávoztassék; mind a' keménmind a' hig jószágoknak kimérésére a' Budai mérték rendeltetett mindenhová: a' miből a' Városok jó hasznot vettek. Erősen megtiltatott, hogy semmi szín alatt arany, vagy ezüst az Országból ki ne vitettetnék az idegeneknek; se' pedig az, a' mivel bővelkedik Magyar Ország, úgymint só, a' szomszéd Tartományokból ne hozattatnék.

'*Sigmond* az ő gondoskodásának, és bőkezűségének több jeleményjeit hagyta ugyan; de azokat elemésztette az időnek mostohasága. Mihelyest az Ország' Rendjeinek, 's az ő Feleségének, *Máriának* akaratjából látta magát tellyes jussal lenni az országlásban, hogy a' derék elmékkel bővelkedő Magyar Nemzetet a' szép mesterségekben, és tudományokban jelesítené; az ő Ipának, Nagy *Lajosnak* nyomdoka szerént kívánta a' tanúlmányi dolgot új segedelemmel gyámolítani; 's nagyobbítani. Azért a' Pétsi Akadémia utánn, másodikat rendelt ő *Budán*, az Ország' Anya-Városában, hogy maga lenne ottan mind a' Tanítóknak, mind a' Tanítványoknak nem tsak megítélője, hanem jutalmazója is. Ugyan azon Akadémiát '*Sigmond*' kívánságára, szokott szabadalommal felékesítette kilentzedik *Bonifácius* Pápa, annak örökös Kancellariussává rendelvén az O-Budai Prépostot. Hogy a' hadi ditsősségre való vágyást annál inkább szívekbe enyésztené Alattvalóinak: ezer négyszáz nyóltzadikban Karátson Havának tizenkettődik napján rendelte azon Vitézek' Rendjét, melly Sz. *György* Vitéznek, és *Borbála* Szűznek pártfogása alatt vitézkedne. Annyira is fellobbant a' Magyarokban a' ve-

lek született vitézségnek tüze, hogy sokan ékeskednének osztán azon Rendnek tündöklő tzímerével. Számtalan roppant építményjei között főképpen magasztalja *'Sigmond'* bőkezűségét ama' Romai régiséget ábrázoló Palota, mellyet a' Budai Várban emeltetett vala; e' felett körülvétette a' Várat kőfallal, és azt szem gyönyörködtető tornátzokkal ékesítette: hanem félbe szakasztatta vele a' halál; valamint azon kő hidat is, melly a' Pesti partot a' Budaival öszvefoglalta vólna. Másutt is szerzett ő ditsősséget Magyar Országnak a' sok ékes Városokkal, mellyek hogy lakosok' számával és gazdagsággal nevekednének, kőfalakkal, az akkori szokás szerént, békerítette minden erőszak ellen; 's a' közjónak elősegéllésére szép szabadalmakkal állandósította: virágzottak osztán ezek az ő fekvések szerént, a' mesterségekben, és kereskedésben, 's a' Királytól reájok tett költségeket nyereséggel folyatták viszsza a' Királyi Kintstárba. Hogy az ellenségnek szabad bérohanását meggátolja, sok Végvárakat építtetett a' Földes Uraktól megváltottakon kivűl, 's hathatós Katonasággal megerősítette. Ugyan ezen okból kaptsolta Magyar Országhoz *Nandor-Fejérvárat*, környékeivel együtt, ezer négyszáz huszonkettődik esztendőben, mellyért *György* Rátz Fejedelemnek sok jószágot adott vala Magyar Országban olly véggel, hogy Az ezutánn mindenkor *Budán* tartaná lakását. A' melly intézésével mind a' Törökök' ide rohanásának gátot vetett, mind *György'* tsalárdkodásának útját bévágta vólt.

'Sigmond' ditsősségét, mellyet olly sok dolgainak szép kimenetelével nyert vala, nem kevéssé homályosították kivált a' Hazabeli nyomorúságok, mellyek az ő erkőltsét ke-

ményen megforgották. Midőn az Európai Királyok' egybeédesítése, és az Anyaszentegyház' egyeztetése végett a' Hazán kivűl vólna; *Borbála* Királyné, az ő Hitvese nem irtózott rút bujaságával hitét szegni: mellyen annyira megháborodott vala *'Sigmond*, hogy haza tértte utánn, feslett életű Feleségét még maga eleibe se' botsátván, tiz esztendős Leányjával együtt, *Nagy-Váradra* küldötte számkivetésbe: a' hol osztán minden táplálás nélkűl szűkölködvén, az ottani Kanonokok' alamisnálkodásából élődött. Kilentz hónapig tartott ezen sanyarú penitentzia, míg a' Püspököknek, és sok Fejedelmi Férjfiaknak kérésére meglágyúlván a' Király' szíve, megbotsátott nékie, 's magához vette. Férjétől való félelme megtartóztatta ugyan őtet egy darab ideig a' rosz indúlattól; hanem Annak elöregedésével, 's betegedésével, nem átallott ismét viszszatérni előbbeni szentségtelenségére a' gonosz Aszszony. *'Sigmond* hiteles tudósítást vévén e' tsúf dolog felől, már halála' közelgetésekor, Fejedelmi kötelességének állította, olly szörnyű hitetlenség' vétkéről nyilvánságos büntetést rendelni: tehát *Borbála* Királynét bilintsbe, 's tömlötzbe tétette, 's még testamentomában is meghagyta, hogy onnét soha ki ne botsáttatnék.

Prágában a' Tseh dolgokban foglalatoskodott *'Sigmond*, midőn a' halálnak ellene rohanását érzette: azért a' Magyar Fő-Embereket magához hivattatván, parantsolá nékiek; hogy késedelem nélkűl mindeneket elkészítenének a' Magyar Ozszági útazásra; mert azon Nemzetnél kívánna Ő meghalni, a' mellyet éltében leginkább kedvellett vala. Azonban annyira megfogyatkozék erejében, hogy *Znaym* Morva Városban, a' hová nagy

nehezen érkezhettek, meg kellett maradni: itt tehát érezvén *'Sigmond*, hogy soká nem késne vele a' halál; a' Magyar és Tseh Fő-embereknek kinyilatkoztatta szándékát a' Királyi következés eránt. Midőn Leányját *Ersébetet* ez előtt tizenhat esztendővel Ausztriai *Albertnek* Férjhez adta, úgy végeztetett mind a' két Ország' Nagyjai előtt; hogy, ha ő Férjfi magzat nélkül halna meg, a' Leányja, Férjével együtt, mindenik Országban egyenlő jussal birná a' Fejedelemséget: a' mi tehát akkor helybehagyódott, mostan minden késedelem nélkül megerősíttetett. Ezen gondtól megmenekedvén *'Sigmond*, utólsó intéseit adta Leányjának, 's Vejének az Országok' szerentsés kormányozása eránt, és kevés idő múlva, a' Szentségeknek Katholika buzgósággal lett felvétele utánn, megoszlott ezer négyszáz harmintzhetedik esztendőben, Karátson Havának nyóltzadik napján, hetven esztendős korában, minekutánna Magyar Országban ötven esztendeig királykodott vólna. 1437.E.

'Sigmond' testét a' Magyar Fő-Urak először *Posonyba*, azutánn *Budára* kisérték, azon felette szomorú látománnyal; hogy *Borbála* özvegy Királyné, a' ki élő Férjéhez hitetlen vala, most az ő hóltt testét bilintsben kéntelenittetnék kisérni. A' mint testamentomában rendelé; a' Váradi nagy Templomban Sz. *László* Oltára előtt, *Máriának*, első Feleségének Tetemeihez temettetett. Ékes termetével megegyeztek belső tulajdonságai: elméjével, és furtsasággal felyűlhaladta az akkori minden Fejedelmeket. Mivel maga is sokféle tudományokkal jeleskedett, éppen nem lehet tsudálni, hogy a' tanúltt Embereknek nem tsak visgálója, hanem jutalmazója is vólt. Azoknak, kik ő hozzá jóval viseltettek, bő-

ven adakozott: sokakat a' jó erkőltsnek jutalmáúl nemtelen sorsból Nemesi Rendre, innét pedig legfőbb tisztségekre, és gazdagságokra juttatott. Némelly gántsai mindazáltal homályba borították egy ideig derék tulajdonságait: az életnek mértékletlen szabadságán kivűl, a' haragra és boszszúállásra hajlandó lévén, sok példáit adta vólt annak. Szavát könnyen megszegte, kivált azokban, mellyeket némellykor Alattvalóinak fogadott. A' Hazabeli zenebonákat, mellyeket eleinten elnyomhatott vólna, szántszándékkal gyúlasztotta, azért; hogy a' Magyarok azon villongásokkal, és egymás öldöklésével magokat vesztegetvén, osztán könnyebben járom alá hozattathatnának. Hanem korosodván, minekutánna a' Magyar Nemzetnek nemes tulajdonságát, 's hozzája való hívségét jobban megesmérte, félre tévén az ártalmas politika' szabásit, a' keménységet kegyességre fordította, 's magához vonta az egész Nemzet' szivét.

Váradról a' meghólt Király' temetésétől viszszatérvén a' Fő-Rendek, Fejérvárra, a' hová már ez előtt rendeltetett vólt a' Gyűlés, sereglettek, a' hol ámbár nem ellenkeznének '*Sigmond*' intézésével, mindazáltal nem fogtak előbb a' koronáshoz, mint-sem *Albert* biztatást tenne az eránt: hogy Ő se' nem kívánja a' Német Tsászárságot, se pedig el nem fogadja azt a' Magyar Rendek' akaratja ellen, ha választódnék is arra. Tartottak tudniillik attól, nehogy *Albert* a' Tsászári Birodalom' ügyében foglalatoskodván, az ő távollétével kárt vallana a' Magyar Birodalom, mint '*Sig-*
Albert XXXI. K. *mond*' Tsászárkodásakor. *Albert* tehát, mi-
1438. E. dőn ebben minden tartózkodás nélkűl biztatást adott vólna, ezer négyszáz harmintznyól-

tzadikban, Feleségével *Ersébettel* együtt, az örvendező népnek tapsolása között megkoronáztatott, olly kötés alatt, hogy egyenlőképpen országolnának: 's egyiknek halálával a' másiknál maradna a' Felséges Hatalom. Ezen koronázás utánn harmadik hónapban megjelenének a' Német Birodalom' Követjei, jelentvén, hogy *Albert* választatott légyen Tsászárnak: kiknek kérelmére meggyőzettetvén a' Magyarok, reá állottak; 's azon esztendőben Pünköst Havának utólsó napján a' Tsászári Méltóságra is megkoronáztatott *Albert Aken* Városában: azutánn pedig hadi seregét Tseh Országba vezetvén, 's a' Huszitákat letsepülvén, Prágát hatalmába vette, és Szent Iván Havának huszonkilentzedik napján ott is megkoronáztatott már a' harmadik Birodalomnak rövid ideig tartandó Fejedelemségére.

Albert mindjárt országlásának kezdetével, mint szelíd szívű Fejedelem, Napát *Borbálát*, *'Sigmond'* intézése ellen a' fogságból kibotsátván, 's jegyruhabeli jövedelmeit viszszaadván, még e' felett tizenkét ezer arannyal ajándékozá esztendőnként. E' jeles emberségnek, 's adakozásnak illetlenűl felele meg *Borbála*: mert *Ulászlónak*, a' Lengyelek' fiatal Királyjának felső Magyar Országban több Várakat, kivált a' hegyhátiakat, mellyeket mostanában nyere viszsza, tukmált házasság' fejébe; osztán pedig titkon az eránt tanátskozott a' Tsehekkel, hogy *Albert* Vejét, kitől annyi jót vett vala, tennék ki a' Királyságból. A' Király ezeknek eltávoztatására *Ulrik* Tzilei Grófot, Tseh Ország' Kormányozóját, mivel *Borbálával* öszvejátszani tapasztaltatott, tisztségéből kitévén, haza parantsolta vólt: a' jegybeli Várakat Királyi őrizet alá venni, elégségesnek állította; a' jövedelmeket pedig

tovább is háládatlan Napának élésére engedte. Hogy vétkének kinyilatkoztatását észre vette a' magával nem biró Aszszony; innét Lengyel Országba szökvén, *Ulászlót* Magyar Ország ellen való hadakozásra ösztönözte. Illy háládatlanságon, 's gonoszságon valamint *Albert*, úgy az Ország' Rendjei is méltán felháborodván, *Borbálát* Haza' ellenségének nyilatkoztatták, 's javait a' Királyi Ügyedelemhez vonták. Így a' szerentsétlen Aszszony a' Méltóságnak legfőbb gráditsáról utólsó nyomorúságra jutván; tsak hamar tsúfjává lett az emberi szerentsének: mert a' Lengyelektől is, kiknél hasonlóképpen kezdett háborgásokat támasztani, rövid idő múlva elűzettetvén, *Hrádek* Tseh Városba vette vólt magát, 's ottan tizenkét esztendeig tartó inségében meghálálozott.

Az alatt a' Magyar Rendek tapasztalván *Albert* Királynak különös hajlandóságát a' Magyarsághoz, bizodalommal vóltak, hogy azok, mellyek hajdan *Ersébet'*, és *Mária'* értetlensége által; 's a' mik *'Sigmond'* idejében az Ország' szokása, és szabadalma ellen erővel béhozattak, Albert' hatalmával eltörőltetnének. Tehát a' közönséges igazításnak némelly tzikkelyeit rendbe szedvén, az Ország' nevével eleibe terjesztették, kérvén, hogy azokat maga és Hitvese' nevével helybehagyni, 's ezutánn a' Magyar Nemzetet nem más törvényekkel, és szabásokkal, hanem mellyekkel ama' halhatatlan emlékezetű Nagy *Lajos* élt vala, méltóztatnék kormányozni. A' Felség minekutánna jól általvisgálta vólna azokat; némellyeket ugyan, a' mint eleibe adattak; másokat pedig ítélete szerént meg-
1439.E. jobbítva, Királyi levelével ezer négyszáz har-

mintzkilentzedikben Pünköst Havának huszonkilentzedik napján a' közhaszonra megerősítette. Mellyek közzűl emlékezetesebbek ezek: A' Nádor-Ispányi Méltóság ne egyedűl a' Király' akaratjától függene, hanem annak választásában az Ország' Rendjeinek is szava lenne: ellenben az Ország' több Zászlós Urait, és minden Tisztségeket tetszése szerént a' Király nem tsak tehetne, hanem, ha úgy látszana nékie, onnét el is mozdíthatna: azt egyedűl kivévén, hogy se' a' Püspökségekre, 's Fő-Papságokra, se' a' Világi Méltóságokra idegen Nemzetbeli Embereket, a' mint *'Sigmond'* szokása vólt, nem lehetne emelni. Ugyan ezen Jövevények se' jószágot nem nyerhetnének, sem azokat meg nem tarthatnák. A' Birtokos nélkűl maradott jószágok pedig, mellyek Királyi kézre szállottak, a' Fejedelem és Haza eránt érdemes Hazafiaknak nem eladással, mint *'Sigmond* tselekedett vala, hanem Királyi ajándékúl ingyen adattatnának. Hogy a' Királyi jövedelmeknek olly könnyű móddal fogyasztása ne lehetne; megtiltatott, hogy a' szent Korona' jószágai, vagy jussai semmi szín alatt el ne adattathatnának; sem külföldieknek, mint eddig történt, ki ne béreltetnének. *Ersébet* Királynénak, mint Ország' Örökösének hatalom adatott, a' szent Korona' Uradalmaiból magának tetszése szerént választani, olly kötés alatt mindazáltal, hogy azoknak gondviselésére nem másokat, hanem arra alkalmas Magyar Férjfiakat tehetne: ugyan ezen törvény alá vóltak rekesztve a' magyar jószágokra nézve: *György* Rátz Fejedelem, és *Ulrik* Tzilei Gróf; 's végre minden Egyházi, és Világi Uraságok, kik talán *'Sigmond* példája szerént, idegen Embe-

K 2

rekre kezdették vólt az ő gazdáskodásokat bizni. Mivel *'Sigmond* alatt gyakran változtatódnék a' pénzek' betse; úgy intéztetett, hogy az ollyan változtatás ezutánn a' Rendek' tudta nélkül meg ne történne. Az adózás, melly *'Sigmond* alatt fellyebb emeltetett vala, alább szállíttatván, a' Nagy *Lajos* alatt vóltt mennyiségre hozattatott. Nem ritkán történt, hogy a' Királyi Ügyész a' Királyi jusnak színe alatt a' magános Uraknak jószágait erővel is elfoglalná: mellyeket osztán, midőn a' törvény ellene szolgáltatott, viszszaadott ugyan, de az okozott kárt helyre nem hozta; a' Nemesek' sértetlenségére tehát a' végeztetett, hogy a' Fiskus az Ország' Birái által megítéltetvén, ugyan azon büntetések alá vettetnének, mellyek alatt vóltak egyebek, kik más jószágát elfoglalták vólt. Hogy az Egyházi, és Világi Rend között minden vetekedésnek, 's egyenetlenségnek bützekje kiirtódnék: valamint rendeltetett, hogy az Egyháziak semmi Zászlós Uraságot ne nyernének; úgy megtiltatott ellenben az, hogy a' Király a' Papság' jószágait Világiaknak bizonyos summa pénzben ki ne bérelné valami szín alatt, mint *'Sigmond* tselekedett a' Zágrábi Püspökséggel, 's több Papi javadalmakkal, nyereség' okáért. Első *Károly* alatt panaszolkodtak, különösen a' Magyar Országi Püspökök, hogy minden hadba kénszeríttetnének elmenni, és így a' reájok bízott Lelkeknek nagy kárával, hoszszabb időre Megyéjektől távol lenni: ezen panasz eránt úgy lett akkor a' végezés, hogy a' katonáskodást bizonyos summa pénzzel váltanák meg; de ezen tereh *'Sigmond'* királykodásakor annyira nevekedett, hogy immár

inkább kivánnának katonáskodni, mint-sem fizetni. *Albert* Király tehát eltörölvén azon fizetést, ismét a' régi szokás szerént, had támadáskor táborozásra kötelezte a' Püspököket. Az előbbeni katonai rendeléseket megerősítvén, a' Katonaság' tüzének nagyobb gerjesztésére olly vegezés tevődött, hogy az megtarthatná minden prédát magánál, tsupán a' nagyobb tekintetű Rabokat, a' Magyaroknál bévett szokás szerént, adná bé a' Királynak. Azon gond is igen szíveken feküdt a' Magyaroknak, hogy *Albert* Király, Ausztriai lévén, el ne nézné az Ausztriaiaknak azon szokását, mellyel ők Tartományjoknak határait a' Magyar főldre terjeszteni szüntelen igyekeztek. De ezen gondtól megmentette őket az igazság' szerető Király, hitét adván; hogy az Ország' határai Ausztria felől úgy maradnának, a' mint eddig vóltak, 's az Ország' Rendjeinek tudta nélkűl soha sem is változtatódnának. Végre: hogy jóakaratja eránt annál inkább bátorságosítaná a' Magyarokat, fogadta; hogy, valamint állandó lakása Magyar Országban lenne, úgy óltalmazná is tellyes erejéből az egész Nemzetet minden ellenségek ellen.

Albert Király ezeknek, 's többeknek elintézése utánn, Szerviába a' Törökök ellen vitte virágzó Táborát; de nem találta ott azokat, mivel *Amurát* Szultán akkor a' Görög Birodalmat igyekezvén járma alá húzni, messze vala a' Birodalom' határaitól. Valóban jól is esett: mert felette kezde uralkodni a' veszedelmes nyavalya a' Magyar táborban, úgy hogy annak nagyobb része, a' nélkűl, hogy ellenséget látott vólna, elveszett. A' megmaradott részszel tehát viszszatért *Albert* Magyar Országba a' friss levegőre, hogy a'

következő télben táborát új katonákkal kipótolván, a' hadhoz nagyobb erővel fogna. De utólsó dolgai vóltak ezek a' jó Fejedelemnek: mert *Budáról Bétsbe* útazván, a' hasmenésben, mellyet a' sok dinnye evéssel okozott, *Neszmél* faluban a' fennemlített esztendőben Mindszent Havának huszonnyóltzadik napján meghálálozott, országlásában esztendőt, kilentz hónapot, és huszonnyóltz napot töltvén. Holtt teste *Fejérváratt* minden Rendek könnyhúllató szomorúsága között a' Királyok' szokott temetőjébe tétetett. *Albert* szálos termetű, barna színű, 's kész mindenekkel jót tenni, ugyan azért igen méltó vólt a' hoszszabb életre. Testamentomában nyilván kitette azt, hogy, ha *Ersébet* Királyné, a' kit nehezkes állapotban hagyott vala, fiat szűlne, az mindenik Ország' reménységére Magyar Országban *Posonyban* neveltetnék nyóltz gondviselők által, úgymint: két Magyar, 's annyi Tseh Ausztriai, és Morva által, egyaránt mindenik Nemzetből, a' mellynek valahára Fejedelme lenne. Bizonyára kimutatta ebben az ő jeles okosságát *Albert*; mivel ez által minden vetekedést kivánt eltávoztatni az egy Fő alatt lévő Nemzetektől. Melly akaratját a' haldokló Királynak ha *Ersébet* Királyné osztán megállotta vólna; azon szomorú ínségektől, mellyek azutánn következtek, mind magát; mind Magyar Országot megmentette vólna. E' felett két Leányt hagyott: *Annát*, és *Ersébetet*: amaz *Gulielm* Szász Fejedelemhez; emez pedig *Kazmír* Lengyel Királyhoz ment vala Férjhez.

Ersébet XXXII. Kir. 1439. E. Férjének eltemettetése utánn, *Ersébet* még az ő édes Attyának '*Sigmondnak* éltében tett kötések szerént, a' Magyar Birodalom' kormányját tellyes hatalommal általvette: melly-

nek birásában hogy annál erősebb, 's bizonyosabb lenne, arra birta az Ország' Nagyjait, hogy új esküvéssel köteleznék magokat nem tsak ő hozzá, hanem születtendő Fiához is. Ezen valóban jól kezdett dolgot tsak hamar megvesztegette az ő özvegységén buslakodó Aszszonynak állhatatlansága. Férje' halálán felettébb keseregvén, sokféléket forgata elméjében, mellyek őtet szorongató félelembe hozák: először is a' magzatnak bizonytalansága; fiú é, vagy leány lejend az? végre olly sok Népek', mellyek mint nyelvvel, úgy természettel külömböznek egymásközött, nehéz kormányozása, melly '*Sigmondot* magát annyira fárasztotta: e'felett Tseh Országot háborúba keverték a' Husziták: *Amurát* Török Szultán felől pedig bizonyos hírt hoztak, hogy a' Görögöket már lepaskolván, minden erejét Magyar Ország ellen fordítaná. Mind ezeket midőn meggondolná a' bánatos Fejedelemaszszony, attól kezde tartani, hogy maga elégtelen lenne annyi gondoknak elviselésére: tehát magának szükségesnek, az' Alattvalóknak pedig hasznosnak vélte azt; hogy ha alkalmatos Férjet nyerne a' Fejedelmek közzül, kivel az Országnak gondjait felosztván, békességben élhetne. Ezeket minekutánna magában soká főzte vólna; az Ország' Eleit magához szóllította, 's nékik félelmének minden okait, 's férjhez menése, és lejendő országlása eránt való szándékát kinyilatkoztatta.

Ezen véletlen szándéka a' Királynénak álmélkodásra hozá mindnyájokat, és noha az Ország' Nagyjai se' tagadnák azt; hogy, ha valaha, akkor valóban az időnek, és dolgoknak környűlállásaihoz képpest, a' Magyar Birodalomnak óltalmazására erős szívű Férj-

fiú kivántatnék; mindazáltal tanátsosnak ítélték az addig való várakozást, míg a' Királyné megszabadúlna az ő nehezkétől: a' midőn osztán erről bátorságosabban, 's hasznosabban lehetne végezni, és a' tanátsot az időhöz szabni. Hanem mivel a' Királyné némelly jelek által megtsalattatván, leánynak állította a' méhében lévő magzatot: végre reá állottak akaratjára a' Fő-Rendek. Tanátskozás tartatott egy ideig: ki lenne alkalmatos Férje a' Királynénak, 's az országlásnak Részese?. Minekutánna mindenképpen általvizsgálták vólna a' dolgot; mindnyájok' akaratjával *Ulászló* tizenkilentz esztendős ifjú Lengyel Király választatott arra, kinek Attyát Jagelló *Ulászlót* ama' szemtelen *Borbála* Fejedelemaszszony gonoszúl óhajtotta vólt. Reménylették tudniillik a' Magyarok, hogy ezen két Országoknak egy Fejedelem alatt való öszvekaptsoltatása által sokat nyernének a' Törökök' leverésére; reménylették e'felett még azt is, hogy *Ulászló*, reménységén kivűl olly fényes Koronához jutván, nem tsak a' zálogba vetett tizenhárom Szepesi Városokat viszszaadná, hanem veres Ruszsziát is, Podóliával együtt, mellyeket az ő Attya *Jagelló*, a' Magyar szent Koronától elidegenített vala, igazságosan ismét ehez kaptsolná: a' mit tőle a' Követek által nyilván kívántak vólt az Ország' Rendjei. Mind ezek helybehagyattak a' Királyné által. Hanem ismét jövendő szüleményjéről kételkedvén, még előbb az eránt kívánt rendelést tétetni, ha férjfi magzatot szűlt vólna: miként lenne az? miként ismét azon fia, mellyet második Férjétől szülendő vólna? Sok tanátskozások utánn, végre mindnyájan úgy találták, hogy azon fiú, a' kit *Ulászlótól* szült vólna a' Ki-

rályné, lenne egyenesen örököse a' Magyar szent Korona' minden Tartományjainak: az pedig a' ki talán most Attya' halála utánn születne, az ő Attyának *Albertnek* helyébe következnék Ausztriában, és Morva Országban. Ezen intézésre midőn *Ersébet* Királyné örömest reá állott vólna; mindjárt Követek választattak: *János*, Zenghi Püspök; *Thalótzi Mátyás*, Dalmátzia és Horvát Ország' Bánja; *Palótzi László*, Ország' Biràja; *Martzali Imre*, Királyi Fő-Asztalnok: kik azon ezer négyszáz harmintzkilentzedik esztendő' végeződésével tüstént Lengyel Országba mennének, és a' mondott feltételek alatt *Ersébet* Királynét Feleségűl, 's ezzel együtt, az Országot *Ulászlónak* ajánlanák a' Királyné, 's az Ország' Rendjei' nevével.

A' Követek ezer négyszáz negyvenedik esztendő' kezdetén *Krakkóba* érkezvén mihent a' Királynénak, 's az Ország' Rendjeinek akaratját kinyilatkoztatták; mindenre készen találták *Ulászló* Király' kedvét, kivévén a' házasságot, mellytől az ifjú Fejedelem idegenkedni mutatta magát egy darabig, mivel *Ersébet* Királyné majd tíz esztendővel idősebb vólt nálánál: de minekutánna magánosan jobban megvisgálta vólna, melly nagy hasznára lenne azon Felséges Menyaszszonnyal való öszvepárosodása mind magának, mind az Országoknak; arra is reá állott, 's elfogadta végre a' Magyarok' egyéb kívánságait is, mellyeknek nagyobb részét ezek tevék: *Ulászló* az ő megkoronáztatásának idején esküvéssel, és e'felett Királyi Kötéslevelével tenne biztatást, hogy a' Magyar Nemzet' szabadságai, és helybehagyott szokásai épen maradnának: *Ersébet* Királyné által lett, és ezutánn lejendő adományok magok' erejét megtartanák: 1440.E.

Magyar Ország minden ellenségek ellen Lengyel segedelemmel; viszontag Lengyel Ország Magyar segítséggel hiven segítődnék: minden igyekezettel azonn kell lenni, hogy a' Magyar Országhoz tartozó Tartományok, és jusok viszszanyerettessenek: Ruszszia, Podólia, és Moldva eránt való perek igazságosan elintéztetnének: *Lublyó* Vára, a' tizenhárom Szepesi Városokkal együtt, legelső alkalmatossággal Magyar Országhoz viszszaadatódnának: a' Felség' bántás vétke miatt az Országból kiűzetteknek, kiváltképpen *Borbála* Császárnénak, se' botsánat, se' Magyar Országba való térés ne engedtessék." Ezeket hagyta vólt akkor helybe *Ulászló* nyilvánságos Királyi Levelével Bőjt-más Havának nyóltzadikán, és húsz Lengyel Fő-Embereknek petsétjével, 's alólírásával megerősitette. Minekutánna ezek jó móddal véghezmentek vólna; *Ulászló* magánál tartván *János* Zenghi Püspököt, és *Palótzi Lászlót*, a' többi Magyarokat, Követeivel együtt, előre elküldötte Magyar Országba, kik a' Királynénak, 's Ország' Rendjeinek megjelentenék: hogy ő elfogadta légyen a' Magyar Koronát, a' kívántt feltételek alatt; 's egyszersmind, a' mik az ő útazásának hamarább való végezésére kivántatnának, mindenütt gondosan elintéznék. Hirt vett az alatt Kiss *László'* születéséről, és a' Királynénak megváltoztatott szándékáról; mindazáltal Lengyel Országot *Kázmir* Ötstsére bizván, a' tavasz' kezdetén útnak indúlt, 's *Késmárkon* egy darabig megállapodván, várakozott a' Királyné' 's Magyarok' feleletére.

A' midőn a' Magyar Követek jó kimenetellel végezének Lengyel Országban; ugyan azon időben, Bőjt-elő Havának huszonket-

tődik napján Kiss *Lászlót* szülvén *Ersébet* Királyné, mihelyt beteg ágyából feléledett vólna: *Ulrik* Tzilei Grófnak, az ő Annya' testvérjének sugarlásából, és intéséből megmásítván akaratját, a' Lengyel *Ulászlóval* tett megegyezést temérdek állhatatlansága által félbe szakasztotta. Mert jóllehet minden esetre olly gondos, és bölts rendelés tétetett az ő magzatja eránt; Ausztriához, Tseh és Morva Országhoz való jussai pedig mindenkor épen maradnának; 's ha talán a' Királynénak semmi örököse nem lett vólna *Ulászlótól*, Magyar Országban is bizonyos vala az ő következése: mindazáltal *Ulrik*' szavaira, megizente *Krakkóba* a' Követeknek, hogy félbe szakasztván *Ulászlóval* lévő munkájokat, tüstént haza térnének. De későn érkeztek ezen parantsolatok Lengyel Országba, 's már akkor nem lehetett a' Követeknek azokat, mellyeket mind a' Királynétól, mind az Ország' Rendjeitől vett tellyes hatalommal végeztek vala, megmásítani, és így a' Lengyelek' gyűlölségét, 's boszszúállását éppen legalkalmatlanabb időben a' Magyar Nemzet ellen gerjeszteni. A' mit midőn *Krakkóból* viszszatérvén *Thalótzi*, *Peréni*, és *Martzali*, a' Királynénak hoszszasan előadtak vólna: annyira engedte magát a' haragtól elragadtatni, hogy ezen nagy érdemű Fő-Embereket tömlötzbe záratta légyen. Minekutánna pedig híre futamodott, hogy *Ulászló* a' Lengyel sereggel már *Késmárkon* vólna, 's rövid nap alatt *Budán* termene; sokan az Ország' Nagyjai közzűl a' Királynéhoz járúlnak vala, könyörögvén, hogy azon kötéseken, mellyeknek maga vala az oka, 's előbb tetszettek nékie, nyugodna meg, nehogy *Ulászlóból*, a' ki eddig barátsággal vólt, ellenséget tsináljon.

Sulyosabbak vóltak ezen inditó okok, hogy sem azok ellen nyilván merné magát szegezni a' Királyné. Ismét tehát megváltoztatván akaratját, azokat, mellyeket utóbb tselekedett vala, semmivé tenni, 's *Ulászlóval* megegyezni készült: a' mit észre vévén *Ulrik* Tzilei Gróf, az a' minden gonosznak kútfeje, minthogy Kiss *Lászlónak* gondviselését reménységében már magának tulajdonította, 's azt jövendőlte vala, hogy, míglen a' Királyné maga országolna, ő mindent kénye szerént tselekedhetne; azért tellyességgel azonn vólt, hogy a' Királynét feltett szándékában ismét megerősítené. A' mit hogy annál hathatósabban végrehajtana; az Esztergomi Érseket, Kárdinális *Széchi Dienest*, *Mátyás* és *Benedek* Veszprémi, 's Győri Püspökökkel együtt, a' Zászlós Urak közzűl pedig *Ujlaki Miklóst*, *Garai Lászlót*, *Bothos Andrást*, *Kanisai Lászlót* és *Imrét*, *Szétsi Tamást*, és *Rozgonyi Istvánt* magához tsábította, 's végre arra vitte a' dolgot, hogy tsetsemő *László* az említett Fő-Emberek' jelenlétében *Fejérváratt* még azon esztendőben Pünköst Havának tizenötödik napján, az ő Felséges Annyának kimondhatatlan örömével, az Esztergomi Érsek által megkoronáztatna. Vége lévén ezen koronázásnak, hogy *Ulászlónak*, a' kinek közelgetése eránt tudósitás érkezett, koronáztatása megakadályoztatnék; a' Királyné *Visegrádon* keresztűl útazván, az Ország' szent Koronáját *Garai Lászlónak*, az akkori Korona Őrzőnek egyetértésével alattomban elvitte, 's nagy sietséggel *Bétsbe* menvén, azon szent zálogot, koronás fiatskájával együtt, *Fridrik* Romai Királynak, és Stájer Ország' Fejedelmének kezéhez adta vólt addig való őrizet végett, míglen dolgai jobb karba hozódnának.

Ezen közben *Ulászló Késmárkról* kiindúlván, a' mindenfelöl öszvetódúltt Magyaroknak sürű sokaságában lassú menéssel *Budára* útazott, 's ottan a' Várba, mellynek kapuit az Ország' Nádor-Ispányja, *Hedervári Lőrintz* nyitotta meg nékie, Királyi pompával bészállott. Tetszett itten előbb, mint-sem valami ellenséges dolog tétetnék a' Királyné ellen, Ország' Gyűlést tartani, hogy ennek alkalmatosságával annál bizonyosabban kitudódnék: kik legyenek *Ersébet'* részéről? kik ismét *Ulászló* mellett? Egybejöttek ide a' Nádor-Ispányon kivül; sokan még azok közzűl is, kik minap tsetsemő *Lászlót* megkoronázták vólt, nevezet szerént *Széchi Dienes*, Esztergomi Érsek: *Újlaki Miklós*, és *Garai László*: a' midőn osztán a' többek között *Hunyadi János*, Erdélyi Vajda; és *Rozgonyi Simon*, Egri Püspök; felső Magyar Országnak, a' Tisza mellyéknek, 's Erdélynek minden Nemesseivel elérkeztek vólna: először is azt vették munkába, hogy a' Királynét *Ulászlóval* megegyeztetnék. Hanem midőn a' Közönség' nevével hozzája küldetett Követek, mivel egészen ama fondorló *Ulrik* Gróftól függene, haszontalan jártak vólna; abban állapodtak meg mindnyájan, hogy minden pernek elhárítására, valamint nyilvánságos kötések által mind a' két részről *Krakkóban* elvégeződött vala, *Ulászló* már a' Magyaroknak választott Királyja, minden közbevetés nélkűl, megkoronáztatnék. *Fejérvárra* mentek tehát; a' hol végre kinyilatkoztatódott a' Királyné' álnoksága, a' ki eránt, mivel mindnyájok előtt világos vólt az, hogy nem egyébképpen, hanem *Garai László'* tudtával, és ráhagyásával lophatta el a' szent Koronát, ez ellen annyira feltsattantak vólt, hogy mindjárt ottan a' Gyűlésben öszvevagdal-

ták vólna őtet, ha *Ulászló* Király tsendességet parantsolván, szép beszédjével meg nem tartóztatta vólna a' haragra gerjedtek' indúlatját. Tüstént tehát mindnyájok' egyezésével új végezés tétetett: hogy *Ulászló* azon arany Koronával, melly Sz. *István* Király' fejének ereklyéit ékesítette, koronáztatnék meg, 's ezen koronázás olly törvényesnek tartattatnék, mintha a' szokott Koronával vitetődött vólna
I. Ulászló XXXIII. Király. 1440. E. véghez. A' melly felséges pompának végbemenetelével ezer négyszáz negyvenedik esztendőben, Sz. Jakab havának huszonhetedik napján *Ulászló* Magyar Ország' birásához jutott: a' miről hogy az utóbbiak is jól megemlékeznének; azon szokatlan koronázásnak oka nyilvánságos jegyzeménybe irattatott; osztán pedig haszontalannak, és erőtelennek hirdettetvén tsetsemő *László'* koronáztatása, tetszett hadat rendelni *Ersébet* ellen.

Semmit ezenn meg nem rettenvén a' Királyné, maga' és fia' dolgainak helyreállítására tellyes erővel igyekezett: *Kassát*, 's felső Magyar Ország' egyéb Városait, kiváltképpen a' hegyieket, gyakor levelekkel, és izenetekkel hozzá való hivségek' megtartására intvén, *Giskra Jánost*, kit számtalan Tseh, és Morva Husziták' sokaságával hivott vala ki Magyar Országba, Sáros Vármegye' Fő-Ispányjává tette, reá bizván a' felső Tartományoknak a' Lengyelek ellen való óltalmazását. Ugyan e' vólt kezdete azon tirannusságnak, mellyet osztán a' Tseh Haramiák ottan gyakorlottak vala egész *Mátyás* Király' hatalmas uralkodásáig; ki őket, hamint sok Magyarok' vérének kiontásával is, tsak ugyan megtörte, 's kiirtotta. Az említett meghasonlásban egész Horvát Ország *László* Királyfinak hívségében maradott, *Garai László'* esz-

közlése által; Magyar Országnak a' Duna' jobb mellyéki kerületje *Ulrik* Tzilei Gróf utánn hallgatott. *Ulászló* hasonlóképpen iparkodott azonn minden tehetséggel, hogy a' néki önként ajánlott Országot megtartsa; nagy készületeket teve azért *Ersébet* ellen: *Hunyadi Jánosra*, és az ő Társára, *Ujlaki Miklósra*, a' Horvátságnak; *Bánfi Istvánra* a' Duna jobb mellyéki Kerületnek; végre *Perényi Miklósra* felső Magyar Ország' Városainak meghajtása bizattatott. Igy mind a' két részről a' hadnak tüze fellobbanván, szörnyűképpen emésztette Magyar Ország' kebelét: akármellyik Rész győzne; szükséges vala a' Hazafiak' vérének omlani.

Mind a' két felől nagy tűzzel folyt a' háború; de *Ulászlónak* mindenkor jobb szerentséjével. *Ersébet'* költsége megfogyatkozván, maga' veszedelmére is, két esztendőre az Ország' Sz. Koronájáért, mint zálogért, két ezer ötszáz aranyat vett fél *Fridrik* Császártól; azutánn öt ezeret; ismét kilentz ezeret; végre megént kétezer aranyat. Osztán; hogy azon zálog' fejébe semmit se' akarna többé nékie költsönözni a' Császár: *Sopronyt*, több Városokkal, és Várakkal együtt vetette Annak zálogba nyóltz ezer aranyért; úgy hogy az egész költsönözött summa huszonhat ezer ötszáz aranyat tett légyen. Mind ezeknek elkölte utánn, midőn magát továbbá elégtelennek érzené a' had' folytatására, *Lászlό* fiát minden Tartományokkal, és jusokkal azon *Fridrik* Császár' óltalmába tellyességgel általengedte. Ezen kettős hebehurgya tselekedete a' Királynénak annyira érdeklette még az ő leghívebb Embereit is; hogy sokan töle elpártolván, *Ulászlóhoz* általmentek. Látván ezt a' nyomorúlt Fejedelemaszszony, megbánta tsele-

kedetét, 's Követeket küldvén a' Tsászárhoz, mind fiát, mind a' Koronát kérte vólt viszsza. De a' Tsászár kapván a' hasznos gondviselőségen, azt felelé: hogy kötelességében állana a' vele rokonságban lévő Hertzegnek jussait óltalmazni; 's addig egyikét sem adná viszsza a' kérettek közzűl, valamíg a' költsönözött summa arany le nem fizetődnék. Ezt pedig éppen nem tehette a' szegénységgel küszködő *Ersébet* Királyné.

Negyedik *Eugénius* Pápa a' Magyar Országi háborúságokról tudósíttatván, alkalmas időben küldötte ide az ő Követjét *Juliá-*
1442.F. *nus* Kárdinálist, ezer négyszáz negyvenkettődikben, a' békesség' eszközlésére; a' ki a' reá bizott dologban szorgalmatosan eljárván, minekutánna a' Királynénak a' nehéz háborúra unatkozott szívét nyugodalomra birta vólna, a' Lengyelek' tanátsából ezen feltételek alatt javallotta az egyességet: *Ulászló* lemondván a' Királyi nevezetről; egyedűl gondviselői névvel kormányozná a' Magyar Birodalmat, míglen *László* felnevekedne; nem is másképpen, tsak annak halálával birhatná tellyes jussal a' Magyar Koronát. A' Királyi Kisaszszonyoknak egyikét *Annát*, ő venné Feleségűl; a' másikát pedig, *Ersébetet*, az ő testvérje *Kázmir*, Litvániai Fejedelem. Ennek mindjárt száz húsz ezer arany adódnék jegybe; amannak, tudniillik *Annának*, Sziléziát, mint örökjöket, írnák által a' Lengyelek kétszáz ezer aranyba. A' táborozásra, és hadra tett költségek' kipótolására pedig a' Szepesség örök jussal tulajdoníttatnék a' Lengyeleknek; e' felett a' Magyarok híven lemondanának minden jussokról, mellyet Podóliához, 's Moldvához tartanának. Ezek valamint a' Lengyeleknek, úgy *Ersébet* Királyné-

nak is felettébb tetszettek: de a' Magyarok' akaratjával igen ellenkezett azon jusoknak, 's az Ország' határainak elidegenítése; főképpen *Hunyadi János* boszszonkodott vólt azonn, a' ki levél által megkérdeztetvén, így felelt vala: ha a' Királyné tovább is akar szövetséget kötni, mellyel magára és gyermekeire nézve az Ország' részeit, úgymint: Szepességet, Ruszsziát, Podóliát, és Moldvát, nem tsak egy időre a' külföldieknek adná, hanem örökre elidegenítené: mindenképpen ellent kell állani. — A' kinek tanátsára midőn majd mindnyájan rá állottak vólna; a' békesség meg nem készülhetett.

A' Magyaroknak ezen állandóságát az ő Koronájok' jussainak óltalmazásában tapasztalván *Juliánus*, *Budáról Győrre*, a' Királyné' akkori lakhelyére méne; a' honnét némellyeket a' feltételek közzül megmásítva vitt viszsza: de mind ezen, mind egyéb járásaival, 's módosításaival semmire se mehetett a' magok' jussa mellett állandó Magyarokkal. Végre midőn a' két Fejedelemnek felséges szivét jól megesmérné a' Követ, és az egész nehézséget a' békesség' tételben onnan származni gondolná, hogy esméretlenség miatt egymáshoz idegenséggel vólnának: valóban gondosan fogott azon tanátshoz, hogy a' Fejedelmek magok dolgoznának együtt a' békesség eránt, a' mellyhez reménységet nyújta az, hogy *Ulrik*, Tzilei Gróf, minthogy a' múltt esztendőben nagyon szorongattatott a' Magyar had által, letévén dühösködését, *Ulászló* Királytól kegyelmet kért vala, és nyert is, minekutánna esküvéssel fogadta vólna, hogy ő mint Magyar Hazafihoz illik, mind a' Királyhoz, mind az Országhoz hivséget fog tartani, és míg *Ulászló* királykodna, sem Er-

sébet Királynéért, sem az ő fiáért nem fogna ellene semmit is mozdítani. A' Követ tehát nyilvánságos biztatást vévén, megnyerte azt, hogy először *Ulászló* menne *Győrre* a' Királynéhoz. A' mint egymás' látásában vóltak a' díszes Fejedelmek, mind a' kettőnek szívét elsőben a' tsudálkozás, azutánn pedig a' titkos bánat hatotta által, hogy eddig mind magok', mind a' Közönség' kárával egymással annyira ellenségeskedtek. Az első együtt létel tehát tsak barátságos panaszokra, és mentegetésekre fordíttatott: de minekutánna néhány napok által barátságosabban társalkodván, egymásnak kinyilatkoztatták szívek' rejtekét; egyszersmind egyességet, 's barátságot kötöttek titkos feltételek alatt. Mivel tehát nem tudná a' Nép, melly kötések alatt lett meg az egyezés a' Király, és Királyné között, nagyon kezdettek mindnyájan gyanakodni, hogy *Ersébet* az ifjú Fejedelem' szép képét, 's jeles tulajdonságát megszeretvén; viszontag *Ulászló* a' Fejedelemaszszony' díszes vólta, és hízelkedései által megígéztetvén, alattomban eljegyezték vólna magokat. Azutánn, hogy *Ulászló*, drága ajándékokkal megtisztelvén a' Királynét, *Győrről* visszatére; az is nem sokat késvén, utánna méne *Budára*; a' hol ismét mindenek' távollétében sok beszéllgetést folytatván magok között, a' *Győrött* kezdett békességet tökélletességre vitték. Annak némelly tzikkelyei valamint titkon szövettek, azutánn is úgy maradtak; mellyeket pedig az Ország' Rendjeinek szükséges vala tudni, többnyire ezek vóltak: *Ulászló* Magyar Országban nem tsak Királyi névvel birna, hanem tellyes hatalommal is uralkodna *Ersébettel* együtt; az elzálogosíttatott szent Koronát váltaná ki, lefizetvén a'

Tsászárnak minden adósságot; avagy ha így nem lehetne, fegyverrel szerezné viszsza; végre minden erövel igyekezne *Fridrik* Tsászártól a' Királyi Hertzeget, *Lászlót* viszszanyerni, hogy Magyar Országban nevelödnék. Nagyon fájlalta tudniillik a' Királyné, hogy hirtelenkedvén, olly Gondviselöre bizta tsetsemő fiát, a' ki az Árvának örökségével Ausztriában derekasan nyerekedett vala; és már tsak azért is útálta a' Tsászárt, hogy az ő egy szülött fiát, özvegységének örömét, néki viszszaadni semmiképpen nem akarná. Nem soká élhetett azonban az említett békesség' gyümöltseivel Magyar Ország: mert *Ersébet*, minekutánna *Györre* viszszatért, régi gyomorfájásából lebetegedvén, ugyan ezen nevezett esztendöben Karátson Havának huszonnegyedik napján elhervada. Olly szép tulajdonságokkal jeleskedett ezen Fejedelemaszszony, hogy akár *Ulászló* Királlyal, akár a' nélkül bóldog lett vólna, ha az egy *Ulrik* Tzilei Grófnak, fösvénységgel, kevélységgel, és egyéb vétkekkel motskos Embernek tanátsait nem követte vólna. Az ő halálán minden jó szívű Emberek siránkoztak; kiváltképpen pedig *Ulászló* Király: mert Annak kimúltával, *Fridrik* Tsászár, már minden félelmet letévén, *Ulászlónak*, és a' Magyaroknak megbántásával, Kiss *Lászlót* gondviselése alatt megtartotta, 's erre nézve *Giskra Jánost*, az *Ersébettöl* kihivott többi Tsehekkel együtt, nem tsak óltalmazta, hanem szüntelen gerjesztette is a' Magyarok ellen; úgy hogy méltán mondatnék *Fridrikröl*, hogy azon tartós belső háborúknak Magyar Országban nem tsak szerzöje, hanem gyújtogatója is mindúntalan ő vólt légyen.

Ersébet Királyné' halálával elaltatván inkább, mint-sem elóltatván a' Polgári háború,
1443.E. ezer négyszáz negyvenharmadik esztendő' kezdetén *Budára* jöttek *Amurát* Török Szultánnak Követjei, 's nagy göggel azt kívánta vólt *Ulászlótól*, hogy, ha békességet akarna, *Belgrádot* engedné a' Törököknek; adót fizetne esztendőnként; végre békesség' zálogáúl *Hunyadi János* Fő Hadi Vezért küldené által *Amurát* Szultánnak. E' szörnyű kívánságokra felettébb felindúlván a' Király, a' Követeket tüstént elparantsolta *Budáról*, meghagyván nékiek: hogy a' békesség eránt Hunyaditól, ki akkor *Nándor-Fejérváratt* vala hadi seregevel, várnának törvényt. Bizodalmat öntött tudniillik *Ulászlóba* azon nagy szívű Férjfiúnak derék hadi tudományja, és az azt mindenkor követő szerentséje: azért őtet mindjárt országlása' kezdetén a' Törökök ellen való hadban egész hatalommal Generális Helytartójává rendelte. Nagy ditsősséget is szereztek már akkor *Hunyadinak*, az ő nevezetes győzedelmei. Mert azon esztendőben, mellyben *Ulászló* Magyar Országba jöve; az Erdély Országba bérohantt Törököket tizenöt ezernek elejtésével kergette ki onnét. Ismét következett esztendőben azokat, kik a' *Vaskapun* bétsaptak, *Abedin* Vezérjekkel egygyütt eltörlötte: a' melly győzedelemért *Hunyadi Jánost Achillesnek* nevezték vólt a' Görögök. Végre ezer négyszáz negyvenkettődikben magát *Amurát* Tsászárt, a' ki tellyes erejével ostromlá *Belgrádot*, sok Embereinek öszverontásával elverte, 's megfutamtatta: a' melly győzedelemben részt veve *Thalótzi János* is, Auránai Prior, és Belgrádi Kapitány, a' ki *Hunyadi Jánosnak* oda érkezéséig állandósan kiállotta a' kemény ostromlást. Illy sze-

rentsés kimenetelek által néki bátoríttatván a' Király, kivánta maga' szerentséjét tapasztalni a' Török háborúban. De minthogy *Fridrik* Császár a' Tseh Haramiák által tsak mind bizgatná Magyar Országot; éppen nem vólt bátorságos kivinni a' sereget: előbb ezzel kellene megegyezni, a' kitől nagy nehezen lehetett megnyerni azt, hogy két esztendeig tartó fegyvernyugvást ígérne: ugyan erre birta *Giskra Jánost* is, főképpen *Rozgonyi Simon*, Egri Püspök' eszközlése által, ki hogy azt annál inkább a' Magyar Nemzethez vonná, Unokáját adta vólt néki Férjhez. Így a' belső háborútól két esztendeig szabad lévén *Ulászló*; a' fennemlített esztendőben Szerviába vitte hadi seregét; 's *Niszsza* Városánál lett első ütközetben húsz ezer Törököknek vesztével győzedelmeskedtek a' Magyarok; általkelvén osztán Bolgár' Országba, ötször győzték meg a' durva Törökséget; az utólsó tsatában pedig harmintz ezeret levágván közzűle, magát *Karambég* Vezért is kézre kerítették. Illy ditső végezésével ezen Török háborúnak haza térvén *Ulászló*, *Budán* nevezetes győzedelmi pompát tartott; maga mindazáltal alább való ruhában lévén, 's előbb, mint-sem a' Királyi Várba, menvén Bóldogaszszony Templomába, a' győzedelmek' Adójának, az Úr Istennek nyilván hálákat adott, osztán a' győzedelem' örök emlékezetére nem tsak az ellenségtől elvett hadi zászlókat, hanem *Hunyadi Jánosnak*, és ezen hadban diadalmaskodott több Vezéreknek tzímereit is ugyan azon Templomba helyheztetteté.

Illy jeles diadalmaknak híre egész Európát béfutván, a' Keresztyén Fejedelmek vetekedve ajánlották magokat a' Keresztyénség'

azon közönséges ellensége ellen tartandó háborúnak folytatására; különösen: negyedik *Eugénius* Pápa az Olasz Fejedelmekkel; Paleologus *János*, Görög Tsászár; végre Kasztriótus *János*, Epirus' Fejedelme, azon időben egy nevezetes hadakozó Férjfiú. Ezekkel tehát szövetség tevődött a' Török ellen, olly meghatározással, hogy a' Társak közzül maga szerént senkinek se lenne szabad a' békesség eránt alkura lépni az ellenséggel. Annyi ellene való készületektől a' midőn értekezett *Amurát* Szultán, 's egyszersmind veszedelmét érezné Aziából is a' sok Népek pártütéséből: Követeket küldvén *Ulászlóhoz*, tíz esztendeig való békességért könyörgött. A' Király egy ideig kétséges vala; hanem *Hunyadival* tartott tanátsa utánn, főképpen azon okból, hogy Litvániában háborgás támadván, jelenlétével kívánná azt letsendesíteni, a' Török Szultán' kérését elfogadni, jónak állította. Könnyen megegyeztek tehát abban: hogy Bolgár Országot tartaná meg *Amurát*; a' szent Korona' több Tartományjai pedig mind viszszajuttatnának a' Magyar Birodalomhoz. Ezeket a' Szegedi Gyűlés' alkalmatosságával írásba tévén, 's megjelelvén, az Oltári Szentség előtt *) tett esküvése által megerősítette a' Király. Így ezer

*) Vannak, kik a' náloknál előbbi Irókat megtámadják ez eránt; 's így okoskodnak: Az Oltári Szentség előtt megesküdni a' Törökök' jelenlétében, tiszteletlenség lett vólna: tehát azt nem tselekedte Ulászló. — Ezen következtetést ugyan a' leggyengébb Logikus is látja hibásnak lenni. De még az előbotsátott mondást se' lehet általjában helybehagyni; mivel azon Szentséghez való hitbeli buzgóságunkat mindenek előtt tartozunk kimutatni; 's ezt mutatta ki Ulászló is.

négyszáz negyvennegyedik esztendő' kezdeté- 1444.E.
vel *Amurát* mind azon Tartományokat, mellyek a' kötésben foglaltattak, viszszaadta; 's e' szerént *György*, Rátz Fejedelem azon földeket, mellyekből hajdan kiűzettetett, ismét megnyerte. A' melly jótéteményt gonoszúl hálált meg osztán *Hunyadinak*, a' ki abban legnagyobb eszköz vala.

Nem tsak ditsősséges; hanem hasznos, és szükséges is lett vólna a' Magyaroknak azon hadakozástól való megszűnés; hogy itthon a' háborgásokat elóltván, 's *Fridrikkel* békességet kötvén, az Ország' dolgai jobb rendbe hozattathatnának. De azon kötött békességnek híre egész Európában elszéledvén, 's a' szövetséges Fejedelmek felserkenvén, leveleket, és Követeket küldöttek Magyar Országba, meg nem szűnvén *Ulászlót* inteni a' békességnek félbeszakasztására, 's a' szövetség szerént a' társaságos fegyvereknek egybekaptsolására. Lengyel Országból is tudósítás érkezett, hogy a' Tatárok' szövetségesei, Podóliát és Ruszsziát feldúlták légyen. Ugyan ezek vóltak, mellyek a' jó Fejedelmet a' hitszegés, és az újabb ditsősség' kívánás között kétségessé, 's habozóvá tették vala: a' melly alkalmatossággal élvén *Juliánus* Kárdinális, minekutánna több Fő-Magyarokat, és Lengyeleket maga' részére vonszott vólna, magát a' Királyt is sokféle okoskodásoknak nyomos vóltával kezdette ostromlani; 's a' hitszegés eránt való félelmét tőle eltávoztatni. Legnagyobb vólt az; hogy, mivel *Ulászló* majd minden Keresztyén Fejedelmekkel szövetségre lépvén, hitét a' hadnak egyesűltt erővel való szorgalmatos folytatására, 's amazok' híre nélkűl a' békességnek el nem fogadására kötelezte vólna — azon alku, mellyet

a' Szövetségesek' tudta nélkűl tett vala *Amuráttal*, erőtelen vólna, úgy hogy még az esküvéstől se' vehetne erőt. *Hunyadi János* ugyan, ámbár talpig hadi ember vala, mindenek' reménységén kivűl, keményen ellene szegezte vólt magát azon tanátsnak a' Gyülekezetben, 's állandóan intette, és kérte a' Királyt, hogy maradna meg a' kötés mellett; és azon mind magának, mind az egész Magyar Nemzetnek hasznos békességtől el ne állana. A' hadfolytatásnak is sok, és nagy nehézségeit előadta, mellyekkel a' maga veszedelmére vetemedő Királyt attól megtartóztatná. De, a' mi tsuda lehet, *Juliánus* Kárdinálisnak, 's az ezzel együtt hadat javaslóknak tekintete győzött. Tehát az említett esztendőben Sz. Mihály Havának huszonegyedik napján a' legfőbb hadi Vezérnek tanátsa ellen, *Szegedről* útnak indúlt a' Király sokkal kissebb sereggel, mint-sem tavali esztendőben; mivel a' Törökökkel végezett békesség utánn, más Fejedelmeknek segítő seregeit haza botsátotta vólt: Rátz, és Oláh Országon szsrentsésen általköltözvén, egészen *Várnához*, a' fekete tenger' szélére hatott, olly intézése mellett, hogy ottan szembeszállana az ellenséggel.

Amurát szinte azon időben érkezett oda, 's Táborát a' Magyar Táborral szemközt telépíté; osztán pedig Sz. András Havának tizedik napján az övéinél sokkal kevesebb számú, de készen álló Magyarok ellen rohana. Sokáig nagy megátalkodással folytatódván a' tsata, kétszer taszíttattak viszsza a' Törökök: kiknek valamennyire megszakadozott rendjeit a' midőn vágnák a' Magyarok, megújúlván a' hartz, már majd meggyőzettettek; hanem *Hunyadi* segítségekre érkezvén, megrettentette a' Törököket. *Ulászló*, a' kit, mint betegest,

könyörgésével arra vett vala *Hunyadi*, hogy magát a' táborban tartóztatná, Vitézeinek szerentséjén felbuzdúlván, a' hol legtüzesebben folyt a' hartz, vakmerően ott keverte magát a' hadakozók közzé: már hanyatlott a' Török hadi rend, midőn a' Király vitézi elragadtatásában megsarkantyúzván paripáját, az ellenség közzé ugratott, 's úgy vagdalkozott fegyverével mindenfelé, hogy sok Török vért ontott légyen. De, fájdalom! a' hartzolásban felettébb megsebesíttetvén paripája, a' földre terűl a' vitézség' tüzeivel lángodozó Király, 's a' Jantsárok által feje vététik. Ezen szerentsétlen eseten neki bátorodtak a' Törökök: a' Magyarok pedig szer felett megrettenvén, futásnak eredtek vólt. *Amurát* Szultán sok ezer Katonáinak eleste miatt, 's egyszersmind *Hunyadi'* lesvetésétől tartván, Török vitézeit a' Magyarok' űzésétől megtartóztatta, azt szokván azutánn mondani: *Illy győzedelmet az ellenségemnek kívánok.* A' Magyaroknak ugyan kissebb vólt a' vesztesége, de annál siralmasabb, mivel megfosztattak derék Királyjoktól. *Hunyadi* megállapodék egy kevéssé a' tsata' helyén, *Ulászló'* testét kutatván; de minthogy sehol se' találná azt: hogy magát a' Haza' javára megtartaná, kevés Oláhokkal ő is eliramlott. A' többek köztt elestek azon viadalban két Püspökök, úgymint a' Váradi, *János*; és az Egri, *Rozgonyi Simon*, ismét *Báthori István*, a' Király' Zászlójának hordozója, egy jeles vitézségű Férjfiú. *Juliánus* Kárdinális pedig futásközben az Oláhoktól ölettetett meg; keserves jutalmát vévén helytelen ügyészkedésének. Így múla ki e' világból ama' jeles Fejedelem, első *Ulászló* Király, példát hagyván, hogy a' Királyok magokat veszedelemre vakmerően

soha ne botsátanák. Királykodott a' Magyarok között három esztendeig, és ugyan annyi hónapig: buzgóságáról, szép magaviseléséről, a' tisztességnek, és igazságnak kedvelléséről méltó dítséretet érdemel.

Várnánál elesvén a' Király, a' Birodalomnak egész kormányozása az Ország' Rendjeire szállott. A' télnek tsendes eltöltése utánn
1445.E ezer négyszaz negyvenötödikben, Pünköst Havának tizenhatodik napján, éppen Pünköst Innepén a' *Rákos* mezején öszvegyűltek. Az első kérdés, melly a' Király tétel eránt vala, könnyen megfejtődött; minekutánna nyilván kinyilatkoztatta *Hunyadi János*: hogy *Lászlót* vétek nélkűl ki nem lehetne tudni a' Királyi Székből; és tsak egyedűl Ez légyen az, kinek viszszahívása által mind a' belső háborúk megszűnnének, mind a' Magyar Birodalom sok Tartományoknak hozzájutásával hajdani virágjába, 's erejébe hozattathatik. Ezen állatást az egész Gyűlés örömmel fogadván, *Lászlónak* következése megerősíttetett, olly rendelés mellett, hogy Annak éltében senki ne mérészeljen más Királyt óhajtani. Ennek itthon lejendő neveltetés közben pedig, hogy a' közönség semmi kárt ne vallana az ellenségek által, *Hunyadi Jánosra*, *Generalis Kapitány* név alatt, bizattatott tovább is a' Hadi seregnek, és minden Királyi Váraknak kormányozása, társúl adatván nékie az Erdélyi Vajdaságban *Ujlaki Miklós*. Végre Követek neveztettek *Fridrik* Tsászárhoz: *Széchi Dienes*, Esztergomi Ersek, 's Kárdinális; *Giskra János*; *György*, Horváth Országi Bán; és Rozgonyi *Osváld*: hogy az Ország' nevével *Lászlót*, a' Királyi Koronával együtt, tőle viszszakérnék.

Ezeknek elintézése utánn, *Hunyadi János* már a' Szávaig jött Törököket véletlen megtámadván, majd mind egy lábig eltörlötte vólt. Onnét *Pettauba* sietett, hogy *Ulrik* Tzillei Grófot megrándítaná, a' ki azon szín alatt, mintha Kiss *László* jussát oltalmazná, a' Horvát Ország körül lévő Nemesek' jószágait feldúlta, és így a' hívség' képe alatt tisztességes Emberek' kárával öregbítette maga vagyonjait; osztán pedig *Győr* Városát a' Tsászár kezére akarta játszani. Ezt azért kevés napok alatt sok Városoktól, és Váraktól megfosztván, utóbb arra kénszerítette, hogy könyörögve kérne békességet. *Hunyadi*, a' ki nem a' maga, hanem a' Haza' közjavát kereste, a' gonosz lelkű embernek könnyen megbotsátott, sőt minekutánna esküvéssel fogadta vólna, hogy a' Magyar Rendeknek pontig engedelmeskedénd, és semmihez se' fogánd Azoknak tudta nélkűl, jószágait is mind viszszaadta nékie, mellyeket tőle fegyverrel elfoglala.

Fridrik Tsászár, a' ki, mivel a' fegyvernyugvás' ideje, melly a' Török háborúra nézve két esztendőre köttetett, a' mint említettük, már kitelt vólna, öszveszedvén seregét, az árva *László* miá hadat akara kezdeni a' Magyarok ellen, mihent a' Pesti Gyűlésnek végezését, 's azutánn a' Követek' hozzá jövetelének okát megértette, vátig örvendezett; megdítsérte ugyan ő mind a' Követeknek, mind az egész Magyar Nemzetnek az ő törvényes Királyja eránt való gondoskodását; de abban semmire se' állott, a' mi kérettetett tőle, azt adván mentségűl, hogy a' Fejedelem még gyenge lévén, szükséges vólna eránta a' szűntelen gondoskodás, 's azért félő, nehogy Azzal valami történne az ő Ud-

varától való távollétében: azonban pedig az Árvának minden Tartományjait elfoglalni, 's tetszése szerént kormányozni kívánta. Mind a' két részről tett; 's megvetett sok tanátsok utánn, látták végre a' Követek, hogy az Udvari szokás szerént azon kétséges feltételek mellett tsak szóval tartatnának, 's haza térvén, nem tudnák, mit kellene az Ország' Rendjeinek hírűl vinni. Ezeket midőn ezer
1446.E. négyszáz negyvenhatodikban Sz. Iván Havának ötödik napján a' Gyűlésben, melly ismét Pesten tartatott, elbeszéllették vólna a' Követek: az Ország' Rendjei azon megvettetésen igen megháborodván, 's magokban eltökéllvén, hogy semmi szín alatt a' Tsászár' parantsolatja alá magokat nem adnák; azt végezték, hogy a' Hazában tegyenek Kormányozót, a' ki mind addig Feje lenne a' Közönségnek, valamíg *László* el nem botsáttatnék a' Tsászártól.

A' Kormányozó' választása előtt, tetszett Annak hatalmát előadni, 's meghatározni. Adatott ugyan néki felső hatalom itthon, és kinn mindnyájokon; mindazáltal szövetséget kötni, hadat indítani, Püspökségeket, Zászlós Méltóságokat, és Ország' Tisztségeit tetszése szerént osztogatni, megtiltatott, az Ország' Rendjeinek tanátsa nélkül. Az ő néki való engedelmesség, és fejhajtás végett, megengedődött, hogy azokat, kik hadban, vagy békességben a' Hazának jeles szolgálatokat, 's érdemeket tettek, megajándékozhatná, de úgy, hogy harmintzkét egész helyet meg ne haladnának; 's egy személynek többször az ollyan ajándék ne adattatnék: melly kiszabás mellett, nem gazdagíthatta a' Kormányozó a' meghatározáson felűl az ő Rokonait, vagy barátjait. Ezen jószágoknak továbbá ollya-

noknak kellett lenni, mellyek a' familiák' fogytával, vagy a' hitetlenség vétke miá Királyi kézre jutottak vólt. Hogy pedig *László* idővel haza térvén, illendő tekintetben lenne: különösen kitétetett: hogy minekutánna ő birtokába vette vólna az Országot, a' Kormányozó által lett ajándékozások tőle osztán megerősíttetnének. Mind a' pénz', mind a' Birodalmi levelek' megvesztegetésének elhárítására megengedtetett, hogy a' Kormányozó az aranyra, üstre, 's Méltóságának közpetsétjére az ő Nemzetsége' tzimereit, körűlírással együtt, reá metszesse, tsupán azon petsétet kivévén, mellyel a' törvénykedésben éltek; mert ennek a' Magyar kettős kereszttel kelle jeleskedni, és *Budán* Országos őrizet alatt tartatni, a' honnan kiadatódnék szokás szerént a' Törvénykedőknek.

A' Fő-Kormányozói Méltóság' felállítása utánn, hogy a' gyűlölségek', és zenebonák' okainak kiírtásával az egyesség, és bátorság itthon megerősíttetne: az Ország' Tisztségei hasonlóképpen elintéztettek. Az Ország-Gyűlésben le kellett mondani a' Zászlós Uraknak, és Fő-Ispányoknak az ő méltóságos Hivataljokról, hogy osztán az Ország' Rendjeinek szabadválasztása által, újak rendeltetnének: sokan hivatalbeli kötelességeknek meg nem felelvén, letétettek; sokan pedig érdemek szerént megerősíttettek tisztségeikben. E' felett elvégeztetett, hogy a' Kapitányok, kik hajdan *Ersébettől* ide hivattattak, mint *Giskra János*, *Komorovszki Péter*, 's több más Tsehek, azon Városokból, mellyeket Kiss *László'* nevével elfoglaltak vólt, tüstént kivigyék Katonáikat, hogy az ottani Lakosok az Ország' törvénye szerént élhessenek. Ismét keményen megparantsoltatott, hogy még a'

Gyűlés' eloszlása előtt, mellyek *Ulászló*, és *Ersébet* között tartott háborúságoknak idején törvényes Uraiktól elvétettek, azoknak viszszaadattatnának; a' haramiák által készíttetett Várak pedig minden késedelem nélkül lerontatnának. Végre mindnyájan a' jelenlévők esküvéssel kötelezték magokat ezen Gyűlés' rendeléseinek szentül való megtartására; 's Haza' ellenségének hirdettetett az, a' ki azokat megszegni bátorkodnék. Ezeknek köz akarattal lett elintézése utánn, Fő-Kormányozóvá tették az Ország' Rendjei tellyes megegyezéssel *Hunyadi Jánost*, az Erdélyi Vajdát, 's a' Magyar Birodalom' Fő-Vezérjét: a' kinek ezen ditső Méltóságra lett választását minden renden lévő Nemnek kimondhatatlan öröme, 's tapsolása követte még a' Falukon is: a' mi bizonysága annak; hogy *Hunyadi János* szép erköltstsel, nagy okossággal, 's hazafiúi lélekkel jeleskedett légyen. Ugyan erre nézve igen kérték őtet az Ország' Rendjei, hogy fordítaná minden tehetségét a' Királynak a' Koronával együtt *Fridrik*' kezéből való kiszabadítására, hogy ha pedig arra nem lehetne menni; legalább verné ki a' Tsászár' őrizetjét *Győrből*, *Sopronból*, 's egyéb Várakból, és így az Országnak azon kies részét szerezné viszsza. Illy módon végét szakasztván az Ország-Gyűlésnek a' Haza' Attyai eloszlottak; a' Fő-Kormányozónak pedig általadattak minden Királyi Várak.

Hunyadi János Ország' Fő-Kormányozója.

A' Gyűlés' eloszlása utánn, a' Fő-Kormányozó öszveszedvén a' seregeket, azon kivűl, mellyek a' határ' bátorságos állapotjára szükségesek vóltak, ősz' kezdetén Ausztriába vitte fürgentz Magyarjait, 's a' Bétsiek helybehagyván igyekezetét, a' Tartománynak azon részét, melly *Fridrikhez* tartozott,

Stájer Országgal együtt, tüzzel vassal pusztította vólt: osztán László' megszabadítására annyira felgyuladt Vezérjével együtt a' Magyar Katonaság, hogy az igen kemény télnek mostohaságát is erős szívvel szenvedvén, az esztendőt végig táborozásban töltötte légyen, nem akarván előbb letenni fegyverét, mint-sem azoknak megnyerésével, mellyek miá felvette azt. Innét látjuk: hogy éppen nem újság a' Magyaroknál a' telet sátor alatt tölteni. Ezen állandóságon megdöbbenvén a' Tsászár, a' Pápa' Követjének, *János* Kárdinálisnak, és *Ulrik* Tzillei Grófnak intése szerént, egyességre kívánt szállani. Megértvén ezt *Hunyadi János*, egy nagy Bajnokhoz illendő szót ada: hogy inkább békességi, mint hadi Vezér kivánna lenni. *Budára* mindjárt Ország-Gyűlést hirdetett; a' hová ezer négyszáz negyvenhetedikben Bóldogaszszony Ha- 1447. E.
vának nyóltzadik napjára öszvehívta a' Rendeket, hogy tanátskoznának a' Tsásznak tétendő békesség' feltételek eránt.

Erre Biztosok választattak, úgymint: Kárdinális *Széchi Dienes*, Esztergomi Érsek; *Ágoston*, Győri Püspök; *Hedervári Lőrintz*, Nádor-Ispány; *Ujlaki Miklós*, Erdélyi Vajda; *Palótzi László*, Ország' Birája; *Garai László*, Sklavoniai Bán; *Ország Mihály*, Tárnok-Mester; és *Széchi Tamás*, Komárom Vármegye' Fő-Ispányja. Elsőben *Bétsben* vólt a' tanakodás az oda-küldött Tsászári Tanátsosokkal; de, minekutánna sok napok a' haszontalan vetekedésben töltettek vólna, a' Magyarok nem szenvedhetvén a' késedelmet, haza jöttek, 's újra fegyverrel kívántak forgolódni. *Fridrik* azért ismét megszóllította őket a' békesség eránt. Ugyan azon Követek tehát *Rakersburgba* öszvejöttek; a' hol a' Tsászár' Tanátsos-

saival az említett esztendőben Sz. Iván Havának első napján ezen tzikkelyekben egyeztek meg. Két esztendeig fegyvernyugvás légyen, 's ezen időben békesség tétessen a' Pápa' Köz-Birósága által. Azonban *Fridrik Sopront*, *Kőszeget*, *Rohontzot*, *Borostyánkőt*, *Dévént*, az ő Otstse pedig, *Albert*, Ausztriai Hertzeg, *Fraknót*, *Kismártont*, *Káboldot*, és több Helységeket, mellyeket hajdan *Ersébet* elzálogosított vala, békével birnák, valamíg a' Magyarok a' zálognak egész summáját le nem fizetnék. *Győr* pedig Sz. Iván Havának huszonnegyedik napján *Ágostonnak*, az ott való Püspöknek általadattasson. Megszűnjön minden ellenségeskedés; 's mind a' két részről szabad légyen megbüntetni azokat, kik a' kötés ellen tselekednének, Kiss *László* míg felnevekedne, *Fridrik*' hatalmában maradna: *Hunyadi* mind az Árva', mind a' Gondviselő' részéről megerősíttetnék a' Fő-Kormányozói Méltóságban, a' ki esztendőnként a' Magyar Királyi Kintstárból huszonnégy ezer aranyat küldene a' Tsászárnak, *László*' neveltetése' fejébe. Ezek *Budán* Sz. Mihály Havának elején a' Gyűlésben felolvastatván, helybehagyattak a' Rendektől: a' midőn azok által néhai Hedervári *Lőrintz*' helyébe *Garai László* tétetett Nádor-Ispánnyá; úgy mindazonáltal, hogy ő is, valamint a' többi Zászlos Urak, a' Fő-Kormányozótól függene. Innen keletkeztek osztán az új viszszavonások.

1448.E. *Hunyadi János* ezutánn ezer négyszáz negyvennyóltzadik esztendőben az Ország' határain szüntelen ellenségeskedő Törökök ellen készíte hadat; de olly szűken, és resten tétettek a' Katonai Sereg' szaporításai, hogy tsak nagy nehezen vethette huszonhat ezerre azoknak számát. Ezekkel tehát, minekutánna

a' nyári melegek, mellyek a' Magyarságnak a' hevesebb Tartományokban többnyire halálosok szoktak lenni, megszűntek, Sz. Mihály Hava' végeződésével Rátz Országba menvén, a' *Rigó mezején* megtelepedett: a' hol Mindszent Havának tizennyóltzadikán nyóltzvan ezer Törökkel megütközött, 's győzedelmeskedett is: hanem más nap megújíttatván a' viadal, a' nagyobb erőtől meggyőzettetett, nyóltz ezer embert vesztvén; a' kik köztt származásokra 's méltóságokra nézve ezen nagy Férjfiak vóltak: *Bebek Imre* és *László*; *Martzali Imre*; *Zéchi Tamás*; *Zékeli János*; *Losontzi Benedek*; és Alsó-Lendvai *Bánfi István*. Nem kevésebben vesztették életeket a' futás közben: mert a' Törökök is egész nap űzték vólt őket; a' Rátzok is a' tartós futásban 's éhségben megszakaszkodott Katonákra rohanván, kegyetlenűl öldösték, boszszút állván rajtok azon károkért, mellyeket tettek azon földön, midőn táborostól azonn keresztűl mentek. Maga *Hunyadi* is útjában elfogattatott a' Törököktől, 's megesmértetett; de az ő ritka bátorsága, és szíve' változhatatlansága által az utólsó veszedelemtől magát megmentette. Mert a' midőn két Törökök az ő arany keresztjén, mellyet mindenkor nyakárá függesztve hordoza, magok köztt vetekednének, elragadván nagy serénységgel egyikének a' kardját, azt lenyeste; a' másikát pedig elugratta. Felvévén osztán ruháit, és fegyvereit, a' mellyektől előbb megfosztatott vala, útját tovább folytatá; 's bétére *György* Fejedelemhez, kinek '*Sigmond* annyi jószágot ajándékozott vólt Magyar Országban, *Belgrád* helyett. Itt is majd hasonló veszedelembe kerűlt *Hunyadi*: mert ezen háládatlan Rátz Fejedelem titkos gyűlölség-

ből e' nagy méltóságú Vendéget tömlötzre vetette. Az Ország' Fő-Kormányozója jól tudván, hogy szükséges vólna az ő itthon léte a' Közönség' javára, majd könyörgéssel, majd ajándékok' ígéretveiel kívánta megtörni a' Rátz' szívét, hogy ötet szabadon botsátaná; de azt előbb meg nem nyerhette tőle, mint-sem *László* fiának oda hívása, 's zálogba vetése utánn. Azon Fő-Méltóságnak, mellyet az Országban visele megbántásáért, a' Magyar Koronától függő embert a' szerént a' mint illett, kívánván megbüntetni *Hunyadi János*; mihelyt haza érkezett, Annak azon jószágait, mellyeket Magyar Országban birt, Fő-Kormányozói hatalma szerént elfoglalta: a' melly kárán megindúlván a' Rátz Fejedelem, mind maga, mind a' Fő-Emberek köztt lévő Barátjai által igyekezett megengesztelni a' Fő-Kormányozónak megbántódott szívét. Ugyan tsak sok Fő-Magyaroknak közbevetése által megújíttatott a' barátság: de hogy az eránt bizonyosabb lehessen *György* Fejedelem, addig *Hunyadi Lászlót* el nem botsátotta, valamíg az ő Vejének, *Ulrik* Tzillei Grófnak Leányát *Ersébetet*, második fiának *Mátyásnak* nyilvánságos szertartással el nem jegyzette a' Fő-Kormányozó.

Midőn ama' szerentsétlen hartzból viszszatért vólna *Hunyadi János*: *Szegeden* nagy számmal egybeseregelvén a' Magyar Nemesség, kimondhatatlan örvendezéssel és tapsolással fogadta ötet, szívéből örvendezvén olly sok veszedelmekből való kiszabadúlásán ezen Haza' Fő-Attyának: hanem az Ország' hatalmasabb Emberei nem átallották nyilván jelentgetni örömöket a' Török háborúnak szerentsétlen kimenetelén, mondván: Jól esett a' maga hadi tudományjában, 's vitézségében

bizakodó *Hunyadinak*! Vóltak mások, kik, hogy ezen sok győzedelemmel koszorúzott, és a' Haza eránt legérdemesebb Magyar Férjfiúnak ditsősségét a' Külföldieknél homályba borítanák, a' Pápához, 's egyéb Fejedelmekhez leveleket adván, nem szégyenlették az igaz Magyar Nemzet' gyalázatjára, úgy rajzolni *Hunyadi Jánost*, mint egy felfuvalkodott embert, a' ki nem a' közhaszonnak, hanem a' hiúságos ditsősségnek kívánásából hadakozna; és így a' szüntelen hadakozással megemésztené a' Haza' erejét. Illy hamis vádolásoknak midőn nevezetesen ötödik *Miklós* Pápa hitelt adott vólna; ide küldött *Bálint* Követje által az Ország' Rendjeit, 's a' Fő-Kormányozót megintette, hogy alkalmatos erő, 's készület nélkül ne hadakoznának a' számosabb Törökök ellen; ne tékozlanának annyi költséget olly sok ezer Emberek' vesztével, és semmi hasznával a' Hazának; végre, hagynák abba a' külső háborúkat, 's inkább minden igyekezettel a' belső tsendességnek megszerzésében iparkodnának. Ezen intés nem kevessé érdeklette a' Fő-Kormányozónak felséges szívét: minthogy jól kinézte abból, hogy a' Pápa a' gonosz lelkű Hazafiaktól megelőztetvén, kételkednék az ő okosságáról, 's erköltséről: 's az ő neve gyűlölségbe hozattatván, már előre bizonyoson látná, hogy se' pénzzel, se' emberrel nem fognák őtet a' Törökök ellen segíteni.

Ezek ugyan keservesen estek *Hunyadinak*; mindazáltal annyira el nem hagyta magát, hogy az ő hívségére, 's emberségére bízott Közönségnek ügyétől elállana. Minekokáért mind azon Hazafiak' panaszszának, mind ötödik *Miklós* Pápa' intésének engedvén, a' Török háborút abba hagyta, 's felső Magyar

Országot háborgató Tseh Haramiák ellen for-
1451.E. dította fegyverét. Ezer négyszáz ötvenegyedikben *Losontzot*, ama' zordon Kalózok' tanyáját a' Királyi Katonasággal megszállván, a' közellévő Vármegyék' Nagyjait, 's Nemesseit megintette az ő hatalma szerént, hogy tehetségekhez alkalmaztatott, és a' törvény által meghatároztatott Katonaság' számával mentől előbb az ő Táborához seregleni ének. Meglehetős számmal, 's készülettel gyűltek ugyan ezek öszve; de nem annyira a' Haza' bóldogságára törekedő Fő-Kormányozónak segéllésére, mint-sem az ellenségnél való elárúlására: hogy így néki a' hartzban bal szerentsét okozván, mind a' Hazában, mind azon kivűl új gyalázatba kevernék. Illy segítséget nyervén tehát az Ország' Fő-Kormányozója, midőn legkissebb álnokságról se' gyanakodna, 's egész erővel biztában ostromlaná a' helyet: a' roszsz Hazafiak' hivására ott terem *Giskra János* a' Tseh Haramiák' számos seregével, 's éjtszaka nagy erővel rohan a' Vár ellen, minden alkalmatosságot szolgálván nékie a' hitetlenek. Nem is soká kellett néki tusakodni: mert a' Pártosok, mintha jelt vettek vólna, elhagyták a' Fő-Kormányozó' zászlóját, úgy hogy Az tsak a' Királyi Katonasággal maradván, elégtelen erővel kéntelteleníttetnék egy ideig viaskodni; míg végre látván a' győzedelemnek lehetetlenségét, hogy vitéz Katonáit haszontalan ne vesztegetné, félbe szakasztotta a' viadalt. Elesett ama' nagy származású Férjfiú, *Kompolthi János*: az Egri Püspök pedig, *Hedervári László* a' Haramiáktól elfogattatván, igen nehezen, és sok pénzváltsággal szabadúlhatott meg. Ezen tsúf, és majd hihetetlen elárúlás rejtekben maradott vólna, ha *Bebek István*, egy az

elsők közzül, e' hartzban kapott halálos sebjében a' Haza ellen elkövetett vétkét megbánván, minekelőtte lelkét kiadná, az öszveesküvést ki nem nyilatkoztatta vólna. Ezen szörnyű hitetlenségen valamennyire eltsüggedtt szívét minekutánna, mint Bajnokhoz illett, felserkentette vólna *Hunyadi*: azutánn nagyobb tűzzel, de egyszersmind szemesebb vigyázással, és tsak ollyan seregekkel, kiknek hívsége felől bizonyos vala, üldözvén a' Haramiákat, majd egy rohanással elvette a' Tsehektől a' Sághi Klastromot, *Besztertzét*, és *Rosnyót*. Hanem látván, hogy *Giskra'* serege Tseh Országból ismét igen megszaporodott vólna; ő pedig semmi segítséget se' vehetne a' Hazafiaktól, jónak ítélte a' hadnak haszontalan folytatásától megszűnni. Mivel tehát fegyverrel nem lehetne, békességgel kívánt Hazáján segíteni, 's azt állandóúl ajánlotta *Giskra Jánosnak*, a' ki reá is állott arra könnyen, minekutánna a' végett tíz ezer hat száz aranyat kapott vólna.

Az Ország' hatalmasabb Embereinek útálatos vetekedése, a' háborúnak, nem ugyan maga hibájából, hanem az irígykedő Hazafiaknak vétkéből történtt szerentsétlen kimenetele, és a' Haza' kebelét szaggató egyenetlenségek már annyira megúnatták *Hunyadival* az ő fényes hivatalját, hogy annak minden illendő móddal való lemondásáról gondolkodna, 's megmutatná a' Hazafiaknak; melly idegen vólna Ő az urálkodás' kívánásától. Minekutánna szükségesnek ítélte oda fordítani tellyes igyekezetét, hogy Kiss *Lászlót* kiszabadítván *Fridrik* Tsászár' kezéből, Magyar Királyi Székébe helyheztesse; erős reménységgel lévén, hogy a' Királynak, jóllehet még gyermeknek, az Országban való léte az azt

emésztő viszszavonásokat elenyésztené, 's a' közönségnek kívánt tsendességét helyrehozná. Minekutánna az Ausztriaiakat, Tseheket, és Morvákat, kik mind a' Tsászári óltalommal, mind az onnét következett zenebonákkal elteltek vólt, maga értelmére vonszotta: Gyűlést tartott, 's abban egyező akarattal elvégeztetett, hogy *Fridrik* Tsászár, ha önként nem akarná az Árvát viszszabotsátani, fegyverrel kénszeríttessék arra: 's valóban elsők vóltak az Ausztriaiak, kik ezért *Fridrik* ellen fegyverhez kaptak. A' Tsászár az ellene támadott pártütésnek elkerűlésére, azon szín alatt, mintha a' Pápától meg akarna koronáz-
1452. E. tatni a' Birodalom' Koronájával, ezer négyszáz ötvenkettődikben, Kiss *Lászlóval* együtt, Romába utazott. Mivel pedig ezt jól tudnák az ő Királyjokért öszveesküdt Népek: köz névvel Követeket küldöttek ötödik *Miklós* Pápához, kérvén őtet, hogy bírná arra *Fridriket* az ő tehetős közbevetése által, hogy az árva Fejedelmet adná viszsza önnön maga Népeinek. De a' Pápa nem tsak helyt nem adott a' Követek' kérésének, hanem az Ausztriai Rendeket még a' szentséges dolgokban is résztelenítette azért, hogy ennekelőtte *Fridrik* ellen támadtak. Mesterkedéshez fogtak tehát a' Követek, *Gáspárt*, Kiss *László'* Tanítómesterét Florentziában sok ajándékokkal, és ígéretekkel megvesztegetvén, hogy loppal adná nékiek által a' Királyi Hertzeget: de idején kitudódván ravaszságok, megtsalattattak reménységekben.

Mivel tehát se' a' Tsászárnál több ízbeli kérésekkel, se' mesterkedésekkel nem bóldogúlhattak: először az Ausztriaik mind a' minapi Római átok miá igen felháborodván, mind a' dolognak végét akarván valahára lát-

nì, Kisaszszony Havában a' Tsászárt, az Árvával együtt, Német *Újhelyben* körülvették. Tovább tartván az ostrom, szörnyű éhség kezde uralkodni a' megszállottak között, reménység se' vólna sehonnan is a' segítséghez: azért vagy éhséggel kellene nékik elveszni, vagy kiadni az Árvát. Vóltak némellyek az Udvariak közzűl kik azt javasolnák, hogy a' gyenge Fejedelmet oda kellene helyhetni, a' hová leginkább eránxozna az ellenség az ő gépelyeivel: hogy az, az ő Fejedelme ernát való szeretetéből felhagyna az erőszakon; avagy bizony ha azt az ő bűnhődésével elvesztené, az egész háborúnak oka megszűnvén, letenné a' fegyvert; és így a' Tsászár az árva Fejedelem' örökös Ausztriai Tartományjaiba könnyen béléphetne. De *Fridrik* Tsászár, az ő Rokonához illendő szeretettel viseltetvén, ezen vad, és embertelen tanátsot mintegy boszszonkodva megvetette, 's inkább kívánt maga kimenni a' Városból az ellenséghez a' békesség eránt alkudozni. Könnyen is szabhatott törvényt a' Győzedelmeseknek, mivel ezek egyedűl tsak *László'* kiszabadításán törekedtek. Különös tzikkelyek vóltak ezek: *László*, tizenkét esztendős lévén akkor, *Ulrik* Tzillei Grófnak gondviselésére bizattatnék, mind addig *Bétsben* maradván, valamíg minden Országainak Rendjei', 's atyafi Fejedelmek' gyülekezetében el nem végeztetne: mi helyen kellene tartózkodni egészen az országlásra való alkalmatos koráig: ezen gyülekezet *Bétsben* Sz. András Havának tizenegyedikén tartatnék; azonban a' foglyok mind a' két részről elbotsáttatnának; a' boszszúságok' minden emlékezete eltöröltetnék; végre, a' Tsásznak a' tőle elfoglaltt Magyar Városokhoz való jussai épen maradnának. Midőn

ezekben mind a' két részről megegyeztek vólna: utóljára a' Tsászár Sz. Mihály Havának negyedik napján megszóllítván *Lászlót*, és a' Püspököknek, 's egyéb nagy Embernek társaságában Ujhelyből kikísértetvén, *Ulrik* Tzillei Grófnak általadatta. *László* mindjárt ferdőbe méne, hogy a' mit tréfásan mondott vala *Aeneas Sylvius*, ha valami Stájer erkölts ragadott vólna reája, lemosná. Onnét *Bétsbe* útazván, az öszvetódúltt népnek örvendező tapsolásai között nagy pompával bévitetett a' Városba.

Mindjárt kimutatta ezen Királyfi; melly jámborúl, okosan, 's józanúl neveltetett légyen az ő Attyának testvérjétől, *Fridrik* Tsászártól. Mert midőn *Ulrik* Tzillei Gróf, egy gonosz erkőltsű, és szívű Férjfiú, sokkal más élet' módját szabott vólna eleibe *Bétsben*, mintsem a' mint eddig nevekedett vala; egyedűl tudniillik tsak azokat adván elő, mellyek a' gyenge Fejedelem' szívét a' tsúfos játékokra, evésre, ivásra, 's minden élet' szabadságára gerjesztenék: mind ezek ellen a' jól szoktatott Fejedelmi gyermek, az ő gondviselőjének szégyenére, a' helyt derekasan megállván, a' Tsászárnál kezdett élete' módját mindenek' álmélkodására folytatta. Így adja azt elő *Aeneas Szylvius*, Szénei Püspök, mint szemmel látott bizonyság: Reggel, úgymond, mihelyest felkelt, bétsinált dió, és régi görög bor, a' mit malvaticumnak neveznek, hozatik nékie, mellyekből részesűlvén, az Isteni szolgálatra mégyen, Misét nyilván hallgat: oda, és viszsza menetelét az Emberek' sokasága között teszi, nehogy a' Tsászárnak magánosságát kedvellni láttassék. Viszszatérte utann sültt madarakat, 's valami tészta étket, és Hazaföldi borokat tesznek fel, a' mellyek-

től éppen tartózkodik, nehogy ittasan menjen a' Tanátsba. Azonban elkészíttetik a' zsiros, és gazdag ebéd, 's feladódnak legalább tizenkét tál étkek, és a' legerősebb Ausztriai borok: oda eresztetnek a' hizelkedők, tséltsapók, lantosok, és az énekes leányok: a' kik leginkább tetszeni kívánnak, vagy a' Tsászárt rágalmazzák, vagy a' Királyt dítsérik, 's *Ulrik* Tzillei Grófnak pompás tetteit magasztalják. Minekutánna az énekekkel, 's tántzokkal megelégedtek, délest alváshoz fognak: osztán felkeléskor ital adatik, melly az álmosságot elűzze, és valami enni való tétetik elő, vagy alma, vagy liktáriom. Kevés idő múlva vagy Tanátsba mennek, vagy a' Városba lovagolnak azon Leányoknak, és Aszszonyoknak meglátogatására, a' kiket legszebbeknek tartanak, haza menvén a' húsból, és halból készűltt vatsora béadatik, 's az éjtszakának egy része azzal telik el. Még lefekvéskor is készen vagyon a' bor, és alma, 's a' midőn nem kér is a' Fejedelmetske, hanem megveti, 's útálja, reá tolatik az étek. Így külömböztetik a' nap a' dolgoknak szép rendje által: némellyek ezeket igen kárhoztatják; 's vádolják azoknak szerzőjét, *Ulrik* Grófot.

Mások annyira gyűlölik a' Tsászárt, hogy jóvá hagyják azokat, mellyek ellenkeznek Annak szokásaival. De a' gyermeknek jó természete még ezen gyönyörködtetések köztt se' vesztegetődik meg, 's emberkori érttséget visel az ő gyermeki szívében: és se' a' borból, se' az étekből kelletténél többet nem vesz; keveset szóll, az illetlent útálja, a' Tsászár ellen szóllókat megfeddi, 's mondja: hogy néki jól vólt Annál dolga; magasztalja Annak tiszta, 's szent életét; 's magát

mindenekben úgy viseli, hogy már előre egy nagy okosságú Fejedelmet ábrázoljon. A' ki megütközvén, 's mintegy hadi tsatában közelről viaskodván a' gyönyörködtető dolgokkal, a' bornak, 's éteknek szabadjával, azok ellen nem futással, nem távozással, avagy a' Mestertől való félelem miá, hanem erős szívvel, és gyermeki elme felett való vígyázással a' mértékletes életben magát veszedelmen kivűl tartja. Ezen Fejedelmi példát tűkörűl vehetik magoknak a' Nemes Ifjak, hogy az erköltstelenségek által tsúf nemtelenségre ne jussanak. Elvén az alkalmatossággal *Ulrik* Tzillei Gróf; az ő eloltthatatlan gyűlölsége szerént, mellyel *Hunyadi* ellen viseltetett vala, el nem mulasztotta a' Királynak gyenge elméjét azon jeles Férjfiú eránt való gyanúságokkal ellenkezésre hozni, 's elhitetni; hogy az inkább Ország' árúlója, mintsem Kormányozója vólna, mivel két hadi sereget, és a' Magyar Nemesség' színét, *Ulászló* Királlyal együtt a' Törököknek elárúlta légyen; mostanában is inkább elnyomná a' Magyar Nemzetet, mintsem kormányozná; 's alattomban a' Királyi Méltóságra vágyna. Így tudta a' gonosz lelkű ember a' Religiónak, és a' Hazának legfőbb Oszlopát lerajzolni: a' miket *Hunyadi* kitanúlván, *Giskra Jánossal*, ki a' Magyarokkal hoszszabb ideig társalkodván, nem látszott idegen szívvel lenni a' Nemzethez, *Ulrik*' tsalfasága ellen különös barátságba lépett.

A' Magyarok óhajtván Hazájok' bóldogságát, azonn szorgalmatoskodtak, hogy Királyjokat mentől előbb haza hozhassák. Annakokáért Követek küldettek ahoz *Bétsbe*, úgymint: Kárdinális *Széchi Dienes*, Esztergomi Ersek; *Agoston*, Győri; *Vitéz János*, Vá-

radi; *Vintze*, Vátzi — Püspökök; *Garai László*, Nádor-Ispány; *Ujlaki Miklós*, Erdélyi Vajda; és *Hunyadi László*, a' Fő-Kormányozó' fia: Kik az egész Nemzet' örvendezését, 's kívánságát kinyilatkoztatnák a' Királynak. Az első köszöntő tisztelet' megadása utánn, nem kevés harsolódás támada az Ausztriaiak, és Magyarok között az eránt: hol légyen állandó lakása a' Királynak? Amazok, minthogy legtöbbet dolgoztak Annak megszabadításában, azt vitatták, hogy nálok kellene annak lenni: emezek, mivel az ő Birodalmában Magyar Ország vólna az első, azt erősítették, hogy itten kellene nékie lakni. A' midőn a' dolgot ortályozásra menni látta vólna a' Király, a' Magyarokhoz fordúlván, egy felelettel végét szakasztotta a' pernek: *Mivel*, úgymond, *Magyar vagyok*, *nálatok kell maradnom*. A' Királynak ezen igaz szívből eredett maga kinyilatkoztatása olly örömmel töltötte el a' Magyar Követeket, hogy azt, mintegy kétségbe hozathatatlan próbáját a' Király' hajlandóságának a' Magyar Nemzethez, tüstént minden nagyobb méltóságú Hazafiakhoz megírák légyen: a' minn az egész Ország vígadott. Ezen reménységgel tehát haza botsátotta az örvendező Követeket a' Király, hogy a' közelebb tartandó Bétsi gyülekezetre alkalmas intézést vennének az Ország' Rendjeitől, 's egyszersmind a' következendő esztendő' elein lejendő Posonyi Gyűléshez jól hozzá készűlnének.

Az előbbi végezés szerént tehát azon esztendőben Sz. Márton' napján elkezdődött a' Bétsi Gyülekezet. *Fridrik* részéről megjelentek: *Aeneas Syilvius* Szénei Püspök, a' Frisingai, Rátisbonai, 's Eichstädti Püspökökkel; 's osztán *Lajos*, és *Ottó* Bavariai Hertzegek;

Albert, Brandenburgi Márkió, és Badeni *Károly*; *László'* részéről a' Magyarok közzül: *Hunyadi János*, az Ország' Fő-Kormányozója; Kárdinális *Széchi Dienes*, Esztergomi Ersek; Segtsői *Hertzeg Ráfael*, Kalotsai Ersek; *Vitéz János*, Váradi; *Ágoston*, Győri; *Hedervári László*, Egri; *Mátyás*, Erdélyi — Püspökök; *Garai László*, Nádor-Ispány; *Ujlaki Miklós*, Erdélyi Vajda; és a' nagyobb Városoknak Küldöttjei. *Fridrik*, hogy, a' mit akart, annál könnyebben megnyerné, többet kére akkor. Kívánta tudniillik, hogy azon károk, mellyeket az Árva miatt szenvedett, kipótoltatnának; a' függedelmesség viszszaállana; megbüntetődnének a' Pártosok. Ellenben a' Magyarok nem tsak a' Koronát, hanem minden Várakat, és Városokat is, mellyeket *Ersébet* Királyné hajdan elzálogosított, és a' mellyeket az *Ulászló* ellen tartott hadban a' Tsászáriak erővel elfoglaltak, viszsza kívánták, azon okból, hogy majd mind azon zálogban lévők, a' szent Korona' jószágai legyenek, mellyeket sem elidegeníteni, sem Külföldieknek, kik Magyar Országban birtokosíthatatlanok, adni nem lehet; a' fegyverrel nyeretteket pedig, mivel a' had igazságtalan vala, természet szerént viszsza kell téríteni; végre, minekutánna *László* Király maga szabadságára botsáttatott, 's ősi Királyi Székébe jutott, szükséges, hogy az ő jussába, 's birtokába jöjjenek mind azok, mellyeket Annak, mint Árvának, nevével elfoglalt az ő Gondviselője. Hasonló okokból az Ausztriaiak is némelly Városokat, és Helységeket, mellyeket a' Tsászár Ausztriától eltsípett, viszszakívántak. Ezeket sokáig mindenképpen hányogatván, végre Ausztriai *Albert'*, a' Tsászár' Otstsének eszközlése által

úgy végeztetett, hogy *Fridrik* a' Koronát, és az erővel elfoglaltt helyeket nagyobb részént adná által *László* Királynak; 's ettől viszontag hetven ezer aranyakat venne: a' többi zálogok pedig tsak akkor engedtetnének viszsza, midőn az adósság lefizetődött vólna. Ezen feltételek alatt elaltatott ugyan a' per, de el nem enyésztetett, mivel a' Tsászár azokat sem akkor, sem azutánn soha Formaírásba nem tétette. Így a' szent Korona, *Sopronnyal*, *Kőszeggel*, az ezek körül fekvő szép Tartománnyal együtt, tovább is Annak hatalmában maradott; minthogy *László* azon tiszteletből, mellyel viseltetett az ő öreg Báttyához, 's Gondviselőjéhez, nem igen sürgené: a' melly rá hagyással viszszaélvén a' Tsászár, lassanként az Országnak minden törvénységétől, 's kormányozásától elvonta azon gazdag térségeket, és az ő Stájer Országi Kormányszékéhez kaptsolta: a' honnét származott osztán *Mátyás* Királynak ama' hoszszas hadakozása.

A' Bétsi Gyülekezet' eloszlásával, *Hunyadi János* az ő hat egész esztendeig viselt Fő-Kormányozói Méltóságáról, 's hatalmáról lemondott. *László* Király az ő okossága, 's igaz szívüsége szerént azon mind ő eránta, mind a' Haza eránt jeles érdemű Férjfiút különös jóakarattal illetvén, továbbra is megerősítette hivataljában, sokaknak kedve ellen; söt kevés napok múlva, a' *Hunyadi* Házhoz való szivességének, 's háláadatosságának örökös jelét adta: mert a' Bétsi piatzon közel a' Kármelitákhoz egy alkotványt emeltetett, és az azonn helyhetett arannyal fényeskedő Székből az ő Királyi öltözetében *Hunyadi Jánost* Erdélyben *Bisztritzének*, 's az e' mellett fekvő birtokoknak örökös Grófjává tette, ma-

radékaival együtt. A' mit utóbb kiadott ékes Királyi Levelével megerősített: mellyben a' Fő-Kormányozót válogatott szókkal magasztalja; hogy hozzája fedhetetlen hívséget mutatott, 's az Ország határait meszszebb terjesztette; azt gondosan, és bőltsen kormányozta. Ugyan ezen alkalmatossággal Annak Nemzetségi Tzimerét, melly egy orrában gyűrűt tartó hollót ábrázolt, még más térrel megnagyobbította, mellyre egy felemelkedett, és a' körmei közzé a' Koronát szorító veresellő Oroszlány metszetett, annak örök emlékezetére, hogy *Jánosnak* vitézsége, 's vére által tartatott meg a' szent Korona az ő Tartományjaival, 's jussaival együtt. Ezen naptól fogva tehát az örökös Grófok' számába, kik még akkor kevesen vóltak, iktatódván *Hunyadi János*, osztán Bisztritzei Grófnak kezde hivattatni, 's nagy szívvel fogott ismét a' Magyar Közönség' kormányozásához.

V. László. XXXIV. Kir. 1453. E. Mihent beköszöntött az ezer négyszáz ötvenharmadik esztendő, 's a' Dunán könnyen által lehetett menni; *László* Király, *Ulrik* Tzillei Gróffal, és több Ausztriai Fő-Emberekkel *Bétsből Posonyba* költözött az ottan tartandó Gyűlésre. Ebben a' Királynak következése, 's az ő tsetsemő korában végeződött koronáztatása kérdésbe se' vevődött; minekelőtte mindazáltal a' Püspökök, Zászlós Urak, és Nemesek a' hivségre új esküvéssel kötelezték vólna magokat, némellyek eránt biztatást kívántak tőle venni; úgymint: hogy ő is a' Gyűlésben megeskűdne, hogy az előbbeni Királyok' példája szerént, a' Magyarokat régi jussaikban, szabadságaikban, és helybehagyott szokásaikban megtartja; Magyar Ország' határait nem tsak óltalmazni, hanem

a' mint lehet, meszszebb is fogja terjeszteni. E'felett a' következendő tzikkelyekre kelle néki állani: se' az Egyházi, se' a' Világi Méltóságok semmi Külföldinek ne adattassanak; botsánat légyen azoknak, kik *Albert* Király' halála utánn *László'* része ellen vóltak; *Ulászló*, és *Ersébet* Királyné között vólt háborúnak idejében erőszakosan elvett jószágok törvényes Uraikhoz viszszatéríttessenek: 's mivel azon belső háborúban sok magános Birtokosoknak javait részént *Ersébet*, részént *Ulászló* az őket Követőknek ajándékozták; hogy annál könnyebben lenne azoknak viszszatérítése, mind a' kettőnek adományjai semmivé tétessenek. Ellenben a' miket a' Fő-Kormányozó a' kiszabott törvények szerént az érdemeseknek ajándékozott vala; ugyan azon törvények' értelme szerént a' Király által megerősíttessenek. Azon Kastélyok, mellyeket magános Emberek építettek Királyi, vagy Ország-Gyűlési engedelem nélkűl; nehogy a' Hitszegettek oda rejtezkedjenek, tizenöt nap alatt lerontassanak. Ország-Gyűlés mentől előbb tartasson *Fejérváratt*, és az negyven nappal előbb kihirdettessen, hogy a' Rendek mindnyájan a' jelenvalók új esküvéssel kötelezték magokat a' Királyhoz való hívségre.

Mind eddig *Ulrik* Tzillei Gróf, a' Királynak első Tanátsosa mindeneket kénye szerént tselekedett, úgy hogy a' nélkűl senki se' szóllhatna a' Királlyal, 's egyedűl az ő elméjéből adatnának minden feleletek. Sokan ezért szánakodtak vólt *Lászlón*, a' ki a' Tsászár' keze alól megszabadúlván, a' Tzillei Gróftól függene. A' pedig legnyomorúságosabb vólt: a' kevély Ember, hogy a' gyermek Fejedelemnél állandóvá tenné uralkodását,

minden Fő Magyar, és Ausztriai Embereket, mint hiteszegetteket, himes hazug beszédjei által szörnyű gyanúságba hozott vala: főképpen pedig *Hunyadi János* ellen törekedett, mivel, a' mint minden gonosz embernek szokása az, Annak jóságát, 's igaz lelkűségét felette gyűlölte, 's nem nézhette olly szép tettei által szerzett ditsősségét. Az Ausztriaiak, a' kiknél a' Posonyi Gyűlés utánn mulatott vala *László*, valamint a' magokén, úgy a' Magyarok' sorsán megindúlván, 's alattomban öszveesküdvén, elvégezik; hogy valami módon letaszítják a' póltzról a' gonosz embert. Tehát midőn egy bizonyos napon a' Gyülekezetre rendeltt helyre bément vólna a' Király; bézárván az ajtót, *Ulrik* Grófot kirekesztik, és a' Királynak, midőn kérdené a' tselekedet' okát, azt felelik: Régi törvény által megtiltatott az, hogy idegen az ő titkos tanátskozásokban senki meg ne jelenne; ideje is vólna már, hogy azon alkalmatlan Köz-Biró' távollétében, az ő Fejedelmekkel világosan beszéllhessenek. A' midőn ezekre elhallgatna a' Király: *Eytzinger*, egy hivséges, elmés, és Hazafiai között nagy tekintetű Férjfiú, engedelmet kérvén előbb a' szóllásra, *Ulrik* Grófnak fertelmes bujaságát, a' Királyi jövedelmeknek a' maga hasznára való fordításában útálatos fösvénységét, az ártatlan Emberek ellen morgó nyelveskedését, és végre, a' Király' Országainak, ha még tovább is reá figyelmezénd, zavarodását olly derekasan lerajzolta, hogy az ártatlan Fejedelem annyi vétkeknek szörnyűségén megindúlván, azt mondá: hogy azon gonosz Grófot az első Tanátsosságból letévén, magától meszsze fogná űzni. Ezek köztt *Ulrik*, a' Tanátsháznak bétsukott ajtaját lábával rugdosván, mér-

gesen kéri bébotsáttatását; de már tsak a' dolog' vége utánn botsáttatik vala bé, 's nagy hökkenéssel kellett néki hallani *Eytzinger'* szájából az ellene végezett ítéletet, a' mellyet midőn maga akaratjának jelentette lenni a' Király; *Ulrik* engedvén az időnek, *Bétsből* minden Népek' örömére eltávozott. Ezek utánn *László* Tseh Országba költözött, 's Prágában, a' Rendeknek előbb megesküdvén, ugyan azon esztendőnek Mindszent Havában megkoronáztatott: hanem látván, hogy se' *Podiebrádnak*, az ottani Fő-Kormányozónak, se' a' Huszitáknak, kiknek tudományától irtózott vala, kedvében nem vólna, nem sokára osztán *Bétsbe* szerentsésen viszszament.

Konstántzinápoly azonban Pünköst Havának huszonkilentzedikén ezen esztendőben, nehány hétig tartott szörnyű ostromlása utánn, *Mahomet* Török Szultán által megvétetvén, minden Keresztyén Fejedelmeket félelembe, a' Magyarokat pedig nagy aggódásba hozta vólt. *Hunyadi János* jól tudván a' Törökök' szándékát, előre látta, hogy *Mahomet* minden erejét Magyar Ország ellen fordítaná: azért azt javasolta a' Királynak, hogy mentől előbb ide jönne; 's a' veszedelem' közelítése előtt tenné meg a' hadi készületet. Ennek intésére tehát ezer négyszáz ötvennegyedikben Bóldogaszszony Havának tizennegyedikére Ország-Gyűlést rendele *Budára* a' Király, a' hol maga is megjelent. Midőn mindenek' szeme előtt forogna a' közelgető veszélynek temérdeksége, könnyen megegyeztek abban; hogy idején nagy hadi sereg intéztetődnék: mindenek előtt *Hunyadi János* Fő-Kormányozóra bizatott, Generális Kapitány névvel, és hatalommal mind a' seregnek egybeszerzése, mind a' hadnak kormányozása; de tsak egy

esztendőre. A' honnét észre lehet venni ezen derék Férjfiú ellen törekedő Félnek nevekedő hatalmát, hogy a' legszerentsétlenebb időben, midőn leginkább szükséges vala az ő Bajnoki vitézsége, tsak esztendeig tartó hatalmat engedtek nékie a' Hadi sereg felett. Osztán Komissió állíttatott fel a' Gyűlés által választatott Személyekből, úgymint: Püspökökből, Zászlós Urakból, Fő-Emberekből, és Nemesekből; mellynek kötelessége vólt mind azokat, mellyeket a' Gyűlés rendelt, végrehajtani; főképpen, hogy a' Királyi jövedelmeket szorgalmatosan megvisgálnák, 's utánna látnának; ha mind azok igazán, és híven béadatnak é a' Királyi Kintstárba? azutánn annyi zsóldosokat fogadnának, a' mennyit a' Királyi költségen alkalmasint el lehetne tartani; végre, jól vigyáznának arra: ha az Ország' Zászlós Urai, kik a' Király' költségén állítják fel Dandárjaikat, 's tartják; ha kezekhez veszik é a' zsóldokat; 's ha valósággal a' Dandárra fordítják é? és ha azon számmal, 's készülettel vagyon é, a' mint kívántatik a' táborozásra? A' Püspökök a' Dandárokat, 's más Egyháziak, és Szerzetesek a' dárdás Katonaságot szokván állítani; azon számba vegyék azokat, mint '*Sigmond* alatt intéztetett vala, hanem ha talám azonban jószágaikban tapasztalhatóképpen megfogyatkoztak vólna: már akkor a' javadalmak' fogyta a' Királyi Komissió által megitéltetvén, a' szerént a' Katonaság' számát is meg kelle kissebbíteni. A' lovasokról, és gyalogokról, kiket a' Földes Urak az ő Jobbágyaikból szedtek, úgy lett az intézés, hogy száz Kaputól, avagy egész Helytől négy tegzes lovast, és tegezzel, paissal, 's rövidebb dárdával felkészűltt két gyalogot adná-

nak, és zsóldal tartanák: ezek mindazáltal nem vitetnének az Ország' határain kivül, hanem tsak ezeket óltalmaznák az ellenség ellen. A' szabad Királyi Városoknak, nem külömben a' Rátz Fejedelem', Tzillei Grof', 's egyéb Fő-Urak' Városainak, úgy Sklavóniának, Jászságnak, Kunságnak, Oláhságnak, 's itt az Országban lakó Tatárságnak hasonlóképpen ezen Rendelés szerént kelle Katonaságot állitani. A' Fő-Urak, és Nemesek személyesen köteleztettek mindnyájan a' magok költségén hadba menni. Mind ezek hogy pontig tellyesittetnének; e' következendő törvények szabattak erántok: Ha valaki a' Komiszáriusok közzül a' Katona helyett pénzt vett vólna, fejével fizessen. A' Katonák' megolvasásakor, ha lovas hijja; tizenhat arany forintra: ha gyalog; tíz arany forintra büntetődnék a' Földes Úr. A' ki törvényes ok nélkül magát a' táborozástól elvonta vólna; a' Nemes minden jószágát; a' Nemtelen pedig fejét vesztené el. Az mindazáltal megengedődött a' Méltóságoknak, és Nemeseknek, hogy Feleségeiknek, gyenge gyermekeiknek, és jószágaiknak őrizetére annyi fegyveres embereket hagynának otthon, a' mennyi szükséges, a' Komiszáriusok' ítélete szerént. Egyébaránt minthogy ezen Inszurrekzió, avagy fegyverre kelés, az ő számára, kötelességére, és szoros kiszabására nézve, az eddig való szokás ellen parantsoltatott, 's intéztetett légyen; nehogy ebből valaha példa vetetődjék, nyilvánságos biztatást kel'ett az eránt tenni a' Királynak, hogy az tsak mostanságra rendeltetnék a' Hazára rohantt nagy veszedelem miatt: jövendő esztendőkben pedig a' *'Sigmond* alatt tett Rendelések szerént intéztetődnék a' Katonaságnak kiállitása. Olly

N 2

bizodalommal vóltak tudniillik az Ország' Rendjei, hogy azon egy táborozással nyakát szegnék *Mahometnek*; 's nem következne osztán a' Török' részéről semmi sulyos veszedelem. Noha meg kell vallani; hogy olly kevés tekintet vala azon kemény rendelésekre, hogy, midőn két esztendő múlva, valóban egész erejét Birodalmának Magyar Ország' ostromlására fordította *Mahomet*, semmi azok közzül végbe nem mene, a' mik a' Gyűlés által rendeltettek; sőt még '*Sigmond*' Törvényjét se' vették gondolóra: mivel már akkor azon gyűlölségek, mellyeket eddig *Ulrik*, Tzillei Gróf, és *Garai László* Nádor-Ispány alattomban forraltak vólt *Hunyadi János* ellen, nyilván dühösködtek.

Jól végeződvén a' Gyűlés, minekelőtte annak Rendelése az egész Országban kihirdetődnék, 's a' kiszabott mód szerént helyreállíttatnék a' Tábor: *Mahomet* már a' Görög Birodalom' elfoglalásán felfuvalkodván, Szer-
1454. E. viába költöztette Hadi seregét, 's ezer négyszáz ötvennegyedikben *Vég-Szendrőt* megszállotta; mellynek reménylett hamar megvétele utánn, a' hadi készület nélkűl lévő Magyaroknak elnyomására, ostrom' tzélúl *Nándor-Fejérvárat* vette vala. *Hunyadi János* idején tudósíttatván a' Szendrői veszedelemről, a' nélkűl, hogy az Inszurrektziót hatalma szerént, mint Ország' Fő-Kapitányja, sürgette vólna, azon válogatott seregeket, mellyeket az Ország' határain mindenkor készen tarta, leköltöztetvén a' Dunán, nem meszsze *Szendrőtől* a' parton megtelepítette. De *Mahomet* illy Hadi Vezérnek vitézségétől, és szerentséjétől megrettenvén, nem várta Annak oda érkezését, hanem felszedven sátorfáit, mintegy futva mene *Zófiába*, *Fritzbéget* harmintz

ezer emberrel hátra hagyván, a' ki Szerviában a' reá bizatott helyet óltalmazná ugyan; de *Hunyadi Jánossal* meg ne ütközne. Hanem a' Magyar Fő-Kormányozó hadi fortéllyal élvén, *Fritzbéget* a' viadalra kénszerítette, és seregét keményen megvervén, magát rabságba ejtette: a' futó Törökséget pedig egész *Bodonig* vágták, 's szabdalták a' Magyarok. *Hunyadi* megtudván azonban, hogy *Mahomet* segítséget küldött légyen *Adriánopolyból*; győzedelmes seregét haza vezette, 's mind a' Királyt, mind az Országot, nehány irígyeket kivévén, kimondhatatlan örömre vidámította.

Midőn *Hunyadi* ezen nevezetes győzedelem, 's a' hadnak illy örvendetes kimenetele által új tiszteletet érdemlett magának; akkor fújtak ellene követ ide haza: *Garai László*, Nádor-Ispány tudniillik, minthogy a' Király utánn első Méltósággal birna az Országban, *László* Királynak már a' Kormányon való ülésekor nem akará tovább szenvedni a' Fő-Kormányozónak hatalmát, 's Méltóságát, sokakat reá beszéllett, hogy tennék ki Azt azon fényes hivatalból. Annakokáért midőn *Hunyadi* a' Törökök ellen a' Hazáért hartzolna, 's *László* Király a' Tseh Országi zendűlésnek letsillapítására *Prágában* vólna: szinlett dolgoknak elintézése végett Nádor-Ispányi hatalma szerént *Budára* szóllította az Ország' Rendjeit, 's arra birta ottan: hogy közakarattal tizennyóltz személyekből, úgymint: hat Püspökökből, 's ugyan annyi Zászlós Urakból, és Nemesekből álló Tanátsot rendelnének, melly a' Királynak jelen nem létében minden Polgári, gazdasági, és Katonai dolgokra ügyelne. *Hunyadi János*, a' ki *László* Király' képében mind eddig kormányozta

az Országot, látván azon Országos végezést nyilván az ő Méltósága, 's tekintete ellen lenni, és ugyan ezt mind addig akarván óltalmazni kötelessége szerént, valamíg az, a' kitől vette vólt, tőle el nem venné; *Eytzingert*, a' ki *Ulrik*' elűzettetése utánn első vala az Udvarnál, levele által kéri, hogy az egész dolog felől tudósítaná a' Királyt. Ez a' mint illett, nagyon boszszonkodott, hogy az ő híre, 's tanátsa nélkűl illy változás levődött az Országban; mindazáltal hogy azon új Tanátsosoknak gyűlölségét *Hunyadi* ellen ne gerjesztené, az említett esztendőben levelét botsátván Ehez *Prágából*, úgy gondolta a' dolgot mérsékleni, hogy azon tizennyóltz személyes Tanátsot nem egyébképpen hagyná helybe, hanemha azt ő, a' kormányozásnak könnyebbségére nézve megtartandónak ítélné; még pedig olly törvény alatt: hogy azon Tanáts a' tőle rendeltt Kormányozónak, mintegy Főnek tekintetétől függene, és Annak engedelmeskedne. A' mivel a' *Hunyadi* ellen fújtt követ, mintegy mást tselekedvén, semmivé tette *László* Király: sőt hogy a' gonosz akarók' fortélyoskodása által megszomorított *Hunyadinak* kedvét megvídámítaná, nem tsak a' Közönségnek dolgát ismét az ő vállaira méltóztatott tenni, hanem több ízbeli leveleivel is megbizonyította, hogy tellyes bizodalmát helyheztetné az ő hivségében 's deréк erkőltsében.

Eddig a' Király' óltalmazásával a' *Hunyadi* ellen dühösködő irígység könnyen meggyőzettethetett: hanem a' dolog hirtelen megfordúlván, minden igaz Hazafiak' szomorúságára, győzedelmeskedett annak mérge *Hunyadin*. *László* Királynak *Brazlóban* meghódolván a' Sziléziaiak, Böjt-elő Havának kezde-

tén ezer négyszáz ötvenötödikben *Bétsbe* érkezett, és *Fridrik* Tsászár' javallására *Eytzingert*, a' kit Az nagyon gyűlölt vala, Az Udvartól elbotsátotta, 's nem sokára *Ulrik* Tzillei Grófot előbbeni hatalmába viszszatette. Ez midőn ismét uralkodna a' Királyon, azon kárhozatos munkáját, mellyhez megbukása előtt fogott, szorgalmatosan elvégezte. *Hunyadit* főképpen iparkodott gyanúságba hozni az Ország' elfoglalása eránt; 's midőn Ennek a' Hazáért viselt szép hadi dolgait eleibe vetné néki *László* Király: nem kételkedett a' gonosz Ember azt erősíteni, hogy *Hunyadi*, a' maga javáért, a' Törökökkel tzimboráskodna; elárúlta *Ulászlót* egész Táborával együtt *Várnánál*; ugyan azt akarja most tselekedni *Lászlóval*, hogy Ennek elsikkasztásával, a' Török' jóakaratjából megnyerhesse az Országot: végre, ide tzéloztak az ő igyekezetei, midőn *Fridrik* Tsászártól annyiszor kívánta viszsza a' Koronát, hogy maga fejére tehesse azt. Ezeket midőn *Ulrik*, 's az ő barátjai, főképpen pedig *Garai László*, Nádor-Ispány, gyakorta sugallanák a' Király' fülébe: ezen fiatal Király az ő gyenge ítélete szerént annyira tartott *Hunyaditól*, hogy Ennek alattomban való elvesztésére reá állott légyen, 's ezen halál' eszközlését, minekelőtte kiütne a' Török háború, tellyességgel *Ulrikra* bízta. Láthatod itten az emberi dolgoknak, különösen az Udvaroknál, állhatatlanságát; minekutánna megesmérted *Hunyadi János*' hivségét, 's annyi jeles tetteivel kimutatott szép erkőltsét, mellyet minden népek egyaránt magasztaltak vólt; magát egy gonosz Fondorlónak rágalmazó tsempessége ellen nem óltalmazhatta. *Ulriknak* több ízben megvetett keleptzéit, 's undok ravaszságát előszámlálni hoszszú vól-

na: melly veszedelmeket még is az ő jó barátjainak *Bétsből* tett megintései mellett mind meggyőzött *Hunyadi*, a' nélkűl, hogy valaha, a' mit könnyen megtehetett vólna, boszszút kívánna állani: a' mi valóban nagy Keresztyéni tökélletességnek jele. Illy ritka mérsékletességnek példáját adta akkor *Hunyadi*, midőn *Ulrikot* a' leshelyen kapván, 's tzimborássainak vallásából olly világosságra hozván annak gyilkos szándékát, hogy éppen semmi tagadást nem tehetne; hatalmába ejtette: de magát meggyőzvén, szabadon botsátotta, tsupán ezen intéssel fenyítvén őtet: Belé estél, úgymond, a' verembe, a' mellyet ástál: ha akarnék; ki akadályoztathatna meg, hogy rajtad boszszút ne álljak, 's a' te tetteidért méltó jutalmat ne adjak? A' Királyhoz való tiszteletem ment meg téged; ő érette engedek meg életednek, nem magadért: vigyázz ezutánn, hogy szemem eleibe ne kerűlj! Mint Bajnokhoz illett, úgy szóllott itten *Hunyadi*. Majd egészen Ennek elemésztése' kifőzésében tele el az említett esztendő, midőn a' Gyűlés' rendelése szerént hadat kelle késziteni *Mahomet* ellen, a' ki rövid nap alatt *Nandor-Fejérvár'* ostromlására nyomúlna. Utóljára, midőn látná *Hunyadi*, hogy még a' Király se' fogná pártját, minden eszét oda fordította, hogy Ellenségeit nem tsak barátság', hanem sógorság' köteleivel is magához foglalja. Mivel tehát második fiának, *Mátyásnak* Mátkája, *Ulrik'* leánya *Ersébet*, idejének előtte végezte vólna életét; *Lászlónak*, az ő nagyobbik fiának a' Nádor-Ispány *Garai László'* leányát kérte meg, a' ki Tzillei *Annától* született vala, reménylvén, hogy ezen új kötéssel mind a' Garai, mind a' Tzillei Házat legalább fiaihoz kötelezéndi. De még

így se' menthette meg magát, vagy fiait az irígységnek dühösségétől: mert már annyira megrögzött a' gonosz Emberek' szívében a' gyűlölség, hogy a' természet' foglalatjával se' gondolván, magok gyalázatjával is, és a' Haza' kárával a' Hunyadi Nemzetségnek elvesztésére törekednének. A' honnét kitetszik: mennyit ártsanak néha a' nagy Emberek' magános viszszálkodásai a' Közönségnek. Ezen gyűlölködések nem tsak Magyar Országnak, hanem az egész Keresztyénségnek is nagyobb veszedelmével valának egybekaptsolva, hogy sem ki lehessen azt mondani: mert *Hunyadi Jánosnak* sok, és hatalmas Barátjai látván *Ulrik'* tsalárdságait, és ezekben a' Király' megegygyezését, többnyire nagyon elidegenedtek a' Királytól, 's az irígységtől elnyomatott derék Férjfiúnak mindenképpen igyekeztek pártját fogni. Annakokáért több Úri Familiák szövetséget kötöttek a' Hunyadi Házzal: a' honnan hogy belső háború ne támadna, maga *Hunyadi* a' Haza' szeretetétől viseltetvén, meggátolta vólt. Még sem szűntek meg *Ulrik'* furdálásai; hanem midőn észre venné, hogy *Fridrik* Tsászár meggyőzettetvén *Hunyadi Jánosnak* a' Keresztyénség' állapotjában tett jeles érdemeiről, már ehez jobb szívvel kezdene lenni; tartván, nehogy Ennek megintéséből magához térvén a' Király, letenné előbbeni szándékát *Hunyadi'* elvesztése eránt, azonn iparkodott a' gonosz lélek, hogy' bújtsa egymás ellen a' Királyt, és a' Tsászárt. Nem hogy tehát az ő hivatalja szerént, mint első Tanátsos, azon tsekély pert, melly valamelly majorságbeli javak eránt vala, az ő okosságával elóltotta vólna, hanem azon alkalmatossággal még inkább gyulasztotta a' Királyt az ő Öreg Báttya ellen; 's valóban annyira

vitte a' dolgot, hogy a' Király Ausztriai és Tirolyi *'Sigmonddal*, 's ugyan magával *Ulrikkal* szoros hadi szövetséget kötött légyen a' Tsászár ellen, még pedig olly időben, midőn Az, az ő Unokáját, *László* Királyt, a' Törökök ellen akarván segíteni, azon háborúra szükséges segítő sereget szede Német Országban. Minekutánna azon szövetségről tudósíttatott *Fridrik*, nagyon megindúla Unokájának, kinek ő annyi ideig gondját viselte vólt, háládatlanságán, 's azon kivűl, hogy tüstént félbe szakasztotta a' Katona' szedést, annyira gyökeret vere szívében azon gyűlölség, hogy azt a' Király' éltében soha se' lehetne elóltani: annak megtartására pedig, hogy belőle háború ne támadna, egyedűl a' Pápának maga közbevetése, 's könyörgése vala képes. Ugyan is megértvén *Romában* harmadik *Kaliksztus* Pápa azon egyenetlenséget, nagyon megilletődött vala, a' ki akkor leginkább gondoskodott arról, hogy a' Törökök meggátoltatnának Magyar Ország' megtámadásától. Mivel azonban azon viszszavonásokból, mellyek *Fridrik* Tsászárt *László* Királlyal; Ezt ismét *Hunyadival*, 's ennek Barátjaival nyughatatlanították, bizonyos veszedelmet jövendőlne a' Keresztyénség' állapotjára: a' mellett, hogy a' Tsászárt a' Királlyal igyekezett megbékéltetni, ugyan a' fennemlített esztendőben Sz. Mihály Havának első napján levelet ada Magyar Országra, mellyben az Esztergomi Érseket, Kárdinális *Széchi Dienest* felettébb intette vólt, hogy minden szorgalmatosságával, 's okosságával igyekezne a' Király és a' Magyarok köztt helyreállítani az előbbeni egyességet. A' Kárdinális a' reá bízatott dologhoz minden igyekezettel fogván, a' Királynak előadta *Hunyadi Jánosnak* Ő Fel-

ségéhez való fedhetetlen hivségét, és a' gonosz lelkűnek ellene való törekedései között az ő maga mérséklésének ritka példáit: mindenek felett még is a' közelgető Török háborúnak rettenetessége hajtotta meg a' Fejedelem' szívét, a' mellynek ha el nem óltására is, de legalább ditsősségesen való viselésére egyedűl *Hunyadi Jánosnak* olly sok jeles győzedelmekkel kimutatott vitézsége, 's hadi tudománya vólna alkalmas, úgy, hogy *Mahomet* tsupán ezen Hadi Vezértől tartana: a' Keresztyén Katonák pedig annyira bizakodnának Ő benne, hogy Annak vezérlése alatt minden veszedelmes dolgokra készek vólnának. Mind ezen igazságok által meggyőzettetvén *László* Király, azon jeles Férjfiat méltónak ítélte a' kegyelemre; a' mellybe mindazáltal olly feltételek alatt vette vólt őtet, mellyek kimutatnák, hogy a' roszsz emberek által okozott gyanúságok eltakartatnának inkább egy ideig; mintsem örökre eltöröltetnének. Ezek vóltak pedig azon feltételek: *Hunyadi János* esztendeig tartó Ország' Kapitányi; avagy Hadi Fő-Vezéri hivatalját, a' Gyűlés' végezése szerént, ezutánn szabadon viselné: tsupán a' Törökkel határos erősségeket tartaná hatalmában: a' többi megerősített helyeket pedig, és Királyi Várakat adná által azoknak, kiket a' Király ki fog nevezni. Második fiát *Mátyást* első alkalmatossággal a' Királyi Udvarba küldené, hogy ottan a' többi Nemes Ifjak között neveltetnék. Ezen utólsó vala legnagyobb jele a' gyanakodó szívnek. Mert *Mátyás* nem egyéb okból kérettetett az Udvarhoz, hanem hogy záloga lenne ottan az ő Attya' hivségének a' Királyhoz.

Ezen feltételek alatt tehát *Hunyadi János* kegyelembe vétetvén, minden gondok a' Törökök ellen való háborúnak készítésére fordíttattak. Főképpen harmadik *Kaliksztus* Pápa, jól ítélvén, hogy olly Hatalmasságnak, a' millyen akkor *Mahomet* vala, elnyomására az Isteni segedelem kívántatnék; buzgóan rendelte, hogy annak megnyerésére délben minden nap jel adattatnék harangszóval, 's kiki három *Mi Atyánkot*, 's *Angyali Idvezletet* mondana: ezen kivûl minden Európai Fejedelmeket levél és Követ által intette a' Magyarok' segítségére. Hanem Azok távol lévén a' hadnak veszedelmétől, füleiket se' billentették azon intésekre: *Fridrik* Tsászár pedig, minthogy *László* Királytól nagyon megbántódott vala, semmiképpen nem vetetődhetett arra, hogy néki segítségûl lenne. Végre a' Pápa megparantsolta Magyar Országi Követjének, hogy azon időnek szokása szerént, a' Keresztes táborozásnak hirdetésével számosabb Keresztyéneket serkentene a' szent hadakozásra. Itthon azonban *Hunyadi János* feledékenységbe vetvén mind azon boszszúságokat, mellyeket szenvedett, a' Haza' szeretetéből, semmi munkát, és szorgalmatosságot el nem hagyott, hogy a' Katonaság egybeszedődnék azon számmal, és készülettel, a' mint a' minapi Gyűlésben kiszabatott vala, 's addig is gyakoroltatnék valamennyire a' fegyverben: és, mivel sokan vóltak, a' kik a' háborúnak talán tovább tartása miatt, a' temérdek költségeket hánytorgatnák, megígérte vólt *Hunyadi*, hogy ő, mihelyt az Ország' határait éri, az egész sereget nem a' Királyi Kintstárból, sem az Ország' Tagjainak erszényéből, hanem a' prédából, és satztzolásból, mellyet az ellenség' földjén tejend,

fogja táplálni. Hogy pedig a' nála sokkal gazdagabb Magyar Uraságoknak példát adna arra, hogy midőn a' közjó forog fenn, semmi alkalmatlansággal, vagy költséggel se' kellene gondolni: tíz ezer válogatott ifjakat fogadott, 's mind lóval, mind fegyverrel szépen felkészítette, kiket az egész háborúban maga költségén tartana. Ezen zsóldos tulajdon Katonáihoz nem többet, hanem tsak húsz ezeret kivánt az Ország' Zászlós Uraitól, Nagyjaitól, és Nemesseitől. A' Hazához mutatott illy buzgóságnak, 's adakozásnak méltó példáját követték ugyan az ő Barátjai, és Rokonai, tehetségek szerént; nem pedig egyebek. Melly lassúság részént onnan keletkezett, mivel *Mahomet*' eljövetelét, a' ki immár esztendőt által mulatna otthon, eszekben se' tartanák, és így még távol lévén a' hadnak veszedelme, nem akarnák vesztegetni a' költséget; részént pedig onnan, mivel a' Király nem jó szívvel vólna *Hunyadihoz*, 's ennek parantsolatjára a' Nádor-Ispány *Garai László*, és több Fő-Emberek semmit se' hajtanának, jóllehet Ország' Fő-Kapitányja vólna, 's nem egyebet kérne, hanem a' mit a' Gyűlésben kiszabtak vólt. Hogy olly nagy ellenség ellen illy lassan menne minden készűlet, vátig sajnakodván *Hunyadi*, mind levél, mind Követ által nem szűnt meg esedezni *László* Királynál *Bétsben*, hogy mentől előbb sietne Magyar Országba jönni, 's tekintetével végét szakasztván az itthoni egyenetlenségnek; nódítaná az Ország' Rendjeit azoknak tellyesítésére, mellyeket közakarattal a' Gyűlésben intéztek vala. *Hunyadi* tanátsát elfogadta a' Király, 's *Ulrikkal* ezer négyszáz ötvenhatodikban, Bőjt-elő Havában *Budára* jött. Itten öszvehivattatván az Ország' 1456.E.

Rendjeit, azon intézetről, és ígéretekről, mellyeket két esztendő előtt a' Gyűlésben tettek, mégintette: *Kapisztrán János* is, és a' Pápa' Követje ugyan azt sürgették mind magános, mind közönséges beszédekben. Ismét végezés tétetett a' Katonai segítség eránt; de, fájdalom! a' melly soha se' látná az ellenséget. *Ulrik* maga, a' kivel senki sem ér vala a' gazdagságban, nyilván megígérvén, hogy minden erejét a' hadra fordítaná, kimondhatatlan örömmel, 's reménységgel töltötte el a' Pápa' Követjét. Valóban vóltak is néki válogatott fegyverrel villogó ezer lovassai, a' kiket már ez előtt *Bétsben László* Királynak ajánlott vala a' Törökök ellen. De ezeket ő azutánn szántszándékkal otthon hagyta: a' honnan kitetszett, hogy azon válogatott sereget inkább a' mutogatásra, mintsem a' Haza' segítségére fegyverkeztette. Ugyan ezen Katonaság' kiállításának elmulasztásából sokaknak gonosz szándéka kinyilatkozott; a' kik, mivel titkos mesterkedéssel, és álnoksággal el nem veszthették *Hunyadi Jánost*, kevés sereggel akarták az ellenség' körmére keríteni: a' mi ha megtörténne, magok vezetnék osztán Katonáikat a' hadba, 's megmutatnák, hogy *Hunyadi* nélkül is meggyőzettetnék *Mahomet*. Bizonyára mind addig húzták halasztották *Budán* a' dolgot a' szedendő Katonák' számáról, a' Hadnagyok' választásáról, és a' had' folytatásának módjáról tartott haszontalan tanátskozásokkal, míg végre ama' vitézlő Férjfiúnak *Szilágyi Mihálynak*, *Nándor Fejérvár*' Kapitányjának Levele Sz. Iván Havának kezdetén elérkezett, mellyben jelentette vólt, hogy *Mahomet* kétszáz ezer fegyveres emberrel, és temérdek hadi észközök' készületével azon Városnak ostromlására közelgetne.

A' Magyar határokhoz közelítő *Mahometnek* híre nagyobb félelmet okozott mindnyájoknak akkor *Budán* a' hadról tanátskozóknak szívében, hogy sem hinné az ember; 's mindjárt megtetszett: minő külömbség légyen az igazán bátor, 's a' tsata' mezején nevekedett; és a' puha gyönyörűségekhez szokott lajha emberek között. A' Királlyal együtt, az Ország' Nagyjai, kik még akkor is, midőn már az ellenségre kellene vezetni a' Katonaságot, a' hadi készületről tanátskozának, nem tudtak magokon segíteni. Már most bezzeg mindnyájan *Hunyadira* néztek; ennek nagy nevével hangzott *Buda* Városa; ezt kiáltották mindenek, mint a' Hazának egyetlen egy Istápját; ennek hadi tudományjában 's vitézségében helyheztették reménységeket; végre, ennek emberségére, 's óltalmára bízták magokat, feleségeiket, gyermekeiket, 's mindeneket. A' Királynak tehát, és az Ország' Rendjeinek közakaratjával a' hadnak egész kormányozása, 's elintézése *Hunyadi János'* itéletére hagyatott. *Mahomet'* eljövetelének híre azonban nagyobb lévén; annyira kezdének *Budán* rettegni, hogy a' Gyűlést félbe szakasztván, többnyire haza osontottak légyen: a' táborba pedig majd senki se' bátorkodott menni. Az egy *Hunyadi* vala tellyes bátorsággal, és hogy megfogná *Mahometet* üstököllni, annyira bizott; hogy *Budáról* elmenvén, igen kérte vólt a' Királyt, hogy el ne hagyná a' Várost, 's kétségbe ne ejtené elmenetelével az egyébként is megfélemlett népet: mert bizvást várhatná, hogy *Nandor-Fejérvárról* rövid nap alatt hírét venné a' győzedelemnek. De Ez, elfogattatván a' reszkettető félelemtől, tsak azt nézte, merre futhasson *Ulrik* Tzillei Gróffal együtt, a' ki inkább az Asz-

szonyi társasághoz, mintsem a' táborozáshoz szokott: ezzel tehát mintha tsak vadászni menne ki a' Városból, úgy mutatta; azonban nem tsak a' Budai hegyeket, hanem egész Magyar Országot ide hagyta, 's *Bétsbe* vette vólt magát, ott várván a' hadnak kimenetelét. Híre futván a' Király' eltávozásának, mintha jel adódott vólna a' futásra, nem tsak az Udvariak, és a' kik még ottan maradtak az Ország' Nagyjaiból, hanem a' Városi Polgárok közzül sokan elkutallottak, 's magoknak bátorságosabb helyet kerestek. Osztán pedig olly félelembe jöttek mindnyájan, hogy, mintha már a' kapun kotonozna a' Török, még a' Királyi Várnak Kapitányja is, az őrizö Katonasággal együtt, hanyatt homlok futottak *Budáról*, úgy, hogy két egész hétig az Ország' Fő-Városában semmi Katonaság se' vólna, a' melly a' Városnak, vagy a' Királyi Palotának kapuinál ört állana. Ezen szörnyű rettegést okozta vólt *Mahometnek* kevélysége, a' ki az ő Prófétájának nevében megesküdött vala, hogy két hónap alatt *Budán* a' Magyarok' Királyjának Palotájában fogná gazdag vendégségét tartani. De ezen esküvésnek kötelességétől tsak hamar feloldozta őtet *Hunyadi János.*

Ámbár a' veszedelemnek nagyságára nézve, mellyben forgott akkor Magyar Ország, nem váztól eredett a' félelem; nem is olly könnyen lehetett reményleni a' győzedelmet a' hadakozó erőnek annyi külömbözésében. Hanem *Hunyadi János*, Fő Hadi Vezér, mindnyájoknak benne tett bizodalmán felbuzdúlván, *Mahomet'* jövésének első hírére, a' Királytól lett bútsúzása utánn, *Budáról Szegedre* ment, a' hová már az előtt rendelte a' Tábort, hogy a' mindenünnen jövő seregeket ot-

tan maga kormánya alá venné: azon kivűl ugyan ott sok külömbkülömbféle hajókat idején elkészíttetett, mellyeken a' Katonaságot előbb a' Tiszán, azutánn pedig a' Dunán egész *Nandor - Fejérvárig* szállítaná. Több napig itten várakozván, magát reménységében nagyon megtsalattatottnak tapasztalta: mert azon idő alatt olly kevesen jöttek öszve, hogy az ő tíz ezer zsóldos Katonáival együtt, alig ment az egész sereg tizenöt ezer Emberre: kikhez osztán *Nandor - Fejérvárnál* kaptsolta vólt magát az ő Dandárjával *Korogi János*, Makóvi Bán. Elérkeztek ugyan a' *Kapisztrán János*' prédikállására fegyvert fogott Keresztesek is nem kevés számmal; de azok a' katonáskodásban, 's fegyver forgatásban igen tudatlanok vóltak, és a' mint *Taliakóci János*, Sz. *Kapisztránnak* örökös Társa írja: többnyire Parasztok, Ügyefogyottak, Papok, Egyházfiak, Oskola - Mesterek, Deákok, Barátok, külömbféle Szerzetbeli Kostafráterek, Sz. Ferentz harmadik rendjén lévő Személyek, Remeték; a' kiknél kevés fegyvert láttál vólna, lovakat sem, egyéb az élés hordásra; bővelkedtek pozslárokkal, dorongokkal, parittyákkal, botokkal, mint a' Tsordapásztorok. — Tehát a' viadalt tsupán azon tizenöt ezer Magyarnak kellett tenni száz ötven ezer erős Férjfiakkal, kik gyermekségektől fogva fegyverben nevekedtek: kikhez számlálván a' szemét embereket, kétszáz ezer Emberre ment a' Török tábor. *Mahomet* ezen táméntalan sokaságot *Nandor-Fejérvár* alá szállította az említett esztendőben, Sz. Iván Hava' végén, 's minekutánna az öszvefolyó Dunát, és Szávát hoszszú rendbe szedett hajókkal; a' szárazat pedig táborával ellepte vólna, Szent Jakab Havának negyedig napján

temérdek ágyúkkal kezdé a' Város' falait szaggatni. *Nandor - Fejérvárat* őrzötte akkor a' mint már ditsérettel említettük vólt *Szilágyi Mihály*, válogatott vitéz Magyarokkal; kik mindnyájan, Vezérjekkel együtt, magokat esküvéssel kötelezték, hogy vagy mególtalmazzák a' Helyet, vagy pedig vitézűl meghalnak; 's mindjárt fejét vennék annak, a' ki utólsó veszedelemben is tsak szót ejtene a' megadás felől.

Illy vitéz Férjfiaknak mind számához, mind erejéhez bizván *Hunyadi*; *Szegedről Szalánkemenhez* szállította Táborát: a' hol egynehány napig szükségképpen kellett néki várakozni *Kapisztrán Jánossal*, míg a' vizen lévő Magyar sereg kétszáz hajóval oda érkezne, azon ágyúkkal megrakott nagyobb szerű hajóval együtt, melly a' többieket az ellenség ellen erősebben védelmezné. A' midőn ezek már mind készen vólnának, és a' Törökök' megtámadását maga *Hunyadi* jól elintézte vólna; titkos Követek által *Szilágyit* megintette, hogy Sz. Jakab Havának tizennegyedikén mennél több hajókkal készen lenne, mellyeken, a' Dunán lement Magyar Hajós sereggel viaskódó Törököket véletlen hátúl támadná meg nagy erővel; hogy ő azonban Katonáival a' Nandor - Fejérvári partra kiszállhatna. Ezek jól, és böltsen elrendelődvén, minekutánna az ő parantsolatjainak *Szilagyihoz* való érkezése eránt bizonyossá lett *Hunyadi*, a' ki rendelt napon *Kapisztrán Jánossal* az egész sereget hajókra szállítván, a' Dunán egész *Belgrádig* vitte; 's tüstént a' Város alatt rettenetes ütközet támad a' hajókon: *Hunyadi* elől; *Szilágyi* negyven hajókon hátúl szorítván a' Törököket. Végre, nagy vérontással széllyel verettetvén a' Török Hajós sereg, sok

hajóit elsüllyesztették, sokat pedig elfogtak, 's a' partra győzedelemmel szállottak ki a' Magyarok; azutánn bémenvén a' Városba, az azt őrizö Katonaságot mind éléssel, mind fris Katonákkal, és, a' mi több, *Hunyadinak* és *Kapisztránnak* ditső Személyeikkel nemesen meg vigasztalták: *Mahomet* ezen tsapáson felettébb megmérgesedvén, nehány napok által szüntelen törette a' bástyákat, 's ezekben nagy romlást okozván; Sz. Jakab Havának huszonegyedik napján tellyes erejével bé akara rontani: kétszer foglalták ugyan el a' Törökök a' külső Erősséget; de mind a' kétszer benn törött a' kések; egész éjtszakán által más nap délig tartván a' vivódás. Ezen neki buzdúlván a' Keresztények, még azon a' napon kiütvén a' Városból, megtámadják a' Törököket; 's két tanyájokból kivervén, egész a' *Mahomet'* sátoráig nyomakodtak; a' hol megújítván a' viadalt, nagy megátalkodással mind addig hartzoltak, míg *Mahometet* jobb szemén nagyon megsebesitvén, végre a' Törököket gyalázatos szaladásra kénszeritették: Ekkor *Belgrádnál* huszonöt ezer Török vesztette életét, és így majd az egész Gyalogság: mert a' Lovasok, nem bizván a' győzedelemhez idején elsüdamlottak. Ezekről bizonyságot tesz azon Levelében, mellyet *László* Királyhoz harmadik napon a' hartz utánn, Sz. Jakab Havának huszonnegyedikén adott vala *Belgrádból Hunyadi János*, a' kinek főképpen kitündöklött azon egész hadban vitézsége, bátor erőssége, 's vigyázó elméssége, ki nem tsak ezért, hanem katonai tetteivel is serkentette Magyar seregét: Sz. *Kapisztrán János* is sokat tett ezen győzedelemre, a' ki az Isteni segedelemért könyörgése mellett, a' Vezéreket a' hadakozó Néppel együtt, báto-

O 2

rította: sokat tett *Szilágyi Mihály* is *Belgrád* Fő-kormányozója, ki nem tsak *Hunyadinak* elérkezése előtt a' kemény ostromot erősen kiállotta, hanem Ezzel is osztán mindenütt jelen vólt: méltán ide lehet foglalni *Korogi Jánost*, Makóvi Bánt, és Posegai Fő-Ispányt, a' ki Magyar Ország Nagyjai közzűl egyedűl maga jelent meg Bandériomával ezen hadakozásban, 's részt vett e' ditső győzedelemben, a' Keresztesekkel együtt. Igy akkor *Hunyadi János* maga szörnyű veszedelmével megszabadította a' Királyt, és a' Hazát ama' fene Ellenségtől, a' Töröktől; 's újonnan nyilvánságos jelét adta fedhetetlen hivségének a' Fejedelemhez, és szeretetének a' Hazához: a' midőn az alatt Tzilley *Ulrik*, *Garai László* Nádor-Ispány, és *Hunyadi'* ditsősségének több irígyei távolról hivalkodva néznék a' rettenetes veszedelmet, még tsak a' törvény által kiszabott Katonai segítséget se' szolgáltatván oda. Harmadik *Kaliksztus* Pápa tudósíttatván ezen hadakozásnak örvendetes kimeneteléről olly jeles győzedelemnek örök emlékezetére rendelte az *Úr színe' változásának* Innepét az egész Anyaszentegyházban, 's maga intézte el az azon napon végeztetendő könyörgést; az ahoz tartozó énekeket pedig *Aeneás Szilvius*, már akkor Kárdinális, szerzette vólt.

Mahomet' elkergettetéséből származott örömet kevés napok utánn elenyésztette *Hunyadi János'* véletlen halála: annyi alkalmatlanságokat, gondokat, és munkákat a' Kanikulának legnagyobb hévségében a' Haza' szeretetéből kiállván, hálálos hideglelésbe esett vala, mellyből hogy annál bizonyosabban kigyógyúlna, tisztább levegő okáért, *Belgrádból* általvitetett *Zimonba*. Midőn az orvosságok semmit se' használnának, 's naponként ma-

gát roszszabbúl érezné, és a' halálnak érkezését általlátná; azon igaz szivűsége szerént, mellyel viseltetett vólt Hazájához, némelly Fő-Hazafiakat, kik a' Belgrádi győzedelemnek hírére felserkenvén, a' szomszéd vidékből az ő köszöntésére mentek, hoszszan intette vala: hogy már valahára végét szakasztván az egyenetlenségnek, főképpen az egyességnek fenntartásán iparkodnának; a' mit ha elmulatnának, bizonyosnál bizonyosabbnak jövendőlte, hogy Nemes Magyar Ország rövid nap alatt elveszne. Azutánn mint jó, és gondos Atya, magához hivatván *Szilágyi Ersébet* Feleségével nemzett fiait: *Lászlót*, és *Mátyást*, több igékkel szívekre kötötte ezeknek; hogy az Istenhez a' minden jóknak kútfejéhez igaz hittel legyenek, 's néki szentűl szolgáljanak; *László* Királyhoz pedig állandó, 's fedhetetlen hivséget mutassanak. Osztán az idősbbik fiának *Lászlónak*, a' ki valamint máskor, úgy *Belgrád'* ostromlásakor is szép jeleit adá hadi erkőltsének, mind a' maga zsóldjára fogadott sereget, mind, míglen a' Király másképpen rendelné, a' Török szomszédságában lévő minden szélbeli Váraknak kormányozását általadta. Ezeket *Hunyadi*, mint édes Atya, igaz Hazafi, 's értelmes Hadi-Vezér, elintézvén; azutánn mint tökélletes Keresztyén, utólsó dolgaihoz fogott, és szent gyónással lelkiesméretét kitisztítván, minthogy méltatlannak vélné, hogy az Oltári Szentség hozzája vitettetnék, ő kivánt a' Bóldogaszszony' Templomába vitetni; a' hol nagy buzgósággal magához vévén az Urat, 's *Kapisztrán János*, a' haldoklók' könyörgését mellette elmondván, annyi sok érdemekkel méltó lelkét az ő Teremtőjének általadta ugyan azon ezer négyszáz ötvenha-

todik esztendőben, Kisasszony Havának tizenegyedik napján életének hatvannegyedik esztendejében. Holtt teste, mint testamentomában rendelé, Erdélyben *Gyula Fejérváratt*, mellyet most *Károly - Fejérvárnak* neveznek, tisztességesen eltemettetett. Siratták őtet minden jó Hazafiak: vóltak azonban ollyanok, kik örülni látszattak ezen Haza' Oszlopának ledűlésén; főképpen Tzilley *Ulrik*, azért különösen; mert, mivel a' Királyt hatalmában tartaná, olly hatalmas Vetekedőtárstól megmenekedvén, reménylette, hogy ezutánn Magyar Országot kénye szerént fogná kormányozni: a' mint ezt azon időbeli szemmel látott Bizonyság, *Aeneas Szilvius* feljegyzette. De még *László* Király sem igen vette szivére azon nevezetes Férjfiúnak halálát, kinél a' föld kerekségén nem hozott nevezetesebbet azon idő, a' kinek egyedűl köszönhette ama' dühös ellenségnek elűzetését, 's *Belgrádnak*, egész Magyar Országgal együtt, a' szörnyű veszélytől való megtartását; még is legkisebb jelét se' mutatta azonn való szomorkodásának, elégnek gondolván azt, hogy Fiát *Lászlót* nem tsak a' szélbeli Váraknak Fő-Tisztségében ideig megerősitette, hanem az Ország' Zászlós Urai közzé is felvévén, Királyi Fő - Lovász Mesterré tette légyen. Minekutánna azonban azon nagy Magyar Vitéz' halálának hire *Kapisztrán János*' izenete által *Romába* hatott vólna; a' Pápa és a' Kárdinálisok ő érette, mint a' Keresztyénség' legérdemesebb Védelmezőjéért halotti Szolosmát tartottak különös szertartással.

Mire viheti az Embert a' jó erkölts: nyilván látni ezt *Hunyadi Jánosban*, a' ki Nemes, de tsekély sorsú Szüléktől származott Erdélyben, *Hollós* nevű faluban. Minekutánna a'

tanúlásban felserdűlt vólna, több Magyar Uraságoknál, 's Püspököknél teve vitézlő szolgálatot; osztán pedig a' Királyi Udvarhoz jutván, nagyon megtetszeté magát *Sigmond* Királlyal maga szép viselete által, annál is inkább, minthogy már előre kitündoklött az ö ábrázatjából, 's virgontz elmésségéből; minő menykőve lenne jövendőben a' hadaknak. Olasz Országba küldetvén tehát a' Királytól, *Filep* Mediolani Hertzegnél katonáskodott néhány esztendeig; a' hol nem tsak az Olasz nyelvet; hanem a' hadi tudományt is derekasan megtanúlta. Onnét haza térvén, ama' nevezetes Hadi-Vezérnek, *Ujlaki Miklósnak* Zászlója alatt, mint Tiszt, majd a' Törökök ellen, majd a' Husziták ellen olly szép jeleit adta Hadi vitézségének, 's tudományának, hogy az ő Vezérjét, a' ki valóban Nagy Ember vala, sokkal felülhaladná. De ez azért nem hogy gyülölséges vetekedésre gyúladott vólna, hanem azzal hóltig barátságot tartván, néki osztán, mint Fő Hadi Vezérnek Segédje lenni éppen nem átallotta. — *Sigmond* pedig az ő vitézi tetteiért, mellyekkel mindjárt kezde jeleskedni, Erdélyben *Hunyadi* Várát, a' hozzá tartozó Uradalommal együtt, örökre néki ajándékozta: a' honnét osztán előbbeni *Tsonoki* *) nevét *Hunyadi* nevezettel váltotta fel. *Albert* Király továbbá még na-

*) Ezt világosan látni Hunyadi János Fő-Kormányozónak önnön maga bizonyságából, a' ki 1448 E. Kis-Asszony Havának 29-dik napján egy Attyafiához adott levelében így szóll: *Egregius Woyk de Chonok frater noster condivisionalis.* Ezen kivül már Bonfinius eléggé megtzáfolta azokat, kik ezen nagy Magyart Sigmond Tsászár' törvénytelen ágyából szakadtnak lenni vítatják, mintha azt a' Hollósi Mátrikulából olvasták vólna.

gyobb mezőt akarván az ő erköltseinek nyitni, mihelyt megkoronáztatott, mindjárt az Ország Zászlós Urai közzé emelte őtet, először a' Szörényi Bánságnak, azutánn az Erdélyi Vajdaságnak méltóságával tisztesítvén. A' honnan azon időben, midőn Király nélkül szűkölködne az Ország, az ő jeles erköltsével, 's vitézi tulajdonságával a' Hazának legfőbb Méltóságára jutott, 's a' Király' személyét viselte Fő-kormányozói Hivataljában; 's a' belső háborgások által meghasonlott Országot az ő okosságának, 's maga mérséklésének ritka ditsősségével kormányozta; győzhetetlen erősségével pedig, 's állandoságával a' belső és külső Ellenségek ellen nem tsak megtartotta, hanem meg is nagyobbította több Tartományoknak hozzá foglalásával, 's úgy adta által osztán *László* Király' hatalmába. Távol vólt az ő szívétől mindenkor a' kívánatosságnak, fösvénységnek, részrehajlásnak, 's az Ország utánn való kérőzésnek motska; a' miben gonoszúl rágalmazta vólt őtet Tzilley *Ulrik*. A' midőn a' Törökök' hatalmas Szultánjait *Amurátot*, és *Mahometet* — több ízben megtsikorította vala: az egy irígységnek, melly a' jó tetteket szokta követni, szüntelen ellene gőzölgő mérgét el nem űzhette. Ezen ditső emlékezetű *Hunyadi János* középszerű termetű, izmos, nagy homlokú, fodor hajú, barna piros ábrázatú, 's nagy szemű vala, de kegyes tekintetű, a' melly kijelentette az ő szívének belső tsendességét, és jó tetteiben való megnyugovását: az ő tsinos maga viseletében, 's ruházkodásában olly gondos vólt, hogy majd ez által is meg külömböztetné magát a' többi Fő-Emberektől.

E' Nagy Fő-Hadi Vezér a' Belgrádi győzedelem utánn Levelet botsáta a' Királyhoz,

mellyben a' ditsősséggel végezett hadnak mivóltát minden kérkedés nélkűl előadván, panaszolkodott, hogy néki, 's Barátjainak, és az ő *Zsóldos* Katonáinak kellett kiállani a' hadnak egész terhét, mivel *Korogi Jánoson*, a' Makóvi Bánon kivűl senki sem adott Katonát: tehát inté a' Királyt, hogy mentől előbb gyűjtené egybe a' seregeket a' hadnak folytatására. Azon kivűl, minthogy *Belgrádnak* bástyái annyira öszverontattak, hogy nem Erősségnek, hanem dűledéknek formáját mutatná; kéri vala a' Királyt, hogy egy alkalmatos, és a' hadi épitő mesterségben tudós Férjfiat küldene oda Német Országból, a' ki maga szemeivel megvisgálván a' Város' falainak rontásait, néki hiteles tudósitást tehetne 's tanátsot adhatna azok eránt, mellyek szükségesek a' Város' megerősítésére. *László* Király vévén ezen Levelet, vátig kívánta vólt *Belgrádot* látni. Hogy tehát *Hunyadi János'* halálát megértette, minden késedelem nélkűl, ugyan azon esztendőben Kisaszszony Havának huszonegyedik napján *Bétsből Budára* költözött: innét pedig Levelet adván az Ország' Rendjeihez, *Futakra*, melly jó nagyságú Mező-Város vala már akkor, közönséges Gyűlést hirdetett nékiek, hogy vele ottan a' hadnak további folytatása eránt tanátskoznának. A' Dunán többed magával lemenvén a' Király ezen Gyűlésbe, először is azokat, mellyeket ez előtt két esztendővel végeztek *Budán*, megújították; azutánn az egész Hadi seregnek Vezérlésére Generális Kapitánnyá tette a' Király az Erdélyi Vajdát *Ujlaki Miklóst*, a' ki *Hunyadi Jánossal* a' Törökök ellen az ő jeles Hadi tudományának, 's vitézségének sok próbáit adta vólt. Valamint ezen nevezetes Fő-Hadi Vezér választásán mindnyájan igaz

örömre gerjedtek, reménylvén a' hadnak szerentsés kimenetelét: úgy, minekutánna a' Király Tzilley *Ulrikot* Magyar Ország' Fő-Kormányozójának rendelte, felette megdöbbentek, némellyek több roszszakat jövendőlvén, mások pedig a' *Hunyadi* Házat féltvén. Ki is mutatta mindjárt foga' fejérét; mert mintha tsak azért vágyott vólna ezen Fő-Méltóságra, azonnal nyilván mondogatta nagy hánykolódva: *Amaz eb nemzetséget ki fogom én irtani.* Sőt az ő Vejéhez *Györgyhöz*, a' Rátz Fejedelemhez adott Levelében örömmel jelentette; hogy nékie rövid nap alatt két laptát fogna küldeni, tudniillik *Hunyadi László'* és *Mátyás'* fejeit: melly levél jó kezbe kerűlvén, 's elolvastatván, *Ulrik'* fejére fordította osztán a' veszedelmet.

Midőn illy szándékkal vólna *Ulrik*, nem tsuda, hogy azon fortélyokat, mellyekkel hajdan *Hunyadi János* ellen élt, mostan ennek fiai ellen űzni nem szégyenlette, és semmit el nem mulatott, minél fogva elhitesse a' Királyt, hogy *Hunyadi László* az ő élete utánn leskelődik. Melly rágalmazásnak nagyobb hitelére, beszéllette a' Királynak; hogy valamelly Tsillagvisgáló koronát jövendőlt légyen *Hunyadi László'* fejére, 's ezen reménységtől ösztönöztetvén az Ifjú, a' Magyar Királyi Székre kíván magának útat készíteni a' Királynak elemésztése által. Ezekkel, és egyebekkel olly indúlatra hozódott a' Király' szíve, hogy, midőn *Hunyadi László* megértette annak szándekát *Belgrád'* megtekintése eránt, 's őtet ugyan erre tisztelettel kérte vólna; azt felelte légyen: hogy addig oda nem menne, míg tőle biztató levelet nem venne; hogy a' Várt a' Király' hatalmába engedné, 's távol lenne minden leselkedéstől.

A' minél oktalanabbúl semmit se' hivánhatott: mert, ha *Hunyadi László* az ő Felsége halálára akart vólna törekedni, őtet bizonyára azon adott biztató levél attól meg nem tartóztathatta vólna. Megdöbbentette ezen vélétlen kérelem az ártatlan Ifjúnak nemes szívét: ne hogy mindazáltal még igaz maga' mentségével is a' róla vett bal itéletet nagyobbítaná inkább, mintsem eloszlatná, a' parantsolatot serényen tellyesítette. Eltitkolván tehát félelmét a' Király, lement *Nandor - Fejérvárra:* midőn már közelítene a' Várhoz, ennek kúltsait *Hunyadi László* néki szokás szerént bémutatta; mellyeket mindjárt viszszaadván a' Király, *Ulrikkal*, és több más Fő-Emberekkel béméne a' Várba; kiknek bémentte utánn felhúzattatván a' híd, ama' mindenféle Nemzetből öszveszedett keresztes Katonák, kiket *Ulrik* nagy számmal hozott vala magával, kirekesztettek. A' miről midőn kérdést tenne a' Király; azon felelet adódott: hogy a' Magyaroknál megvólna tiltva, a' Külföldieket, kiknek hivsége eránt nem vólna világos hitelesség, a' szélbeli Várakba bébotsátani. Valósággal pedig abban vólt a' dolog, hogy *Hunyadi László* tartván Tzilley *Ulrik'* intselkedéseitől, nem akarta, hogy az ő Katonáinál nagyobb számmal legyenek az idegenek. De ezt nagyon orrolta *Ulrik*, a' Király előtt is nagyra vitte vólt, mint bizonyos jelét a' leselkedésnek; úgy hogy osztán mindenkor rettegne a' Király, 's *Hunyadi Lásztótól* való idegenségét nyilvánságos jelekkel is kimutatná.

Keservesebben érdeklette ez *Hunyadi László* szivét, hogy sem elszívelhette vólna. Midőn tehát mind *Ulrik'* elfogott leveléből, mind mások' beszédjeiből, 's egyéb világos

jelekből tudná, hogy az őtet halálra szánta légyen; tanátsot tartván az ő Annya' testvérjével *Szilágyi Mihállyal*, és más Barátjaival, arra határozta magát, hogy azt vagy valamiképpen magához édesíti; vagy pedig az erőszakot megelőzi. Minekokáért Sz. *Márton* Püspök napján, midőn *László* Király az Isteni szolgálaton vólna, *Ulrikot*, a' ki egyéberánt, kivévén az ájtatosság' idejét, mindenkor a' Király mellett vala, a' tanátskozásra rendelt szobába hivatja, mintha ottan valami nagy dolog eránt akarna vele végezni. *Ulrik* gondolkodik egy ideig, ha elmenjen é: azonban mintegy megérezvén jövendő esetét, külső ruhája alá pántzélt veszen magára, 's Hatzérjaival megjelenik. *Hunyadi László*, a' több ottan lévőkkel együtt, barátságosan köszönti őtet; osztán pedig fájdalmaitól kénszeríttetvén, keservesen panaszolkodik *Ulriknak* azon elszenvedhetetlen gyűlölködéséről, mellyel hajdan édes Attya ellen, most pedig ő ellene viseltetnék. *Ulrik* ezen igazságos dorgálást nem tűrhetvén, 's felfortyanván, a' *Hunyadiakat* hitetleneknek, 's pártosoknak nevezni nem átallotta: a' honnan tsak hamar vivódás támada. *Ulrik* rántott először kardot, 's azzal úgy vágott *Hunyadi László* fejéhez, hogy ez tüstént szörnyen halt vólna, ha jobb kezét, mellyet temérdek gyűrű ékesített, a' vágás eleibe nem vetette vólna; mindazáltal nagyon megsebesíttetett: a' zörgésre, 's kiáltásra felserkenvén *Hunyadi* Emberei, oda szaladnak, 's *Ulrikot* sok sebek által végezik vala ki e' világból. Hólt testét szekérre tétetvén az ő Barátjai, 's *Tzilleybe* vitetvén, az ő Nemzetsége' temetőhelyébe helyheztették. Illy kimenetele vólt az ő gonoszságával mindeneket meghaladó tökélletlen Férjfiúnak, a' ki való-

ban mindenkor azon igyekezett, hogy otsmány ravaszságával a' Király és alattvalók köztt viszszavonásokat gerjeszszen, 's neveljen: ő okozta mind azon gonoszokat, mellyek osztán bokrosan omlottak a' Magyar Hazára. Azért a' legnevezetesebb Férjfiak, kik az ő tulajdonságát jobban esmérték, kereken kimondották: hogy *Hunyadi László* nem kevesebbet használt a' Keresztyén közönségnek *Ulrik*' megölésével, mint az ő édes Attya, *Hunyadi János*, a' vérszopó *Mahomet*' elkergetésével.

László Király pedig ezen dolog' hallására megháborodván, új gyanúságokkal kezde telni. Hozzá járúla azonban *Hunyadi László*, 's lábaihoz borúlván elbeszélli, miként történt az egész dolog; melly törvénytelenségeket tselekedett *Ulrik* előbb ugyan az ő Attyával, azutánn pedig ő vele; mi módon akarta őtet elemészteni; végre, ha tovább élt vólna az, miképpen felforgatta vólna az egész Országot. *Hunyadi Lászlónak* ezen beszédje annyira megváltoztatta a' Király' szívét, hogy, ámbar *Ulrik*' megölettetését nyilvánságosan helybe nem hagyta, őtet mindazáltal a' büntetéstől felóldozta. Azutánn rövid ideig tartózkodván *Nandór - Fejérváratt*, a' Nádor-Ispánnyal *Garai Lászlóval Temesvárra*, melly akkor a' Hunyadi jushoz tartozott, vevé útját; 's midőn oda érkezett: *Szilágyi Ersébet*, *Hunyadi János*' özvegye gyász ruhában köszöntötte ő Felségét, 's egyszersmind *Mátyás* fiával együtt, kegyelemért könyörgött vala. A' Király nagyon vígasztalván az Özvegyet az ő Férjének ditsérésével, hogy az *Ulrik* ellen elkövetett tselekedetet soha se' fogná megbüntetni, a' Szentegyházban az Oltári Szentség előtt nyilván megesküdött. Ezen szent biz-

tatással bátorságosíttatván *Hunyadi László* és *Mátyás*, a' Királyt az ő akaratja szerént bátran követték vólt *Budára*; a' hol különös betsületben lévén, naponként béjártak a' Királyi Udvarba; nem is vala senki, a' ki ezen Királyi kegyelemnek örökös vóltáról kételkedne.

Hanem a' Nádor-Ispánynak *Garai Lászlónak* nagyobb nehézséget okozott az irígység, és *Ulriknak* az ő Rokonjának erőszakos halála; hogy sem a' *Hunyadiakat* az Udvari kegyelemben békével tovább szenvedhetné. Nem szűne meg tehát az egyébként is félékeny Királynak szívébe a' gyanúságoknak új okait enyészteni, mondván: *Hunyadi László* éppen nem fogja tartóztatni kezét a' Királytól, a' ki nem félt maga' hatalmából elveszteni annak Rokonját: és így tsak mind azt a' nótát fújta ő, mellyet hajdan *Ulrik* danolt vala. A' minn megindúlván a' Király, *Giskra Jánossal*, *Bánfi Pállal*, *Turótzi Benedekkel* tanátskozék azon módról, melly szerént az Ifjat az Ország' felzendűlése nélkül elveszthetné. Melly tanátsokat, ámbár alattomban tartatnának, megsajdítván *Hunyadi László*, mintegy hatszáz Lovassait *Budára* hivatta, hogy néki óltalmúl lennének. A' rágalmazásra új okot vett innét a' Nádor-Ispány, mintha azon katonaság a' Király ellen rendeltetett vólna. Tehát az arra intézett napon, midőn *Hunyadi László* szokása szerént az Udvarba ment vólna, a' Nádor-Ispánynak, 's többeknek jelenlétében elfogattatván, tömlötzre vettetett. Majd azon időben *Mátyás*, az ő ötstse is maga házánál megfogattatott; osztán pedig *Vitéz János*, Váradi Püspök; *Rozgonyi Sebestyén*; *Kanisai László*; *Bodó Gáspár*; *Modrár György*, és *Horvát Pál*, a *Hunyadi* Háznak Barátjai, mindnyájan őrizet

alá tétettek. Következő napon pedig Bőjt-más Havának tizenhatodikán ezer négyszáz ötven- 1457.E.
hetedikben, *Hunyadi László* kihozattatván a' tömlötzből, az Udvar mellett a' Sz. György piatzán esthajnalban negyedik vágásra feje vétetett, a' Hóhér egyedül azt kiáltván: *Igy büntetődnek a' Király árúlók.* E' szerént minden visgálás nélkűl, semmi idő nem engedtetvén a' feleletre, a' Törvénynek minden útján kivűl életét vesztette ama' nevezetes *Hunyadi Jánosnak* jeles fia, *László.* Mi ok vitte arra a' Királyt, hogy *Temesváratt* tett nyilvánságos esküvését megszegte: mind eddig senki fel nem fedezte. Kitetszik az, hogy a' Nádor-Ispány *Garai László* nagy eszköze vólt azon derék Ifjú' halálának, jóllehet tsak kevés idővel ez előtt jegyzette nékie az ő Leányát.

Kihíresedvén az Országban *Hunyadi László'* elvesztése, a' könnyen hivő, 's állhatatlan Királyt ugyan sokaknál szörnyű gyűlölségbe; az Országot pedig nem egy könnyen elólthatő lángba hozta: főképpen minekutánna azon hír elszéledett, hogy *Mátyás* gyermek is hasonlóképpen vesztené életét, ámbár ideje miatt még nem is vólna képes a' bűnhödésre. Nem is ok nélkűl hitték ezen hírnek: mert a' Nádor-Ispány azt tanátslotta vólt a' Királynak, hogy a' köz bátorság' okáért *Mátyást* alattomban kivégeztetvén, törlené el az egész *Hunyadi* Házat. Hogy pedig az abból származandó pártütés erőt ne vehetne: *Giskra Jánosnak*, ki jól értene a' hadakozáshoz, adna az eránt parantsolatot; hogy törné meg fegyverrel a' Hunyadi Háznak Barátjait. Meg is történt ez: mert a' Király Sz. György Havának huszonegyedik napján azon esztendőben minden Királyi V á-

rosokhoz parantsolatot ada, hogy Katonáikat Sz. György' Innepe' nyóltzadik napjára előállítanák, kik *Giskra János'* vezérlése alatt azon Pártosok ellen hartzolnának, kiket némellyek *Hunyadi László'* emberei közzűl az Ország' több részeiben fellázították vala. Hanem terhesebb vólt a' fergeteg, hogy sem azt olly hirtelen, mint a' Nádor-Ispány gondolá, el lehetett vólna széllyeszteni. Ugyan is *Ersébet*, a' Hunyadiak' Annya, egyik fiának az irígyek' ravaszsága által lett elvesztésén felháborodván, 's a' másiknak a' haláltól való megszabadítására törekedvén, minden készpénzét oda fordította, hogy mennél számosabb Katonaságot gyűjtene az ő testvérjének *Szilágyi Mihálynak* kormányja alá, a' ki azzal *Budára* sietne. Mivel pedig se' had' fenyegetődzéssel, se' könyörgéssel *Mátyás* fiának szabadúlását meg nem nyerné; a' mint a' fájdalom őtet háborodásba hozta, megizente *Budára* a' Királynak, és a' Nádor-Ispánynak, hogy, ha néki mindjárt épen viszsza nem adódnék az ő fia, minden szélbeli Várakat, mellyek eddig Hunyadi' Katonáitól őriztettek, által fogná adni a' Törököknek, és *Mahometet* magát segítségűl hívni. E' reménytelen izenet megdobbantotta a' Budai Udvart, még pedig annál erősebben, mivel ezen idő alatt annyi sereg tódúlt *Szilágyi'* zászlója alá, hogy Ennek már *Giskra János* ellent nem állhatna. Kárdinális *Dienes*, Esztergomi Ersek az ő Fő-Papi hivatalja szerént meg akarván akadályoztatni ezen gonoszt, majd ide, majd amoda költözvén, végre mind a' két Résztől fegyvernyugvást nyere; 's illy kötés alatt igyekezett az egyességet megszerezni: *Mátyás* szabadon botsáttatván, addig ő nála *Esztergomban* maradna zálog gyanánt, míg mindenek

tsendességre jutnának: *János* Váradi Püspök, és a' többi Foglyok az őrizet alól kieresztetnének, 's a' fegyver letétetődnék mind a' két részről. — Hanem az egész munka fenn akadt: mivel a' Király nem hinne a' megbosszonkodott Aszszony' ígéreteinek, 's *Mátyást* sem akarná elbotsátani. Ismét tehát megújúlván a' hadhoz való készület, a' Nádor-Ispány' tanátsából *Bétsbe* kívánkoza menni a' Fejedelem, 's *Mátyás* foglyot is magával oda vinni: mindazáltal útjából *Esztergomba* térvén, *János* Váradi Püspököt ottani méltatlan fogságából kiszabadította, igazán megvallván; hogy az éppen nem az ő akaratjából történt légyen. Ebből egyenes ítéletet lehet tenni *Hunyadi László*' kivégeztetéséről is. A' Királynak az Országból való elmenetele utánn, mindjárt öldöklésre, 's ragadozásokra kelt a' dolog: de tsak ugyan a' Hunyadi Rész győzött. Mert *Szilágyi* mind a' Nénnye' mind a' maga kintsét, és a' tőle idején elfoglaltt Ország' jövedelmeit a' Katonaság' zsóldjára fordítván, *Giskra Jánost* mindenütt kénszerítette hátrálni, 's majd felét az Országnak egész *Pestig* hatalma alá ejtette. A' Nádor-Ispány, ezen szomorú történetnek szerzője, hivalkodva nézte ezeket, sem a' békességet helyre állítani, sem az erő ellen erőt venni nem iparkodván; úgy hogy mind a' Hunyadi Háznak, mind az ifjú Fejedelemnek vesztét akarni látszatna: a' mit a' Királyságra való vágyódása osztán nyilván megbizonyította.

Azonban a' Király, hogy a' veszedelmet még jobban elkerülje, elhagyván *Bétset Mátyás* foglyával együtt, *Prágába* vette vólt magát. Holott várván az ő Jegyesét, *Magdolnát*, hetedik *Károly* Frantzia Király' Leányát, halálos betegségbe esett: a' mellyben hogy

minden bizonnyal meghalna, jelentvén a' körülállóknak, önként kivánta, hogy szolgáltatnának nékie a' haldoklók' Szentségei; mellyeknek vétele utánn, harmintzhat óra alatt élete' végére jutván, kezeibe fogta a' szenteltt viaszgyertyát, 's a' Feszűletre függesztvén szemeit, érthetőképpen mondotta az Úr' Imádságát, 's ezen szókkal: *de megszabadíts a' gonosztól;* megszűnt szóllani, 's élni, életének tizenhetedik esztendejében, Sz. András Havának huszonharmadikán, ugyan azon a' napon, mellyen esztendő előtt *Temesvúratt* esküvéssel igért engedelmet a' *Hunyadiaknak*. Holtt teste az ártatlan Fejedelemnek negyedik *Károly'* sirjába tétetett. Ezen véletlen halál majd egész Európát sirásra gerjesztette, minthogy az ő szelíd maga viselete miatt mindenütt mindnyájoktól, kik őtet esmérték, *emberi nemzet' gyönyörűségének* szokott neveztetni. Ha mit gyermeki észszel helytelenül tselekedett, nem annyira nékie, mint Tzilley *Ulriknak*, azutánn pedig *Garai Lászlónak*, 's több e'féléknek kell tulajdonítani, kik őtet egészen elfoglalták. Bizonyára olly jó lelkiesmérettel vala Ő, hogy, midőn immár a' halál' küszöbén vólna, minden ditsekedés nélkül mondaná; hogy a' Keresztyén ember' kötelességében mindenkor eljárt, 's a' jó Istennek úgy szolgált, hogy Ennek kegyelme által tellyes reménysége légyen idvessége eránt. Ha tovább élhetett vólna, 's az emberek' titkos fortélyjainak, és a' Népek' kormányozásának egész esméretére jutott vólna: egy tökélletes Fejedelem' példázatját tisztelettel szemlélték vólna ő benne az Alattvalók. Mert többnyire azok vétetnek körűl a' gonosz emberek' ravaszsága, 's álnoksága által, kik, mivel magok egyenes szívűek, úgy ítélnek, hogy má-

sok is mind egyenes szívvel, 's igazán bánjanak, és szólljanak velek.

Magyar Országban *László* Király' halála külömbféle indúlatokat, a' mint kinek kinek szíve' járása vala, okozott. Nagy félelem ütközött a' Hunyadi Ház' ellenségeibe, ne hogy *Ersébet*, és *Szilágyi*, nem lévén Királyja az Országnak, boszszút álljanak *Hunyadi Lászlóért*: melly félelem annál inkább szorongatta a' Nádor-Ispányt, mivel se' Ausztriából, se' Tseh Országból nem reménylhetne segítséget, mellyel magát a' Hunyadi hatalom ellen óltalmazná. Ezen magános félelmekhez járúla az új Királynak választása eránt való közönséges nyughatatlanság: minthogy *Fridrik* Tsászár magának, vagy fiának; a' megholt Királynak sógorai ismét: *Kázmir* Lengyel Király, és *Guilielm* a' Szászok' Fejedelme, kivánnák a' Magyar Koronát: a' kik közzül akármellyiket választanák a' Magyarok, nehezen kerűlnék el a' háborút. Minekokáért hogy előbb, mintsem a' részrehajlások lábra kapnának az Országban, meglenne a' Király-választás: a' Nádor-Ispány *Garai László*, az ő hivatalja szerént *Pestre* Ország-Gyűlést rendele ezer négyszáz ötvennyóltzadikban Bóldogaszszony Havának első napjára, olly véggel; hogy az Ország' Rendjeitől a' külső Országi Követek' eljövetele előtt magának nyerje a' voksokat: a' mihez reménységet nyújtott néki mind az ő Fő-Méltósága, mind mások felett való gazdagsága, mind Jótéteményesseinek temérdek sokasága Magyar Országban a' Duna' jobb mellyékén, és egész Horvát Országban. Hanem osztán derekasan megtsalattatott vala reménységében: mert *Hunyadiné*, és *Szilágyi Mihály* bízván seregeiknek számához, és erejéhez, már *Mátyásnak* 1458. E.

P 2

nem tsak a' tömlötzből való kiszabadítására, hanem a' Királyi Székbe való emelésére is fordították gondolatjokat. Annakokáért *Vitéz János* Váradi Püspök, mindjárt *Prágába* küldetett, hogy közlené ezen tanátsot *Podiebrád Györgyel*, Tseh Ország' Fő-Kormányozójával. Nem vólt ebben semmi késedelem; a' ki úgy is mindjárt *László* Király' halála utánn kivévén a' tömlötzből *Mátyást*, maga házánál Udvari módon tartotta. Azért örömest elfogadta *Ersébet'* kérését, még e'felett azt ígérvén, hogy a' Hunyadi Részt mind tehetségével, mind Katonasággal fogná segíteni, ha ezért azutánn negyven ezer arany fizetődnék nékie. *Vitéz János* tsekélységnek tartván ezt annyi jótéteményért, özvegy Hunyadiné' nevével tüstént megígérte, hogy azon summát rövid nap alatt megkapná *Podiebrád*. Illy formán kezde tehát készülni az út *Hunyadi Mátyásnak* a' Királyi Székre, 's bé is tellyesedett Sz. *Kapisztrán János'* jövendőlése, a' ki sokkal előre megmondotta *Hunyadi Jánosnak*, hogy a' fia *Mátyás* Magyar Király fogna lenni: a' mit osztán sokszor elbeszéllett vala *Mátyás*, már mint Király, az ő Embereinek.

HARMADIK SZAKASZ.

A' Magyar Nemzetnek megújúltt ditsősségéről, 's annak az egyenetlenségből származott elhanyatlásáról, több hadi és Polgári dolgainak előadása mellett, Hunyadi Mátyás; II Uldszló; II Lajos, és Zápolyai János Királyok idétt.

Minekutánna *Vitéz János Prágából* viszszatért, 's mind *Hunyadi Jánosnét*, mind *Szilágyit* az eránt tudósította vólna, hogy *Podiebrád*, Tseh Ország' Kormányozója mindjárt *László* Király' kimúlása utánn, *Mátyást* a' tömlötzből kiszabadítván, maga házánál nagy tisztelettel tartaná, 's tellyes hajlandósága vólna a' Hunyadi Résznek segítségére: már semmit nem késvén *Szilágyi*, nem is kételkedvén kívántt dolgának szerentsés kimenetelén, ezer négyszáz ötvenhetedik esztendő' végén Barátjainak, Jótéteményesseinek, Katonáinak táméntalan sokaságával ellepte *Pest* Városát: a' hová hogy azutánn a' zsóldra szedett több seregek, 's *Podiebrádtól* adott segítségek is öszvetódúltak; könnyen negyven ezer férjfiak állottak fegyverben *Mátyás* mellett. Ezen temérdek készületet meglátván távolról *Garai László*, a' ki reménységében már elkapta vólt a' Koronát; ismét *Ujlaki Miklós*, Erdélyi Vajda; *Bánfi Pál*, 's több Püspökök, Zászlós Urak, és Fő-Emberek, a' kik az alatt *Budán* megállapodtak, nagyon megilletődvén, nem ok nélkűl kezdettek vala félni, ne hogy a' szabad szóadást félre tévén, fegyver rettentéssel kénszeríttessenek *Szilágyi'* akarat-

ja szerént a' Királyválasztásra. Azért, jóllehet a' Pesti Gyűlésre rendeltt nap elmúlt légyen, nyilván megmondották, hogy oda által nem mennek; hanem azt kívánták, hogy *Szilágyi*, és a' többi ottan öszvegyűlt Fő-Emberek tüstént elbotsátván a' Katonaságot, *Budára* költöznének a' Királynak szabad választására. Nagy aggódásba hozta ezen izenet *Szilágyit*, tartván attól, nehogy azonban a' Püspököknek, és Fő-Embereknek *Budán* öszvegyűlt nagyobb része által más valaki válasszassék a' Királyságra, a' ki osztán *Hunyadi Mátyásnak* a' Királyi Székre való jutását megakadályoztassa; még nagyobb nyughatatlanságot okozott nékie az, hogy szörnyen zajlana a' Duna, 's nem egy hirtelen mehetne *Budára* annyi Katonasággal. Hanem ezen félelemtől tsak hamar megmenekede, minekutánna ezer négyszáz ötvennyóltzadikban Bóldogaszszony Havának nyóltzadik napja utánn következő éjtszakán olly erősen megfagyott vólna; hogy a' Duna' hátán szabadon lehetne ide 's tova költözni. *Szilágyi* tehát Barátjainak, 's fegyveres Embereinek rettentő seregével *Budára* menvén, a' Nádor-Ispányt, a' többi Urakkal együtt fegyveres könyörgéssel kérte; hogy a' Gyűlés' tartására *Pestre* költöznének. Ezen hivásnak ugyan már akkor senki se' merészlette magát ellene szegezni; mindazáltal hordottak fel némelly okokat, mellyek őket attól tartóztatnák. A' Nádor-Ispány tudniillik, 's más többek a' jelenvalók közzűl jól tudván, hogy *Hunyadi Lászlónak* semmi büne nem lévén, az ő tanátstsokból, 's ösztönözésekből vétetett légyen feje, a' Törvény' intézete ellen; *Mátyás* is halálra vólt immár rendelve: most a' boszszúállástól féltek. Minekokáért a' Pápa' Követjéhez,

János Kárdinálishoz rettegve mennek vala *Budán*, könyörögvén, hogy maga közbevetése által venné arra *Szilágyit*, hogy ez tenne elöbb ígéretet nyilvánságos esküvéssel: hogy *Hunyadi László'* esetéért, és a' Hunyadi Ház ellen egyéb elkövetett dolgokért se' most a' Gyűlésben, se' ezutánn nem fog boszszúállás lenni, és senki azért valaha kérdésre húzattatni. Valamint híven eljárt ebben a' Követ; úgy *Szilágyi* is meghódolt ezen könyörgésnek, 's mindjárt mind maga', mind *Hunyadiné'*, és *Mátyás'* nevével megesküdött, hogy valami a' Hunyadiak ellen elkövettetett, örök feledékenységben fog maradni: azutánn fogadá, hogy ez eránt külön levelet is fog adni a' Hunyadi Ház' ellenségeinek. Ezeket ugyan valamint akkor megígérte vólt; úgy azutánn meg is tartotta *Szilágyi*; hanem viszontag a' Nádor-Ispánytól, és *Hunyadi László'* halálának többi Eszközlöitől azt kívánta; hogy ők is hasonlóképpen kivetkezvén a' régi gyűlölségekből, *Mátyásra* adnák voksokat. Minekutánna ezekben megegyeztek: az Ország' Rendjei *Budáról Pestre* költöztek a' Királyválasztásra. *Szilágyi* kezdett elöször is szóllani a' Gyűlésben, velös beszéddel elöadván: miért inkább Honnyai Nemzetböl, mint idegenböl kellene Királyt választani: azutánn lerajzolta *Hunyadi János* Fő-Kormányozónak ditsö érdemeit, mellyekkel mind a' Hazának, mind a' Keresztyénségnek kimondhatatlan jelességgel szolgált vala; utóljára pedig ezen Nagy Magyar' szülöttének *Mátyásnak* szép elméjét, 's Királyi Székre illö tulajdonságait függesztette szem eleibe. Mind ezeket ugyan igazaknak lenni senki se' tagadá; mindazáltal még azok is, kiknek semmi ellenségeskedése se' vólt a' Hunyadi Házzal, nem olly

könnyen birhatták magokat arra, hogy illyen új, és a' Nemesi Rendről az Ország' Zászlós Uiainak számába még tsak az ő idejekben iktatott Embernek fiát emeljék a' Királyságra azok előtt, kik mind Nemzetségjek' régiségével, mind érdemeik' ditsősségével jeleskednének. Azért noha *Szilágyinak*, kivel annyi ezer fegyveres ember vala, nyilván ellent állani nem bátorkodtak; mindazáltal magokat vonogatván, késleltették annak szándékát, olly reménységgel, hogy azonban *Fridrik* Tsászár, vagy *Kázmír* Lengyel Király a' Gyűléshez küldött Követje által *Szilágyi'* pártját megfogyasztaná. Hanem ekkor Azoknak egygyike se' mozdúlt a' Magyar Korona' megnyerése végett. Így többfelé húzván, 's habozván a' Gyűlés' Tagjai, midőn Bóldogaszszony Havának huszonnegyedikén tovább tartana a' tanátskozás; a' *Hunyadi* Résznek Katonái, kiket *Szilágyi Pest* Városának útszáin, 's a' jéggel padlott Dunán a' két Város között gondosan elrendele, nem tűrhetvén a' nagy hideget, egyszerre felkiáltották Királynak *Hunyadi Mátyást*, a' jeges Duna' közepén. Negyven ezer Vitézeknek felszóllamlása, 's az azont kiáltó Népnek harsogása a' Gyűlés' Házat meghangoztatván, minden vetélkedést félre tevének az Ország' Rendjei, 's a' Népnek, és a' Katonaságnak akaratját
Mátyás XXXV. Kir. 1458. E. helybehagyván, hasonlóképpen *Hunyadi Mátyást*, Bisztritzei Grófot, ama' halhatatlan nevű Fő-Kormányozónak Fiát választották Királyjoknak, 's *Éljen!* kiáltással hirdették. Minekutánna ennek híre az egész Országra kiterjedett, mindenütt felettébb nagy örömet, 's vígasságot indított, kivált a' köznépnél, melly *Hunyadi Jánosnak* hadi vitézségéről, 's Nemzete' szeretetéről mind eddig el nem fe-

lejtkezhetett. *Podiebrád György* tudósíttatván követek által a' választásnak kívántt kimenetele eránt, először is ő tisztelte meg *Mátyást*, mint Magyar Királyt, az ő örvendezésével: Ez pedig hogy *Podiebrádnak*, mint tömlötzből való kiszabadítójának méltó hálát adna, annak Leányát *Katalint* mindjárt magának eljegyzette. A' minn igen örvendett *Podiebrád*, úgy ítélvén, hogy nékie viszontag szükséges vólna a' Hunyadi Ház' segítsége a' Tseh Koronának megnyerésére.

A' választásnak végeződése utánn, mivel *Mátyás* tizenötödik esztendejében lévén, még nem vólna alkalmatos az Ország' kormányozására, és a' Törökök ellen való óltalmazására; tetszett öt esztendőre Kormáyozónak melléje rendelni az ő Annyának testvérjét, *Szilágyi Mihályt*. Ez az Ország' Rendjeinek hódolását a' Gyűlésben a' gyermek Király' nevével elfogadta, és az ott hozott törvényeket megerősítette; mellyek között nevezetesebbek ezek: sem a' Kormányozó, se' *Mátyás* Király taksát, vagy adót akárminémű nevezet alatt a' Nemesektől, vagy a' Főldes Urak' jobbágyáitól venni ne mérészeljen. — Az Ország' határainak óltalmazására állandó katonaság tartasson, mellynek zsóldja a' Királyi kintstárból fizetődjék: a' midőn az elégséges nem vólna az óltalmazásra, akkor a' Püspökök, és Zászlós Urak keljenek fegyverre az ő Dandárjaikkal a' régi törvények' kiszabása szerént: ha pedig még ezen seregek se' vólnának képesek az ellenség' elűzésére; már akkor a' Nemesek, a' bévett szokás szerént, mindnyájan fegyvert fogjanak. — Hogy a' Magyar Birodalom mindenkor jó renddel kormányoztassék; a' Püspökök, Zászlós Urak, Fő-Emberek, és birtokos Nemesek Pünköst'

tájján esztendőnként mindnyájan *Pesten* öszvejöjjenek Ország-Gyűlést tartani; 's a' ki onnét törvényes ok nélkűl elmaradna, jószága' vesztésével büntetődnék. Mellyekben valamint a' Kormányozó nem kevés nehézséget látott; úgy azoktól osztán *Mátyás* is szabadnak tartá magát.

Ezek utánn mind a' két Rendből Követek választattak a' Gyűlésben: *Vitéz János*, Váradi; és *Vintze*, Vátzi — Püspökök; *Rozgonyi János*, Erdélyi Vajda; *Ország Mihály*, Királyi Ajtónállók' Fő-Mestere; *Rozgonyi Sebestyén*; Fő-Lovász-Mester; *Bátori István*, Fő-Asztalnok; *Hedervári Imre*, Makóvi Bán; és *Martzaly János*, Somogy Vármegye' Fő-Ispányja: kik *Szilágyi Mihályjal* a' Tseh Országból jövő új Királynak az Ország' határain eleibe menvén, Őtet a' Rendek' nevével megköszöntenék. Nem is késett *Mátyás*; a' mint őtet *Podiebrád* is, a' ki annak választatása eránt hamar követek áltai tudósíttatott, minden akadálynak elhárítására, mentől előbb Magyar Országba kívánta késztetni. A' választás utánn tehát tizenkét nappal, Böjt-elő Havának ötödikén már mind a' ketten Morva' Mező-Városába, *Straznitzba* érkeztek. A' költsönös köszöntések, és örvendezések utánn, mindenek előtt *Szilágyi Ersébet* özvegy *Hunyadi Jánosné* nevével negyven ezer magyar aranyak *Podiebrádnak* lefizettettek; megújíttattak osztán a' házassági kötések, mellyeket *Mátyás* annak Leányával *Katalinnal* szerzett vala, végre, *Mátyás* Király, és *Podiebrád*, mint lejendő Tseh Király között örökös békességnek, és egyességnek szövetsége tétetett. Ezek így lévén, *Mátyás* a' Magyar Követeknek általadatott, 's Magyar Országnak vévén útját, Böjt-elő Havának tizenhatodik napján *Budá*-

ra érkezett, A' midőn a' Városhoz közelítene; a' Püspökök, Zászlós Urak, és Nemesek, *Dienes* Kárdinális, és Esztergomi Érsek vezérlése alatt, hoszszú sorban járúltak eleibe. A' Várnak kapujánál, szokás szerént, oda nyújtotta néki a' kúltsokat a' Város' Birája, kinek kérésére ugyan ottan *Buda'* Városának minden szabadalmait, mellyeket nyert vala az előbbeni Királyoktól, esküvéssel megerősítette. Onnét egyenesen a' Bóldogságos Szüz' Templomába vezettetvén, és itten innepi szertartással hálákat adván a' Nagy Úr Istennek, osztán különös pompával mene a' Királyi Palotába. A' hol minekutánna azon egyességet, mellyet *Szilágyi* a' Nádor - Ispánnyal *Garai Lászlóval*, és a' Hunyadi Ház' több vóltt ellenségeivel köte; ismét a' minapi Gyűlésnek végezéseit; azutánn az Ország' Rendjeinek szabadságait, fő-jussait, és szokásait hitével petsételte vólna; ezek is viszontag mindnyáján feleskűdtek a' hivségre, 's engedelmességre. Végre azon örömet, mellyben majd megrepedt *Mátyás* Király' szíve, az egész Országgal akarván közleni; még azon napon *Budán* Innepi napokat rendelt; és hogy hasonlóképpen innepelnének a' Vármegyék, 's minden Városok, értésekre adta nékiek levele által. Azutánn háladatosságát kívánván azokhoz megmutatni, kiknek eszközlése által a' tömlötzből a' Királyi Székre emeltetett, a' *Rozgonyiakat*, és a' *Hunyadi* Háznak több állandó Barátjait nem tsak szép szóval, hanem jószággal, és Tisztségekkel is méltóztatta. Mindenek előtt pedig azt kívánta, hogy az ő róla felettébb gondoskodó édes Annya, *Ersébet*, ezutánn Királyné nevezettel tiszteltessék; osztán pedig a' Kormányozót, *Szilágyi Mihályt*, az ő Báttyát, Annyának testvérjét, a' kinek legin-

kább köszönhette szerentséjét, Bisztritzei Gróffá tette vala. E' szerént illy fényes Birodalomban még eddig szerentsésen folytak dolgai *Mátyás* Királynak: a' zenebonák' eltávoztatására szükséges vala még a' koronáztatás; a' melly hogy mentől előbb véghez menne, Követek küldettek *Fridrik* Tsászárhoz, olly jelentéssel, hogy *Mátyást*, *János* Fő-Kormányozónak fiát, köz akarattal Királynak választották a' Magyarok: 's kérnék, hogy a' Koronát azon adósságnak, mellyért azt hajdan *Ersébet* Királyné, ötödik *László'* Annya zálogba vetette vala, lefizetése mellett adná viszsza. De semmit se' hajtott ezen Követségre *Fridrik* Tsászár, megelőztetvén a' Nádor-Ispánytól *Garai Lászlótól*, 's a' *Hunyadi* Háznak több ellenségeitől, kik igen dolgoztak abban, hogy *Mátyás* meg ne koronáztassék: mert már akkor arról tanátskoztak, hogy azt a' Királyi Székből lebuktatván, más külső Fejedelmet emeljenek abba, 's az Ország' Koronájával meg is erősítsék. Ezen véletlen megvetésén nagyon megszompolyodott vala *Mátyás*, Barátjaival együtt: úgy ítéltek mindazáltal az eránt, hogy egy darabig békességesen kellene azt tűrni, mivel a' régi gyűlölségek, 's egyenetlenségek még el nem enyészvén, nem vólna tanátsos a' Tsászár ellen hadat indítani illy kezdetén az Országlásnak; biztak azonban, hogy bátorságosan ülne a' Király az ő Székében, minthogy néki mindnyájan az Ország Rendjei, még a' *Hunyadiak'* ellenségei is, esküvéssel kötelezték magokat.

Mátyás nehány hónapokat eltöltvén az Országlásban, nem kevés nehezteléssel kezde lenni *Szilágyihoz*: a' mi onnét származott, mivel ez, a' mint hadi Férjfiú vólt, mindeneket maga itélete szerént kívánván tenni, és ren-

delni, 's az ő akaratjával ellenkező Unokáját keményebben tartani, hogy sem az, már akkor ideje felett a' Királyi méltósághoz szabván magát, elszenvedné. A' Királynak, és a' Kormányozónak ezen magános egyenetlenségeken sokan több okokból örűlvén, a' tenyésző tüzet naponként gerjeszteni meg nem szűntek. A' Nádor - Ispány, 's többen alattomban a' Király ellen esküdvén; mindenképp azonn igyekeztek, hogy ama' derék, 's a' hadi mesterségben jeles Férjfiat megbuktassák; 's azutánn az alkalmas Hadi-Vezér nélkűl szűkölködő gyermek Királyt annál könnyebben elnyomhassák. *Vitéz János* pedig, a' ki minden tudományokkal, 's az Országlás' mesterségének esméretével főképpen jeleskedett, azért akará a' Kormányozót elmozdítani az Udvartól, mivel a' fegyver forgatáshoz inkább, mintsem az Ország' dolgainak intézéséhez lévén alkalmatos, nem azon okossággal, és merséklésssel, mint szükséges vala, viselné azon nagy hivatalját. Az Udvariaknak illy magok' különözésében, annyira nevekedett a' gyűlölség a' Király és a' Kormányozó között, hogy Az ennek vele való képtelen bánását tovább nem tűrvén, őtet a' Kormányozói méltóságtól, mellyet még esztendeig se' viselt vala, megfosztotta: midőn pedig ez az ő hivataljában magát a' Gyűlés' rendelésével óltalmazná; *Mátyás* a' pernek egyszerre végét akarván szakasztani, Báttyát a' *Világosvári* Fogházba záratta. *Szilágyit* illy formán az Udvartól elmozdítván *Mátyás*, *Vitéz János* Váradi Püspököt tevé belső Fő - Tanátsossává, a' ki ezen nehéz hivatalt több esztendeig osztán, 's valóban szigorú környűlállásokban nagy ditsérettel viselte vólt; és az ő eszességével, 's okosságával a' belső szakadásokat eloltván,

Mátyást sok veszedelmekből kimentette, 's a' Királyi Székben megerősítette: a' szomszéd Fejedelmeknél pedig, kik eleinten annak származását, 's idejét megvetették vala, rettenetessé tette. De az írigység' mérgét e' se' tudta elkerülni: mert több esztendők utánn ő is a' *Szilágyi'* sorsára esvén, világos példáját adta az emberi dolgok' állhatatlanságának.

A' Kormányozó' esete utánn a' Nádor-Ispány, és több öszveesküdtek már félelem nélkűl fogtak kiszabott dolgaikhoz; 's alattomban Követeket küldvén Ausztriába, Magyar Országot harmadik *Fridrik* Tsászárnak ajánlották, bizonyos reménységet adván nékie, hogy igen könnyen juthatna ahoz; mivel *Mátyástól* többnyire elidegenedtek a' Fő-Emberek. Hogy pedig hitetlenségeket mesterségesen eltakarnák, azt erősítették; hogy *Mátyást* le lehetne vetni a' Királyi Székből a' lelkiesméretnek minden sértése nélkűl; minthogy nem szabadon, hanem erőszakosan választatott, 's meg se' vólna még koronázva. Ezek olly nyomosoknak látszattak *Fridrik* előtt, hogy tanátsot kért légyen második *Pius* Pápától: mit kellene nékie tselekedni? de a' Pápa vatig intette vólt *Fridriket*, hogy a' néki ajánlott Országot el ne fogadná, előadván mind azon törvénytelenségnek sullyát, mellyet *Mátyásnak*, a' Magyarok' törvényes Királyjának okozna; mind az onnét származandó háborúnak inségeit. Ezek, és egyéb okok által meggyőzettetvén a' Tsászár, akkor ugyan ellene monda az ajánlásnak; hanem hogy még is *Mátyásnak* bajt szerezne, azt javaslotta az öszveesküdteknek, hogy *Kázmír* Lengyel Királyt, kinek Felesége, *Ersébet*, ötödik *László*' Leánya vala, hivnák a' Magyar Királyi Székre, megígérven ahoz való segedelmét. Tetszett

ezen dolog a' Pártosoknak, 's a' végett minden késedelem nélkül *Giskra Jánost*, a' ki felső Magyar Országot az ő Tseh Katonáival elfoglalá, köz akarattal Lengyel Országba *Kázmirhez* küldik. De ezen Követség is hijában jára: mert *Kázmir* Király mentvén magát a' Pruszsziai szenteltt Vitézekkel való nagy háborújával, azt jelentette, hogy, míg ennek végét nem szakasztaná, el nem jöhetne; hanem fogadta, hogy azutánn minden bizonnyal megfogna jelenni, 's Feleségének a' Magyar Koronához való jussát meg fogná szerezni. Mindazáltal soha se' mehetett ő arra. Ezen törekedések nem tevődhettek olly titkon, hogy *Vitéz János* Udvari Fő-Tanátsosnak szemessége előtt elrejtődhettek vólna. Ennek tanátsából tehát *Mátyás* Király *Garai László* Nádor-Ispányt, a' Pártosok' Fejét, méltóságától megfosztván, az Országból kitíltotta, 's helyébe ama' fedhetetlen hivségű Férjfiat, *Ország Mihályt* rendelte; *Ujlaki Miklós'* helyébe pedig az Erdélyi Vajdaságba *Rozgonyi Sebestyént* méltóztatta.

E'felett látván a' Király, hogy a' Pártosok' elnyomására tellyes Táborra vólna szüksége, minthogy azok se' pénzzel, se' Katonával nem szűkölködnének; ő pedig ezzel még eddig eléggé készen nem vólna; *Temesvárról* Sz. András Havának tizenötödikén botsátott Levele által a' Püspököket, Zászlós Urakat, 's minden Vármegyéből négy Követeket, és a' Királyi Városok' Küldöttjeit az említett esztendő' Karátson Havának hatodik napjára *Szegedre* hívá Gyűlést tartani. Itten mindenek előtt *Vitéz János*, Váradi Püspök előadta; hogy haszontalan kérte viszsza a' Koronát *Fridrik* Tsászártól azon adósságnak lefizetése mellett is a' mellyért azt Zálogban tartja; az-

utánn elbeszéllette az Attól kívántt disztelen feltételeket: mellyeknek hallására mindenek' vére felpesdült a' Tsászár ellen. Minekutánna pedig megmagyarázta vólna azon veszedelemnek nagyságát, mellynek ki vólna téve a' Király, a' Tsászárnak a' Pártosokkal való tzimboráskodása miatt; a' Királyi Semélynek minden erőből lejendő védelmezéséről vólt a' tanátskozás.

Minekokáért a' zsóldos Katonaságon kivűl, és a'felett; a' mit a' Királyi Városok adandók valának, a' Püspököknek, Zászlós Uraknak, és Nemeseknek a' *'Sigmond'* Törvénye szerént való fegyverre kelés parantsoltatott; úgy mindazáltal, hogy már nem harmintzháromtól, hanem húsz egész helytől egy fegyveres Lovast kelle állítani, mintegy árrát azon húsz helynek: innét mái napig a' Magyar Lovasok Huszároknak neveztetnek; a' kiknek tűzről pattantságát, 's díszességét más Birodalmak is megkedvellvén, ezekhez hasonló készűletű seregeket tartani, szokásba vették vólt. Azutánn hatalom adatott a' Királynak esztendeig e' fegyverre kelést használni; 's keményen megparantsoltatott mindnyájoknak, hogy a' Gyűlésnek eloszlása utánn haza térvén, mindjárt Katonákat szednének, 's a' hadra mindenképpen elkészítenék: hogy a' Királyi parantsolatnak vételével tizenöt nap alatt a' kirendeltt helyen megjelennének a' seregek. Mind ezeket a' Gyűlésnek utólsó napján, Bóldogaszszony Havának tizenötödikén ezer négyszáz ötvenkilentzedikben különösen feljegyzették.

Ezen Szegedi Gyűlésben a' Király' óltalmazására rendeltt fegyverkezést megértvén a' Pártosok, ők is e' most emlitett esztendőnek Böjt-elő Havában Gyűlést rendeltek *Né-*

met-Újvárra. Ha ezen Gyülekezetnek hatalmasabb Tagjait megvìsgáljuk; észre veszszük, minő veszedelemben forgott akkor *Mátyás* Király, kik ezek vóltak: *Garai László*, vóltt Nádor-Ispány; *Ujlaki Miklós*, vóltt Erdélyi Vajda; Gerebeni *Vitovetz János*, Sklavóniai Bán; *Bánfi Pál*, Királyi Ajtónállók' Fő-Mestere; *Széchi János*, Szala Vármegye' Fő-Ispányja; *Pamkircher András*, Posonyi Gróf; *Bozini János*, és *'Sigmond* testvér Grófok, amaz Szakoltzai, emez pedig Nagy-Szombati Kapitány; *Petheő Miklós*, és *György*; Peleskei *Ördög Mihály*; Meztenyői *Szeretsen Péter*; *Osthi Ferentz*; *Danch Pál*; *Frangepán Márton*; Köptséni *Kapler János*; kikhez az Egyháziak közzül tsupán tsak az Erdélyi Püspök *de la Baschin Máté* Olasz ember kaptsolta vólt magát: ezek többnyire mind Nemzetségi régiséggel, mind gazdagsággal megelőzték vala az Országnak egyéb Nagyjait. Ezeknek tehát, és több más Nemeseknek azon Gyülekezetben tett végezésével semmisíttetvén *Hunyadi Mátyásnak* Királyi választatása, Bőjt-elő Havának tizenhetedik napján harmadik *Fridrik* Tsászár, Magyar Királynak hirdettetett, 's az ő hivségére lett esküvés formás jegyzeménybe írattatott. — Mellyeknek végbevitele utánn, a' Pártosok *Német-Újhelybe* menvén, Bőjt-más Havának negyedikén a' Szent Mise' szolgálatja alatt az ott lévő *Fridriket* ismét Királynak köszöntik 's magokat nékie újra lekötelezik: ugyan akkor, a' mint némellyek írják, a' fejére engedte tenni a' Magyar Koronát *Fridrik*, a' mellyet zálogúl bírt vala. A' mit osztán igen neheztelt második *Pius* Pápa, mivel onnan a' Magyarok, és a' Tsászár között véres háborúkat jövendőle.

Ezen pártos Gyülekezet nem kevessé nevelte *Mátyás* Király' gondjait: mellyet hogy sikeretlenné tenne; avagy a' Pártosok' számát megfogyasztaná; majd azon időben levelet botsátván az Ország' minden részeire, a' Püspököket, Zászlós Urakat, és a' tehetősebb Fő-Embereket tanátskozás végett *Budára* idézte, hogy mind az állandó hívségü Jobbágyok' száma kitudódnék; mind a' Pártosok ellen alkalmatos készület tevődhetne. Ezen Királyi hivásnak sokkal többen engedelmeskedtek, mintsem lehetett reményleni: mert a' Püspökök, az Erdélyin kivül, mindnyájan megjelentek; nevezet szerént: Kárdinális *Széchi Dienes*, Esztergomi Ersek; *Várdai István*, Kalotsai és Bátsi Egyházaknak Ersekje; *Hedervári László*, Egri; *Vitéz János*, Váradi; *Barri Miklós*, Pétsi; *Ágoston*, Győri; *Vethesi Albert*, Veszprimi; ismét *Albert*, Tsanádi; *Tsupor Demeter*, Zágrábi; *Vintze*, Vátzi — Püspökök: *Debrentzei Tamás*, a' Szent Mártoni Apáturság' Kormányozója; és *Bodó Miklós*, Fejérvári Prépost. A' Világiakból: *Ország Mihály*, Nádor-Ispány; *Rozgonyi Sebestyén*, Erdélyi Vajda; *Palótzi László*, Ország' Birája; *Rozgonyi János*, vóltt Erdélyi Vajda; *Bezth Mihály*, Fő Udvar-Mester; Szegtsői *Hertzeg Miklós*, és *Várdai Aladár*, Fő-Pohárnokok; *Losontzi Pál*, Szentgyörgyi *Bodó Gáspár*, *Zobi Péter*, és *Speranchich Pál*, Dalmátzia és Horvát Ország' Bánjai; *Lábatlan János*, és *Pákosi László*, Székelyek' Fő-Ispányjai; *Rozgonyi Osvald*, és *Buzlai László*, Fő Lovász-Mesterek; *Zéchéni László*, Nógrád Vármegye' Fő-Ispányja; *Peréni István*, Zemplén Vármegye' Fő-Ispányja; Olnodi *Tzudar Simon*; *Hedervári Imre*; Laki *Thúz János*; *Maróthi Máté*, és *Lajos*; *Korongi Gáspár*; *Kanisai Imre*; Sz. Már-

toni *Nagy Simon*; *Bánfi Miklós*; *Cháki György*; *Kállai János*; *Chaholi Pál*; *Dombai László*, és *Petheő György*. Ezek vóltak akkor az Ország' hiv Nagyjai közzűl nevezetesebbek, kik magok' és az ő Vármegyéik' nevében *Budára* öszvejöttek. *Mátyás* Király ezeknek illy számárn nagy örömre gerjedvén, e' környűlálláshoz alkalmaztatott beszéddel először azon jóakarátjokról emlékeztetté őket, melly szerént ötet a' Királyságra szabadon választották: azutánn pedig azon hivségjekről, mellyre kiki magát esküvéssel önként kötelezte vólt: végre azon pártütést hozta elő, mellyet a' gonosz lelküek Ő ellene támasztották; 's említette, hogy, valamint törvénytelenséggel, és az ő gyalázatjával, úgy a' Magyar Nemzet' Fő-Jussának, 's különösen a' Királyválasztás' szabadságának megsértésével esnék az meg, ha *Garai Lászlónak*, 's más némellyeknek hitetlenségét követvén, az ő kiszorításával *Fridrik* Tsászárt engednék a' Magyar Királyi Székbe emelődni. Könyörge tehát, hogy, ha Ő hozzá tovább is hivek akarnának maradni, azon szent hivségre új esküvéssel köteleznék magokat: Ő ellenben fogadta, hogy mindeneket, valamik tőle a' Nemzetnek közjavára, és kinekkinek hasznára kivántatnának, pontig tellyesítené. Ezen, és más okoknak nyomósságán mindnyájan felettébb megindúlván, nyilvánságos esküvéssel fogadták: hogy *Mátyásnak*, mint törvényes Királyjoknak; és Urokńak mind halálig hivek, 's engedelmesek lejendenek, és soha meg nem szenvedéndik, hogy Annak éltében más Király választassék, 's az Országba hozattassék: végre, hogy őket sem a' jutalom' reménysége, sem akárminémű veszedelem' félelme lekötelezett hitekben meg nem tánto-

rítja. *Mátyás* viszontag a' Rendek' akaratja szerént, esküvéssel kötelezte magát: hogy az Ország' Rendjeinek szabadságát, fő-jussait: 's helybehagyott szokásait mindenkor szentűl, és sérthetetlenűl megőrizi: ha pedig az időnek, és eseteknek környűlállásaihoz képpest valaha változtatás kívántatnék a' törvényekben; vagy a' Nemzet' szokásaiban; azt egyedűl maga hatalmával soha se' fogná tselekedni, hanem az Ország' Gyűlésének megegyezésével. Ha azoknak, kik tartozott hivségben megmaradnak, Kastélyjaikat vagy birtokaikat elfoglalnák a' Pártosok: tellyes erővel rajta lészen, hogy nem tsak az erőszakosan elvett jószágok törvényes Uraiknak viszszaadattassanak, hanem még a' károk is, ha talán azokban okoztattak légyen, igazán megteríttessenek. Többnyire ezek azon esküvésnek tzikkelyei, mellyekre a' Király, és az Alattvalók akkor magokat egymásnak kötelezték: mellyeket osztán Böjt-elő Havának tizedik napján a' jelentett esztendőben nyilvánságos jegyzeménybe iktattak vala, hét nappal tudniillik előbb, mintsem *Fridrik Német-Újváratt* a' Pártosok által Királyjá tétetődnék. Ezen előadott bőlts tanátsnál, 's tselekedetnél semmi se' lehetett hathatósabb *Mátyás'* dolgainak megerősítésére, 's ezen fiatal Királynak okosságát nagyon megesmérteti, akár magától, akár *Vitéz János'* sugarlásából származott légyen.

Mátyás Király tapasztalván e' szerént az ő Embereinek mind számát; mind hivségét, már semmit se' tétovázott; hanem azon esztendőnek tavaszra derűlésén öszveszedett seregeivel *Körmendre* költözött, hogy elnyomná ottan a' Pártosokat: de, minthogy ezek mind magok' számával, mind a' Tsászártól hozzá-

jok küldött Katonasággal Ötet megelőznék, az első ütközetben megfutamtatott. Hanem minekutánna a' Szegedi, és Budai Gyűlésnek végezése szerént, a' Püspököknek, Zászlós Uraknak, és Nemeseknek seregei hozzá érkeztek; Szent Mártoni *Nagy Simont* Fő Hadi-Vezérré tévén, ez által ismét megújíttatta a' tsatát, 's a' Pártosokat keményen megloholta, és széllyel verte. E' naptól fogva *Mátyás* Királynak, 's az ő Embereinek szíve jobban kitágúlt: ellenben *Garai Lászlóé*, 's a' többi Pártosoké igen öszveszorúlt vala; még inkább nevekedett pedig ezeknek félelme, 's rettegése, midőn látták, hogy *Fridrik* Tsászár az ő fösvénysége szerént, nem tsak, a' mint ígérte vólt, új Katonasággal, 's pénzzel nem segítette őket, hanem még a' küldött segítséget is haza hivta: azt akarta Ő tudniillik, hogy a' hadat tsak magok erejével, 's költségével folytatnák *Mátyás* ellen a' Pártosok, 's Annak meggyőztével, Ő mind Embereinek, mind Kintstárjának kára nélkűl jutna az Országhoz. Ha pedig a' dolognak roszsz kimenetele lenne: abban is azon nyereséget reménylette, hogy Magyar Országot osztán maga erejével könnyen hatalma alá ejtené, minekutánna a' Magyarok egymás öldöklése, 's pusztítása által elgyengűltek vólna. Így a' Tsászártól elhagyattatva látván magokat a' Pártosok, a' hadnak nehézségéről, 's kimeneteléről szív epedve sopánkodának: mert nyilván látták, hogy, ha *Mátyás* egészen erőt venne rajtok, oda vólna minden jószágjok, 's gazdagságjok, mellyel Magyar Országban bővelkedtek; és ha az Országból kitíltatnának, a' Tsászár soha se' fogná nékiek forbatlani az ő tisztségeiknek, 's vagyonjaiknak veszteségét, mellyet ő miatta szenvednének.

Már tehát átkozták hitetlenségjeket; 's arról tanátskoztak, hogy betsületes útat találnának, mellyen *Mátyás* Király' kegyelmébe viszszatérhetnének. Midőn Kémjei által tudósíttatott vólna ezek eránt a' Király; a' békességet, és egyességet a' maga népe köztt igen kívánván, tüstént megizente *Garai Lászlónak*, 's a' Pártosok' több Fejeinek, hogy örök feledékenységbe temetvén törvénytelen tetteiket, viszszaadná nékiek előbbeni tisztségeiket, 's javaikat, ha néki igazán meghódolnának. Ezen kegyelemnek idején tett kínálása többet használt, mintsem gondolni lehetett vólna. Első vala a' meghódolásban a' Pártosok' Feje *Garai László*, 's ennek példáját, 's intését követték azutánn a' többiek majd mindnyáján. Nem is tsalattattak meg reménységekben: mert *Mátyás* Király *Garai Lászlót* nem tsak Nádor-Ispányi Méltóságába viszszahelyheztette, hanem sok szabadalmakkal is díszesítette. *Ujlaki Miklóst*, *Hunyadi Jánosnak* hajdan legjobb Barátját, a' ki nem annyira gyűlölségből, mintsem azon bánatjából, hogy Királlyá nem lehetett, a' mint reménylette Nemzetsége' régiségére, gazdagságára, és szép érdemeire nézve, pártolt vala el, nem ugyan mindjárt, hanem két esztendő múlva, az Erdélyi Vajdaságba viszszatette, egyszersmind néki adván a' Sklavóniai, és Makóvi Bánságot; söt, hogy annak nagyravágyását még jobban elaltassa, s' annál inkább magához hodítsa; magánál marasztotta első Udvari tisztességben, megígérvén nékie, hogy Bosnia' Királyjává fogná tenni, a' Magyar szentKoronától való függedelemmel. Állandó is vólt osztán az ő hívségében *Ujlaki Miklós*; 's ezen Királyi ígéret szerént meg is nyerte a' Bosniai Királyságot. Lassanként azutánn a' többiek is engedelmes-

ségre tértek, kiket úgy veve a' Király kegyelembe, hogy senkinek se' vált légyen kárára a' pártolás: mindazáltal olly kormányozói tsinnal élt *Mátyás*, hogy azokat, kiknek jószágaik Ausztria' szomszédságában vóltak, onnét távol való hivatalokra emelte, hogy ne lenne alkalmatosságok a' dolgot *Fridrikkel* együtt fogni, 's zenebonáskodni: igy nevezetesen ama' dús Bozini '*Sigmond*, és *János* Grófokat, a' kik két esztendő múlva hódoltak meg, amazt ugyan Lovasság' Vezérjévé tévén, Lengyel Ország' szélére; Emezt pedig Vajdának Erdélybe intézte vala.

Szilágyi is az alatt az ő Szakátsa' furtsasága által megszabadúlt a' Világosvári tömlötzből: ezen derék Szakáts tudniillik lármát kiáltott, mintha mindjárt ott toppannának a' Törökök: erre a' Várbeli őrizet fegyvert kap 's kiomlik a' kapun, eleit akarván venni az ellenségnek. Azonban a' Szakáts bétsukja a' kaput, 's kirekeszti a' Törököt kereső Katonaságot; 's többed magával a' tömlötzhöz menvén, az ott őrizö Katonákat mind lesózta, és az Urát a' tömlötzből kieresztette; 's ezzel együtt magának is jobb konyhát szerzett. *Szilágyi* azonnal úgy viselte magát a' Várban, mint Fő-Kormányozó, 's a' föld' népét Hadi Emberekké változtatván, a' viszszatértt, 's ellene rohantt Katonaságot vitézül elverte; és ezen véletlen megszabadúlását megizente a' Királynak: Ez minden neheztelését letévén, tellyes betsülettel vólt azon jó szívű öreg Báttyához, viszszaadta néki minden jószágait, és a' Törökök ellen Fő-Hadi Vezérré tette: ki is a' következendő esztendőben azokkal tüzesen megütközött; de szerentsétlenül: mert elfogattatván, 's *Konstántzinápolyba* vitettetvén, ottan feje vétetett vala.

Mátyás Király pedig a' Haza' tsendességének megszerzése utánn, minden gondolatjait oda fordította, hogy *Fridrik* Tsászárt megrándítván, Magyar Ország' megtámadásától elrezzentse: a' mire jó alkalmatosságot ada ezen esztendő. Ugyan is nagy gyűlölködés támadott ekkor *Fridrik* Tsászár, és az ő testvérje hatodik *Albert* Ausztriai Hertzeg között a' meghaltt ötödik *László* Magyar Királynak ottani öröksége felett: mert mivel azon időnek szokása szerént az Ausztriai örökségnek egyaránt kellene felosztódni az Atyafiak között; a' Tsászár pedig más valami birtokkal akarván *Albert'* szemét kitolni, egész Ausztriát magáévá kívánta tenni: innét szertelen boszszúság származott. Az Atyafiaknak ezen ízetlenségét tehát maga hasznára akarván fordítani *Mátyás* Király, *Albert* Hertzegnek mind katonai, mind pénzbeli segítséget ajánlott, 's vele a' Tsászár ellen szoros szövetséget kötött vala. Ezen felettébb megdöbbenvén *Fridrik*, már nem a' hadról, hanem a' békességről gondolkodott; hogy azt mind *Albert* ötstsével, mind *Mátyás* Királlyal megszerezze magának. Azért még azon esztendőben Sz. Jakab Havának huszonnyóltzadikán *Brünbe* menvén, azon békesség' eszközlésére *Podiebrád Györgyöt*, a' Tsehek' Királyját rendelte Köz-Biróúl. Ez, a' perlekedő Részeknek fegyvernyugvást szabván, az első Gyülekezetet *Olmutz* Városába intézte Bóldogaszszony Havának huszonötödik napjára ezer négyszáz
1460. E. hatvanadik esztendőben. De, minthogy a' Tsászár se' *Albert* ötstsének, se' *Mátyás* Királynak nem akarna engedni semmit; azon békesség' munkája több ízben elővétetődvén, esztendők teltek el, még végre ment vólna. *Mátyás* Király azonban *Giskra Jánosnak*, 's felső

Magyar Országon több kóborló Tseheknek megtörésére fordította erejét, a' kiket *Rozgonyi Sebestyén* Hadi-Vezére által meg is ugratott több tsapások által: de, mivel látta, hogy ezen háború mindenkor káros vólna Magyar Országnak, akár győzne ő, akár vesztene; *Giskra János'* szívét kegyelemnek, tisztségeknek, és jószágoknak ígéretével kezdé ostromlani: a' miben szerentsés is vólt. Mert minekutanna *Ország Mihály*, a' ki *Garai László'* halálával ismét Nádor-Ispánnyá lette, az ő Léányát *Giskrának* jegyzette vólna Feleségűl; ez, a' többi Tsehekkel együtt meghódola *Mátyás* Királynak, a' kitől osztán, a' tett ígéret szerént, szép két Uradalmat, úgymint: a' Zólyomit, és Lippait nyeré ajándékba; nem is szegte meg többé soha azutánn az ő hitét.

Az Istennek tsudálatos gondviselése által kimenekedvén *Mátyás* azon nagy veszélyből, már egyedűl tsak azon igyekezett, hogy az Ország' szent Koronáját, akármelly árron, *Fridrik* Tsászártól viszszaváltsa, bőltsen előre látván, hogy, valamíg a' Tsászárral békételenségben vólna, soha se' lenne addig itthon is tsendessége, ha tsak Szent *István'* Koronáját, mellynek a' Magyarok, régi szokássaikhoz ragaszkodván, egyedűl tulajdonították a' Királyi Méltóságnak szent erősségét, haza nem szerezné; 's azzal meg nem koronáztatna. Minekokáért *Vitéz Jánost* több ízben küldötte vólt a' Tsászárhoz a' békesség' megszerzése végett; de igen nehezen ment a' dolog, minthogy *Fridrik* azon temérdek summa pénzen kivűl, mellyet a' Koronáért kívánt, még *Sopronyt*, *Köszeget*, és az ezek körűl lévő Tartományt is örökösen Ausztriához akarta kaptsoltatni, 's ez eránt erősen tartotta magát: a' mire *Mátyás* Király se' maga mél-

tóságának, se' az Ország' jussainak megsértése nélkűl reá nem állhatott. Második *Pius* Pápa is semmit el nem mulasztott, hogy a' Tsászárt egyenesebb gondolkodásra vévén, békességet szerezne a' Fejedelmek között, de semmire se' mehetett sokáig: mert látván *Fridrik*, hogy a' Magyarok ezen szent záloghoz olly tisztelettel viseltetnének, hogy véteknek tartanák, más Koronával megkoronázni Királyjokat; elhitette magával: hogy, ha kivánsága mellett megmaradna, könnyebben megválnának azok Tartományjaiktól, 's határaiktól, mintsem ezen Kintstől. Mellyhez képpest ha a' Magyarok ekkor *Mátyásnak* megkoronáztasára azon Koronával akartak vólna élni, mellyel *Ulászlót* megkoronázták vólt; avagy újat késztíttettek vólna: valóban sokkal alább hagyott vólna *Fridrik*. Midőn pedig meghallotta, hogy *Giskra János*, a' kivel szövetséget teve *Mátyás* Király ellen, ennek hűségére állott légyen, az ő Tseh Katonáival együtt; mindjárt figyelmetesebb lett *Vitéz János*' beszédjeire, a' kivel egyedűl magával végre e' szerént tsinálá meg az egyességet: — hogy az Ország' szent Koronája, minekutánna hatvan ezer aranyak lefizetődtek vólna, *Mátyás* Királynak viszszaadattatnék, *Soprony* Városával együtt: a' többi Városokat, és birtokokat, mellyeket vagy *Ersébet* Királynétól zálogba vett, vagy más módon elfoglalt, továbbis birná a' Tsászár egész életében, úgy mint Magyar Ország' egyéb Nemessei; és azon birtokok ezutánn is az Ország' határai között tartatnának, 's mind a' Polgári, mind a' Katonai dolgokban az Ország' Tisztviselőinek kormányozásától függenének; Magyar Ország' Királyja pedig nem előbb, mintsem

Fridrik' holta utánn válthatná azokat viszszą negyven ezer aranyakon.

Ezen nehéz, és sokáig tartó dolognak kimenetelén megörűlvén *Mátyás* Király, Sz. *Márk* Innepére ezer négyszáz hatvankettődik-ben *Budán* öszvegyűlekeztette az Ország' Rendjeit, hogy azokat, mellyek eddig a' Tsászárral végeződtek vala, nékiek kijelentené. Ezekben a' szent Koronának mentől elöbb való viszszanyeresére gyúladozó igyekezet azt eszközlötte, hogy azon említett Birtokoknak általengedésében könnyen megegyeztek, minthogy az Ország' hatalma alól egészen ki nem vétetődvén, reménység vólna azoknak viszszavevéséhez, ha a' Tsászár' halála utánn a' jelentett summa lefizetődnék. Az eránt pedig még szó se' tétetett, hogy a' Koronáért hatvan ezer magyar aranyok kerettetnének; söt midőn kérdés támadna: honnét kellene adni azon summát? Egyháziak és Nemesek egyszerre felkiáltottak: hogy annak lefizetésére fejenként fognának öszveadni, 's a' Korona' viszszaváltásában való ditsősséget egyedűl magoknak tartanák, a' nélkűl, hogy arra valami adattatnék, vagy a' Király' magános erszényéből, vagy az Ország' közönséges Kintstárjából. Az egész summát tehát a' Püspökök, Zászlós Urak, Nemesek, és a' Királyi Városok magok köztt kivetvén, rövid idő alatt szükségen fellyűl adtak a' Király' kezéhez. Mivel pedig ezeken kívűl még más feltételei is vóltak a' Tsászárnak; a' békesség következendő esztendőben készűlhetett meg, 's leginkább a' Pápa' Követjének munkálkodása által.

1462. E.

Minekutánna mind a' két részről a' nehézségek elháríttattak, 's megegyeztek vólna egymással a' Fejedelmek; köz akarattal Kö-

vetek választattak, úgymint: *Várdai István*, Kalotsai Érsek; *Vitéz János*, Váradi Püspök; *Ujlaki Miklós*, Erdélyi Vajda, Sklavóniai 's Makóvi Bán; *Palótzi László*, Ország' Birája; Szápolyai *Deák Imre*, Királyi Kintstartó, 's felső Magyar Ország' Vezér-Kapitányja: ezekre bizatott, hogy végét szakasztván a' dolognak, hoznák haza az Ország' Koronáját; a' kik mellé azért három ezer emberből álló Lovas Katonaságon kivül, tisztesség' okáért számtalan Nemesek adták magokat.

A' mint *Ujhelybe* érkeztek a' Követek; a' Tsászár nem itélvén tanátsosnak, hogy annyi fegyveres Magyarok az ő Városa körül legyenek, tsak *Vitéz Jánost*, és *Palótzi Lászlót* botsátotta bé a' Városba kétszáz Lovasokkal; a' többieket pedig *Sopronyba* parantsolta, hogy ottan várnák a' dolog' kimenetelét. Megént új feltételeket kezde az előbbeniekhez ragasztani *Fridrik*, úgy hogy ismét több napokat kelle eltőlteni a' tanátskozásokban, 's vetélkedésekben. Végre ezen Tzikkelyeket foglalák Kötéslevélbe: *Mátyás* Király *Fridrik* Tsászárt Attya gyanánt; ez ismét amazt fia gyanánt tartaná, Magyar Országot *Mátyás* tellyes jussal birná: *Fridrik* ellenben Magyar Ország' Királyja' nevezetével szabadon élne, 's mindenkor úgy neveztetne a' Magyaroktól. Ha *Mátyás* magzat nélkül halna meg; *Fridrik*, avagy valamellyik az ő fiai, 's maradékai közzül, a' mellyik tetszene a' Magyaroknak, minden kétség nélkül a' Magyar Királyi Székre jutna. Mind a' két Fejedelemnek köz barátjai, és köz ellenségei lennének; igaz igyekezettel, 's tellyes erővel segítenék egymást mindenek ellen, kivévén a' Romai Pápát. Mind a' két részről elfelejtkezvén a' boszszontásokról, minden boszszúállás eltávoztas-

sék azok eránt, a' kik a' pártütéskor valamellyik részhez adták magokat. *Fridrik* a' Kastélyokat, és Uradalmakat: *Fraknót*, *Kóboldot*, *Kismartont*, *Köszeget*, *Rohontzot*, hóltáig; Örökösei pedig mind addig birnák, míg velek Magyar Ország' Királyja meg nem egyezne a' váltság' summája eránt: mindazáltal a' Fraknói, és Kóboldi Uradalmakat negyven ezer aranyon lehet akkor kiváltani. Noha ezekben minden hasznavehető Uraság a' Tsászár, és ennek maradékai mellett maradna; mindazáltal a' Törökök ellen való hadakozásnak terhét, melly az egész Országot illeti, ezen birtokok egyaránt viselnék. Végre, ezen egyezés' levele nem tsak a' Magyar Követek által mindjárt alól írattasson, hanem a' közel lejendő koronázás' alkalmatosságával a' Király, és az Ország' Rendjei által is megerősíttessen. — Minekutánna a' Tsászár ezeket Német *Ujhelyben*, és a' Magyar Követek *Sopronyban* alól írták vólna ezer négy- 1463. E.
száz hatvanharmadikban, Sz. Jakab Havának tizenkilentzedik napján, 's még e'felett ezek hatvan ezer magyar aranyakat a' Tsászárnak leolvastak vólna ;. kezekhez vévén Magyar Ország' szent Koronáját, huszonnégy esztendőbeli számkivetése utánn, először *Sopronyba*; azutánn *Budára* vitték az egész Magyar Nemzetnek kimondhatatlan öröme, és vígassága között.

Vóltak még más kötések is a' Fejedelmek között, mellyekről semmit se' tudtak a' Magyar Követek, *Vitéz Jánoson* kivűl, minthogy rá sem állottak vólna azok azon illetlenségekre. Ollyan vólt az ; hogy, mivel *Fridrik* jól kitanúlta *Mátyás* Király' Feleségének, *Podiebrád Katalinnak* gyógyúlhatatlan betegségét, olly fogadásra kénszerítette őtet; hogy

annak hólta utánn soha se' házasodnék meg: hogy így mentől előbb magát, vagy örökösét Magyar Ország' Urává tehesse. Kiki látja itten; melly nehézséget okoza még tsak a' huszadik esztendejében lévő Fejedelemnek ezen embertelen feltétel; mindazáltal tsak hogy az óhajtott szent Koronához férhessen 's azon ravasz szomszéd Fejedelemmel megbékéllvén, a' Törököket, kik már akkor egész erővel ostromlották vólt Magyar Országot, meghőkölhesse, azt is elfogadta. A' mit előre látott *Fridrik*: mindjárt következendő esztendőben tapasztalta is, hogy tudniillik *Mátyás* özvegyen maradott; kinek siralmas esetét még inkább nehezítette az, hogy *Lajos* Frantzia Királynak jó akaratját nem használhatta, a' ki Magyar Országba küldött Követei által nékie Királyi Jegyest ajánlott vala. Még az is figyelmetességet érdemel azon Ujhelyi Végezésből, hogy *Fridrik* a' Római Pápa, és egyéb Európai Fejedelmek előtt a' fösvénység' motskának eltitkolására, a' hatvan ezer aranyaknak, mellyeket a' Magyarokon húzott vala a' Koronáért, említését nem akarta az Egyezésjegyzeménybe tétetni: minthogy mindenek előtt nyilvánságos vala, hogy azon egész summa, mellyért azt nékie elzálogolta volt *Ersébet* Királyné, tizennyóltz ezer ötszáz aranyakat meg nem haladott légyen.

Mátyás Király a' szent Koronának pompás haza hozattatásakor kemény hadat visele a' Törökökkel, mellyet szerentsésen el is végeze. Mert több ízben megvervén azon durva ellenséget, minekutánna *Jajtzát* három hónapi ostromlása utánn megvette vólna, egész Bosniát hatalma alá ejtette: 's ezen szép győzedelmekkel jeleskedvén, ugyan azon esztendőben lett haza térése által ő is megörven-

deztette *Buda* Városát, az egész Magyar Nemzettel együtt. Véget vetvén osztán egyéb szükséges dolgainak, hogy a' külső Fejedelmek' Követjei is idején megjelenhetnének az ő koronázására: az arra való Gyülést következendő esztendőnek Böjt-más Havára, a' régi szokás szerént, *Fejérvárra* rendelte vólt. Itten tehát ezer négyszáz hatvannegyedikben Böjt-más Havának huszonkilentzedik napján, Nagy-Tsötörtökön a' Külföldieknek, és Honnyaiaknak kimondhatatlan sokasága között felvévén *Mátyás* a' Királyi szent kenetet, és Koronát Kárdinális *Széchi Dienes* Esztergomi Ersektől, óhajtott szándékában bóldogúlt vala. Melly alkalmatossággal midőn az Ország' határainak óltalmazása, és a' szent Koronától elidegenitett Tartományoknak viszszaszerzése eránt szokott esküvéssel magát kötelezte vólna, nyilván ki vette azon Uradalmakat, mellyeket a' minapi szövetség szerént *Fridriknek* által engede: a' melly szövetségnek foglalatja osztán, valamint akkor végeztetett, nem tsak a' Királynak, hanem az Ország' Rendjeinek helybehagyásával is megerősíttetett. Azutánn pedig, midőn kérték vólna a' Rendek, hogy második *András'* Aranyvégzeményét, Nagy *Lajos* példája szerént, hasonlóképpen az ő Királyi Kötéslevelébe iktatván, megerősítené; úgy tselekedte azt *Mátyás*, hogy egyszersmind huszonnyóltz tzikkelyeket ragasztana ahoz, mellyekkel annak némelly tzikkelyeit részént megjobbította részént megvilágosította: 's ezek teszik *Mátyás* Király' második Végzeményét. Ugyan ezen Gyülésben megemlékezvén *Mátyás*, hogy ötet kisded korától fogva *Vitéz János* Váradi Püspök szorgalmatosan tanította a' tudományokra, 's annak gondoskodása, és fáradtsága

Mátyás Király' koronázása.

1464. E.

által nem tsak a' Királyi Székre emeltetett, hanem abban meg is tartatott annyi szélvész között; végre ugyan annak legfőbb igyekezete, 's törekedése által viszszaszereztetett az Ország szent Koronája, 's haza hozattatott: hogy mind ahoz való kegyelmének, mind viszontag azonnak érdemei' emlékezetét a' késő maradéknál is fennmarasztaná, ugyan azon *Vitéz János* Váradi Püspököt szabad, és örökös Gróffá tette, úgy hogy Következőire is reá szállana ezen tzimeres Méltóság.

Mátyás Király' megkoronáztatása utánn két esztendővel nem kitsiny zenebona támadott Erdély Országban. Az ottani Nemesek tudniillik Nagy *Lajos*' végezése szerént kivétetődvén minden egyéb adónak terhe alól, egyedűl a' katonáskodásra valának kötelezve; ezen szabadságot maga is helybehagyta *Mátyás* Király, koronáztatásakor hozott Végzeményének tizenharmadik tzikkelyében: mindazáltal a' Kintstartók, és a' Királyi jövedelmek' Bészedői igyekeztek azokat az adózásra is reá vonni, 's kénszeríteni. A' Nemesek először panaszolkodással, 's jussok' emlegetésével akarák azokat azon satzolástól elállítani: de hogy e' semmit se' fogott rajtok, néki boszszonkodván, öszvesereglettek, 's a' Tartományból kivetvén a' Királyi Kintstartókat, G. *Bozini János* Vajdát akaratja ellen is pártütés' Vezérjévé tették, *Mátyás* Király a' gonoszt füvében akarván elfojtani, negyven ezer Fegyveresekkel béméne a' Tartományba
1467. E. ezer négyszáz hatvanhetedikben, 's a' Pártosokat széllyel vervén, a' pártolásnak okait szorgalmatosan kikereste; és a' zenebonának tsak a' Kezdőit büntetvén meg örökös gyalázattal, 's jószágok' veszteségével, a' többieknek *Tordán* megkegyelmezett vala. Lát-

ván azt is, hogy azon terhek, mellyekkel őket a' Kintstartó törvénytelenűl illeté, egybe nem férhetnének az örökös katonáskodásra való kötelességgel, Nagy *Lajos*', és maga' Rendelése szerént ezutánn is az adó' fizetéstől mentteknek nyilatkoztatta azokat. Melly időben olly különös kegyesség' példáját adta vólt, hogy sokakat, kiket előbb tisztességektől, 's jószágoktól megfosztа, azokba ismét viszszahelyheztette.

E' vitéz Király letsillapítván az Erdélyi zendűlést, ottan új Katonákkal megnagyobbította hadi seregét, 's Moldvába költözött, hogy az ottani dölfös István Vajdát megalázza. Mert az, minekutánna a' Vajdaságban két Vetekedőtársát letsepűlte vólna, hogy magát az erőszakosan elfoglaltt Fejedelemségben annál inkább megerősítené; magával együtt, Moldva Országot *Mahomet*' óltalmába ajánlotta. Először ugyan nem jól esett a' dolog: mert az útazásban ellankadt Magyarokat, midőn *Bánya* körűl egy kevessé pihennének, első éjtszaka megtámadván a' Vajda, nagy vérontást teve közöttök, úgy hogy a' Király maga is három sebet kapván, nagy nehezen ragadtatott ki Vitézei által a' veszedelemből: hanem minekutánna mind a' lángok', mellyek történetből a' Várost elborították, villogásától, mind a' felkelő teli Hóld' fényességétől a' tábor, és az egész vidék megvilágosíttatott vólna: a' Magyarok el nem szenvedhetvén a' gyalázatot, ismét rendbe szedték magokat, 's megújították a' tsatát. Mind a' két részről megátalkodva hartzoltak: de tsak ugyan a' Magyarok, megszalasztván a' Moldvaiakat, magokévá tették a' diadalmat. *István* Vajda a' mint magát a' futás utánn öszveszedte; *Mátyás* Királynak vitézségét, és szerentséjét elég-

gé tapasztalván ezen ütközetben, ne hogy a' had' folytatása még nagyobb veszélybe ejtené fejét; küldött Követjei által botsánatot kérvén, a' Magyar Királyi Felség' kegyelmébe, 's óltalmába vetetődni kívánkozott. *Mátyás* Király is jobbnak, 's Birodalmának hasznosabbnak itélvén az önként könyörgő ellenségnek megengedni, mintsem erejét bizonytalan kimenetelű haddal vesztegetni, *Istvánnak* megbotsátott, 's őtet, minekutánna újolag feleskűdött vólna a' hivségre, Vajdaságában megerősítette: a' ki is emlékezetben tartván ezen vett jótéteményt, hasznos szolgálatot tett osztán a' Magyaroknak a' Törökök ellen. A' Moldvaiaknak, kik még *Sigmond* idétt elpártoltak vólt a' Magyaroktól, ezen viszszatérése a' szent Koronához igen használt arra is, hogy az Oláhok hivek maradjanak, kiket már ez előtt öt esztendővel meghódoltatott *Mátyás* Király. Erdélybe térvén innen, a' Tartomány' Eleivel gyűlekezetet tartott, mellyben egyebek között, örökös törvényűl szabta; hogy ama' térséges három Uradalmak: *Fogaras*; *Radna*, és *Omlás*, ezutánn a' szent Korona' jószágai közzé számláltatnának; és soha semminémű szín alatt el nem lehetne azokat idegeníteni, vagy ajándékozni: 's ha valaha a' Moldvai, vagy Oláh Országi Vajdák elűzettetnének Tartományaikból a' Törökök által; ezekben bátorságos maradások lehetne, 's azoknak jövedelmeiből szabadon élhetnének, valamíg viszsza nem térhetnének Tartományaikba. Ezen Királyi kegyelem úgy annyira is a' Magyar Koronához foglalta azon Vajdákat, hogy ezutánn hivebben, 's bátrabban megtartanák helyeket a' Törökök ellen. Ezekutánn *Budára* térvén *Mátyás* Király, győzedelmi pompát mutatott, és a' Moldvaiaktól elvett Zászlókat

a' diadalom' örök emlékezetére a' Plébániai Bóldogságos Szűz' Templomába függesztette.

Ezen hadnak szerentsés végezése utánn, akaratja ellen is a' Tseh háborúba kötelődzött *Mátyás* Király; mellynek tartós, és költséges vólta mind a' Királyi Kintstárt, mind a' Püspököknek, Zászlós Uraknak, Nemeseknek, és Királyi Városoknak gazdagságait majd fogytig megemésztette. Lássuk futólag e' káros háborúnak okait: *Podiebrád György* már ez előtt gyanúságban lévén a' Huszitákkal való tévelygése felől, minekelőtte Tseh Ország' Koronáját elnyerné, vallást kelle nékie tenni a' Katholika Hitről; a' mint le is tette azt koronáztatása előtt való napon, Pünköst Havának nyóltzadikán ezer négyszáz ötvennyóltzadik esztendőben *Mátyás* Király' Követjei: *Ágoston*, Győri; *Vintze*, Vátzi Püspök; *Ujlaki Miklós*, Erdélyi Vajda; *Rozgonyi Osvald*, Székelyek' Fő-Ispányja; 's több más a' végett oda küldött Bizonyságok előtt. Mindazonáltal minekutánna kezébe vette a' Királyi Páltzát, 's ennek viselésében már megerősödöttnek érzette vólna magát, letévén az álortzát, nyilván a' Huszitákhoz állott, 's mindjárt üldözte az Ország' Katholikus Rendjeit; az azért ellene szóllókat méltóságtalanitotta, 's megfosztotta joszágaiktól: a' Közönségi hivatalokra ellenben mind Huszitákat emelt vala. A' Katholikusok neheztelvén ezen magok' elnyomatását, *Fridrik* Tsászárhoz folyamodtak; azutánn pedig a' Római Pápához. Midőn mind azon intéseket, mellyekkel az általa koronáztatásának alkalmatosságával letett hitnek nyilvánságos vallására sürgettetett, hallatlanná tenné *Podiebrád*; 's még inkább megkeményitené magát: őtet *Fridrik* Tsászár' intésére második *Pál* Pápa

ezer négyszáz hatvanhatodikban *Romában* Karátson' napján kiadott Fenyitéklevele által átok alá vetette, 's egyszersmind Fejedelemségéből kiesettnek nyilatkoztatta: Tseh Országot pedig ugyan *Fridrik*' tanátsából *Kázmir* Lengyel Királynak ajánlotta. De ez, azért é, hogy a' Király' letételét helybe nem hagyná; vagy azért, hogy a' veszedelmes hadat elkerűlné? azon ajánlást el nem fogadta. A' Pápa tehát *Fridrik* Tsászárnak, a' ki ezen két Királyt egyaránt gyűlölte vólt, álnok sugarlásából *Mátyás* Királyt gerjesztette *Podiebrád* ellen, elhitetvén magával, hogy az könnyen elfoglalná Tseh Országot az ő vitézsége, 's fegyvere által. De sok vólt, a' mi *Mátyást* hátráltatta az ebben való engedelmességtől: először is azon jótéteményeknek emlékezete, mellyeket Prágai fogságában veve *Podiebrádtól*; azutánn a' vele tett költsönös szövetség, és a' sógorság' kötele: végre, ugyan annak ő hozza való állandó barátsága: mind ezekhez járúla az is, hogy, midőn mind *Fridriktől*, mind második *Páltól* szorongattatnék *Podiebrád*, ügye' Köz-Birájáva *Mátyás* Királyt választotta légyen. Mind ezeket olly nyomosoknak esmérte *Mátyás* Király, hogy sokáig nem vehette magát arra, hogy az ő Ipát *Podiebrádot*, haddal megtámadja. Igy midőn mind a' Lengyel, mind a' Magyar Király' részéről bátorságosnak látná magát *György* Király, jól tudván, hogy minden veszedelmének oka *Fridrik* Tsászár légyen: véletlenűl Ausztriába rohant. *Fridrik*, a' ki felettébb félt vala a' háborútól, látván, hogy néki egy erős, és a' had' tsinjához értő ellenséggel vólna dolga; 's e' felett attól is tartván, ne hogy a' Magyarok magokat a' Tsehekhez adnák: minthogy azon időben senki se' vólna

hozzá hasonló a' ravaszságban ; elméjének minden erejét oda fordította, hogy felbontván a' szövetséget *Mátyás* Király, és *Podiebrád* között, őket egymás ellen noszítaná; és így magát a' hadnak minden bajaitól megszabadítaná. Minekokáért Levelek, és Követek által kezdé *Mátyás* Királyt kerítgetni, hoszszan fejtegetvén nékie, hogy igazságos hadat indítana *Podiebrád* ellen, 's hamar is győzedelmet venne azonn: melly végre ő is mind pénzzel, mind Katonával fogná segíteni; 's Tsászári hatalma szerént azutánn Tseh Ország' birását nékie tulajdonítani. A' Tsászárnak illy sok 'ígéretei utánn a' Romai Pápának a' Hit' óltalmazására való serkentései által felindíttatván *Mátyás*, hogy vaktában ne fogna a' dologhoz, előbb az ő Magyarjaival kívánt az eránt tanátskozni, 's azokat *Egerbe* gyülekeztette. Némellyek *Vitéz Jánossal*, mint már Esztergomi Ersekkel, a' ki leginkább esmérte vólt mind a' két Ország' erejét, *Fridrik* Tsásárnak *Mátyás* Királytól való idegenségét, és a' had' nehézségét; nyomos okokkal ellenzették azon háborút; 's azt javaslották, hogy fordítanák inkább minden erejeket azon Tartományok' viszszaszerzésére, mellyeket a' Magyar Birodalomtól elszakasztottak vólt a' Törökök: de mivel mások sokan, kiknek szívét megvette már *Fridrik*, felettéb vitatnák, hogy ezen Tseh Országhoz juttató alkalmatosság valamint a' Királynak jeles tisztességet, úgy Magyar Országnak nagy hasznot okozna; *Mátyás* Király a' ditsősségnek kívánásától elragadtatván, a' szövetségnék, 's barátságnak félre tevésével tsak ugyan hadat izent *Podiebrádnak*, 's ahoz ezer négyszáz hatvan- 1468. E.
nyóltzadikban tüzesen hozzá fogott.

Morvában változó szerentsével lett néhány tsatázások utánn, a' két Király egymást megbiztatván, a' békesség' helyreállítása végett öszvejöttek: először a' Tseh Király szemére hányta a' Magyar Királynak a' nagy háladatlanságot, holott ötet megmentvén a' haláltól, 's Leányát néki Feleségül advám, minden hívséggel, 's állandósággal segítette a' Magyar Királyi Méltóságra: *Mátyás* Király ellenben jelentette, hogy ő semmi gyűlölséggel se' viseltetnék Jóltévőjéhez; és a' hadat a' Hit' óltalmazására a' Romai Pápának, és a' Tsásárnak tartozott engedelmességből kezdette; mellytől kész vólna mindjárt elállani, ha *Podiebrád* magát hasonlóképpen rá tökéllené azoknak tellyesítésére, mellyek tőle kívántatnának; úgymint: I. Lemondván az eretnekségről, a' Katholika Anyaszentegyház' kebelébe térne. II. Azokat, mellyeket a' Katholikusoktól erővel elvett, viszszaadná. III. Mind azon summát, mellyel nékie *Fridrik* Tsásár tartozna, elengedné, 's azért ellene ne hadakozna. IV. Ezen idő alatt Magyar Országnak okozott károkat forbatlaná; és *Mátyás* Királynak a' hadra tett költségeket megfizetné. V. Végre, ezeket nem tsak írással erősítené; hanem hite' Kezeseit is adná. — Keményebbeknek látszattak ezek *Podiebrádnak*, hogy sem azokat tellyességgel elfogadná: mindenképpen igyekezett azonban *Mátyás* Királyt azon feltételek' lágyítására, és a' hadtól való elállásra venni. Mellyre való nézve megígérte, hogy ő, ha békével hagyattatnék, arra fogná hozni a' Tseheket, hogy az ő hólta utánn *Mátyást* választanák magok' Királyjává. De ez fegyveres erejében, a' Romai Pápa' szíves hajlandóságában, és *Fridrik* Tsászár' fényes ígéreteiben annyira bízott akkor, hogy megvetvén *Podiebrád'* aján-

lását, az egyezés' munkáját félbe szakasztotta, 's egész erővel folytatta a' hadakozást. Megújitván tehát a' hadat *Mátyás* Király ezer négyszáz hatvankilentzedikben, minekutánna *Spilberget* elfoglalta, *Olmutzba* vette vólt magát, a' hol a' Katholikus Tsehektől szinte úgy, mint a' Morvaiaktól, Királynak köszöntetődvén, Pünköst Havának harmadik napján Sz. *Jakab* Apostol Templomában a' Bóldogságos Szűz' Képéről levett Koronával megkoronáztatott; azutánn *Brezlóba* menvén, Sz. Iván Havának első napján a' Sziléziai, és Luzátziai Rendek' hódolását fogadta el. A' minapi megvettetésén, 's mostanában annyi Tartományjainak elvesztésén felettébb megboszszonkodván *Podiebrád*, mivel fegyverrel nem bóldogúlhatna, elmés mesterkedésével zavarta meg *Mátyás* Király' intézeteit. Ugyan is még azon esztendőben *Prágába* öszvehiván az Ország' Rendjeit, minekutánna említette vólna, hogy vizi betegsége miatt közelgetne immár az ő halála; több okok' elő hordása mellett, igen javallotta nékiek, hogy *Kázmír* Lengyel Király' első szülöttét, *Ulászlót*, *Albert* Tsászár és Magyar Király' Leányától *Ersébettől* való fiát választanák ő utánna a' Királyságra: a' honnét azon haszon háramlana reájok, hogy a' szomszéd Lengyelekkel örökös szövetséggel egybefoglaltatván, *Fridrik* Tsászárt is az ő Rokona' kedvéért mindenkor jó akarójoknak tapasztalnák. *Podiebrádnak* ezen elmés, és gondos tanátsát midőn nem tsak a' Husziták, hanem még a' Katholikusok is igen örömest elfogadták vólna; az megörülvén dolga' jó kimenetelén, azutánn tsak nevette *Mátyás* Király' törekedéseit: mert bizonyos vala, hogy *Kázmír* az ő fiának *Ulászlónak* segitségűl fogna lenni a' Tseh Korona' megnyerésében; *Fridrik* Tsászárról se' kétel-

kedett semmit, hogy inkább Rokonának ne tulajdonítaná Tseh Ország' Fejedelmi jussát, mintsem *Mátyás* Királynak, a' kit éppen nem szenvedhetett. Valóban úgy is történt: mert *Fridrik* megelegedvén azzal, hogy *Podiebrád'* fiai kimaradnának a' Királyságból, tsadálatosan örvendeze a' Tseheknek azon választásán; 's megfelejtkezvén azon ígéretekről, mellyeket két esztendővel ez előtt *Mátyás* Királynak tett vala, Tseh Ország' Királyi jussát Lengyel *Ulászlónak* ajánlotta; még e'felett ezer
1470.E. négyszáz hetvenedikben szoros szövetséget kötött *Kázmír* Királyjal, hogy *Mátyás* Királyt nem tsak Tseh Ország' elfoglalásában megakadályoztassák, hanem Sziléziából, és Morvából is kiszorítsák. Melly állhatatlanságán a' Császárnak igen megháborodván *Mátyás* Király, Ő is Burgundiai *Károlyjal*, a' ki egy hadakozó, 's minden szomszéd Fejedelmeknek rettenetes Férjfiú vala, *Fridrik* ellen örökös hadi szövetséget teve: a' mi nékie osztán nem kevés hasznot hajtott.

Midőn azonban meggondolná *Mátyás* Király, hogy minden külső Fejedelmek' segítsége nélkül az ő hadi seregeinek nagy része állandóan a' Törökökkel viaskodna; magának pedig ezutánn már nem tsak *Podiebráddal*, hanem a' Lengyelekkel, és a' tsalárd *Fridrikkel* is vólna dolga: a' Hazában pedig az adónak nagyobbítása miatt, mellyet ő a' hadra kívána, nem tsak a' Világiak, hanem az Egyháziak is tőle elidegenedvén, pártolásra hajolnának: már abban törte fejét, hogy ezen költséges Tseh háborúnak valami betsűletes móddal véget vethetne. Követeket külde tehát *Prágába* ezen Feltételek' ajánlásával: *Podiebrád* hóltig békével birná Tseh Országot; annak halála utánn pedig mindjárt *Mátyás* kö-

vetkezne abba: ez azonban Podiebrád' fiát, *Viktorint*, kit ez előtt két esztendővel a' hadban elfogott vala, nem tsak szabadon botsátaná, hanem Sziléziában, és Morvában némelly Uradalmakat is ajándékozna nékie, a' honnan Királyi Hertzegi Méltósága szerént élhetne. Tetszettek is ezek nem tsak a' Királynak, hanem többnyire minden Fő-Tseheknek is: minekelőtte azonban a' dolog tökélletességre ment vólna, ezer négyszáz hetvenegyedikben Böjt-más Havának huszonkettődik napján történtt halálával *Podiebrádnak* egészen dugába dűlt. Mert *Mátyás'* esküdt ellenségei *Fridrik* és *Kázmír* tsak ugyan kimesterkedték azt, hogy *Ulászló*, Kázmírnak fia tétetődnék Tseh Királyjá; a' mint két esztendő előtt végeztetett. Hogy pedig *Mátyás* Király, kinek hatalmában vólt Luzátzia, Szilézia, és Morva, annak útját meg ne gátolhassa; valóban jeles fortélyjal éltek: mert mivel *Kázmír* előtt tudva vólna az, hogy Magyar Ország' Rendjei igen neheztelnének az ő Királyjok ellen, egyetértvén az itteni Pártosokkal, ifjabbik fiát *Kázmírt* húsz ezer Lengyelekkel Magyar Országba küldötte, nem annyira, hogy azt elfoglalja, hanem hogy a' Királyt haza menni kénszerítse. Ugyan úgy történt: hogy *Mátyás* féltvén Magyar Birodalmát, ide rugaszkodott; *Ulászló* pedig minden akadály nélkűl Tseh Országba költözvén seregeivel, Sz. Mihály Havának huszonkettődik napján *Prágában* megkoronáztatott, 's tellyes jussal birásába vette vólt Tseh Országot. Ezen nem tsak *Mátyás* Király, hanem negyedik *Sziksztus* Romai Pápa is annyira felindúlt, hogy azon két Lengyel Püspököt, kik *Ulászlót* megkoronázták, Egyházi fenyítékkel illette légyen.

Mátyásnak mindazáltal nagyobb bajt okozott akkor *Kázmir* Lengyel Hertzeg, kihez immár nagy része Magyar Országnak hozzá állott: mert a' felett hogy a' jó szívü Nemzetet több Gyűléseiknek alkalmatosságával az ő szép beszédjeivel mindenkor az adónak nagyobbítására vette; még arra is szorította a' Világi Urakat, hogy magok költségeken, Katonáikkal együtt, részént ő vele a' Tsehek ellen, részént a' Törökökre hadakoznának: mivel pedig a' kotzkázásban igen szerentsés vala; időközben öszveülvén velek a' Táborban, azon játék által is felettébb megszűrte vólt őket. Látván pedig, hogy gazdagsággal főképpen az Egyháziak bővelkednének; sokféle okokat gondola azoknak mejjesztésére: a' miben nagyon kedveze néki akkor a' Pápa' Követje, *Roborella Lőrintz*, a' ki, minthogy mind a' Tsehek ellen, mind a' Törökök ellen való hadat szentnek állítaná, azt javaslotta a' Királynak, hogy a' Szentegyházak' kintsét a' Katonák fizetésére fordítaná; 's e' végett az Egyháziakat is adózásra kötelezné. A' Követ' tanátsán örömest eljárt *Mátyás*, megparantsolván, hogy a' Püspökök, Apáturok Prépostok, Káptalanok, és Klastromok jövedelmeiknek azon részét, melly az ő táplálásoktól fennmaradna, a' Királyi Kintstárba adnák. Mindenek felett pedig Kárdinális *Vitéz János* Esztergomi Érseket kívánta terhelni, mivel ezt nehány esztendőktől fogva gyűlölni kezdette azért, hogy mind a' Tseh hadat állandóan ellenzené, mind pedig más több Királyi Rendeléseknek ellene vólna: a' mit a' maga ítéletű Fejedelem éppen nem szívelhetett. Azon köz adón kivűl tehát, mellyet más Egyháziak is fizettek, először azon hét ezer aranyakat, mellyeket az Érsek a' Fő-

Oskolák' építésére öszveszerzett, költsön tőle kisatúlta; 's azutánn meg nem fizette: e'felett minden Érseki dézmát, mellyet Magyar Országban a' Kamara' nyereségéből, Erdélyben, és Sklavóniában a' Királyi jövedelmekből, 's a' Bányákból, és pénz verésből vesz vala, mind a' Királyi Kintstárba vitette. Midőn ezen megboszszonkodván az Érsek, arról panaszolkodna; hogy a' Király az Egyháziaknak a' Nemességgel köz jussát, és szabadságát az ő Királysága' kezdetén adott hite ellen sértegetné: erre *Mátyást* elfutván a' méreg, azon szerzetes Apátúrságokon, és Prépostságokon kivűl, mellyeket az Érsek' kormányozása alá adott vala, az Esztergomi Érsekségnek néhány gazdagabb Uradalmait is elvette tőle; 's végre még Rokonait és Barátjait is megfosztotta minden méltóságtól, hivataltól, 's jószágtól, és számkivetésbe küldötte: ezek köztt leginkább érzette *Mátyás* Király boszszúságát *Czezinge János* Pétsi Püspök, minden tudományokkal jeleskedő Férjfiú, más bűne nem lévén, hanem hogy az ő Annya *Vitéz Jánosnak* testvérje vala; a' ki hogy a' reá rohanó veszedelmet elkerülné idején elhagyta vólt Hazáját, 's nem sokara szíve' gyötrelmében meghalálozott, fenn hagyván ditső emlékezetét *Janus Pannonius* neve alatt. Illy szomorú környűlállasokban elszánván magát *Vitéz János*, könnyen hajlott *Fridrik*, és *Kázmír* ingerléseire, 's minekutánna az Ország' Rendjeiből sokakat maga részére birt vólna, végre arra engedte magát vetetni; hogy a' Lengyel Királynak megfogadta légyen: hogy ő a' vele tartókkal nem tsak óltalmazni fogná annak fiát, az ifjú *Kázmírt*, mihelyt Magyar Országba érkezénd hadi seregével, hanem az Ország' szent Koronájával meg is koronázná. Azért

minekelőtte *Mátyás* Sziléziaból megjött vólna, *Kázmir* Lengyel Hertzeg az ő húsz ezer fegyveres Embereivel bérohanván Magyar Országba, az Ersek' Vár-Kapitányjaitól, 's egyebektől minden tisztelettel fogadtatott, és sohol akadályja nem lévén, egész *Nyitráig* nyomakodott, hogy *Mátyást* kirekesztené az Országból. Valóban nagy is vólt ekkor a' Király' veszedelme: mert valamerre ment *Kázmir* Magyar Országban, mindenütt kaput nyitottak nékie, 's meghódoltak. Bizonyára derék okosság, 's erős szív vólt itten szükséges, hogy *Mátyás* Király el ne vesztené Koronáját. De ő ezekről hamar tudosíttatván, hadi seregének kiválasztott részével hirtelen itthon toppana, 's mind a' Lengyeleknek, mind a' Pártosoknak őrállóit megtsalván, végre szerentsésen *Budára* érkeze: a' hová minden késedelem nélkül gyűlésbe hivta a' Püspököket, és az Ország' Nagyjait. Magyar hivségek szerént számosan gyülekeztek öszve; a' kik köztt főbbek vóltak ezek: *Gábor*, Kalotsai Ersek; *János*, Egri Püspök; *Ország Mihály*, Nádor-Ispány; és *Zápolyai Imre*. Ezen Gyűlésben félre tévén *Mátyás* szokott büszkeségét, megmagyarázta azon temérdek költségeket, mellyeket teve a' Tseh háborúra, a' melly által három Országot szerzett a' Magyar Koronához; mentette magát szükséggel, melly által kénteleníttetett az adónak nagyobbítására; osztán a' szívek' meggyőzésére alkalmaztatott ékesenszóllásával megemlékeztetvén mindnyájokat azon hitre, mellyel hajdan ő hozzá kötelezték magokat, könyörgött nékiek, hogy azon Koronát, mellyet néki önként tulajdonítottak, ne engednék mostanság a' Lengyel Hertzeg által elvétetni; vátig ígérte, hogy soha ezutánn nem fogna semmit tse-

lekedni az Ország' Törvénye, Fő-jussai, és szokásai ellen. Bátor a' Királynak ezen beszédjét hajlandó szívvel vévén a' jelenvalók, eltökéllették légyen magokban, hogy őtet tellyes erejekből fognák segíteni; mindazáltal, mivel az Esztergomi Érsekkel egész felső Magyar Ország *Kázmír* utánn hallgatna, jelentették, hogy azon pártolást belső háború 's a' Hazafiak' nagy verontása nélkül el nem lehetne óltani, ha tsak előbb *Vitéz János* engedelmességre nem térne; kit ha egyszer a' Király magához édesítene, a' többiek is mindnyájan fognák annak példáját követni.

Ezen tanátsra, ámbár mind néki, mind az Országnak igen hasznos vólna az, felette nehezen, és tsak a' szükség' kénszerítéséből állott vala *Mátyás*: azért enyegetvén boszszúálló szándékát, *Gábor* Kalotsai Érsekre, *János* Egri Püspökre, *Ország Mihály* Nádor-Ispányra, és *Zápolyai Imrére* bízta vólt azon dolgot, hogy vele *Vitéz Jánost* egyességre birnák, melly meg is készült ezen Tzikkelyek által: A' Király szívéből megbotsátaná az Érseknek a' hitszegést, 's rajta soha semmi szín alatt boszszút nem állana; a' tőle költsönözött hét ezer aranyakat igazán lefizetné; az előbb birtt javadalmakat, jószágokkal, jövedelmekel, 's az Esztergomi Érsekséghez tartozó minden dézmákkal együtt néki viszszaadná, 's azokkal őtet ezután szabadon élni és bánni engedné; annak Rokonait, kik tisztségeiktől, 's jószágaiktól megfosztattak, választott Birák előtt meghallgattatni, 's az igazság szerént helyreállatni hagyná. Ellenben az Érsek a' hivségre újolag megesküdvén, különösen fogadná: hogy *Mátyás* Király' éltében senkit mást Magyar Ország' Királyjának nem esmérne; a' Király' ellenségeinek, vagy a'

Pártosoknak legnagyobb állandósággal, 's hivséggel ellentállana; 's nevezet szerént minden erejét, 's igyekezeteit oda fordítaná, hogy a' Lengyelek *Nyitrából*, és *Berzentzéből* kiüzettetnének. Az Ersekséghez tartozó várakat, és Kastélyokat, útnak eresztvén onnan a' Lengyel és Ausztriai őrizetet, jó, és hiv Magyarokra bizná, a' kik a' Király' hűségére is megesküdnének; ugyan azon Várak, és Kastélyok, valamikor a' szükség kivánná, mindenkor megnyittatnának a' Királyi katonaságnak is, mind maga óltalmazására, mind az ellenség ostromlására nézve. Az erősségeket, mellyeket a' pártolás' idején épittete az Ersek, mind lerontaná, és ezutánn semmi újakat épiteni ne engedne. Végre, hogy a' régi egyesség, és bizodalom a' Király, és az Ersek között annál bizonyosabban megállana: sem a' Király azoknak, kik az Ersekét rágalmaznák; sem az Ersek azoknak, kik a' Király' szivét balra magyaráznák, hitelt ne adna; 's egymásnak igazán kinyilatkoztatnák, ha talán valami gyanúságos beszédet hallott vólna egyik a' másik ellen: az Ersek' ügye pedig ha bár okkal vádoltatnék is valami hivtelenségről, a' Törvény szerént, és a' Magyaroknál a' vádoltatott Püspökökre nézve bévett mód szerént az Ország' alkalmatos Birái által visgáltatnék meg, 's igazságosan itéltetnék. — Ezeket minekutánna Karátson Havának tizenkilentzedik napján ezer
1471.E. négyszáz hetvenegyedikben kezek' irásával, 's petsétjek' rá nyomásával megerősitették vólna: *Vitéz János* már minden félelem nélkül a' Királyhoz méne, 's szokás szerént vele a' többiek közt az Ország' dolgairól kezde tanátskozni. Az Ersek' példájára, 's intéseire hirtelen megmásitván sziveket a' Pártosok, a' Lengyelek ellen fordították fegyvereiket,

's azoknak egy részét leszabdalták, más részét elkergették; *Kázmír* Hertzegjeket pedig *Nyitrába* szorították: a' hol midőn majd éhhel halová lett; *Mátyás* Királytól magának, 's Embereinek szabad kimenetelt nyervén, haza költözött ezer négyszáz hetvenkettődiknek az elején.

Még jól helyre sem állott az Ország' tsendessége; már a' Király, és az Ersek ismét egyenetlenségbe keveredtek: azért ennek minden Kastélyjait elfoglalta Katonái által *Mátyás* Király; és, hogy megént a' Lengyeleket ne segíthesse ő ellene, a' minapi Alkulevélben adott hite ellen magához vonta az Ersekségnek egy részét. Jövedelmeinek illy tsonkításán nagyon megindúlván *Vitéz János*, a' Királyt keményen megdorgálta, söt keserűségében még fenyegetődzésre is fakadott ellene. *Mátyás* ezen felettébb megboszszonkodván, véletlenűl megfogatta az Öreg Fő-Papot, 's az említett esz- 1472.E.
tendőnek Böjt - más Havában a' Visegrádi Várba rekesztette. A' Püspökök, 's az Ország' Zászlós Urai megszánván a' tiszteletre méltó Öreget, a' Királyhoz mentek, könyörögvén hogy mérsékelné haragját, és a' múltt esztendő végén szabott intézés szerént, a' jó szívű Erseket tenné viszsza szabadságába, 's Méltóságába. *Mátyás* annyi Fő - Embereknek kérésére valamit engedvén, ugyan azon esztendőnek Sz. György Havában a' tömlötzből új alkú mellett kieresztette az Erseket, megparantsolván nékie, hogy Esztergomba menvén, ezutánn ott töltené életét, melléje advány *Német Jánost*, az Egri Püspököt, a' ki annak minden tselekedeteire vigyázna. Ennek tanátsa, 's akaratja nélkül nem is vólt szabad valamit rendelni az Esztergomi Ersekségben mind világi, mind Egyházi dolgokban, úgy, hogy *Vitéz János* nem annyira elhagyni a' töm-

lötzöt, mint megváltoztatni látszatott: a' melly felettébb való gyalázaton olly igen megkeseredett, hogy még azon esztendőben inségeinek terhe alatt eltsüggedvén, Kisaszszony Havának kilentzedik napján kimúla e' Világból. Bizonyára valamint maga nagy tudományú Ember vala *Vitéz János*, úgy az ő Honnyai között is kivánta a' tudományokat virágoztatni, *Posonban* a' Tudományok Oskoláit, *Esztergomban* pedig nevezetes Könyvtárt rendelvén; a' Királyi Udvarban Fő-Tanátsosi hivatalt Magyar Országnak legnehezebb idejében Neve' nagy ditsősségével viselvén, mind a' Királynak, mind a' Hazának igazán szolgált vala; 's tsupán azzal okozott tsorbát Neve' ditsősségének, hogy *Fridrik* Tsászár' szavára hallgatván, maga Királyjával ellenkezni bátorkodott légyen.

Midőn ezen második fergeteget is eltávoztatta vólna magától *Mátyás* Király; már sokkal másképpen kezde *Fridrik* Tsászár is gondolkodni, félvén tudniillik a' Magyar fegyvertől, különösen pedig attól tartván, ne hogy az ő fiának *Makszimiliánnak* a' Burgundiai *Máriával* való házassága megakadályoztasson; minthogy ennek Attyára *Károlyra* bizta vólt *Mátyás* Király maga és a' Tsászár köztt a' békesség' helyreállítását. Azért ezer négy-
1473.E. száz hetvenharmadikban ismét óhajtott öszvebarátkozni *Mátyás* Királyjal; és ezt a' végett még azon kötéstől is, melly szerént őtet Felesége halála utánn örökös özvegységre kötelezte vólt, felszabadította, megígérvén egyszersmind hogy Királyi Házból fog nékie Jegyest szerezni. Azon kötelességtől megszabadúlván *Mátyás*, arra kérte *Fridrik* Tsászárt, hogy örökös szövetség zálogáúl adná néki Feleségűl az ő Leányát *Kunegundist*; avagy

nyerné meg *Hedvigist*, *Kázmír* Lengyel Királynak *Ersébettől*, ötödik *László* Magyar Király' Hugától való szülöttét. Sokáig táplálta ötet reménységgel a' Tsászár; hanem utóbb ebben is megjátszotta, tőle, mint Oláh Embertől — tsufságból így szokta vólt nevezni *Mátyást* — mind maga Leányát megtagadván, mind *Kázmírt* hasonló indúlatra bírván. *Mátyás* Király tehát nagyon boszszonkodván, nem sürgölődött tovább ezeknél; hanem eljegyzette magának *Ferdinánd* Nápolyi Királynak szép ékességű Leányát, *Beátrikszet*. Megtudván ezt *Fridrik*, még itt is akadályt kívánt tenni: *Német Jánost* pedig, kit *Mátyás* Király a' porból felemelvén, több Papi Méltóságok utánn, mostanában *Vitéz János* helyébe az Esztergomi Érsekségre méltóztatta, 's a' Kárdinálisok közzé is bévétette, mind más ígéretekkel, mind pedig a' Szaltzburgi Érsekségnek, melly Német Országban első, ajánlásával magához édesítvén, arra serkengette, hogy zendűlést indítana Magyar Országban. A' miben a' Tsászárral alattomban dolgozván *Német János*, a' roszsz lelkiesméret által olly gondolatra hozódott, hogy tudva vólna már a' Király előtt az ő dolga: azért, hogy *Vitéz János*' sorsára ne jutna, minden kintsét, mellyet sokféle útakon szerzett az álnok Ember, öszveszedvén, Német Országba a' Tsászárhoz vette magát; 's ezen szökésével eleggé kinyilatkoztatá hitetlenségét, a' ki hajdan *Vitéz Jánosnak* legnagyobb rágalmazója vólt a' Királynál, mintha tsak azért szakadt vólna ide Hazájából Sziléziából, hogy rágalmazása által méltóságra, 's gazdagságra jusson. *Fridrik* azonban ismét más fortélyhoz fogott: mert látván, hogy semmiképpen meg nem akadályozhatja a' házasságot; azonn igyekezett, hogy *Beá-*

trikszet a' gyermek' szűlésre alkalmatlanná tétetvén, *Mátyás* Királynak ne lehessen örö-
1476.E. köse. Söt ezer négyszáz hetvenhatodikban, midőn a' Menyaszszony Olasz Országból nagy pompával haza hozattatott, Magyar Országnak arra fekvő határait ellenségesen megtámadta: a' honnét nem ok nélkűl lehetett gyanítani, hogy el akarta azt útjában fogni. Még abban is megmutatta ő, *Kázmír* Lengyel Királyjal együtt ellenséges szívét hogy a' Budai menyegzőre meg nem jelent; a' hová nagy tisztelettel hivatta vólt őket *Mátyás* Király: sőt ennek nagyobb boszszúságára, oda még Követet se küldött egyik is. *Fridrik* mindazáltal leginkább megboszszontotta *Mátyás* Királyt azzal, hogy a' Tseh haború kezdetén tett, 's azutánn többször megújított fogadása ellen, nem gondolván semmit negyedik *Sziksztus* Romai Pápának az eránt hozzája intézett kéré-
1477.E. seivel is, ő helyette ezer négyszáz hetvenhetedikben *Uldszlót Bétsben* különös szertartással Tseh Ország' Királyi jussára méltóztatta, Tsászári Kötéslevelét adván e'felett nékie.

Mátyás Király, a' ki egyébaránt is hamar kész vólt a' boszszúállásra, annyira felpattant ezeken, hogy minden gondját, 's gondolatjait *Fridrik* Tsászár' letsepülésére intézte légyen. Igen fájlalták ezt az Ország' Nagyjai, a' kik jól látták a' Haza' kárait, és a' Törököknek a' Tseh háborúi időben lett előmeneteleit, a' kik ellen tartandó háborúra újolag kétszáz ezer aranyat küldöttek az Olasz Fejedelmek: azért buzgón könyörögtek a' Királynak, hogy fordítaná minden erejét a' Törököknek a' szent Korona' Tartományaiból való kiüzésére; 's magát szóba ne ejtené, mint ha a' nyertt summával a' Keresztyén Fejedelmek' ostromlására élne. De *Mátyás*' szívében

nagyobb gyökeret vert immár a' boszszúállásnak igyekezete, hogy sem feltett szándékától el lehetett vólna mozdítani. Annakokáért minekutánna egész Európában széllyel küldött Levelei által a' háború' okát *Fridrik* Tsászárra vetette vólna; három részre osztván hadi seregét, ugyan azon esztendőnek nyári napjaiban mint a' vízözön, úgy elborította az Ausztriai Tartományokat, 's hetven Váraknak, és Városoknak elfoglalása utánn, *Béts* Városát keményen megszállotta. *Fridrik* a' veszedelem' nagyságán elrémülvén, a' Lengyelektől, a' velek tett szövetség szerént, Katonai segítséget kér vala: de *Kázmír* mind azért, hogy azon szövetség mellett őtet se' segítette hajdan a' Tsászár; mind pedig azért, hogy *Mátyás* Királyt nem akarta megboszszontani, kivel igen kivánkozott már egyszer megbékélleni, a' kértt Katonák helyett tíz ezer aranyakat külde. Ezért megneheztelvén a' Tsászár, a' pénzt azonnal viszszaküldötte Lengyel Országba, 's arra igyekezett, hogy a' diadalmas Magyar Királyjal békességet köthessen. Mellyre nézve *Beátriksz* Királynénál, és *Gábor* Egri Püspöknél, a' Királynak akkori Fő-Tanátsossánál esenkedett; a' kiknek közbejárása által ugyan tsak meg is készűle a' kívántt békesség, többnyire ezen Tzikkelyekben: — *Mátyás* a' had által Ausztriában elfoglaltt helyeket mind viszszaadná, 's onnét minden Katonáit kivinné mihelyt a' Tsászár a' sokféle háborgások által Magyar Országban okozott károkért, és a' hadra, mellyre ő adott vala okot, tett költségekért száz ezer aranyakat *Mátyás* Királynak lefizetett vólna: ezen summának igazán lejendő letétele eránt pedig az Ausztriai Rendek bizodalmúl köteleznék magokat. Azon kivül a' Tsászár a' Magyar Ki-

rályságra való következéséről, 's egyéb jussairól, mellyeket a' szent Koronának viszszaadása' alkalmatosságával tett alku által nyere magának, örökre lemondana. Tseh Országnak, és ezzel egybe ragasztott Választói Hertzegségnek Iktatmányát éppen azon formában, a' millyenben *Ulászlónak* adatott, *Mátyásnak* általküldené; kitől viszontag a' Romai Birodalom' Jótéteményesseinek szokásbeli esküvését vejendő vólna: ha pedig ezért *Ulászló*, Tseh Ország' Királyja, megboszszonkodván, hadat indítana a' Tsászár ellen; ezt *Mátyás* tellyes erejéből óltalmazná. Végre, a' Foglyok mind a' két részről szabadon botsáttatnának; 's botsánat lenne azoknak, kik a' hadfolytatáskor az ellenrészhez állottak. Mind ezek azon esztendőben Karátson Havának első napján alólírattatván, mindenik Fejedelemtől az ő Tartományjaiban kihirdettettek; 's vége szakadott az ellenségeskedésnek.

Erre a' Tseh háború is elzsibbadt; 's végre e-
1479. E. zer négyszáz hetvenkilentzedikben meg is szűnt egészen ezen kötések alatt: — *Ulászló* Tseh Országot; *Mátyás* pedig ennek Királyi Titulussát, 's Morvát, Sziléziát, és Luzátziát birná. Ha amaz előbb meghalna, ez mindjárást következne nékie: a' Magyar Király' halálával pedig azon három Tartományok, minekutánna a' Magyaroknak negyven ezer aranyak letétetődtek vólna, a' Tseh Országi Koronához viszszatérnének. Ezeket a' Követek Karátson Havának hetedik napján altólírván, következett esztendőben magok a' Királyok *Olmutzban* helybehagyták vólt. *Fridrik* Tsászár tett fogadása szerént már ez előtt mind *Mátyásnak*, mind *Ulászlónak* egy formán megküldötte Tseh Ország' Iktatmányát. Igy lett vége a' Tseh hábórúnak, 's ezzel együtt, az ebből származott Lengyel hábórúnak is, va-

lóban nagy örömére a' Magyaroknak, kiknek javait majd egészen megemésztették azok.

Hanem az Ausztriai háború inkább elaltatott, mintsem elóltatott: mert két esztendőbeli nyugta utánn még nagyobb lánggal lobbana fel, nem ugyan *Mátyás* Királynak, hanem *Fridrik* Tsászárnak vétkéből: mivel ez, ámbár az alkú szerént megígértt száz ezer aranyak' summáját az Ausztriai Rendektől heántalanúl felvette légyen, magát mindazáltal arra nem bírhatta, hogy azt egészen *Mátyás* Király' kezéhez juttatná. Ez se' vitte tehát ki minden Katonáit Ausztriából; sőt bátorság' okáért megtarta hatalmában néhány Várakat, és Uradalmakat is: innét megújúltak ismét a' költsönös patvarkodások, és gyűlölségek. A' melly dologban az esett legnehezebben *Mátyás* Királynak, hogy *Fridrik*, noha azoknak lefizetésével, mellyekre kötelezte vólt magát a' minapi békességkötésben, könnyen megmenekedhetett vólna a' pertől, és háborútól, még is őtet, mint nyughatatlan, és veszekedő szomszéd Fejedelmet, igyekezett útálatba, 's gyűlölségbe hozni a' Romai Pápánál, 's majd minden Európai Királyoknál. *Mátyás* Király tehát hogy megmutassa idegenségét minden törvénytelenségtől; a' pernek megvisgálását, 's elintézését azoknak közbiróságára engedte, a' kiket maga a' Tsászár választott: kik megvisgálván a' dolgot, nyilván megesmérték, hogy minden hiba a' Tsászár' változó akaratjában, 's fösvénységében lappangana: azért őtet az alku tellyesítésére sürgették. De az, a' Közbirákat részrehajlással vétkesítvén, félbe szakasztotta az egyezésnek minden munkáját, 's ismét olly Birákról szorgalmatoskodott, kik őtet azon adósságtól menttnek ítélnék. *Mátyás* Király a' Tsászár-

nak azon tétovázásával a' pert inkább öreg bülni, mintsem fogyni látván, úgy tanátskoza magában, hogy negyedik *Sziksztus* Pápát fogná arra szóllítani, hogy vetné a' Tsászárt Egyházi fenyiték alá, ha igazat nem akarna az tselekedni. Midőn ettől, mint erőszakos dologtól magát tartóztatná a' Pápa; ezt, mint gyenge Embert, haragjában megvetvén, tsak alig hogy mindjárt boszszút nem állott a' Tsászáron: hanem ugyan tsak még is megengesztelődött a' Pápa' könyörgésére, 's győzedel-
1480.E. mes seregét ezer négyszáz nyóltzvanadikban a' Törökök ellen vezette. Ugyan e' kellett *Fridrik* Tsászárnak; a' ki Soprony Vármegyén keresztűl tüstént Magyar Országba rohanván, 's néhány Városakat és Várakat, mellyek alkalmatos őrizet nélkűl szűkölködtek, maga hatalmába ejtvén, minden vidéket tűzzel vassal pusztított. *Mátyás* Király hírt vevén ez eránt, igazságos haragra gerjedett, 's egy részét seregeinek a' Száva mellett hagyván, válogatott Katonáival onnét egyenesen az Ausztriai Tartományokra ütött, 's több Várakat 's Városokat vett el ismét *Fridriktől*. Hanem ezen nagy tüzzel kezdett háború, osztán lágyabban folytatódott: mert *Fridrik* a' Romai Pápát, és sok más Fejedelmeket megkerűlvén, ajánlotta, hogy örökös békességet, 's barátságot akarna szerezni. Tehát fegyvernyugvás köttetvén, 's ennek ideje több ízben meghoszszabbítódván, négy esztendőnél tovább folyt a' békesség' munkája; de haszontalan: mert *Fridrik* Tartományaiból sem akart engedni a' Győzedelmesnek, az adósságot sem akarta lefizetni. Annakokáért *Mátyás* Király ismét fegyverhez kapott, 's nyáron ezer négyszáz nyóltzvannegyedikben egész erővel megújította a' háborút, 's *Korneuburg*-

nak megvétele utánn, következendő esztendő- 1485. E.
ben ismét *Béts* alá telepítette diadalmas Táborát, 's azt sokáig szörnyű éhséggel nyomorgatván, Sz. Iván Havának első napján maga' feladására kénszerítette: a' Városba, 's Királyi Várba győzedelmi pompával bémenvén, seregének egy részét *Béts* körül a' táborban hagyta; más részét pedig Stájer, Kárinthia, 's Kárniólia Tartományoknak meghódítására küldötte. *Mátyás* Király Urává lévén e' szerént az Ausztriai Birtokoknak, hogy ottan magát megerősítse; *Bétsbe* gyülekeztette a' Tartományok' Eleit. Itt minekutánna azok az ő hűségére esküdtek vólna; hogy kegyességének, 's jószívűségének nyilvanságos jelét adná; először is azon nagy adókat, mellyekkel terhelte őket *Fridrik*, eltörlötte 's az adózást mérséklett mennyiségre szabta; két esztendő múlva pedig még alább szállította, tsak hogy annál jobban magához kaptsolja az Ausztriaiak' szívét, a' Fejedelemnek hasznosabbnak ítélvén, az Alattavalók' szíveiken, hogy sem erszénnyeiken uralkodni. Melly kegyességével azt nyeré, hogy *Fridrik* Tsászárt éppen nem óhajtották többé az Ausztriaiak.

A' Magyar Király által, kivel sok ideig tsúfosan bánt vala, annyi ősi Tartománnyainak lett elvetettetését meglehetős tsendességgel szenvedte vólt *Fridrik*: mert midőn az ellene rohanó ellenség elől *Lintzből* nyóltzszáz Katonáival kiköltözne; vídám ábrázattal mondogatta az Embereinek: hogy legnagyobb bóldogság légyen a' viszszaszerezhetetlen javaknak feledékenysége. Onnét Német Ország' kebelébe menvén, igen resten gondolkodott arról, hogy elvesztett birtokait fegyverrel viszszanyerné; mivel pénzét nem akarván fogyasztani, még Katonáit se' szaporította: ha-

nem tsak azon fortélyoskodott, hogy a' Romai Birodalmi Fejedelmeket indítaná *Mátyás* Király ellen, a' kik ezt magok erejek, 's Katonaságjok által űznék ki az Ausztriai Tartományokból. De azok azt állítván; hogy se' a' Romai Birodalomnak, se' nékik nem ártana az, akár *Fridrik*, akár *Mátyás* birná az Ausztriai földeket; meg nem tagadták ugyan a' szokott segítséget: a' hadnak egész terhét mindazáltal tsupán magokra nem vállalták. Midőn tehát kevés reménységet látna a' Német Fejedelmekben *Fridrik*: Követeket küldvén *Mátyás* Királyhoz, kérte őtet a' békesség eránt, 's ígérte nékie; hogy örökös barátsággal lenne ezutánn vele, ha néki viszszaadná ingyen Ausztriát, Kárinthiát, és Kárniólíát. Nevették ezen Feltételt mind a' békesség' Közbenjárói, mind pedig főképpen *Mátyás* Király, kinek felettébb nagy költségébe tellett azon háború. Azért megizente a' Tsászárnak; hogy ő tüstént viszszaadná néki azon Tartományokat, mihelyt a' hadi költségekért hétszáz ezer aranyakat a' Magyar Királyi Kintstárba lefizetne. Mivel azonban sem egyik, sem a' másik nem akarna szándékától elállani: megszűnt a' békesség eránt való munka egész *Mátyás* Király' haláláig. *Fridrik* Tsászárnak ezen tselekedetét több más Fejedelmeken kivűl, még az ő fia *Makszimilián* Fő-Hertzeg is kárhoztatta; 's könyörgött édes Attyának, hogy megátalkodásával ne enyésztené el a' reménységet az ősi örökségnek viszszanyerése eránt; engedne inkább az időnek, és valami veszteséggel venne magának közép útat a' Győzedelmessel való megegyezésre. Melly igazságos tanáts annyira megharagította *Fridriket*; hogy fiát azutánn minden közönséges tanátskozásból kirekesztette légyen. *Mátyás* Király

másképpen tudta betsûlni *Mákszimiliánnak* az itélettételben való egyenességét: mert hogy tetszését az eránt tettével megmutatná; négyszáz veder jó izû magyar bort, 's ugyan annyi ökröt, és tizenkét ezer aranyat külde néki ajándékba.

Mátyás Királynak a' szomszéd Kerestyén Fejedelmekkel olly sok esztendeig viseltt hadai eléggé kimutatják, hogy a' Törökök ellen nem fordíthatta egész erejét; a' kik ellen ötet mind a' Romai Pápák, mind Europának majd minden Fejedelemjei serkenteni meg nem szûntek, gyakran pénzbeli segítséget is kûldvén nékie. Valóban többnyire az akkori Irók ki is kelnek ellene azért; hogy tsak mind a' Német Tartományokat kívánván maga hatalma alá ejteni, napkeletre, és délre egész Országokat engedett a' Törökök által elfoglaltatni. De a' ki minden balvélekedés nélkûl veszi gondolóra a' dolgok' és idők' környûlállásait; meg fogja vallani, hogy méltatlanúl mázolják ötet olly feketén. Bizonyára a' Tseh háborúba nem önként, hanem akaratja ellen, leginkább a' Tsászár' mesterkedése által kötelődzött. Hányszor ütöttek Magyar Országra *Kázmír*, és *Fridrik*; midőn *Mátyás* Király keményen abajgatná a' Törököket? Hányszor támasztottak zendûlést Magyar Országban? Nem is másért kívánták ezek *Mátyás* Királynak a' Törökökkel való hadakozását; hanem hogy annak ereje megfogyván annál könnyebben birhatnának vele; vagy pedig annak távollétében Magyar Országot feldúlnák. Mind ezek kénszerítették tehát arra *Mátyás* Királyt, hogy némellykor Tartományainak vesztével is had' szûnést tett légyen az Osmánokkal. Mindazáltal sokszor jelesen, és hasznosan hadakozott ő mind maga, mind

Hadi-Vezérjei által a' Törökökre: így még fiatal korában ezer négyszáz hatvanharmadikban *Jajtzát*, egész Bosniával együtt, fegyverrel megvette: 's a' midőn következendő esztendőben táméntalan sokasággal megszállotta azt, és ostromlotta *Mahomet*; tsak azon hirre, hogy *Mátyás* jőn, megdöbbenvén, tüstént nyakra főre szaladott, minden tábori eszközeit ott hagyván. Ezer négyszáz hetvenötödikben pedig *Szabátsot* vette meg öt ezer Töröknek leölésével. Ugyan azon esztendőben *István* Vajda az ő Tartományának óltalmazásában szépen diadalmaskodott, többet száz Török Zászlónál küldvén az ő Királyjának *Mátyásnak*. *Báthori István* Erdélyi Vajda, a' ki nem tsak fedhetetlen életével, hanem Vitézi tudománnyal is jelesítette vólt magát, a' *Kenyérmezején* ezer négyszáz hetvenkilentzedikben harmintz ezer Törököt végezett ki e' Világból. Végre; *Kinisi Pál*, minekutánna az Osmánokat sok vérontásokkal fogyasztotta vólna; ezer négyszáz nyólzvankettődik esztendőben egész Rátz Országot viszszaszerzette a' Török hatalomtól a' Magyar Koronához, *Mátyás* Királynak különös ditsősségére. A' melly háborúkat ha valaki számba vejendi; valóban tsudálkozni fog;, hogy *Mátyás* Király minden külső Fejedelem' segítsége nélkül négy hatalmas ellenségnek, úgymint: *Fridrik* Tsászárnak; *Kázmir* Lengyel Királynak; a' Tseh, és Török hatalomnak ugyan azon egy időben megfelelhetett, 's rajtok kitehetett.

Azon örömét, mellyet Világ tsudálta győzedelmeiből vett vala *Mátyás* Király, nem kevessé fogyasztotta az, hogy törvényes fiú nélkűl szűkölködne, a' kit az ő Országainak, 's jeles tetteivel nyertt ditsősségének Örökösévé tenne. Első Felesége *Katalin*, *Podiebrád* Tseh

Király' Leánya, magzat nélkül halálozott meg; *Beátriksztől*, kivel már több esztendeig lakott, semmi gyermeket nem reménylhetett: maga pedig súlyos nyavalyáktól környékeztetvén, nem sok időre tarthatott számot. Annakokáért úgy gondolkozott, hogy *Hollosi Jánost*, az ő természet szerént való fiát rendelné Örökössévé. Ezt ő azon időben, midőn *Fridrikkel* tett alkuja szerént házasság nélkül kénszeríttett lenni, nemzette egy Nemes Leányzóval, 's kisded korától fogva különös gondviseléssel vólt eránta. Mivel azonban jó elmével, 's természettel áldatott meg az Úr Istentől; mindenkor jeles Nevelők, 's Tanítók alatt lévén olly előmenetelt teve minden tudományokban, 's Fejedelmi esméretekben, hogy, ha az ő születése akadályt nem vetett vólna, a' Magyar Koronához tartozó minden Nemzetek őtet választották vólna a' Királyságra. Hogy egyszer felserdült vala *János*, előbb Liptói; azutánn Troppani; utóbb Sklavóniai Hertzeggé rendelte őtet az ő gondos Attya; hogy így néki lassanként a' Méltóságok által útat készítene a' Királyságra. Midőn már házasodni való vólt; az Ausztriai Házból kerese, néki Jegyest: a' mire nézve reménylhette vólna *Fridrik* Tartományainak minden baj nélkül való viszszanyerését. De ez táplálta ugyan egy darabig *Mátyás* Királyt; arra mindazáltal semmi nyereség' ajánlásával se' vétetődhetett, Rokonságának kissebbségére válni ítélvén az illyen házasságot. *Mátyás* tehát megfosztatván ezen reménységtől, *Jánosnak* Váradi Püspök által, a' ki Morva Nemzetségből származott, a' Májlandi fényes Házból *Mária Blankát* szerzé fiának Jegyesül; a' ki mindazáltal olly kötés alatt ígérte vólt magát ezen házasságra, ha a' Magyar Király-

ságra következendő vólna a' Vőlegény. Illy módon a' születés nemesíttetvén, kezdé *Mátyás* az ő Népeinek hajlandóságát, 's akaratját *Hollósi Jánoshoz* édesíteni: elsők vóltak ebben a' Magyarok, kiknek nagyobb része megesküdött, hogy *Mátyás* Király' halála utánn nem mást, hanem *Hollósi Jánost* fognák Királyjá választani. A' miben leginkább dolgozott *Zápolyai Imre*, a' Király' belső Fő-Tanátsossa; kit ugyan azért ezer négyszáz nyóltzvan ötödikben Nádor - Ispányi Méltóságra emelt vala: és hogy ez, az ő hólta utánn, annál nagyobb hathatósággal védelmezné *Hollósi János'* dolgát, 's tökélletességre vihetné; nagyra terjesztette a' Nádor-Ispány' hatalmát, 's az Ország' Rendjei' Rendelésével ugyan akkor megerősítette. Bizonyára ha *Zápolyai Imre* a' Királynál tovább élhetett vólna; minden kétség nélkül rá is jutott vólna *Hollósi János* a' Magyar Királyi Méltóságra. Végre, országlásának utólsó esztendejében, mintegy megérezvén halálát, főképpen azon igyekett *Mátyás* Király, hogy Sziléziának, Luzátziának, 's Morvának Nagyjait *Hollósi János'* következésének elfogadására birhatná: e' végre *Brezlóba* Ország - Gyűlést hirdetett; a' hová előre elküldötte *János* Váradi Püspököt, hogy a' Tartománybeliek' szíveit az ő intézéseinek bévételére nyerhetné. Hanem, a' mint utóbb meg fogjuk látni, mindenütt megtsalattatott reménységében, az ő Feleségének, *Beátriksz* Királynénak mesterkedése által: mert ez még az Olmutzi békességtételnek alkalmatosságával, az akkor ifjúsága' virágjában lévő *Ulászló* Tseh Királynak szépségét annyira megkedvellette, hogy Férjének hólta utánn mindjárt bolondúl kezdé annak szerelmeit vadászni; kivel hogy házasságra léphetne; mindenkép-

pen azonn szorgalmatoskodott, hogy *Hollósi János*' kirekesztésével, annak fejét ékesítené a' Magyar Korona.

Fiának *Jánosnak* tehát, kit játszi nevezéssel *Hánzelnak* hivott vala, a' Királyi Méltóságra való jutása eránt így gondoskodván *Mátyás*, a' köszvény' fájdalmaiban *Budán* töltötte a' telet; kikeletkor pedig ezer négyszáz kilentz- 1490.E. venedikben a' levegő' változtatása végett *Bétsbe* költözött. Midőn itt is igen lassan jobbúlna, 's nem sok időt adna életének; maga dolgairól, 's az Ország' bóldogságáról gyakorta tanátskozott azon Fő-Hazafiakkal, kik ő hozzá leginkább hivek vóltak. A' többi között arra kérte vólt őket, hogy, ha Hazájok' bóldogságát kívánnák, az ő halála utánn egyéb Kérőkre semmit se' tekintvén, tüstént a' minden megkívántató Királyi erkőltsökkel, 's tulajdonságokkal jeleskedő *Hollósi Jánost* választanák Királyjoknak: *Beátriksz* Királynét pedig mindjárt viszszaküldenék Olasz Országba, a' jegyalkut lefizetvén nékie. Végre, az állandó Katonaságot, 's az ő *Fekete seregét* gondosan megtartanák, és soha el ne oszlatnák: előre jelentvén, hogy egyébképpen az Ország nem sokáig állana. Hogy igazat mondott *Mátyás* Király; a' történet nyilván kimutatta.

Midőn Ő Királyi Felsége a' Nagy-Böjt' utólján magát immár jobban érzené; Virág Vasárnap nyilván megjelent az Isteni szolgálatra, 's az akkori hoszszú szent szertartásokon egész végig nagy buzgósággal maradott; és azutánn vídáman kezdett ebédelni: a' másod rendbeli étkek' feladásakor azon friss figéket, mellyeket tsak az előtt küldének néki *Nápolyból*, kérte magának előadatni; a' mint értette, hogy nem vólnának meg azok, olly

nagy haragra gerjedett, hogy egész testében reszketett légyen. A' melly szörnyű haragot osztán mindjárt a' gutaütés követte, 's az által a' földre vettetvén a' Király, nem tudott szóllani; hanem az Idvezítő' szentséges Nevét, Jésus! Jésus! igen höbögve mondani tapasztaltatott. Végre, semmit se' segítvén rajta az orvosságok, harmad nap múlva, úgymint Sz. György Havának hatodik napján, ezer négyszáz kilentzvenedik, életének negyvenhetedik, országlásának harmintzkettődik esztendejében ugyan tsak Nagy-Héten, mellyen az előtt huszonhat esztendővel a' Magyar Koronával megkoronáztatott, ezen nagy Nevű *Mátyás* Király földi ditsősségét a' Mennyeivel felváltotta. Nagy pompával tevének néki halottas tiszteletet. Hólt testét először *Bétsben* szokott Királyi öltözetébe, 's ékességébe felöltöztetvén, Kapitányok vitték a' Sz. *István'* Templomába, tartván a' koporsóról lefüggő aranyas rojtokat köröskörűl a' Fő-Emberek, 's a' vitézlő seregeknek Vezerei; kísérvén pedig az ottan lévő Magyarok, és az Ausztriai Rendek: kiket mindnyájokat könyhúllatásra fakasztott azon ditső Fejedelemnek emlékezete, ki hat egész esztendeig nagy kegyességgel, 's igazsággal uralkodott az Ausztriai földön. *Bétsben* elvégeződvén a' szomorú pompa, *Aladárra*, 's *Bodóra* bizattatott az, hogy a' Királyi testet a' Dunán *Budára*, 's onnét *Fejérvárra* vitetnék: a' hol végre az özvegy *Beátriksz* Királyné, és *Hollósi János* megújítván a' halotti buzgóságot, a' Magyar Nemzet' Fő-Embereinek sokasága között az elfelejthetetlen *Mátyás* Király' tetemeit a' Királyok' Temetőhelyébe helyheztették. Ugyan ezen alkalmatossággal *Hollósi János* meg akarván mutatni az ő édes Attyához való buzgó

szeretetét, ragyogó gyémántokkal ékesíttetett Keresztet, Misemondó ruhát, és kelheket, mellyek mind aranyból vóltak, adott által a' Fejérvári Prépostnak *Domokosnak*, ki akkor az Isteni szolgálatot azokban tartotta; 's ezen kintset, mellyet hetvenöt ezer aranyra betsűltek, a' Fejérvári Templomnak ajándékozta. *Mátyás* Király középszerűnél nagyobb termetű vala; szép képű, nagyszívűséget jelentő tekintetű, pirosolló ortzájú, frissen forgó fekete szemű; ha valakire merőn nézett, kedvességet; ha hunyorítva, gyűlölséget jelentett: széles magas homlokú, díszes fejű arany színt mutató hajú, sima, 's hajlott orrú, kitetsző nyakú, és állú, egy kevessé széles szájú, vállas, és mejjes; tagjai téresek ugyan, de jól öszveillők vóltak; 's az egész teste a' munkát, és az éhséget igen kiállotta, úgy hogy öröme vólna a' hadi fáradtságban; az otthoni hivalkodást: pedig éppen nem szenvedhetné. Ha tehát a' nagy haragtól, 's özvegységében a' szerelmeskedéstől tartózkodott vólna; e lehet hinni, hogy hoszszú időre terjedett vólna élete.

Deli termetével jelesen megegyezett az ő esze is; mellynek szép tulajdonságaival olly bőven megáldatott a' Természet' Urától *Mátyás*, hogy a' Királyi származás nélkül azon Felséges Méltóságra formáltatottnak lenni látszatott. Mindeneket megelőzött találós, és éles elméjével, úgy hogy nem egy könnyen tsalná őtet meg valaki. Semmi olly nagy, és nehéz munka nem adta vólt elő magát, mellyet ő nagy okossággal kezdvén, szerentsésen végre nem hajtott vólna. A' mit egyszer fontos értelemmel elintézett, a' mellett olly állhatatos vólt, hogy onnét nehezen lehetne elfordítani. Az igazsághoz való szeretetét, mellyel a' köz-

nép' szívét is magához foglálá, fenntartja a' késő Maradéknál mindjárt annak halála utánn származott azon kesergő mondása a' Magyaroknak: *Meg hólt Mátyás Király; oda az igazság.* Mind Isteni, mind világi tudományban jeles vólt ő, 's majd minden Európai nyelven derekasan beszéllt. A' minden jóknak Kútfejéhez az Istenhez melly nagy buzgósággal viseltetett légyen; azon különös ájtatossággal, mellyel tartatta ő az Isteni szolgálatot, 's az Anyaszentegyház' szertartásait, nyilván kimutatta: úgy, hogy a' *Budán* lévő akkori Apostoli Követ nem szégyenlette negyedik *Sziksztus* Romai Pápához írni; hogy ötet, Egyházi Embert, azokban, mellyek az Isteni tiszteletet illetik, *Mátyás* Király az ő buzgó ájtatosságával megelözte légyen. A' Hit' óltalmazásában való vigyázását eléggé meg bizonyítja az, hogy tehetsége szerént meggátolta, hogy a' Tseh földről bé ne tsúszna Magyar Országba a' Husziták tudománya, melly által a' Hitnek egysége megoszolván; a' szívek is több részre oszlanának. Bóldogaszszonyhoz való tiszteletéből az ő paisára, mellyel a' hadakozásban szokott élni; most pedig a' Bétsi Fegyvertárban tartatik, ezen igéket íratta: *Alma Dei Genitrix Maria, interpella pro Rege Mathia.* Azaz: Istennek Szűz Annya *Mária*, légy *Mátyás* Királynak Szószóllója. Ugyan ő vólt első, Királyjaink között, a' ki Szűz *Mária'* képével a' magyar aranyakat tzímerezte.

Hanem *Mátyás* Királynak ezen szép erkőltseit valamennyire meghomályosította az ő hírtelen haragja, 's boszszúálló kívánsága. Erzette ezt *Szilágyi Mihályon*, és *Vitéz Jánoson* kivűl, *Várdai Péter* Kalotsai Ersek is, az ő Udvari Kantzelláriussa, kit tsak azért, hogy

azon nagy adókat, mellyekkel az egész Nemzetet terhelte a' Király, ellenzette, 's őtet azoknak mérséklésére valamivel szabadabban intette, tüstént a' Visegrádi tömlötzbe záratta, olly nagy megátalkodással, hogy annak megszabadítására sem a' Romai Pápának, sem az Ország' Rendjeinek kérése őtet nem bírhatta; 's azért egész a' Király' haláláig ottan kelle sinlődni az egyébként jeles Férjfiúnak. E'felett, a' ditsősség' szeretete, melly másképpen ditséretes, *Mátyásban* hibává változott, minthogy ő mód nélkül vadászta azt: 's azért a' furtsa ember könnyen arra vehette őtet, a' mire akarta. Ugyan így forgolódván *Mátyás* körül az Udvari hizelkedők, különösen a' külföldről ide jöttek, sok derék Embereket megbuktattak; magokat pedig felemelték. Hogy Udvara' fényességével minden hatalmas Fejedelmeket megelőzne: temérdek költséget tett; melly, a' haddal együtt, azt okozta, hogy kénteleníttetnék nagy adókat venni: mellyek által osztán mindnyájan nagy fogyatkozást szenvedtek a' Hazában; úgy hogy az utólsó inség' elhárítására már ezer négyszáz hetvennyóltzadikban különös törvény hozattatott a' Budai Gyűlésben az eránt, hogy az Országos szükség miatt a' szokott közönséges Vármegye-Gyűlések öt esztendeig megszűnnének, 's ugyan addig a' Király a' hadakozástól, az Ország' Rendjei pedig a' katonáskodástól tartózkodnának; hanem ha talán a' szomszéd Fejedelmek; a' Tsászár, Lengyel, Tseh, vagy Török önként megtámadnák Magyar Országot. Végre: annyira le kellett szállítani az adót, hogy egy helytől, a' Kamara' nyereségével együtt, nem adatódnék több egy forintnál. Igaz ugyan, hogy azon szabad életével is, mellyre özvegységében veteme-

dett, nem kevés homályt okozott Királyi Nevének *Mátyás*: de azt, minekutánna *Beátriksz-szel* öszveházasodott, dítséretesen eltörlötte, mindeneknek példát advân a' házassági hivségre, 's tisztaságra. Mind ezekből kitetszik az, hogy a' legnagyobb Emberekre is ragad valami, mellyel emberi gyarlóságokat szembe tüntetik.

A' Magyar Birodalmat, mellynek fényessége, 's ereje Nagy *Lajos'* halála utánn igen megfogyott, hajdani ditsősségére viszszahozni serény törekedéssel igyekezett *Mátyás* Király: végbe is vitte azt, főképpen bölts Törvényei által. Országlását úgy intézte, hogy az által nem tsak magának, hanem az ő Magyar Nemzetének is ditsősséget szerzett légyen. A' Katonai állapotot annyira vitte vólt, hogy akkor Európában első vólna a' Magyar Katonaság mind számára, mind fegyverforgatására nézve. Hogy a' mesterségekben, és tudományokban kitsinosíttatnának az ő Nemzetebeliek; megszerezte ő mind azokat Királyi költséggel, valamik nélkűl szűkölködött addig Magyar Ország. *Mátyás* Király alatt kezdődött az, hogy Királyjaink öt féle petséttel éljenek; úgymint: arany függővel; kettős petséttel; ismét titkos; törvényes; és gyűrűs petséttel. A' Királyra bizattatott különösen a' szent Korona' őrzése; 's hatalom adatott nékie, hogy tetszése szerént tenne Koronaőrzőket. Hogy az ártatlanok el ne nyomattatnának a' gonoszok' rágalmazása által: a' Királynak meg kelle fogadni, hogy a' Püspököknek, Zászlós Uraknak, 's az Ország' Nemeseinek tanátsa nélkűl senki ezutánn meg nem fogattatik; hitetlenség' jegyével nem illettetik; jószágaitól meg nem fosztatik. Az adók' kiszabásában úgy mérsékeltetett a' Királyi ha-

talom, hogy az Ország' Rendjeinek megegyezése nélkül semmi adót se' rendelhetne, kivévén a' Kamara' nyereségét. Így azutánn egyedül a' Gyűlés' intézetéből fizetődött az arany forint egy egy helytől; olly törvény alatt mindazáltal, hogy a' Magyarok' régi szokása szerént minden Vármegyék' Lakosainak ingyen adattatnék a' só. Az pedig éppen különös vólt, hogy a' Vármegyék' köz szükségeire a' Püspökök, Zászlós Urak, és birtokos Nemesek valami pénzt tartoztak öszveadni az ő jövedelmeikhez képpest: a' honnét költségre valót nyernének azon Nemesek, a' kik szükséges dologban a' Vármegye' nevével a' Királyhoz, vagy máshová küldődtek valá. Hogy a' Vármegyék' igazgatása, a' honnan függ az egész Ország' bóldogsága, annál jobban menne: úgy intéződött, hogy mindegyikének ollyan Fő-Ispány rendelődne, kinek ottan jószágai vólnának; hogy így a' Nemesek' Gyülekezetében mindenkor megjelenhetne, 's maga végezhetné az ő hivataljához tartozó dolgokat. Azonkivűl, mivel azon időben a' gazdagabb Nemesek a' Hazának közterhét elkerülvén, többnyire szegények kénteleníttetnének a' Szolga-Birói hivatalt felvállalni, a' kik osztán vagy a' hatalmasabbaktól félvén, vagy ajándékokkal megvesztegettetvén, nem olly szabadon, mint kellene, szolgáltatnák az igazságot: úgy rendeltetett; hogy a' Szolga-Birói Tisztségre tsak a' jó birtokosok választatódnának: a' kik ha ezt a' közjóért minden igaz ok nélkül felvenni nem akarnák; tüstént ötven márka' lefizetésére büntetődnének a' Fő-Ispány által. A' mi a' pénz' dolgát illeti; a' magyar aranynak nehézsége, 's betse, a' mint elsö *Károly*, és Nagy *Lajos* alatt intéztetett, tovább is úgy maradott: az ezüst

Királyi garas pénzek pedig olly formára verettettek, hogy azoknak száza egy arany forintot érne.

Megtartását az Ország' hasznára szabott Törvényeknek nem tsak keménységgel, hanem az ő Alattavalóinak minden tselekedeteire való mindenkori vigyázásával is eszközlötte *Mátyás* Király. Valahányszor a' Tábortól, vagy az Udvartól távol lehetett, Nagy *Lajos*' példája szerént, majd titkon, megváltoztatván öltözeteit; majd nyilván, megjárta az Országnak minden részeit, Városait, és Faluit: 's a' miket az igazsággal, vagy rendeléseivel ellenkezni tapasztalt, igen keményen megbüntette. Illy útazásával, azon kivűl, hogy minden Tartománynak fekvését, bővségét, vagy szükségét, és az Embereknek ő róla való ítéleteit jól kitanúlta; a' Püspököket egyszersmind, és az Ország' Tisztjeit az ő hivataljokban igazán eljárókká, és serényekké tette vólt. Meglátogatta ő némellykor az Uraságokat, 's vélek vendégeskedni nem átallott; hogy azoknak értelmét, 's élés' módját kitanúlná. Mivel a' Magyar Nemzetnek nemes indúlatját jól esmérné: ha valami súlyosabbat kelle parantsolni — millyenek vóltak az adózások, és a' Katonaságnak gyakor szaporítása — kéréssel inkább, és okoskodással, mintsem Felséges parantsolattal végezett Alattvalóival. Mind az Egyházi, mind a' Világi hivataloknak kiosztásában tsak az elmére, tudományra, 's okosságra tekintett ő. Így *Aleman*, vagy Német *Jánost*, Brezlói nyeregjártó' fiát, több nyelveknek tudása, 's okossága miatt az Esztergomi Érsekségre, 's Kárdinálisságra méltóztatta. *Rángóni Gábort*, Sz. Ferentz Szerzetebeli Olasz Barátot, az ő jeles tudományáért, és a' dolgok' könnyű foly-

tatásában való képességéért előbb az Erdélyi, azutánn az Egri Püspökségre emelvén, belső titkos Tanátsosává választotta; azutánn pedig Kárdinálisságra segítette, hogy *Romában* lakván, néki szolgálatjára lenne mind az Apostoli Széknél, mind az Olasz Fejedelmeknél. Ennek helyébe Fő-Udvari Tanátsosnak rendelte de Pruis *János* Váradi Püspököt, a' ki Morvában szegény Szülőktől származott ugyan, de szép erkőltstsel, tudománnyal, 's okossággal jeleskedett. *Mátyás* Királyra keresztűl néztek ugyan azért a' Hazafiak, hogy az Országban a' legfőbb Papi Méltóságokra is felemelte az Idegeneket.

Mátyás Király' országlói okosságával egybe vólt kaptsolva a' nyomos, és bővséges hadi tudomány, mellyet a' régi hadi történetek' minden könyveinek általolvasása, 's kitanúlása utánn, annyira vitt a' szűntelen hadakozás által, hogy azon időnek minden Hadi-Vezéreit megelőzné. Először midőn *Mahomettel* tartana háborút, észre vette, hogy a' hirtelen öszveszedett Katonaság, melly sem a' hadi fenyitékhez, sem a' fegyverforgatáshoz nem szokott, inkább terhére vólna a' Hadi-Vezérnek, mintsem hasznára; ellenben a' próbáltt Katonák, ámbár kevesebb számmal vólnának, a' Törököknek legnagyobb seregét is megrontanák: ezutánn arra igyekezett, hogy mindég vólna állandó Katonasága; 's azzal, mellyet az Ország' Rendjei szoktak vólt adni, tsak akkor élne, midőn a' nagy szükség kivánná. Azon zsóldos Katonái pedig négyfélék vóltak, 's mindenkor készek a' hadakozásra: elsők a' *fegyveres Lovasok*, nehéz, és különbféle fegyverekkel; ezekutánn a' *Huszárok*, avagy könnyű fegyveres Lovasok; osztán a' *fegyveres Gyalogok*, sokféle fegy-

verekkel annyira rakvák, hogy a' költözködésben szolgákkal vitetnék azokat; végre, a' *paisatlan Gyalogok*, könnyű fegyverekkel. Télen nyáron szüntelen táboroztak ezek, 's egyaránt kiállották a' hideget, és meleget; a' fáradtságot, 's éhséget. Olly Katonai fenyítékhez szoktatta őket *Mátyás* Király; hogy a' parantsolat' tellyesítésére mindenkor készen vólnának; szeretnék egymást igazán; a' tiszta életet szentül megtartanák; 's a' káromkodásnak még hire se' vólna közöttök. Ezen Magyar Vitézeknek minő fizetése vala itthon, meg nem lehet határozni; hanem ezer négyszáz nyóltzvanegyedikben, midőn azokat *Ferdinánd* Nápolyi Királynak az ő Ipának segítségére küldötte vólna *Nápolyba*, úgy intézte fizetésseket *Mátyás* Király; hogy a' fegyveres Lovasok hatvan; a' Huszárok negyven; a' fegyveres Gyalogok hatvannégy; a' paisatlan Gyalogok pedig harmintzkét arany forintokat nyernének esztendőt által. Ezen Katonasághoz szerzette *Mátyás* Király azon hat ezer Emberből álló kedves seregét, mellyet a' fekete ruháról, 's fegyverderékről, és, mivel szüntelen az ég alatt táborozna, a' naptól elsütött ábrázatról *Fekete seregnek* neveztek: ide tsak nagyok, és igen bátorszivűek vétettek bé: ezzel alkalmasan tudott élni *Mátyás* Király, a' midőn nagyobb vólt a' veszedelem; 's megverte vele a' sokkal nagyobb számú ellenséget is; úgy hogy ezen sereg meggyőzhetetlennek tartatnék. A' Király' példájára, 's intésére a' Püspökök, és az Ország' Nagyjai is Katonaságot tartottak, tehetségek szerént, 's a' fegyverben gyakorlották: a' melly Katonaság némellykor a' Tseh, és Ausztriai háborúban segítségére vólt a' Királynak; főképpen pedig a' Törökök ellen vitézül hartzola. Azért

ha a' következő Magyar Fejedelmek *Mátyás* Királynak Katonai Intézetét megtartották vólna; soha Katonaságban, 's jó Hadi-Vezérekben meg nem szűkült vólna Magyar Ország. Továbbá: hogy a' Katonáknak szeretetét, 's hívségét megnyerje *Mátyás* Király; igen különös jelek által esmértette meg velek jószívűségét. Mert a' felett, hogy szabott időkben az ő zsóldjokat minden hátramaradás nélkül kifizette; ha némellykor a' kotzkán; a' hol igen jól forgott néki a' szerentse' kereke, a' Fő-Emberektől nyere a' táborban, azt azoknak tüstént kiosztá: 's bóldog emlékezettel birván, mind esmérte azokat, 's nevekről szóllította; 's éppen nem tartotta Fejedelmi Méltósága ellen, azoknak sátorait a' táborban eljárni, mindenikkel nyájasan szóllani, a' hartzban megsebesedteket kötözni, 's a' betegek' szállását szorgalmatosan megvisgálni, a' bádjadtabbakat maga kezéből étetni; szóval: mindnyájokat, hogy mellette annyit szenvedtek, édes beszédekkel vígasztalni. Ugyan azért a' Katonák is annyira buzgólkodtak e' kegyes Királyjok eránt, hogy semmi veszéllyel nem gondolván, náloknál sokkal szamosabb ellenségre is bátran rohantak; és a' hartznak mindenkor győzedelemmel vetettek vala véget: noha pedig kemény fenyítékben tartotta *Mátyás* az ő Katonáit a' táborozás' idején: a' győzedelem utánn mindazállal több szabadságot is engedett nékiek, mintsem a' köz jó kívánta vólna. A' miért különösen Sziléziában, hol a' Lengyeleket megnyomvasztá, nagyon panaszolkodtak gyakorta *Mátyás* Király' Vitézei ellen. Hanem hogy Magyar Országban semmi kajtorkodást ne tennének azok; kemény törvény által rendelé, hogy az azok által tett károknak kipótolására a'

Tisztek köteleztetnének, ha ezek vagy nem vigyáztak, vagy azoknak tetteit nem ellenzették.

Mind ezen ditső Tetteit nem tsak jeles elméjének köszönhette *Mátyás* Király, hanem az ő valóban derék, és Fejedelmi tanúltságának is, mellyet mind gyermekségében *Vitéz János*' tanításából, mind pedig Királyságában a' jó könyveknek szorgalmatos olvasásából, 's eszméllésébőł szerzett vala. Nagy szerentséjére, majd minden Európai nyelvet tudott ő, 's maga beszéllett többnyire minden Fejedelmek' Követjeivel. Jó esmeretsége vólt ő néki a' *Theologiában*, vagy Isteni Tudományban, 's az Egyházi Törvényben; osztán pedig a' Romai, Görög, és több Európai Nemzetek' Historiájában, és a' Geografiában; nem külömben a' Matézisban, Asztronomiában; 's mind a' Tábori, mind a' Városi Architektúrában kiváltképpen olly jártas vala, hogy a' legtudósabb Epitőmesterekkel győzve vetekedne az épűletek' alkalmas, és ékes alkotása felől. Mivel pedig maga annyira kapott a' tudományokon; valóban nagy adakozással gyámolította a' Tudósokat is: a' jó erkölts utánn, bizonyára nem is vólt más út, *Mátyás* Király alatt, mind az Egyházi, mind a' világi Méltóságokra, hanem a' jeles tudomány. Hogy pedig Nemzetének alkalmatosságot szolgáltatna a' tudományok által maga' tsinosítására — mellyre igen képes ez — a' Budai Akadémiát, mellyet *Sigmond* Király kezde, *Vitéz János*' tanátsa szerént jó állapotba hozta ezer négyszáz hatvanötödik esztendőben, Olasz, és Német Országból fogadván ide Tanítókat. Ugyan ahoz Könyvtárt, melly nélkűl mind eddig szűkölködött vala Magyar Ország, szerze; mellyet hogy mentől előbb tökélletesség-

ben látna, sok Görög, és Zsidó eredeti Könyveket nagy drágán megvásárolván a' Törököktől, *Konstántzinápolyból* meghozatta; osztán szűnetlen harmintz Iró-Deákot tartott, kik *Florentziában*, és egyébütt a' rendes Auktorokat, 's minden Tudomány' nemében a' legderekabb Könyveket hiven, és tisztán leirnák: 's e' végre harmintz ezer aranyakat adott ki esztendőnként. Melly segedelemmel annyira gyarapodott rövid idő alatt a' Tudományi eszköz, hogy sok ezer irott Könyvek találtatnának *Mátyás* Király' Könyvtárjában. Hogy pedig ezen Királyi Szerzemény semmit ne fogyatkozna fényességében: a' Könyvek arannyal, és bársonnyal gazdag boritékokkal, 's *Hunyadi Mátyás* Tzimereivel ékesíttettek: szóval; olly méltóságos vólt azon Budai Könyvtár, hogy a' Könyveknek jelességével, drágaságával, és számával, semmi Európai Könyvtárnak sem engedne. Azon kivűl, minthogy azon időszakaszban találtatott fel a' Könyvnyomtatás' mestersége, hogy azon hasznos találmány nélkűl se' szűkölködne az ő Magyar Nemzete; kihiván *Velentzéből* Könyvnyomtató *Hess Jánost*, ez által felállította *Budán* a' Könyvnyomtatás' Mívhelyét, mellynek emlékezetét fenntartja az ottan ezer négyszáz hetvenharmadikban nyomtatódott, 's a' Budai Prépostnak, *Mátyás* Király' Rokonjának, *Gerebi Lászlónak* ajánlódott Magyar Ország' Kronikája; melly most ritka kints gyanánt a' Bétsi Udvari Könyvtárban tartatik. Illy ösztönök, és segedelmek által történt tehát azutánn, hogy *Mátyás* Király életének utólsó esztendeiben méltó gyönyörűséggel szemlélné Magyar Országot a' tudományokban virágzani, és sok Férjfiakat számlálna mind a' két Renden lévő Magyarjai közzűl,

kik különbkülönbféle tanúltságokkal ékeskednének.

Továbbá: mivel a' tudományokkal együtt, az Ország' bóldogságára szükséges mesterségeket is kívánná az ő Nemzetébe óltani, 's gyarapitani; látná pedig, hogy sok ifjak hátráltatnának azoknak tanúlásától Szüléiknek szegénysége miatt: bizonyára Fejedelemhez illő tanátsot követett, melly szerént *Budán* olly roppant épűletet állítana, a' mellyben több ezer ifjak elférnének, 's ottan a' Királyi kegyelemből élvén, minden mesterségekben, és tudományokban oktatódnának. Hanem *Mátyás* Király' hirtelen halála ezen hasonlíthatatlan munkáját félbe szakasztotta. Egyébaránt noha ezen intézetét tökélletességre nem vihette; mindazáltal más számtalan segedelmeket bőven szolgáltatott az Ország' felderűlésére. Mert Olasz Országból seregenként jöttek ide a' sokféle mesterségű Emberek: Képfaragók, Rajzolók, Aranyozók, Ötvösök, Kővágók, Házépitőmesterek; 's a' Királyi Kintstárból fizetődtek: sőt még oda is kiterjesztette gondját az Ország' gondos Attya, hogy a' kertészségben, és a' főldmivelésben tanúltt Embereket is onnét hivatná ki, a' kiknek szorgalmatos útasítása által nem tsak szebb tekintetet nyert Magyar Ország; hanem a' gazdaságnak ügye is sokkal hasznosabb útra kapott vala. Hogy pedig maga mutatna példát *Mátyás* Király: azon kivűl, hogy *Visegrádon*, 's *Tatában* új Palotákat, 's gyönyörűséges Kerteket tsináltatott; a' Budai Várt, a' Romai pompának trutzára, tsudálatos nagyságra, 's fényességre emelte vólt. A' miben nem kevesen követték őtet a' Püspökök; 's Ország' Nagyjai közzűl; kik az ő régi disztelen epítményeiket Romai formára változtat-

ták; 's Kertjeiket Olasz Országból hozott jelesebb gyümöltsfákkal, és zöldséggl béültettették, nem tsak ékességre, hanem haszonra is. Mivel pedig a' Magyarok tsak magánosan az ő Kastélyjaikban, 's Majorjaikban éltek: hogy őket a' társalkodó élethez, 's Városi szokáshoz, és, a' mi innét következik, a' szívek' egyezéséhez édesítené *Mátyás* Király, a' Püspököket, az Ország' Fő-Embereit, és Nemesseit arra beszéllé, hogy *Budán* magoknak házakat szerezvén, ott töltenék nagy részét az esztendőnek mind az Ország' dolgaira, mind a' Király' udvarlására nézve: e' végett azon nemes Házak ki valának véve minden tereh alól. *Mátyás* Király meg is nyerte bizonyára ezen intézete által, hogy a' vele, 's magok köztt való mindennapi társalkodás által kivetkezvén azon régi gyűlölségekből, mellyeket egymás ellen viseltek az Ország' legszebb Familiái; 's barátságosan együtt élni szokván, hajdani komorságokat szép nyájassággal tserélték vala fel. Mind ezek valóban kinyilatkoztatják *Mátyás* Királynak nagy lelkűségét, jeles szívűségét, 's Fejedelmi okosságát, a' ki kevés esztendők' forgása alatt mind azokat, valamellyek egy Nemzetnek hasznos, bátorságos állapotot, és ditsősséget szülnek, bóldog szerentsével megszerezte Magyar Országnak.

Olly nagy Fejedelemnek halálával, mint *Mátyás* vólt, az egész Magyar Birodalom' alkotványa, mintegy magában megbomolván, dűlő félben kezde lenni: mert azok közzűl, mellyeket rendele az a' köz bóldogságra, 's ajánla halála előtt az ő mellette lévő Magyarjainak, semmi se' tartatódott meg. *Bétsben* a' Sz. *István* Templomában elvégeződvén a' Hólttért való ájtatosság, az Ország' jelenlévő Fő-

Rendjei ottan gyűlést tartottak, a' Hazáról gondoskodván, ne hogy valami veszély érje azt Király' nem létekor. Azért mindnyájan megerősíttettek Hivataljokban az Ország' Nagyjai; különösen: az Egri Püspök, Nagyluchei *Dótzi Orbán* a' Királyi Helytartóságban; kit *Zápolyai Imre* Nádor - Ispány' hóltta után azért választott *Mátyás* Király azon Méltóságra, mivel ez leginkább vólt azonn, hogy *Hollósi János* az ő Attya' halála utánn ennek Királyi Székére juthasson: a' minthogy erre esküvéssel is kötelezte magát. *Zápolyai István* pedig, *Imrének*, a' vólt Nádor-Ispánynak testvérje, továbbis meghagyódott *Béts* Városa', 's egész Ausztria' Fő - Kormányozójának. Osztán minden tsalárdkodásnak elhárítására, *Mátyás* Királynak minden Petsétjei öszvetörettetének: a' mi nem kevés illetődést okozott a' jelenlévőkben; de még nagyobbat az, midőn látnák Hertzeg *Hollósi Jánost Beátriksz* Királyné' lábaihoz borúlni, 's annak további kegyelméért, 's jóvóltáért esedezni: mert tüstént mindnyájan térdre esvén, az ő Attyának elfelejthetetlen érdemeiért az árva Hertzeget ők is érzékenyen ajánlották a' Királynénak; 's valamint ennek, úgy annak hűségére is felesküdtek az új Király' választásáig: e' jó Hertzeg' hűségére bizták egyetemben a' Királyi Kintstárt, a' Várakat, és erősített Várósokat. Illy buzgó hajlandóságán a' Fő-Rendeknek megindúlván a' Királyné, 's a' könyörgő *János* Hertzeget anyai nyájassággal megtsókolván, fogadta, hogy őtet ezutánn is fia gyanánt tartaná, 's róla tehetsége szerént szorgalmatoskodna. Mindazáltal Felséges Férje' temetése utánn *Fejérvárról Esztergomba* menvén, mindjárt igyekezett gazdag ajándékokkal, ígéretekkel, hízelkedésekkel a' hatalmasabb Fő-

Emberek' szívét *Ulászló* Tseh Király' részére bérleni: a' miben annál forróbban dolgozott, minekutánna esküvéssel ígérte néki *Ulászló*, hogy a' Magyar Korona' elnyerése utánn mindjárt öszve fogna vele házasodni. Melly végre legtöbbet intselkedett *Zápolyai István* körűl, a' kit annyira ostromlott vala ajándékokkal a' fortélyos özvegy Királyné, hogy majd minden Királyi kintsét, mellyet *Mátyástól* nyert vala, arra tékozlotta légyen. Azért, ezt senki nem tudván, nem ok nélkűl gyanakodtak arról sokan azutánn, hogy *Zápolyai István* ellopta vólna a' Királyi kintset.

Mátyás Király' pompás temetése utánn *Dótzi Orbán*, Egri Püspök, az ő Királyi Helytartói hatalma szerént *Pestre* Pünköst Havának tizenötödik napjára az új Király' választása végett Gyűlést hirdete. Bár inkább tüstént felkiáltották vólna Királynak Hertzeg *Hollósi Jánost*; a' mint ez eránt már az ő édes Attyának *Mátyás* Királynak megesküdtek, a' Katonasággal egyetemben, minden hatalmasabb Magyarok, a' kik köztt vala maga a' Királyi Helytartó is. Mert azon kevés idő közben nagy serénységgel üzte *Beátriksz* az ő tsalárd mesterségét, 's az Ország' előkelőbb Nagyjainak szívét elidegenítette *János* Hertzegtől: a' Gyűlés' kezdődésekor pedig nem kitsiny szeget ütöttek a' Rendek' fejébe több Fejedelmek' Követjei, kik a' Magyar Koronához való jusok' mutogatása mellett, fenyegetődzéssel is vitatták a' dolgot. Hogy tehát a' Királyi választás illendő renddel, 's tsendességgel menne: úgy találták az Ország' Rendjei, hogy a' Magyar Koronát kérő Fejedelmek' Követjei magánosan hallgattatnának meg az arra választott Biztosok által, kik semmi bizonyos feleletet nem advàn, a' dolgot egész utóljáig

függőben tartanák. Mindenek előtt bébotsáttattak Erdődi *Bakáts Tamás*, Győri Püspök; és *János* Váradi Püspök, kik elbeszéllvén *Mátyás* Király' ditső érdemeit, 's azon ígéretet, mellyet ennek majd mindnyájan esküvéssel tettek; hogy halála utánn az ő fiát *János* Hertzeget minden késedelem nélkül Királynak fognák hirdetni. Ezek utánn *Makszimilián* választott Romai Király, 's Ausztriai Fő-Hertzeg' Követjei mentek bé: ezeket követték *Kázmir* Lengyel Király' Szószóllói, kik által az ő derék indúlatú fiát, *Albert* Hertzeget ajánlotta: osztán a' Nápolyiak következtek: végre *Ulászló* Tseh Király' Követjei. Ennyi Szószóllók' beszédei utánn nem tsuda, hogy a' Gyűlés' Attyai több részre hajlottak; kitkit a' miként hordozott a' köz, és magános haszon' keresése. Több tanátskozások utánn tehát látván, hogy, ha Hertzeg *Hollósi Jánost* emelnék a' Királyi Székre, mind a' Tsászártól, mind a' Lengyelektől, és Tsehektől minden bizonnyal megtámadtatnának, 's ezek miatt soha sem is lenne békessége az Országnak; jónak ítélték, *János* Hertzegnek a' Koronához való reménységén nyilván felmondani: hogy pedig ez azért meg ne háborodna; az ő nagy nevű Attyáért fogadták nékie, hogy a' jövendő Királytól megnyeréndi a' Horvát, Dalmátziai, és Sklávoniai Bánságot, mellynek akkor nagy vólt a' jövedelme. Olly szívbeli mérséklettséggel is birt e' derék Hertzeg, hogy abban a' Hazáért könnyen megegyezne: ámbár a' Királyi Várakkal együtt, birtokában vólna a' szent Korona; 's az egész Katonaság töle függvén, jól bévághatná a' szomszéd Fejedelmek' útját. Azok által ugyan osztán, kik *Beátriksz* Királynénak *Ulászló* mellett való törekedéseit nem nézhették, felinge-

reltetvén, fegyverre kelt vala: de akkor is az Ország' Nagyjainak kérése által meggyőzettetvén, feltett szandékától elállott, 's azutánn mindenkor hasznára vólt Hazájának. Már tehát némellyek *Makszimiliánt*; mások *Albertet*; legtöbben pedig, *Beátriksz* Királyné' adakozásaival, 's ígéreteivel megvevődvén, *Ulászló* Tseh Királyt kívánták a' Magyar Birodalom' kormányára. Mivel tehát a' Választók részekre oszlottak: hogy a' Hazafiak között háborúság ne támadjon; *Dótzi Orbán* Egri Püspök, 's Királyi Helytartó öszvehivatván *Pesten* az Ország' Rendjeit a' Bóldogaszszony' Templomába, Hazai nyelven hoszszú beszédet tartott azokhoz a' szükséges egyezésről a' Király' választásban, hogy a' Haza állandó békességben maradjon, jelentvén: hogy majdan mind a' külső, mind a' belső háború emésztené az Országot, ha a' vetekedést abba nem hagynák, 's mentől előbb Királyt nem választanának. Midőn ezek, 's több e'félék által mindnyájok' szívét megnyerte vólna; azt javaslotta végre: hogy *Zápolyai Istvánnak*, *Béts* Városa' Kormányozójának ítéletét kellene ez eránt meghallgatni; 's a' mellyikét a' három Vetekedőtársak közzűl okosan javallaná az, ugyan azt választanák a' Rendek is. Ezek tehát elfogadván azon tanátsot, *János* Váradi Püspököt küldötték azzal *Bétsbe* a' Közönség' nevével *Zápolyai Istvánhoz*; a' ki *Beátriksz* Királyné által már előre meg lévén véve, röviden igy felelt: — A' szóban lévő három Fejedelmek közzűl azt kellene az én ítéletem szerént minden várakozás nélkül választani a' Királyságra, kinek választatása utánn a' más kettő, vagy egyik legalább nem fogna azért fegyvert. Illyennek látszana pedig nékem *Ulászló*, a' Tsehek Királyja, a' ki ellen nem ál-

lana az ő testvérje, *Albert; Makszimilián* sem igen törődne azon választással: vagy ha ez hadat inditana is azért Magyar Ország ellen; könnyen megfelelne néki Magyar, és Tseh Ország. Ezen tanáts, ámbár akkor a' Politikának minden törvénye szerént látszatott intézve lenni; szörnyű veszedelmet szűlt mindazáltal utóbb a' Magyar Hazának. Minekutánna eleibe terjesztette a' Gyűlésnek *Zápolyai István'* ítéletét a' Követ: tüstént mindnyájan helybehagyták azt. *Dótzi Orbán* Királyi Helytartó tehát azon esztendő Sz. Jakab Havának tizenötödikén az Ország' számos Rendjei előtt, a' külső Fejedelmek' Követjei' jelenlétében *Ulászlót*, *Kázmir* Lengyel Királynak első szülöttét, a' Tsehek' Királyját a' Sz. György' Templomában mindnyájok' egyezésével választott Magyar Ország' Királyjának kihirdette. Melly kihirdetés utánn *Makszimilián'* és *Albert'* Követjei boszszonkodva hagyták oda *Pestet;* hogy követségéről számot adna mindenik a' maga Fejedelmének. Innét látván az Ország' Nagyjai, hogy nehezen kerülnék el a' háborút; mindenek előtt a' Királyi Katonaságot az új Király' hűségére esküdtették: kik midőn előbb szabott zsóldjoknak kifizetését kivánták vólna; még akkor látszott a' Királyi Kintstárnak üres vólta, mellyet a' Királynénak, vagy az ő Tanátsossainak tsalárdsága okozott. Mind azon teprenkedtek tehát, ne hogy a' zsóldnak fogyatkozása miatt kóborlásra, avagy az ellenséghez vetemednének a' Katonák: melly bajnak elhárítására a' Haza' szeretete annyira megindította *János* Váradi Püspököt, hogy a' Katonaság' zsóldjára negyven ezer aranyat adott légyen a' magáéból. Hogy pedig előbb meglenne *Ulászló'* koronáztatása, mintsem az ő Vetekedőtársai valamit

kezdenének ellene: mind az Egyházi, mind a' Világi Rendből nevezetes Férjfiak választattak, kik őtet — a' mint már előbb gyors Követek által tudósíttatott ez eránt — az Ország' határán megköszöntenék; 's minekutánna az eleibe tett Feltételeket helybehagyta vólna; *Budára* vezetnék. A' Követek ezek vóltak: *János*, Váradi; *Tamás*, Győri; *János*, Tsanádi; *István*, Szerémi — Püspökök: ismét Zápolyai *István*, Bétsi Fő-Kapitány; '*Sigmond*, Sz. Györgyi, és Bozini Gróf; Ország *László*; Drágfi *Berthold*; Rozgonyi *László*, és Losontzi *László*. Azonban *Beátriksz* Királyné az ő eszeskedésének szerentsés kimenetelén vátig örvendezvén, olly sok ügygyel bajjal keresett Jegyessének elérkezésére *Esztergomban* várakozott; a' kit mindazáltal, tsudálni fogunk: miként az ő reménységében megtsalatkozott légyen.

Illy fényes Ország' Kormányára főképpen *Beátriksz*' törekedései által jutván *Ulászló*; az ő választatásának megértése utánn, mindjárt tíz ezer Lovasokkal, és öt ezer Gyalogokkal Magyar Ország' szélére jött; 's folytatván útját; *Farkashidánál*, Nagyszombattól egy mértföldnyire megtelepedett: itten rövid beszéddel köszöntvén őtet *János* Váradi Püspök, eleibe adta; hogy; minekelőtte tovább menne; Keresztyéni esküvéssel; 's Királyi szavával kötelezné magát azon Feltételek' megtartására; mellyeket a' választás' alkalmatosságával az Ország' Rendjei egyező akarattal rendeltek; 's írásba foglalván, a' Követeknek általadták vólt; úgymint: Hogy a' Püspököknek; az Ország' Nagyjainak; és Nemesseinek, 's a' Királyi Városoknak szabadságai épen maradnának. Az aranyforint adópénz, mellyet *Mátyás* Király alatt minden egy egész Hely-

kedves Hazáját ne keverné a' háborúság' veszedelmébe: bizonyos az; hogy reá különös tekintet fogna lenni mind a' Királynál, mind a' Nemzetnél. Olly szeretettel is vólt *János* Hertzeg édes Hazájához — a' mi a' Hunyadi Vérnek, mellyből származott ő, tzimeres tulajdona — hogy annak épen maradását maga' nagyobbítása eleibe tévén, *Visegrádot*, 's egyéb Várakat a' Királynak általadta légyen. Ugyan azért *Ulászló*, hogy ahoz való szivességét megbizonyítaná, nem tsak Sziléziában az Opólini Hertzegségben megerősíttette őtet; hanem Dalmátzia, Sklávonia, és Horvát Ország' örökös Bánságával is megtisztelte.

II Ulászló XXXVI. Király. 1490. E.

Minekutánna minden akadékok elháríttattak vólna; Sz. Mihály Havának huszonegyedik napjára Gyűlés hirdettetett vala Fejérvárra: hol a' bévett szokáson kivűl *Osváld* Zágrábi Püspök koronázta meg *Ulászlót*, mivel *Hippolitus* Esztergomi Érsek, ifjúsága miatt, még nem vala felszentelve a' Papságra; a' Kalotsai Érsek pedig *Várdai Péter* mind eddig a' tömlötzben sínlődött, 's osztán Sz. Mihály' napján szabadúlt meg onnét a' Pápa' közbenjárására. Ezen koronázás' alkalmatosságával nem tsak az Arany-Végzemény újíttatott meg; hanem más Végezések is tétettek, mellyek többnyire azokat foglalják magokban, a' miket *Farkashidán* helybehagyott vólt a' Király. Ugyan ezen Gyűlésnek egyezése által Hertzeg *Hollósi János* az ő Horvát Országi Bánságában megerősíttetett. Azt bizonyítják azon időbeliek; hogy nehezen vólt illy pompás koronázása valamelly Királynak: mert az aranytól, 's gyémánttól tündöklő számtalan Nemességen kivűl, a' Püspökök és az Ország' Zászlós Urai nagy számmal vezették oda seregeiket, kiket nem tsak a' fényes fegyver, hanem

a' sok ellenségeken nyertt diadalmak is díszesítettek: ezek köztt pedig leginkább fénylettek Hertzeg *Hollósi János*' Gyalog és Lovas seregei. Kikhez számlálván a' Királyi Testőrzőket, a' Feketesereggel együtt, egész hadi sereget mutata ezen Pompa. Ennek vége lévén, valamint a' Rendeket haza botsátotta, úgy a' Katonaságot is téli szállásra szállította a' Király; 's maga *Budára* költözött, hogy ottan kényére töltené napjait, vesztibe hagyván Ausztriát.

Ulászló Királynak ezen tunyaságát igen jól tudta maga hasznára fordítani *Makszimilián*: mert megértvén Követjeitől, hogy a' Pesti Gyűlés nem őtet választotta a' Magyar Királyságra, tüstént a' boszszúállásról gondolkodott, látván, hogy nem ama' győzhetetlen *Mátyás* Királyjal, hanem egy puha, és a' hadi mesterségekben tudatlan Fejedelemmel vólna dolga: bizott annakokáért, hogy nem tsak elvesztett örökös Tartományait viszsza nyerheti, hanem Magyar Országot is maga hatalma alá vetheti. Német Országban szedett zsóldos Katonáival tehát bérohant Ausztriába, 's minden Városokat, és Várakat — minthogy azokban semmi Magyar őrizet se' vólt — elfoglalván, *Bétset* megszállotta; itt sem sokat kelle néki bajoskodni; mivel *Zápolyai István*, azon Városnak, 's egész Ausztriának Fő-Kapitányja, mihelyt *Makszimilián*' jövéséről értekezett, mindjárt *Ulászló*' akaratja szerént, a' reá bizatott Várost az ellenségnek betsűletes móddal elárúlta: mert tsak négyszáz Magyar Vitézeket hagyván annak őrizetére, a' többi seregekkel, mellyekkel *Bétset*, és alsó Ausztriát mególtalmazhatta vólna, haza kullogott. Mindazáltal azon kevés Magyarság is minekutánna a' Bétsi Polgárság a' Város'

kapuit a' Tsászári Katonaságnak megnyitotta vólna — magát a' Várba vévén, *Upori László* vezérlése alatt kétszer tette vólt haszontalanná *Makszimilián'* ostromlását: hanem, mivel látták, hogy a' Várnak, mellynek kőfalai nem igen erősek vóltak; további óltalmazására elégtelenek lennének, Magyar Országból sem érkezne semmi segedelem, mellyet tsak színből igért vala *Zápolyai*; tisztességes Feltételek alatt feladák a' Várat. *Makszimilián* letette ugyan osztán egy kevessé fegyverét: hanem midőn tudtára esett, hogy *Ulászló* az ő megkoronáztatása utánn telelni botsátotta a' Katonaságot, 's az Ország' Nagyjai is eloszlottak légyen; szerentséjéhez bízván, azonn igyekezett, hogy a' Magyar Királyi Páltzát is elüsse *Ulászló'* kezéről. Szándéka szerént mentek is eleinten dolgai. Mert *Vas*, *Soprony*, és *Veszprim* Vármegyét tsak hamar elfoglalta, mivel a' Fő-Emberek ezen a' tájjékon többnyire hozzá szítottak vólt. *Fejérvárt* is, mellynek őrizete hatszáz Katonákból állott, még azon esztendőben Mindszent Havának tizennyóltzadikán maga' feladására kénszerítette: a' melly gazdag Várost, a' szent Helyeket kivévén, úgy engedte Katonáinak feldúlni, hogy zsóldjok helyett szólgálna nékiek azon préda. Innét *Budára* fordította Táborát: de itt ellene fordúlt a' szerentse. Mert nem tsak a' Budai őrizeten ki nem foghatott; hanem a' maga Katonáit se' tarthatta rendben, mivel minden költségből kifogyván, nem tudta őket fizetni. Minekutánna tehát zsóldos Katonáinak nagyobb része elsontott vólna, félvén, ne hogy a' vele maradott kevés részszel együtt, a' Magyaroktól elfogattatnék, sebes lépésekkel iparkodott innét eltávozni. Úgy látszik itten, mintha a' Király' gyávaságával a' Fő-Emberek is elgyávúltak vólna: ho-

lott ezen ellenséges sereget, mellynek száma *Buddndl* nem igen haladta meg a' három ezeret, *Mátyás* Király alatt a' szomszéd Vármegyék' Fő-Ispányjai az ő Dandárjaikkal letiporták vólna. Ugyan *Ulászló'* gyávaságából történt az, hogy ama' nevezetes Feketesereg, melly által *Mátyás* Király annyi diadalmakat aratott vala, az ellenségre nem vezettetvén, olly gonoszságra vetemedett, hogy a' Hazafiak' jószágait prédálná. A' miért osztán, és egyéb számtalan szörnyű tetteiért kéntelen vólt a' Király ama' hires Bajnokot, *Kinisi Pált* ellene rendelni, 's általa végképpen eltörleni.

Alig szaláda ki innét *Makszimilián*: már ismét még azon a' télen *Albert* Lengyel Hertzeg részént ugyan *Makszimilián'* únszolásából, részént felső Magyar Ország' néhány Nemesseinek hivásából, kiknek, Fejedelmi elevensége miatt megtetszett vólt ő, nagy erővel rohana Magyar Országra: hogy vagy elvenné azt testvér Báttyától; vagy ezt olly feltételek' aláírására kénszerítené, mellyekkel hasznot hajtana magának. De nem ínye szerént esett a' dolog: mert egy ütközettel győzedelmet vettek rajta a' Magyarok. Erre megdöbbenvén a' Lengyelek' Királyja, *Kázmír*, ne hogy, midőn az ő két fiai a' Magyar Koronán veszekednének, más harmadik, úgymint *Makszimilián* jutna ahoz; megváltoztatta eszét, 's azonn vólt, hogy végét szakaszsza a' testvérek köztt folyó háborúnak. Azért Követeket küldvén Magyar Országba, először fegyvernyugvást eszközlött; azutánn pedig békességet szerzett ezen Feltételek alatt: *Albert* Magyar Országot tellyes jussal általengedné *Ulászlónak*, úgy hogy, ha ez örökös nélkűl halna meg, ő következne helyébe: erről pedig nem tsak az Ország' jelenlévő Nagyjai

mindjárt biztatást tennének, hanem a' legközelebb lejendő Ország-Gyűlésen a' Rendek is annak ráhagyására birattatnának: azonban is *Ulászló* Szilézia' némelly Tartományait, Városait, és Uradalmait bizonyos feltételek alatt *Albert'* kezére engedné. — Ezen Békességkötésnek jegyzeménye megpetsételtetett a' *Kas-*
1491.E. *sa* mellett fekvő Táborban ezer négyszáz kilentzvenegyedikben, Bőjt-elő Havának huszadik napján.

Igy megmenekedvén *Ulászló* az Attya' és Ötstse' villongásától, egész hadi seregét még azon télen általszállította a' Duna' jobbjára, 's viszszavévén *Fejérvárt*, *Veszprimet*, és *Vasvárt*, mind azon Ausztria mellyéki tartományt előbbeni engedelmességre hozta. Hanem hogy Ausztriába rontana, arra semmiképpen nem vevődhetett, ámbár akkor ottan szűke vólna a' Katonaságnak: sőt az ő kitsiny szívűsége szerént annyira megalázta magát, hogy mint a' meggyőzettetett, ő kért légyen békességet *Fridrik* Tsászártól, 's ennek fiától *Makszimiliántól*, a' kik úgy se' vóltak attól idegenek, éppen nem kételkedvén, hogy az ő Feltételeik szerént készülne az meg; kiváltképpen minekutánna a' Magyar Udvari Kántzelláriust, 's a' Király első Tanátsossát sok ígéretek által magokévá tették vólt. *Posony* választódott, a' hová mind a' két részről a' Követek a' végett egybejöttek. Jelen vóltak ottan *Ulászlótól*: Erdődi *Bakáts Tamás*, Győri Püspök, és Udvari Kantzelláriús; *Báthori István*, Erdélyi Vajda; *Ország László*, Királyi Fő-Lovász Mester; *Rozgonyi László*, Királyi Fő-Kamarás Mester; Tseh Ország' némelly Nagyjaival együtt; és a' mint a' Tsászár kívánta, a' békességszerzésre való tellyes hatalommal. Ugyan ezekkel tehát a' Tsászári Tanátsosok,

több vetélkedések utánn, ezen tzikkelyekben egyeztek meg: A' Magyarok, valamit még Ausztriában, Karinthiában, Kárnióliában, és Stájer Országban *Mátyás* Király' fegyvere által birnak, minden váltság nélkűl általengednék a' Tsászárnak. Azon Soprony és Vas Vármegyében fekvő Mezővárosokat, 's Uradalmakat, mellyeket *Fridrik* hajdan *Ersébet* Királynétól zálogba vett vala, tüstént birásába vegye, 's mind addig birja, valamig ennek halála utánn — a' mint ez ezánt ezer négyszáz hatvanharmadikban végeződött — a' féltett summa a' Magyar Király által le nem fizetődik. Kipótolására azon költségeknek, mellyek azon hadban tétettek, a' mellyet *Makszimilián* Ausztria' viszszaszerzésére, 's Magyar Ország' ostromlására viselt vala, a' Király és az Ország' Rendjei köteleznék magokat, hogy két esztendő alatt száz ezer aranyforintok fizetődnének a' Tsászárnak. *Ulászló*, és az ő férjfi Örökösei Magyar Ország' birásában maradnának: ezek kifogytával, *Makszimilián*, 's ennek fiai, és örökösei egyenesen következnének abba; egyedűl azon szabadságaik maradván fenn a' Magyaroknak, hogy, ha több élő Királyi fiak lennének, azok közzűl, a' kit akarnának, azt választhatnák Királyjoknak, úgy hogy ez, mint az előbbi Magyar Királyok szoktak vólt tselekedni, országlása' kezdetén a' Nemzet' jussainak szabadságainak, és bévett szokásainak fenntartására magát esküvéssel kötelezné. *Fridrik* és *Makszimilián* Magyar Királyi nevezettel élnének ezután: 's hogy az Ausztriai Háznak ezen következése a' Magyar Királyságra valaha feledékenységbe ne esnék; *Ulászló*, és a' Magyar Rendek a' következendő Gyűlésben azt esküvéssel, és nyilvánságos jegyzeménnyel helybe-

hagynák. Azon kivül *Ulászló'* Örökösei az ő megkoronáztatások' idején; a' Püspökök pedig, 's a' Zászlós Urak az ő méltóságok', 's hivataljok' kezdetén annak megtartására magokat esküvéssel köteleznék. Ezek, és egyéb számtalanok Mindszent Havának nyóltzadikán, az említett esztendőben végeztettek. Melly békesség' Feltételeit, midőn a' Követek *Budára* viszszatérvén, az Ország' Rendjei előtt elbeszéllették vólna, annyira felgyúladtak ellenek a' jelenlévők, hogy tsaknem lekontzolták mindnyájokat. Kárhoztatták bennek legelőször is, hogy, még semmi fogyatkozás se' lévén, sőt mind Katonasággal, mind Vezérekkel bővelkedvén az Ország, olly illetlen békességkötésre léptek, mellynél tsúfabbat, vagy terhesebbet a' meggyőzetteknek sem lehetett vólna szabni: szinte tépték osztán bajúszokat mérgekben, hogy azon száz ezer aranyaknak, mellyekkel az ezer négyszáz hetvenkettődik esztendőbeli békességkötés szerént tartozott *Fridrik* Tsászár a' Magyar Udvarnak, elengedése mellett, nem tsak az elfoglaltt tartományokat ingyen viszszaadni, hanem nehány gazdag Uradalmakat Magyar Országban is a' Tsászár' birtokába ejteni, 's e'felett *Makszimilián* által okozott károkat még számba se' vévén, azon hadnak, melly a' Magyarok ellen olly igazságtalanúl tartatott, költségei' kipótolására száz ezer aranyakat bátorkodtak ajánlani: végre, kárhoztatták *Tamás* Kantzelláriusnak, és a' többi Követeknek gyengeségét, hogy ők, kik ebben az esztendőben a' Kassai békességkötésben úgy egyeztek vólt meg; hogy, ha *Ulászló* férjfi Örökös nélkül meghalna, az ő ötstsére *Albert* Hertzegre, 's ennek fiaira szállana örökségűl a' Magyar Korona; ezt most meg *Makszimi-*

liánnak tukmálták légyen. Azért ezen békességnek, mint károsnak és illetlennek, mindnyájan ellene mondottak nagy kiáltással. *Ulászló* Király nagyon megszeppene ezen, a' ki mint alangyár Ember igen félt attól, ne hogy a' Tsászár ismét hadat indítson ellene. Hanem *Tamás* Kántzellárius jól esmérvén Nemzete' indúlatját, a' Királynak, kivel tetszése szerént bánhatott, félénk szívét néki biztatta, mondván: hogy kevés vártatva, ezen első hevesség megszűnvén, majd többnyire helybéhagynák azon békességet. Úgy is lett: mert *Tamás* — bizonytalan, mi okból — egészen a' Tsászár' részére játszván, magános beszédekkel, 's ösztönözésekkel oda vitte a' dolgot, hogy a' Püspökök közzűl, kik *Budán* jelen vóltak, heten; 's ugyan annyi Zászlós Urak a' békességkötést nevek' alól írásával megerősítették: rá ment arra is, hogy az ott nem lévő Fő-Emberek, Nemesek, és Királyi Városiak, tsak hogy a' Királynál kegyelmet nyerhessenek, oda küldött kezek' írássokkal a' békességnek minden Feltételeit, mellyeket előbb megvetettek, általán fogva helybehagyták. De főképpen lehetett tsudálni *Ulászló'* gyávaságát; a' ki tsak hogy magát a' hadtól megszabadítsa, nem tsak azon tiz ezer aranyat, mellyel *Fridrik* ő néki; hanem a' mennyire őtet illetné, még azon kétszáz ezer arany adósságot is, mellyel házasságbeli jutalom képpen az ő Annyának *Ersébetnek* az Austriai Ház tartozott, elengedte. Így tehát a' mit *Mátyás* Király véres verétékkel vitézűl nyert vala; egyszerre elharátsolta azt *Ulászló'* alamusztasága.

Megkészűlvén a' szomszéd Fejedelmekkel a' békesség, azonnal *Beátriksz* Királyné kezdé ostromlani *Ulászlót*, a' ki még *Prágában* meg-

igérte vólt néki a' házasságot; hogy vele e-gyütt a' Magyar Koronát is megnyerné: a' melly igéretét osztán *Esztergomban* megújította. Ennek tellyesitését tehát az Országnak ezen tsendes idejében nagyon sürgette a' nyughatatlan Menyaszszony. Hanem ellenzették azt az Udvari Tanátsosok, kik valamint *Ulászló'* tompa eszét, úgy *Beátriksz'* furtsa elméjét igen jól esmérvén, attól tartottak, ne hogy ez osztán Férje helyett tetszése szerént kormányozná az Országot: elhallgatván tehát az igaz okot, tsak egyedűl azzal idegenítették ezen házasságtól *Ulászlót*, hogy *Beátriksz* magtalan lévén, nem lehetne tőle örököse. Ugyan azért *Ulászló* a' dolgot napról napra szántszándékkal halogatá, 's olly feleletet ada *Beátriksz'* Követjeinek, mellyből semmi bizonyost se' lehetett érteni. Ez mindazáltal el nem állott feltett tzéljától; sőt nyóltzadik *Innocentzius* Pápához folyamodott, hogy kénszeritené a' Királyt igérete' tellyesitésére. Kitől midőn vátig únszoltatnék *Ulászló*: Tanátsossai' javaslásából az egész dolgot ezer négyszáz kilentzvenkettődikben *Budán* az Ország' Gyűlése eleibe adta, fogadván, hogy azt fogja tselekedni, a' mit az eránt végeznének az Ország' Rendjei: vóltak ugyan ezek köztt, a' kik a' Menyaszszony mellett szóllottak; de nagyobb része, *Beátriksz'* magtalansága miatt, ellenezte azon házasságot, mivel *Ulászlónak* örököse nélkűl való halálával nem akarnák a' Magyar Koronát *Makszimiliánnak* juttatni. De még ezen Országos ítélet se' tartóztatta hátra a' Férjhez menni kívánkozó Aszszonyt az ő szándékában: annakokáért ismét egész ügyét *Romába* vitte hatodik *Sándor* Pápa eleibe, 's többek köztt nem általlotta előhozni, hogy *Ulászló* a' néki tett házassági igéretét a' vele való há-

lással megerősítette. Hogy vaktában ne ítélne a' Pápa; Követet küldött Magyar Országba a' dolog' valóságának kitanúlására. Ide jöttével mindjárt észre vette a' Követ, hogy *Ulászló*, mind ígéretét, mind szerelmes társalkodását önként megvallván, éppen nem vólna idegen ezen házasságtól; hanem az Ország' Rendjeitől akadályoztatnék, kik nyilván jelentették a' Követnek, hogy ők soha sem engedik meg, hogy az ő Királyjok ollyan Aszszonnyal öszveházasodjék, a' ki *Mátyás* Királyjal annyi ideig élvén, semmi magzatot sem hozott: a' honnan elegendőképpen kitetszene annak magtalansága. A' Magyar Közönség' javára szükséges pedig az, hogy magzatot, 's örököst nyerjen *Ulászló* Király. Ezek felől a' Követ által tudósíttatván a' Pápa, ezer négyszáz kilentzvenharmadikban Sz. György Havának harmadikán a' Kárdinálisokkal tartott gyűlésben olly végezést hozott, melly által *Ulászlót* a' házassági ígéret' tellyesítésének kötelességétől felóldotta: *Beátriksz* Királynét pedig örökre elhallgattatta; a' ki osztán az Ország sürgetéséből viszszatérvén Hazájába, *Nápolyba*, ennek *Ischia* szigetében öt esztendő múlva meghálálozott, maga tsúfságos esetét bizonságúl hagyván: miként megtsalatkoznak a' világban bizók. 1493. E.

Istennek tsudálatos gondviseléséből történt: hogy a' Törökök azon határokkal, mellyek eránt hajdan *Mátyás* Királlyal megegyeztek, megelégedvén, némelly dúlásokon kivűl, egész erővel, mint előbb szoktak, majd soha ki nem keltek ez időben Magyar Ország ellen. Félelemben tartotta tudniillik őket ama' sok véres veszedelmeknek emlékezete, mellyeket árasztott reájok *Hunyadi Jánosnak*, *Mátyás* Királynak, és több Magyar Hadi-Ve-

zéreknek diadalmas fegyvere. Ám úgy gondolkodott a' tsalmás Nemzet, hogy mind eddig meg nem aludt a' Magyarokban azon vitézségnek tüze. Megerősödtek pedig ezen vélekedéseikben azon nehány jeles győzedelmek által, mellyeket *Ulászló* királykodásakor is vettek rajtok a' Magyarok. Így *Drágfi Bertalan*' vezérlése alatt az Erdély Országot pusztító Törököket a' fenn nevezett esztendőben megtámadván, majd egy lábig lekontzolták, 's a' prédát tőlök viszszanyervén, minden Rabokat megszabadították. Hasonló tsapást vettek Szerviában ama' sok győzedelmekkel jeleskedő régi Bajnoktól, *Kinisi Páltól.* Hertzeg *Hollósi János* is megújította *Jajtzánál* édes
1500.E. Attyának *Mátyás* Királynak emlékezetét ezer ötszázban, midőn, az azon Várat ostromló Törökökön győzedelmeskedvén, egész táborjoktól, 's minden keteputájoktól megfosztatta vólt őket. Két esztendő múlva pedig *Bodont* megvévén, Bolgár Ország' nagyobb részét elpusztította diadalmas fegyverével. Ugyan ekkor, hogy *Mátyás* Király' szokása szerént erejekből kivennék a' Török Tartományokat, ezeknek Lakosait szép jutalmaknak, 's szabadságoknak ajánlásával magokhoz hivták a' Magyarok: innét történt osztán, hogy sok ezer Bolgárok, és Rátzok elhagyván szülő földjöket, minden pereputtyostól, 's jószágostól Magyar Országba költöztek, úgymint Temes, Keővár, Torontál, Báts, Bodrog, Tsongrád, Szerem, Tolna, és Baranya Vármegyékbe: a' melly új Szállók által a' kietlen puszták megnépesedvén, az Ország' ereje derekasan nevekedett vala. Mind ezek okúl szólgáltak *Bajazet* Török Szultánnak, hogy mindenképpen keresné a' Magyarok' kedvét, azon iparkodván, hogy őket elvonja a' Velentzeiek'

barátságától, kikkel ő akkor hadat folytatott. A' mit midőn a' Velentzei Köztársaság, mellyet immár majd igája alá vete a' Török, megsejtett vólna, mivel *Ulászló* Királytól segítséget nem reménylett; tsak az ellen könyörgött nékie: hogy legalább tettetésből fenyegetné a' Törököt; hogy, ha félbe nem szakasztaná a' Velentzeiekkel a' háborút, velek fogná a' dolgot. A' Budai Udvarnak ugyan e' szerént tett maga kinyilatkoztatása annyira megdöbbentette *Bajazet* Török Tsászárt; hogy győzedelmeinek legjobb folytában kész vólt a' Velentzeiekkel békességre lépni. A' melly meg is készült az ő kedve ellen ezer ötszázkettődikben. *Budára* tüstént Követeket küldött *Bajazet*, felettéb könyörögvén azok által *Ulászlónak*, hogy az előbbeni hadszűntetést engedné még hét esztendőre kiterjedni. Ímé! mennyit tehetett akkor a' Törökökön a' Magyarok' vitézségének, 's erejének tsak híre is. Ugyan ezen esztendőben a' sok únszolások utánn rá vette magát *Ulászló*, hogy Frantzia Országból *Gastonnak*, Kandala' Fejedelmének gyönyörű Leányát *Annát*, Feleségül venné. 1502. E.

Ulászló nem kevés motskot vonsza ugyan onnét Királyi nevére, hogy a' Törököket olly könnyen hagyta; de még nagyobbat onnét, hogy Dalmátziát a' Velentzeiektől viszsza nem szerezte a' szent Koronához; holott erre igen jó alkalmatosságai vóltak; különösen midőn a' Velentzei Köztársaság nagyon megszoríttatván a' Török által, Követet küldött vala *Budára*, hogy azok ellen segítséget nyerne a' Magyaroktól. Javaslották ekkor némelly jó Hazafiak a' Királynak, hogy úgy igérné a' segítséget, ha azon Köztársaság mind azokat, valamiket Nagy *Lajos*' halálától fogva Dalmátziából eltsípett, viszsza engedné a' szent Koro-

nának: a' mit ha nem tselekedne; az ő végső romlására a' Törökökkel fogják magokat egybe kaptsolni a' Magyarok. A' Király ugyan e' szerént ada feleletet a' Követnek; ez is kezde a' viszszaadásról szóllani: de tsak hamar elállott attól, minekutánna az Udvari Fő-Ministertől azt a' tanátsot vette vólna; hogy a' Királyt, 's az Ország', Eléit tsak arannyal ostromlaná; mindjárt jobban folynának dolgai. Ugyan is minekutánna e' szerént a' Főbbek' szívét megvette vólna; végre a' Királynak esett, fogadván nékie, hogy míg a' Török háború folyna, száz ezer aranyat; annak végeződése utánn pedig harmintz ezeret fogna esztendőnként nékie fizetni a' Velentzei Köztársaság. A' melly tsekély igéretével meg is nyeré azt a' Követ, hogy olly gazdag Országnak viszszaadásáról még emlékezet se' vólt azutánn. Hat esztendő múlva szinte ollyan alkalmatosság adta elő magát a' Kambray szövetség által, melly második *Julius* Pápa, *Makszimilián* Tsászár, és a' Frantzia, 's Aragoniai Királyok között szerződött a' Velentzeiek ellen, mellynek midőn a' Magyar Követek is alá írták vólna magokat *Konstántziában; Ulászló* osztán *Budán* Királyi Székébe ülvén, nagy pompával hirdetett hadat a' Velentzei Köztársaság ellen, ha ez mindjárt viszsza nem adná Dalmátziát. De ekkor is a' rettegő, 's már Dalmátzia eránt alkudozó Velentzei Követeket minden félelemtől megszabadították a' Budai Tanátsosok; mert minekutánna ezeknek sugarlásából arannyal forgolódtak vólna a' Királyi Udvarban azon Követek; a' szövetségnek megsértésével *Ulászló* a' Velentzei hadtól tellyességgel elállott, a' Pápának, és a' Tsászárnak nagy kedvetlenségére. Így tehát a' Velentzeiek néhány Magyarok' hazafi-

ságtalanságából, 's *Ulászló* Király' tepetupaságából magokat Dalmátziának uraságában, 's birtokában megerősítették. Ezek különös mesterséggel éltek a' Dalmatáknak magokhoz való hódításában: mért látván, hogy az ottani Urak és Nemesek, kik a' Magyar Korona' szelíd uraságához szoktak, az ő tőlök reájok szabott sokféle adónak terhe alatt nyughatatlankodnának, 's hajdani Uraiknak, a' Magyar Királyoknak hatalma alá szándékoznának: Jobbágyjaikat hatalmok alól felszabadítván, ellenek ingerlették; 's a' Népnek az ő Urai ellen való pártoskodását mind addig nevelték, míg ezek azon szüntelen tartó háborgásra rá únván, és a' tsúf szolgaságot elútálván, többnyire jószágaikat ottan eladták, 's Magyar Országba jöttek: Utóbb másképpen is fortélyoskodtak a' Velentzeiek: mert tsak hogy egészen kiírtsák Dalmátziából a' Nemességet; *Velentzében* egy Leveles Házat állítottak, megparantsolván, hogy azon Nemes Levelek, valamellyek a' Magyar Királyoktól adódtak, oda vitessenek: osztán pedig nyilvánságos végezéseik szerént, tűz által emésztették meg azokat.

De a' mi több: *Ulászló* Király' alangyárságából annyira elnyavalyásodott a' Magyar Haza, hogy már önnön kebelét szaggatná kábultságában: Mert minden tartózkodás nélkül, nem tsak a' Király' parantsolatjait általhágni, 's annak Felségét, és hatalmát megvetni, hanem a' mindnyájok' boldogságára, 's bátorságos állapotjára szabott régi szent Törvényeket is megszegni, a' gyengébbeket elnyomni, és javaiktól, 's birtokaiktól szabadon megfosztani, az Ország' Törvényszékeitől hozott végezéseket semmibe hajtani, 's azoknak fegyverrel is ellentállani; ugyan így egymás ellen

háborkodni; és mintha már semmi Fő-Hatalom se' vólna az Országban, mindent szabadon tenni, tsak hamar szokásba jött a' Magyaroknál. Ezen zűrzavarban nem kevés tsorbát szenvedett az Egyháziaknak javadalma, és tekintete: mert szokás szerént a' szabadon gondolkodók egynehánynak hibáját az egész Egyházi Rendre mázolván, mindenképpen azonn szepelkedtek, hogy annak jövedelmét, 's tekintetét leszállíthassák. De még többet kelle kiállani a' Nemeseknek; a' kiknek szabadságát, és jussát igen elszorították vólt nehány hatalmaskodó Fő-Emberek. *Ulászló* tehát a' Nemességnek, és némelly Zászlós Uraknak, a' kik szíveken hordozták a' Haza' javát, kérésére megindúlván, több ízbeli Ország-Gyűléseket tartott vala: mellyek mindazáltal sok Világiaknak az Egyháziakkal, és a' Fő-Embereknek a' Nemességgel való viszszálkodásaik miatt semmi orvoslást nem okozhattak. Sőt a' fene mind mind nagyobbra terjedett a'Hazafiak között;úgy hogy immár a' szomszéd az ő szomszédjától, mint ellenségtől, tartana, és majd senki se' élhetne maga javaival tsendességben. Mert az egész Ország' veszedelmére már az is szokásba jött vala, hogy a' Fő-Ispányok az ő hivataljoknak kezdésével nem akarnának azon esküvéssel felesküdni, mellyel magokat mind a' Királyhoz való hivségre, mind az igazságnak mindnyájokra, a' szegényekre, és gazdagokra nézve, egyaránt való kiszolgáltatására köteleznék. Hoszszas vólna, mind azon kártételeket, és ragadományokat előszámlálni, mellyekről fájdalmasan emlékeznek *Ulászló* Királynak Végzeményei. A' honnét következett osztán, hogy sok Városok, Tartományok, és Függedelmesek a' Magyar Koronától elállottak légyen.

Így a' Dalmata Szigeteken, és tengeri Városokon kivűl, *Bogdán* Moldva Ország' Vajdája, midőn a' Magyaroknak belső háborgásaik, és *Ulászló'* Királyi tekintetének fogyatkozása miatt a' Török ellen semmi segedelmet Magyar Országból, a' hová tartozott vala, nem reménylene, *Albert* Lengyel Királynak, egy derék hadakozó Fejedelemnek hatalma alá adta vólt magát. Hasonlóképpen Sziléziának, Luzátziának, és Morva Országnak Fő-Emberei, és Nemessei látván Magyar Országnak olly szörnyű állapotját a' roszsz kormányozás miatt, ettől tellyességgel elváltak; 's dolgaik aránt magán kezdettek tanátskozni a' Királlyal.

Ezeken, 's több e'féléken megindúltak a' Magyarok, és mind ezekben egyedűl a' Király' lágyságát okozták: ugyan azért az Ország' jobbitását is annak Fején, *Ulászlón* kezdették. Akkori Nádor-Ispányja az Országnak, *Perényi Imre*, Abauj Vármegye' örökös Fő-Ispányja, kit ez előtt esztendővel válasz-tának a' Rendek egyenlő akarattal, hogy a' Nemzet' reménységének maga aránt eleget tenne, Ország-Gyülést hirdetett a' Rákos mezejére Sz. Mihály Havának huszonkilentzedik napjára ezer ötszáz ötödikben: a' hová mi- 1505. E.
nekutánna minden Rendekből temérdek sokaság gyülekezett vólna; az Ország' nyomorúltt állapotja felől nehány napokig tartott tanátskozások utánn, az egész Gyülekezet' nevében Követeket küldének a' Királyhoz, kik néki előszámlálnák mind azon nyavalyákat, mellyekben sorvadott a' Haza, 's azok ellen tőle orvoslást kivánnának. A' többek köztt; hogy Luzátziát, Sziléziát, és Morva Országot a' Magyar szent Koronához tartozandónak nyilvánságos Végzeménnyel kinyilat-

koztatná, megparantsolván, hogy azon Tartományoknak adói a' Magyar Királyi Kintstárba szolgáltassanak; és az ott lévő Rendek a' Magyar Törvényszékektől függjenek. Hasonlóképpen: hogy *Bogdánt*, Moldva Ország' Vajdáját, *Albert* Lengyel Királynak elhagyására; 's azon hüségre, és engedelmességre, mellyel tartozik a' Magyaroknak, kénszerítené. *Ulászló* mind ezeknek meghallgatásában, tsak lesunyta vólt szemeit a' főldre, 's minden felelet nélkűl botsátotta viszsza a' Követeket. A' Királynak ezen megátalkodott hallgatásán annyira feltsattantak mindnyájan; hogy őtet, mint a' Hazával semmit se' gondoló Fejedelmet, sokféleképpen gúnyolnák, és szidalmaznák, előhozván *Hunyadi Mátyásnak* arany idejét, a' kinek, mint igaz Magyar vérű Királynak uralkodása alatt annyi Tartományokkal nagyobbúlt vala az Ország, 's az emberi ditsősségnek, és hatalomnak azon pontjára jutott, hogy hatalmas Tsászároknak, és Királyoknak szabna Törvényeket: most pedig annyi Tartományoktól megfosztatván, utólsó veszedelemre hanyatlana. A' mellynek okáúl egyedűl a' Királyt, mint idegen származásút, állították. Annakokáért olly törvényt hoztak; hogy ha *Ulászló* férjfi magzat nélkűl halna meg, kűlföldi Fejedelem a' Magyar Királyságra soha se' választathatnék. A' melly törvény főképpen *Báthori Istvánnak*, ki osztán Nádor-Ispány vala, és *Zápolyai Jánosnak* ösztönözésekből tétetett; a' kik mind a' ketten vágytak a' Királyi méltóságra.

Eloszolván a' Rákosi Gyűlés, félni kezde *Ulászló*, ne hogy azon Végzemény által megbántódván *Makszimilián* Tsászár, haddal kívánna boszszút állani: a' kivel szembe szállani se' kedve, se' ereje nem vólna; mivel az

egész Királyi Magyar Katonaság, a' zsóldnak fogyatkozása miatt, hat száz főnél többre nem menne. Azt is látta, hogy nem birna már annyi hatalommal, mellyel viszszahúzattathatná azon Végzeményt. Hogy tehát maga részéről az előbbi kötéseknek megtartására való készségét kinyilatkoztatná, 's az Ausztriai Háznak a' Magyar Királyságra való jutásra jobb alkalmatosságot szerezne: Követeket küldött *Makszimiliánhoz*; kik által egygyetlenegy Leányát, *Annát*, feleségül ajánlotta egyiknek a' Tsászár' Unokái közzűl. Ezen alkalmatosságon kapott ugyan *Makszimilián*; mindazáltal a' Rákosi Végzeményt ki nem vethette fejéből: azért következett ezer ötszáz 1506.E. hatodikban erős hadi sereggel szállván Magyar Országba, *Posonynál* táboroz vala, hogy a' Magyarokat, ha szép szóval nem lehetne, fegyverrel birná azon Végzeménynek viszszahúzására. *Ulászló* ezen megrettenvén, tüstént tudósította Követség által a' Tsászárt; hogy ő valóban kívánná a' békességet, és a' tett kötéseket fenntartani. De a' Tsászár úgy nyilatkoztatta ki magát; hogy ő semmi más békességet el nem fogadna, hanem tsak azt, a' melly által a' néki, és az ő Házának ígértt Magyar Királyi következés megerősíttetne; 's a' Királyi Követekkel a' békesség' Feltétele eránt tanátskozásba sem ereszkedne, ha tsak az Ország' Rendjei arról biztatást nem tennének, hogy ők mind azokat tellyességgel, és szentűl megtartanák, valamiket ő a' Követekkel végezett vólna. A' Tsászárnak ezen maga kinyilatkoztatását a' midőn *Ulászló* a' Gyűlés' eleibe terjesztette; tanakodtak egy darabig: mi vólna hasznosabb az Országnak? a' Rákosi Végzemény mellett kellene é maradni, 's a' Tsászár' fegyverének fegyverrel

ellentállani; vagy a' hadnak eltávoztatására, azon Végzeményt semmivé tévén, az előbbi kötéseket megújítani? Sokan javaslották a' hadat: de minthogy annak folytatására se' Katonaság, se' pénz nem vólna készen; 's magokat sem akarnák veszedelemre kitenni; végre *Ulászló'* nagy örömére, a' békességnek elfogadására határozták magokat, 's a' Kalotsai Érseket, negyed magával, tellyes hatalommal Követségül küldötték *Makszimilián* Tsászárhoz; a' kivel meg is készült az óhajtott békesség az említett esztendőben Szent Jakab Havának tizenkilentzedik napján. Igen könnyítette ezen egyesség' dolgát az, hogy ugyan ezen hónapnak első napján szülte légyen *Lajos* fiát *Anna* Királyné, maga' halálával; mivel ezen Örökösnek születésével látszatott meszsze esni *Makszimilián* Tsászár' következése; az erre vágyódó fennemlített két negédes Hazafiaknak reménysége pedig elenyészett.

Lajos' születéséből vett örömét *Ulászlónak* egészen elóltotta az ő Feleségének, *Anna* Királynénak hirtelen halála, melly ötet éppen nem Férjfihoz illő keserűségbe merítette, úgy hogy magán vévén az emberek közzül magát, az Országról éppen semmit sé gondoskodna; söt az az eránt való tanátskozásra még magához se' eresztene senkit is: a' miből az Országnak tetemes kára következett. Kárdinális *Bakáts Tamás*, hogy a' dolgon segítene, élvén az alkalmatossággal, bémene a' Királyhoz, 's néki azon közönséges gyűlölséget, mellyet magának mindnyájoknál okozott vala, és az ebből származott károkat hoszszasan előadá; osztán pedig, hogy szívét valamelly örömre gerjesztené, jelenté néki: hogy az Ország' Rendjei mindnyájan kívánnák az

ő fiát *Lajost* megkoronázni. Ezen jelentésre annyira megvígasztalódott, hogy mindjárt más nap letévén gyászruháját, bársonyba öltözött, 's Embereit mosolygó tekintettel botsátotta maga' köszöntésére. Minekokáért, hogy őtet ezen vígasztalása mellett, a' Közjónak előmozdítására vennék, ezer ötszáz hetedik esztendőben Böjtmás Havának tizenkettődik napjára Gyűlést hirdettek *Lajos*' megkoronázására. Ugyan akkor azt, mint nyóltz hónapos tsetsemőt, Kárdinális *Bakáts Tamás* Esztergomi Érsek meg is koronázta; minekutánna a' Király az ő fiának nevében a' Nemzet' szabadságának fenntartására szokott esküvéssel megesküdött vólna. Ezen Királyfit megkoronázták osztán két esztendő múlva a' Tsehek is.

Történt azonban: *Szelim* Török Szultán mind Attyával *Bajazettel*, kit megfosztott a' Tsászárságtól, mind a' két Testvérjeivel hadakozott vala a' Birodalomért. A' Törököknek ezen meghasonlása arra ébresztette a' Pápát, 's Európának sok Fejedelmeit, a' Magyarokkal együtt; hogy ezzel *Ulászlót* a' Magyar Koronához tartozó Országoknak viszszanyerésére gerjesztenék: de ez tudván maga gyarlóságát, 's a' Magyar Birodalom' romlottságát, nem bátorkodott a' Keresztyénség' ellensége ellen azon szép alkalmatossággal élni. Igen neheztellették ezt sokan, 's ezek köztt Kárdinális *Bakáts Tamás* Esztergomi Érsek is, meg nem gondolván, hogy a' hadnak folytatására, az erős karú Férjfiakon kivűl, szükséges vólna a' fegyveri készület, és a' pénz is: jelen lévén tehát ez, az ötödik Láteránomi Gyülekezetben ezer ötszáz tizenharmadikban; holott Böjt-más Havának tizenegygyedik napján az Anyaszentegyház' Fejévé vá- 1513. E.

lasztatott tizedik *Leó*: azon ditsősség mellett, hogy ő is nehány voksokat nyere ottan amaz Egyházi Fő-Méltóságra, kikérte magának e-zen most nevezett Pápától az Apostoli Követségnek méltóságát, 's hatalmát, mellyel a' Törökök ellen keresztes sereget gyűjthetne, részesítvén az Egyházi különös áldásokban, 's engedelmekben mind azokat, valakik azon hadat fegyveres kézzel, vagy költséggel elősegítik. *Romából* viszszatérvén a' Kárdinális, elbeszéllette az Ország' Gyűlése előtt, melly
1514.E. ezer ötszáz tizennegyedik esztendő' kezdetén tartatott, mind a' Pápa' akaratját, mind az attól nyertt Apostoli Követségét: sokan a' környűlállásokat igazán meg nem fontolván, azonnal azt sürgették; hogy Pápa Ő Szentsége' Levele kihirdettetvén, az a' szerént gyűjtött sereg minden késedelem nélkűl vezettetnék a' Törökség ellen. Hanem ezen tanátsnak okosan ellentállott *Telegdi István*, Királyi Fő-Kintstárnok, mondván: Eppen nem lehetne reménység az ollyan Embereknek akárminő sokaságában, kik a' katonai dologban, 's fegyverforgatásban tudatlanok vólnának; mindenek előtt a' pénzről kellene gondoskodni, mellynek készen vóltával könnyen lehetne osztán az öszvegyűjtött, 's jól felfegyverkeztetett Katonaságot az ellenség ellen vinni, 's győzedelmet reményleni. Javaslotta tehát, hogy először Ország szerte minden Kapútól, avagy Jobbágy helytől egy aranyforint szedettetnék; azutánn pedig úgy hirdetné ki a' Kárdinális a' Bútsú eránt való Rendelést, hogy abban tsupán tsak azok részesűlnének, a' kik tehetségek szerént valami pénzbeli segítséget adnának azon szent hadra: ezen két úton jött költséggel felállított Katonasághoz osztán ha a' Püspökök, *Zászlós Urak*, Fő-Emberek, és

Nemesek a' magok Katonáit egyszer öszvefoglalták vólna; akkor valóban jó móddal lehetne a' Törököket megtámadni, 's rajtok győzedelmeskedni. *Telegdinek* ezen bölts, és az okosságnak minden törvénye szerént való tanátsát majd mindnyájan megvetették, megelőztetvén immár a' Kárdinális által; és midőn a' Király lefüggesztvén szemeit a' földre, egygyik részre se' nyilatkoztatná magát, elvégeztetett a' nagyobb Résztől; hogy a' Kárdinális, mint Apostoli Követ, hirdesse ki a' Keresztes hadat. *Tamás* Kárdinális tehát mindjárt más nap, minekelőtte eloszlott vólna a' Gyűlés, *Budán* a' Sz. '*Sigmond'* Templomában énekes Misét mondván, az említett Bútsút kihirdette, úgy hogy azt mindnyájan elnyernék, valakik a' keresztes hadban részt vesznek; akár katonáskodásaik, akár oda adott segedelmek által: osztán pedig a' keresztes Katonák' Vezérjévé *Dósa Györgyöt* rendelte, a' ki paraszt Atyáktól származott ugyan, de éppen akkor érkezvén *Belgrádtól*, 's *Ulászló* Király által megnemesíttetett azon vitéz tselekedete miatt, melly által egy nevezetes Török Basát, vele különös viadalra kelvén, dárdájával általütött vala. Erre tehát, a' ki erős, és bátor Katona vólt ugyan, de Vezéri okosság, és hadi tudomány nélkűl szűkölködött, a' Kárdinális a' keresztes hadi seregnek vezérlését reá bizta vólt. Minekutánna a' Romai Levél, *Dósa György* Hadi-Vezér' nevével együtt, az egész Országban minden Templomokban kihirdettetett vólna: a' föld' népe részént ájtatosságból, részént pedig a' dolgot kerűlvén, olly számmal tódúlt mindenfelől *Dósa'* zászlója alá, hogy azon esztendő' tavaszszára negyven ezer Parasztok sereglettek a' Pesti mezőségre: kikhez hozzá szám-

lálván a' Fejérvári, Nagy-Váradi és Kalotsai tsoportokat, hetven ezerre könnyen rá ment azon keresztes Katonaság. Valóban tellyes hadi sereg! mellynek ha bölts Vezére lett vólna; bizonyára tetemes tsapást vett vólna a' Török Birodalom.

De a' helyett, hogy a' Törökök ellen használta vólna fegyverét azon hirtelen öszveszedett sokaság; a' Hazának szörnyű romlására fordította azt. A' gonosznak kezdete onnét származott: minekutánna a' Plébánosok által kihirdetődött vólna a' Pápa' Levele: tsopórtosan hagyták oda a' Falukat, 's Helységeket nem tsak az ifjak, hanem az öregek is: a' Földes Urak tehát, hogy mivesek nélkűl ne maradnának földjeik, 's elejét vennék az életbeli szükségnek, kénteleníttettek erővel is viszszahajtani Jobbágyjaikat, 's Tselédjeiket. Innen keserves panaszokra fakadtak ezek, hogy a' szent hadtól megakadályoztattatnának; utóbb pedig Uraik ellen való gyűlölségjek annyira nevekedett, hogy majd azon egy időben az Országnak minden részein az Urak és Jobbágyok között halálos veszekedések uralkodnának. Azonban azok is, a' kik *Pesthez* gyülekeztek, minden élésekből kifogyván, arra vetemedtek a' nagy éhség miatt; hogy mind *Pesten*, mind *Budán* a' Fő-Embereknek, és Nemeseknek külső városi házaikra rohannának, 's azokból minden élelemre valót elragadnának: 's haza felé nem is gondolkodtak immár, hanem tsak ez illyen dúlással táplálták vólt magokat. Midőn pedig kóborlások közben nehányan a' Nemesek által elfogattatván, keményen büntetődtek vólna; neki dühödött azonn az egész keresztes népség, 's a' Püspökök, Fő-Emberek, és Nemesek ellen támadott, hogy azokat elnyomván, ma-

gát tellyes szabadságba helyheztetné: e' végett *Dósa Györgyöt* Királyjává választotta. Ez, felfuvalkodván, elhitette magával, mint Parasztok' Királyja, hogy ezekkel könnyen erőt venne ő a' kényen kedven éltt Nemességen: ugyan azért három részre osztván seregét, hadat rendele az ellen. *Lörintzet* tehát, a' Tzeglédiek' Papját *Bátsra;* valamelly *Barnabás* nevezetűt pedig *Egerbe* intézte, Embereinek egy részével, hogy ezek még többeket tsődítenének Zászlója alá: maga pedig a' seregnek erejével előbb *Szegedre;* azutánn a' Temesi mezőségre sietett, hogy *Temesvárt* elfoglalván, ottan helyheztesse Királyi Székét. Eliszonyodik az okos természet még tsak gondolására is azoknak, a' miket elkövetett ezen maszlagos Pórság mindenütt, valamerre ment, a' Világiak, és Egyháziak ellen egyaránt kegyetlenkedvén. *Dótzi Györgyön*, *Ravasdi Péteren*, *Tornyali Miklóson*, 's egyéb Fő-Embereken kivűl, kiket külömkülömbféle kinzások által végeztek ki e' világból; szörnyű esete vólt *Csáki Miklós*, Tsanádi Püspöknek, kit az Isteni szolgálatra való Püspöki ruhájába öltöztetvén, karóba húztak: ismét *Zólyomi Miklósnak*, kit Feleségével gyermeikeivel szobába zárván, ennek felgyújtásával emésztettek el: végre *Telegdi Istvánnak*, a' Királyi Fő-Kintstárnoknak, kit irtóztató módon vesztettek el azért, hogy a' Keresztes hadi költözködést ellenzette; kötelet húzván azon tagján által, mellyet elrejt a' természet, úgy akasztották fel, 's mind addig lövöldözték nyilaikkal, míg végre a' keserves fájdalmak között lelkét ki nem adta. Szomorú vólt bizonyára a' Nemes Aszszonyságoknak, és Szűzeknek sorsa is, a' kiken megkötözött Fér-

jeknek, 's Szüléiknek szemek' láttára tettek erőszakot azon fertelmes Emberek.

Bakáts Tamás ezeket hallván, 's tapasztalván, könyhúllatásra fakadott bánatjában, hogy azon Keresztes hadnak kihirdetésével annyira hirtelenkedett. A' Király pedig, 's az akkor *Budán* lévő Ország' Nagyjai a' gonosznak elnyomására keményen megtíltották, hogy senki se állana többé a' Keresztesek közzé; 's halállal fenyegették azokat, a' kik *Dósa Györgyöt* oda nem hagynák, 's haza nem térnének: de ezen írott fenyítéseket tsak kikatzagta az annyi ezer Parasztokból álló fegyveres sokaság. Mivel tehát semmi zsóldos Katonasága se' vólna az Országnak, az rendeltetett, a' mit valóban tsudálni lehet: hogy a' Parasztok ellen mindnyájan fegyverre keljenek az Ország' Rendjei. *Bornemisza János*, *Lajos* Királyi Hertzegnek Tanítója, *Tomori Pál*, *Battyáni Ferentz*, 's *Móre László* legelőször a' szomszéd Vármegyékből öszvefutott Nemességgel általkelvén a' Dunán, a' Pesti vidéken táborozó Parasztokat előbb szép szóval akarván letsendesíteni, sokakat rá birtak a' fegyver' letevésére; a' megátalkodtakban pedig nevezetes vérontást tettek: az elfogattak közzűl is némelly gonoszabbakat halállal büntettek; némellyeknek pedig orrok fülök elvágattatván, szabadon botsáttattak, mások' rettentésére. De a' legterhesebb felleg *Temesvár* ellen nyomúla; a' hol *Dósa György* békerítette vólt *Báthori Istvánt*, azon Megyének Fő-Ispányját. Illy szoros környűlállásokban *Zápolyai János* Erdélyi Vajdát gyors Követek által hivta segítségűl *Báthori*: minthogy már az előtt mind a' Királytól megintetett a' Vajda a' veszedelem eránt, mind az innen Erdélybe futott Nemesektől felettébb kérettetett;

kész hadi seregével előbb, mintsem reménylették a' Várbeliek, megjelent a' Temesi mezőségen, 's legottan nagy erővel megtámadván a' pártos Parasztokat, majd fogytig levágatta; Vezérjeket pedig, az előkelőkkel együtt, körömre kerítette. Így *Dósa Györgynek* megesett a' Paraszt Királyság: mert tüzes vaskoronával, 's Királyi páltzával ékesittetvén, és ugyan tüzes Királyi székbe ültettetvén, megsüttetetett, 's az ő kilentz Társainak, kik már tizenöt napig éheztettek, adatott vala eledelül. *) Illy vége szakadt azon hires paraszt háborúnak, melly által, egyéb károkon kivűl, negyven ezer Földmíveseket vesztett Magyar Ország. *Báthori* a' veszedelemből lett maga megszabadúlását nagy háláadással köszönte *Zápolyai Jánosnak*, fogadván; hogy ezen jótéteményét örök emlékezetben fogná tartani. Ily ditső, és hasznos győzedelmén valamennyire elbizván magát a' Vajda, 's már akkor nagyokat forgatván elméjében, háladatosságúl tsak azt kívánná *Báthoritól*; hogy esküvéssel tenne az eránt ígéretet: hogy az ő akaratja nélkűl ezutánn az Országban semmi Tisztséget se' fogadna el a' Királytól: féltette tudniillik ettől már akkor a' Nádor-Ispányságot, és a' mi ezzel egybeköttetett, az árva Király eránt való Gondviselői Méltóságot.

*) A' többi Foglyok a' Tzigányokra bízattak, kik azokat minden kigondolható kínzások által emésztették el. Ekkor omlottak tudniillik leginkább ide bé ezen fetskendi emberek a' veres Tenger felől, 's lopással, musikálással, és kovátsolással táplálták magokat egész *Mária Theresiáig*, a' ki osztán a' kalézolást megtiltván nékiek, a' nyomos dologra fogta vólt őket.

Zápolyai János' vitézsége által letsillapíttatván azon rettenetes orkán, 's az abból megmaradott Parasztok is haza térvén, minthogy ezek immar semmi félelmet se' okozhattak; tetszett mindnyájoknak azon folyó esztendő Mindszent Havának tizennyóltzadikára Ország-Gyűlést hirdetni *Budára*: itten azon veszedelemnek, mellybe a' Püspökök, Zászlós Urak, ésNemesek — noha nem ártatlanúl — estek, nagy vólta mindnyájok' szeme előtt forogván, kiki azon módokra függesztette elméjét, mellyek által ezutánn mind a' Királyi Felség, mind az Ország bátorságos állapotba helyheztetődnék: mivel pedig az Ország' minden Rendjeiben találkoztak hibák, közönséges jobbitást kelle a' Nemzetben eszközleni. Mindenek előtt a' Keresztes Parasztok' vakmerőségének fenyítéséről vala a' végezés: melly szerént a' Vice-Ispányokra bizattatott; hogy egy Szolga-Birót, és más tizenkét Férjfiakat vévén magok mellé tanátsúl, nyomoznák ki a' pártosokat, 's vétkek szerént büntetnék: a' Keresztesek'Elöljárói, Hadnagyjai, és Századosai, ha tsak meg nem bizonyították vólna, hogy erővel kénszeríttettek azon hivatalokra, halállal büntettetnének; valamint azok, a' kikre rá bizonyosodott amaz erőszakos szemtelen fertelmeskedés, sőt ezeknek betstelensége még maradékaikban is büntetődnék, úgy hogy soha azok közzűl Biró a' Községben nem lehetne, se' Főldes Urától szabadságot nem nyerhetne: ezt pedig azért — úgy mond a' Törvény — hogy minden időben megesmérje a' Világ; melly otsmány, melly útálatos, melly szörnyű vétek légyen a' Magyaroknál a' Szűzeknek megszeplősitése, 's az Aszszonyoknak megfertéztetése. Altalán fogva megtiltatott pedig a' Parasztoknak a' költözködés; 's na-

gyobb terhek alá vettettek: mert a' mindenféle termésnek kilentzedikén, 's tizedikén kivűl, minden egy helytől nem tsak az Ország' Kintstárjába, hanem a' Földes Uraságnak is egy aranyforintot köteleztettek esztendőnként fizetni; 's ennek azon kivűl, minden héten egy napi munkával szolgálni.

A' Nemesekre nézve pedig kiknek Leveleik ezen háborús időben elvesztek, hogy tulajdonaikban bátorságosabbak legyenek, a' rendeltetett: hogy szorgalmatos megvisgálás utánn, a' jószágokat, mellyek Ősieknek, vagy más úton övékének lenni találtattak, szokott Levelével, mellynek újonan ajándékozó ereje lenne, erősítené meg a' Király, 's nyilván említené abban, hogy az előbbeni nemesítő, vagy birtokosító Levél a' paraszt háborúban elveszett légyen: hogy így az Ország' jeles Familiáinak régisége fenntartatnék. Rendelődött az is, hogy minden Vármegyében alkalmas helyen új Vár építessék, vagy helyrehozattassék a' leromlott; a' hová vehetnék magokat a' Nemesek, ha ismét hasonló szélvész támadna ellenek valaha; sőt még magoknak a' Földes Uraknak is megengedődött, hogy Királyi engedelem mellett Házaikat kőfallal, árokkal, 's tornyokkal megerősíthessék. De mind ezeknél nagyobb bátorságot szerzett a' Nemeseknek a' Hazai Törvénynek hármas Könyve, a' melly ugyan ezen Ország-Gyűlésben erősíttetett meg. Régen észre vették vólt már a' böltsebb Hazafiak, hogy nem lévén a' Magyar Hazának bizonyos Intézetje, melly szerént a' Törvényszékek egyenes ítéletet tehetnének: legnagyobb dolgokban is inkább gondolom formán, mintsem a' törvények' értelme szerént hozattatnának az ítéletek. Hogy tehát bizonyos, és állandó Inté-

zet lenne az igazság' szolgáltatására mindenütt az Országban már ez előtt hét esztendővel az Ország' Gyűlése által választatott arra *Verbötzi István*, egy minden tudományokban forgott derék Férjfiú, főképpen pedig jéles az Egyházi, és Világi törvények' esméretében; ki a' Törvény Magyarázók' példája szerént, valamik a' Magyar Királyoktól rendeltettek, mind azokat Tzikkelyekbe, 's Részekbe foglalná: a' miről pedig még semmi se' intéződött vala, azt pótolná ki a' Közönséges Törvény' forrásából. Melly munkában midőn több esztendők által fáradozott vólna e' Tudós Hazafi; végre ezen időben a' tőle ki dolgozott *szokásbeli Törvénynek Hármazatját* Ulászló Királynak bémutatta. Mellyet minekutánna az arra kinevezett Visgálók mint a' Haza' törvényeivel, erköltseivel, és szokásaival megegyezőt, helybehagyták vólna; a' Királyi Felség maga hatalmával megerősítette, rendelvén, hogy ezután a' szerént lenne az ítélet mindnyájok' személyéről, 's jószágairól.

Ugyan ezen Ország-Gyűlésben — a' mire bár előbb felébredtek vólna — oda is fordították gondjokat a' Magyarok, hogy a' Királyt nem tsak szükségé, hanem Felséges Méltósága eránt is jó karba helyheztessék. Mert kipótolhatatlan károkkal tapasztalták vólt; hogy amaz hirtelen elhatalmazott, és a' Nemesség ellen annyi ideig dühösködött pártoskodást leginkább az okozta légyen, hogy a' rútúl kiürített Királyi Kintstárnak szűkölködése miatt semmi zsóldos Katonaság se' vólna az Országban, kinek őrizete, 's ereje által azon gyűlevész nép mindjárt eleinten megzaboláztathatott, 's engedelmességre hozattathatott vólna. Bizonyára a' Királyi jövedelemmel úgy bántak az ahoz látó Tisztek, hogy

azokra, a' kik *Telegdi István* Kintstárnok előtt vóltak, majd mindnyájokra nyilván reájok bizonyosodott az orozás; és hogy a' viszszaadásra ne kénszeríttetnének, fegyveres kézzel állottak ellent a' Királynak. Azért a' pénznek olly szűkében vala az Udvar, hogy nem vólna némellykor, a' mit a' Királyi asztalra feltennének: és a' mit más Királyok különös kegyelemből tselekesznek; *Ulászló* kéntelenségből járúla a' Fő-Emberek' asztalához. Néha a' nagy szükség miatt kénteleníttetett költsön pénzt is felvenni a' gazdagabbaktól, kivált Kárdinális *Bakáts Tamástól*; 's főképpen *Zápolyai Jánostól*, a' kitől pedig nem másképpen, hanem a' szent Korona' jószágainak zálogba adása által nyerhetett: és így ez utóbb nagyobbára magáévá tette a' Királyi jövedelmet. A' melly útálatos gonosznak hogy végét szakasztanák az Ország' Rendjei; egyező akarattal úgy végezték, hogy minden Királyi vagyon, akármelly magános Személynek köteleztetett légyen, azonnal a' Királyi Kintstárnok' kezéhez juttattassék: az adósságoknak kifizetésére a' Királyi jövedelmeknek hasonfele rendeltetett. Hanem ezen hasznos Rendelés alól — a' mit tsudálni lehet — *Zápolyai János* kivétetődött: mert mivel ő majd tsupán maga költségével, 's Katonaságával mentette vólna meg a' Hazát a' Parasztok' fene hatalmaskodásától; az Ország' Rendjei — a' Királynak nem kevés kárával — ezen köszönettel akartak hozzá lenni, hogy a' nála zálogban lévő Harmintzadokat, Királyi Várasokat, Uradalmakat, és Korona' jószágait tovább is békével birná mind addig, valamíg a' költsönn adott pénzét uzsorával bé nem vette, 's magát jól ki nem elégítette vólna: sőt hogy ezt annál bizonyosabban, 's ha-

marább megnyerné, úgy végeztetett; hogy minden aranyforintból is, melly a' Katonaság' számára kapú szerént fizetődött a' Királyi Kintstárba, húsz pénz levonattatván, *Zápolyai Jánosnak* adattatnék. Megtiltatott osztán; hogy magát semmi adóssággal se' terhelné a' Király: és hogy gazdag zálog' nyeresége végett ötet pénzzel megkínálni senki se' mérészelné, 's már akkor erőtelennek nyilatkoztatott minden általíratása a' Királyi jószágoknak, vagy jövedelmeknek. Hogy pedig ezutánn a' Királyi jövedelmekre szorgalmatosabb, 's hívebb gondviselés lenne, és így az Udvar semmiben se' látna szükséget; megparantsoltatott: hogy a' Királyi Kintstárnokok, és Tisztviselők minden költségekről szoros számot adnának a' Királyi Tanáts előtt. Lajstromba vevődtek azutánn a' Korona' jószágai, mellyek se' eladással, se' ajándékozással, se' egyéb némüképpen soha el nem idegeníttethetnek. Nyóltz szabad Királyi Városok vóltak akkor, úgymint: *Buda*, *Pest*, *Kassa*, *Posony*, *Nagyszombat*, *Bártfa*, *Eperjes*, és *Soprony*. Ezen Városok pedig: *Ó-Buda*, *Esztergom*, *Fejérvár*, *Lötse*, *Szakoltza*, *Szebeny*, és *Szeged*, Uradalmaikkal együtt, különös jussal mindenkor a' Királyi Familiának Örökéhez tartoztak; valamint *Visegrád* Vára, és Uradalma, Tsepel és Póts Szigetekkel, egész *Megyerig*: ismét a' Királyi földeket biró Kunság és Jászság: osztán *Kermetz*, *Besztertze*, *Zólyom*, és a' többi Bánya Városok, holott mindenütt értzek ásattatni, és a' pénzek verettetni szoktak. Továbbá: *Aszszonypataka*, mellyet most *Nagybányának* nevezünk; *Huszt* Vára, öt Városokkal, és minden Sóbányákkal együtt: Magyar Országi és Sklavóniai Harmintzadok, és Sóházak; *Munkáts* és *Diósgyőr*, Uradalmaikkal:

Erdély Országban pedig *Kolosvár*, szabad Királyi Város, a' Királyi földeken lakozó Szászokkal; a' Bányák, és Sóházak; *Görgény*, *Brassó*, és *Déva*, Uradalmaikkal; 's végre, az ott szedetni szokott tized, és ötvened, a' mészkövekből való nyereséggel egyetemben. A' Királyi jövedelmeknek ezen bővséges forrásaihoz a' minden kapútól adatni parantsoltt aranyforintot hozzáértvén, olly bokrosan tűnik előnkbe a' Magyar Királynak akkori esztendei jövedelme, melly nem tsak az Udvar' magános szükségére, hanem az állandó Katonaság' tartására is elegendő lett vólna, ha többnyire gonosz lelkű Gondviselőkre nem jutott vólna.

Ezen nevezetes Gyűlésnek végeződése utánn, minthogy erejében nagyon megfogyatkozott vólt *Ulászló*, jó Barátjainak intéséből oda fordította gondolatjait, hogy *Lajos* fiát a' Királyságra való következésben bizonyosabbá tévén, a' szomszéd Fejedelmek' barátságával megerősitené. Mert nem ok nélkül tarthatott attól, hogy a' fenn héjazó *Zápolyai János* temérdek gazdagsággal, Jótéteményesekkel, 's Katonasággal bővelkedvén, és mint Erdélyi Vajda, Szörényi Bán, 's az egész Országbeli Katonaságnak Fő-Kapitányja itthon igen nagy tekintetre kapván, a' Király halála utánn meg ne zavarja a' dolgot; kivált, mivel a' Keresztes Parasztoknak megverése által annyira magához vonta a' Nemesség szívét, hogy őtet Szabádítójának nyilván nevezné, 's még ezen szókra is fakadna: hogy *Ulászlónál*, 's az ő fiánál érdemesebb vólna a' Magyar Királyságra *Zápolyai János*, a' kinek országlásával viszszakerülne ismét *Mátyás* Király' arany ideje. A' Közönségnek ezen tetszése, 's kedvező sibongása még nagyobbra ger-

jesztette Zápolyai' sovárgását, úgy hogy *Anna* Királyi Kisaszszonnyal, *Ulászló*' Leányjával való házasságra jutását, már nyilván szorgalmaztatná. Kárdinális *Bakáts Tamás* Esztergomi Érsek tehát, és többek mind az Egyházi, mind a' Világi Rendből, kik az Ausztriai Ház eránt jól gondolkodtak, nagyon sürgeték vólt *Ulászló* Királyt, hogy minekelőtte erőt venne rajta a' nyavalya, kötelezné *Lajos* fiához házassági kötés által a' szomszéd Ausztriai Házat. A' midőn ez eránt gondosan, és bőltsen még tsak alattomban foglalatoskodnának a' Budai Udvarban: megjelene ottan a' Tsászári Követ *Kuspinián* ugyan azon dologban. Ezzel tehát úgy végezett a' Magyar Udvar, hogy következendő esztendőben jönne *Posonyba* a' Tsászár, és ottan *Ulászló* Magyar Királlyal, 's ennek testvérjével '*Sigmond* Lengyel Királlyal főznék ki az említett dolgot. Kárdinális Gurcki Püspököt küldötte ide maga helyett a' Tsászár, 's meg-
1515.E. lett szerentsésen a' Kötés ezer ötszáz tizenötödikben Pünköst Havának huszadik napján. *Makszimilián* Tsászár' hivására osztán mind a' két Király *Bétsbe* ment: itten mindeneket, mellyek még kérdést szenvedhettek, egyező akarattal elintézven, *Makszimilián*, hogy *Lajos* Királyhoz való hajlandóságát nyilván megbizonyítaná, azt először — fenntartván mindazáltal mind a' két Nemre nézve az ő maradékainak az Ausztriai földön való örökös jussát — az Ausztriai Familiába béfogadta; azutánn pedig mind a' két Unokáját *Károlyt*, és *Ferdinándot* elmellőzvén — őtet a' Romai Német Birodalomban Helytartójává, 's Következőjévé nevezte vólt, olly hite' adása mellett, hogy arra venné a' Választó - Fejedelmeket; hogy *Lajost* első alkalmatossággal Romai Ki-

rályjá választanák, 's megkoronáznák. A' miről Jegyzemény készíttetett, 's az mind a' Császár, mind a' Királyok, és a' Kárdinálisok, úgymint: az Esztergomi Érsek, és a' Gurcki Püspök által alólírattatott, 's megpetsételtetett Sz. Jakab Havának huszadik napján: két nappal azutánn pedig, úgymint: Mária Magdolna' Innepén a' Sz. István' Templomában — mint *Posonyban* végeztetett vala — Ausztriai-*Mária* Magyar Ország' ifjabb Királyjával *Lajossal*; *Anna* Magyar Királyi Kisaszszony pedig, *Ferdinánd* Fő - Hertzeg' képében, *Makszimiliánnal*, vagy ha amazzal meg nem lehetne a' házasság, önnön magával a' Császárral, ki akkor ötvenhárom esztendős vala, Kárdinális *Bakáts Tamás* Esztergomi Érsek által az Anyaszentegyház' szertartása szerént öszveadattak. Ezeknek kívántt végbevitele után, tetszett addig mind a' két Menyaszszonyt *Makszimilián* Császár' gondviselése mellett *Bétsben* hagyni, míg házassági életre való idejeket el nem érnék: a' Fejedelmek pedig haza tértek. Ámbár ezen dolog egyedűl a' sogorság' 's örökös barátság' kötésében határozódott: mindazáltal nem kevés sibongást okozott a' Magyarok között, mivel az Országgal nem közöltetett. De különösen fájlalta azt a' Nádor - Ispány, *Perényi Imre*; 's ugyan azért széllyel hordoztatván magát a' Posonyi útszákon, annak mindenek' halattára ellene mondott: hanem osztán mind a' Császár', mind a' Király' részéről szép ígéretek tétetődvén nékie, ő is keze' írását adá azon dolog' helybehagyása eránt.

Az alatt a' köszvény mind mind erősebben gyötörvén *Ulászlót*, végre, minekutánna fiát *Lajost* Erdődi *Bakáts Tamásnak*, és *Bornemiszának* ajánlotta, testamentomában pedig

'Sigmond Lengyel Királyt, és Brandeburgi *Györgyöt* rendelte annak gondviselésére, 's magát a' Szentségek altal ájtatósan elkészítette vólna az örök életre; huszonöt esztendeig, öt hónapig, és huszonnégy napig viseltt Királysága után, hatvanegy esztendős korában a' nagy kínók között véget vetett nyavalygó éle-
1516. E. tének ezer ötszáz tizenhatodik esztendőben Bőjt-más Havának tizenharmadik napján. Holtt teste azon Hónapnak tizenkilentzedikén takaríttatott az ő Feleségének, *Annának* tsontjai mellé, *Fejérváratt*. Szomorú emlékezetét hagyta az ő Királyságának: holott a' Magyar Birodalmat, mellyet olly virágzó állapotban veve által, majd utólsó romlásra juttatta. A' bölts, és jó Hazafiak által készültek ugyan az ő idejében alkalmatos Törvények az akkori gonoszoknak kiirtására; de mind sikeretlenek vóltak azok, mivel ő nem tudta azoknak véghajtását eszközleni. Onnan származott osztán azon irtóztató zűrzavar: mellyet nem tsak a' Királyi Kintstárnak üres vóltával, 's az állandó Katonaságnak felhagyásával, és Királyi Tekintetének óltalmazhatatlanságával nevele *Ulászló*; hanem azzal is, hogy nem tudván a' Magyar nyelvet, többnyire Tolmátsok által kénteleníttetett beszélleni a' Hazafiakkal. Ide járúl az is: hogy *Budáról* a' Tudományok' Tanítói, minthogy az üres Királyi Kintstárból fizetést nem vehettek, kéntelenek vóltak széllyeloszlani, a' kik *Mátyás* Királynak amaz egész Európában kihiresedett Könyvtárjában nem kevés tsorbát tettek, elemelvén onnan sok jó könyveket; söt maga *Ulászló* is, ki a' tudományokhoz semmit sem értvén, nem tudta azoknak tsatornáit betsülni, az őtet látogatóknak, és azon ékes Könyvtár' dítsérőinek a' legszebb, és legjobb Köny-

veket oda ajándékozta. Azért nem lehet azon tsudálkozni, hogy annyira megvettetett légyen az Alattvalóktól; és mivel mindenre tsak azt szokta vólt felelni: *Dobzse;* a' Magyaroknál az ő neve se' vólt egyéb, tsak: *Dobzse Király*.

Lajos tehát illy rendetlen környűlállásaiban az Országnak tíz esztendős korában juta a' Királyi Székre. Az ő jó erköltse, mellyben ama' nagy tökélletességű *Bornemisza János*, 's egyéb Tanító-Mestereitől neveltetett vala, minden jó Hazafiaknak tellyes reménységet nyújtott az eránt, hogy az Országnak azon megrögzött nyavalyáit, mellyek az ő Attyának tunyasága miatt elhatalmaztak, szerentsésen meggyógyítván, a' Magyar Hazát hajdani virágjára fogná hozni: minthogy mind a' Közönség eránt való tanátskozásokat örömest hallaná; mind pedig maga is szép élméjét nyilatkoztató tanátsokat adna; kellemetes természeti indúlatját is mind mind kellemetesebbé tenné ideje felett való maga mérséklettsége által. De azon szép reménység tsak hamar eltűne: mert azok, a' kik *Ulászló* Király' lomhasága mellett uralkodni, 's mindent kények szerént mívelni szoktak, attól tartottak, hogy *Lajos* az Ország' dolgaiba belé tanúlván, utóbb reájok semmit se' figyelmezne: intették tehát őtet a' gonosz lelkű Emberek, hogy ne rongálná gyenge idejét a' tudományok' tanúlásával, 's az Ország' terhes gondjaival; elég alkalmatos Emberei vólnának, kiknek gondoskodása által mind ő, mind az Ország bóldogúlna. Hogy pedig annál könnyebben elérjék kárhozatos tzéljokat: az ifjú Király mellé olly embereket szerkeztettek, kik által a' fontos dolgoktól hiúságra vonattatván, azt se' tudná, mik történnének

II Lajos. XXXVII. Király.

az Országban. *György* Brandeburgiai Hertzeg, a' Királynak Rokona vala pedig az első, ki annak erköltsét gonoszúl megvesztegette: a' kit tsak azért is meszsze kellett vólna a' Királytól távoztatni, minthogy immár mind maga, mind Felesége' *Frangepán* Aszszony', Hertzeg *Hollósi János*' özvegye' gazdag javait eltékozlotta; söt még *Ulászló* Királynak, az ő Annya' testvérjének jövedelméből is nem keveset fetsélt légyen. Ez tehát a' szünetlen vendégeskedések, musikálások, tántzolások, Komédiák, Udvari bolondok, vadászatok, madarászások, 's több e'fele mulatságok által annyira megrontotta a' Fejedelem' szívét, hogy azon dolgokat, mellyek a' Közönség' Fejét illetik, megvetni, 's gyülölni kezdené, 's azokról immár még hallani sem akarna. Így tehát midőn *Lajos* semmit se' gondolna az Országgal: ő reá se' figyelmezett senki is; és a' Királyi Méltóságnak már tsak a' puszta neve maradott.

Annakokáért akarván a' Hazát azon szörnyű veszedelemtől, a' mellyre hanyatlani látszatott, megmenteni a' jó Hazafiak, azonn igyekeztek, hogy a' Királyt amaz ártalmas emberek' kezei közzül megszabadítanák. Azért Követeket küldöttek Lengyel Országba ezer
1517. E. ötszáz tizenhetedik esztendőben *Sigmond* Királyhoz azon buzgó kéréssel, hogy *Ulászló*' utólsó akaratja szerént, mind az árva Királynak, az ő unokájának, mind az Országnak gondviselését venné által, egész hatalommal. De ő, ámbár Tseh Ország' gondját önként magára vállalta, arra mindazáltal nem vevődhetett, hogy Magyar Országnak is Gondviselője légyen, minthogy azt már olly állapotban látta, mellyben az ő viszszavonó Fiai által emésztődne: kiknek rendbe hozására nem

vólna immár elegendő a' Királyi tekintet, hanem erős hadi seregek kívántatnának. Hogy reménységjekben, '*Sigmond* Királyra nézve, megtsalattattak a' nagy lelkű Hazafiak: annál nehezebben esett nékiek, mennél inkább fújt a' Török háború' szele. Ugyan is *Szelim* Szultán, hogy nyertesebben folytathassa Magyar Ország ellen a' hadakozást; az ettől való elpártolásra már régen noszolta vólt mind a' Moldvai, mind a' Havasalföldi Vajdát: mivel pedig ezeket arra nem birhatta; ellenek a' népet igyekezett felzendíteni olly ígérettel, hogy felét azon adónak, mellyet eddig esztendőnként szokott vala fizetni a' Vajdáknak, vagy a' Magyar Királyoknak, örökre elengedné néki, ha Fejedelmeinek hatalma alól magát kiütvén, az ő Tsászári szelíd birodalma alá hódólna. Más részről Szerviának, és Bosniának nagyobb darabját elfoglalván, 's Horvát Országban kedvek szerént ellenségeskedvén, már *Belgrád* ostromához, 's ezzel együtt, Szerémségnek elfoglalásához készültek a' Törökök. Ugyan azért ezer ötszáz 1518.E. tizennyóltzadik esztendőben Sz. *György*' napján *Tolnára* gyülekeztek az Ország' Rendjei: a' hol kevés, de különös emlékezetre méltó végezéseket tettek. Azt rendelték mindenek előtt; hogy a' jövedelmi, polgári, és katonai dolgoknak már egyszer köz akarattal való szoros elintézése végett jövő Sz. *Mihály*' napján *Bátsra* gyülekezzenek fejenként az Ország' Rendjei a' Törvény által kiszabott büntetések alatt, és oda a' Püspökök, 's egyéb Egyháziak előbb az ő Dézmajövedelmeikhez képpest, azutánn pedig mind ezek, mind a' Zászlós Urak, Fő-Emberek, 's az Ország' Nemessei minden huszadik Jobbágy helytől öszveszedett, 's fegyverrel jól felkészűltt Katonasá-

got vezessenek. Hogy pedig a' Király, az ő szűkölködése miatt, fegyverkezetlen ne jelenne meg annyi Fegyveresek' Tanátsában: Ország szerént minden Jobbágy helytől fél aranyforint segitség rendeltetett nékie az ő Királyi Dandárjának felallítására, 's tartására; mellynek kíséréssével ő is a' mondott napra *Bátson* megjelenvén, annál nagyobb tekintettel végezhetne mind maga', mind az Ország' bátorsága felől. Akarták tudniillik a' jó Hazafiak olly táméntalan számú Katonáknak örvendetes látásával a' nevendék Királyt nem tsak a' katonáskodásra, hanem a' győzedelem eránt való reménységre is felbuzdítani.

A' Nemesek ugyan majd mindnyájan; az Egyháziak közzűl is sokan jelentek meg a' Gyűlésre *Bátson*; de a' Zászlós Urak, és Fő-Emberek közzűl igen kevesen. Azért annyira neheztellettek a' jelenlévők, hogy a' Fő-Emberek ellen, kik törvényes ok nélkűl elmaradtak, nyóltzszáz aranyforintot; a' Nemesek ellen pedig felényit rendeltek légyen büntetésűl: melly summa eránt kérte a' Nemesi Rend a' Királyt, hogy az ne adódjon a' közönséges Kintstárba, mint eddig; hanem minden Vármegyében a' Vice-Ispányok' ítélete szerént a' szegényebb Nemesek köztt osztasson ki. Hogy pedig a' közönséges felfegyverkezés annál igazábban intéződjön: minden Vármegyében nehány Nemesek feleskütettek a' végre, hogy mind az Egyházi, mind a' Világi Uraknak esztendőbeli jövedelmeit, 's Jobbágyaiknak számát öszveírják; hogy a' szerént lehetne mindjárt parantsolni a' Katonaság' kiállítását, 's tartását, mihelyt a' szükség kívánná. Osztán, mivel több szélbeli Várakat foglaltak vólt már el a' Törökök, gondosan, 's bőltsen rendeltetett az:

hogy a' Püspökök, Zászlós Urak, és Nemesek tüstént egybeszedjék a' Törvénytől nékiek kiszabott Katonaságot, és ezutánn mindenkor fegyverben tartanák: mellynek egy része az Ország' szélein vígyázna; más része pedig készen várná a' Király' parantsolatját. Minden Végvárba két Bán tétetett, kik változva, fejek' 's jószágok' vesztése alatt, tartoztak az ott lévő Katonasággal őrizeten lenni, Tiszttartók rendeltetvén melléjek, mind az éleménynek, mind a' hadi eszközöknek megszerzésére, és gondviselésére. Úgy végeztetett, hogy halál a' fejeken azoknak, a' kiknek vígyázatlansága, vagy hitetlensége által valamelly Végvár az ellenség' kezére jutna. — Melly szomorú állapotban vóltak mind a' Királyi, mind az Egyházi, 's Polgári dolgok is; eléggé megbizonyítják ezen Gyűlésnek Végézései. Azon szükségnek, mellyel küszköde a' Királyi Udvar, elhárítására, megújíttatván *Ulászló'* Törvénye, mindnyájan, kik Korona' jószágot zálogban, vagy bérben bírtak, annak tüstént való viszszaadására köteleztettek, parantsolat adódván egyszersmind a' Királyi Kintstárnokoknak hogy tellyes szorgalmatossággal legyenek a' Királyi adósságok' lefizetésében. A' Hatalmaskodók ellen úgy intéződött a' dolog; hogy, ha azok az idegen jószágot a' Törvényszékek' ítélete szerént nem akarnák viszszaengedni; fegyveres kézzel kénszeríttessenek arra a' Király által: ha pedig ez valamiképpen megakadályoztatnék; tehát Magyar Országban a' Nádor-Ispány, vagy Ország' Bírája: Erdélyben a' Vajda; Dalmátziában, 's Horvát Országban a' Bánok hajtanák végre fegyveres seregeik által a' Törvényszékek' ítéleteit. Mivel azon időbeli szokás szerént semmi világi Méltósá-

got sem adhatott a' Király az Ország' szava nélkűl; az Egyházi Méltóságok kiosztásának jussától is önként megfosztotta magát a' Király, majd azon jusnak eladásával, majd pedig elajándékozásával: nem tsuda, hogy annyira megfogyott az ő tekintete. Végre, minthogy a' Közönség' roszsz kormányozása onnét látszatott származni, hogy a' Király tsak egy két Tanátsosnak a' szaván járna: mindnyájan megegyeztek abban, hogy a' Királyi Tanáts, melly Sz. *Istvántól*, ezen Magyar Birodalom' első Királyjától felállíttatott, *II Ulászló* Király' idejében pedig tsak imígyamúgy állott, egész tekintetébe, 's tehetségébe viszszaállíttasson. Ezen Tanátshoz tartozott, mind azokat, mellyek a' Királyi Kántzellárián, vagy Kamarán kitsinálódtak, visgálóra venni; a' Királyi jövedelmek, 's költségek eránt a' Királyi Kintstárnokoktól számot venni; 's azonn igyekezni, hogy minden jövedelmei a' szent Koronának igazán béadódjanak a' Királyi Kintstárba; és a' Királyi Udvarnak, 's Méltóságnak semmi fogyatkozása se' légyen: a' Végvárak idején felkészíttessenek hadi eszközökkel; 's valamint a' Kormányozóknak, úgy az egész Katona őrizetnek az ő hópénze annak idejében kifizettessen. Ennek hivatala vólt a' Királyjal az Országnak mind Egyházi, mind Világi Tisztségeire legalkalmatosabb Embereket emelni; a' méltatlanokat onnét elmozdítani; a' Királyt az Ország' dolgaiban segíteni; úgy hogy ez semmit se' végezhetne azon Királyi Tanáts' tudta nélkűl. Ezen Udvari Fő-Tanátsba pedig neveztettek az Egyházi Rendből négyen: Kárdinális Erdődi *Bakáts Tamás* Esztergomi Érsek; *Frangepán György* Kalotsai Érsek; *Szakmári György* Pétsi, és *Várdai Ferentz* Erdélyi

Püspök. Ugyan annyi az Ország' Nagyjai, 's Zászlós Urai közzül: *Perényi Imre*, Nádor-Ispány; Hertzeg *Ujlaki Lőrintz*, Ország' Birája; *Zápolyai János*, Erdélyi Vajda; és Etsedi *Báthori István*, Temesi Fő-Ispány. A' Nemesi Rendből végre tizenhatan: *Zobi Mihály*; *Pákosi János*; Gergői *Bodó György*; *Maczedoniai Miklós*; *Pogány 'Sigmond*; *Perneszi Miklós*; *Ártándi Pál*; *Klesán Miklós*; Gyali *Kenderesi Miklós*; *Fáiszi János*; *Csáni Balás*; *Turótzi Miklós*; *Kutasi Lukáts*; *Deretsény György*; *Amade István*, és *Sitkei György*. Hogy pedig ezen Tanátsosok magok' dolgaihoz is láthassanak: úgy végeztetett; hogy azoknak tsak fele tartozzon mindenkor *Budán* jelen lenni a' Király körül, a' Nádor-Ispány' 's Ország-Birája' Helytartóján, és az Itélő-Mestereken kivűl. Ha tsak ezen Rendelések tartattak vólna meg igazán: bizonyára a' Mohátsi veszedelem soha sem érte vólna édes Hazánkat.

De *Perényi Imrének*, az Ország' Nádor-Ispányjának, Böjt-elő Hava' ötödikén ezer öt- 1519.E.
száz tizenkilentzedik esztendőben történtt halálával, a' Nemességnek a' Fő-Emberek ellen már régen forraltt gyűlölsége nyilván kiütvén, annyira megromladozott osztán minden részeiben a' Magyar Birodalom, hogy önként hanyatlana á' veszedelemre. Kettő kivánkozott akkor a' Nádor-Ispányi Méltóságra: *Zápolyai János* Erdélyi Vajda; és Etsedi *Báthori István*. Amazt, mint Jóltévőjét a' Nemesi Rend igen tisztelte: emezt pedig felettébb gyűlölte, mivel sem a' Nemességet nem betsűlte, sem a' Hadi, vagy Törvényi tudományban még eddig jelességét nem mutatta: a' Püspökök ellenben, 's az Ország' Nagyjai *Báthori* mellett fogtak, attól tartván, hogy, ha *Zápolyai*, a' kinek mind jövedelme, mind embere bőven vólna, a' Nádor-Ispányi

Méltóságra jutna, senki se' szóllhatna osztán ellene. Ugyan azért *Lajos* Királyt is ettől elidegenítvén, *Báthorihoz* édesítették vólt. *Zápolyai* megsejtvén ezt, intette *Báthorit*: hogy megemlékezne azon esküvésről, mellyel kötelezte magát akkor néki, midőn ötet a' Keresztesek' körmei közzűl megszabadította. De erre *Báthori* tsak azt felelte: hogy ő megtartaná szavát most is, 's a' Nádor-Ispányságot se' keresné; hanem ha az Ország' Rendjei önként neveznék arra, olly alangyár tsak ugyan nem lenne, hogy az ő barátságáért megvetné azt. *Zápolyai* tehát *Pesten* az egybeseregletl Nemesek' hajlandóságát, 's tetszését annál szorgalmatosabban vadászta: a' kik ottan nem is egyebet, hanem egyedűl ötet kiáltották Nádor-Ispánynak. Azért a' Király, 's Püspökök, és Fő Emberek nem bátorkodtak *Budáról* Pestre általmenni a' Gyűlésbe; hanem, hogy a' Nemesek magok közzűl választott Biztosokat küldenének *Budára*, azt kívánták. Látván ebben a' Királynak, 's az Ország' Eleinek állhattatosságát a' Nemesség, nagy kedvetlenséggel végre rá állott: 's *Budán* ugyan tsak a' nagyobb Résznek választásából *Báthori István* nyerte vólt el a' Nádor-Ispányi Méltóságot. A' honnét osztán *Zápolyai*; és *Báthori* között, az Ország' kimondhatatlan kárával, mind mind nagyobbra nevekedett a' gyűlölségnek mérge. Megújúlván a' Nemesség, és a' Fő-Emberek köztt is az idegenség, annyira fellobbant annak tüze, hogy azt semmiképpen el nem lehetne immár óltani: a' melly meghasonlásból, 's a' Királynak tehetetlenségéből az egész Közönségnek hajótörést kelle osztán szenvedni.

Mert ezen zavarodást jól tudta maga' hasznára fordítani a' Magyaroknak ama' ve-

szedelmes ostora, második *Szolimán* Török Tsászár, ki ezer ötszáz huszadikban, Sz. Mihály Havának huszonegyedik napján vette kezébe a' Szultáni páltzát, Attyának *Szelimnek* halála utánn.

Ez ugyan mindjárt Követeket külde *Budára*, hogy *Lajos* Királlyal azon fegyvernyugvást, mellyet az ő Attya Szelim tett, tovább terjesztenék: vagy ha úgy tetszene, ugyan azon Feltételek alatt békességet kötnének. Hanem a' Budai Királyi Tanátsban majd mindnyájan nem tsak a' békességet, hanem a' fegyvernyugvást is ellenezték; 's az új Szultán ellen hadat javaslottak, kivel az ő ítéleteik szerént, mint a' hadi dolgokban tapasztalatlan Fejedelemmel könnyen lehetne bánni. Mások, kiknek szemeik előtt forgott az Ország' Kintstárjának fogyatkozása, a' hadi eszközöknek itthon kevés, vagy inkább semmi léte, a' Török széleken a' Végváraknak roszsz állapotja, végre, a' tudós Hadi-Vezéreknek szűk vólta; azt állították, hogy a' békességnek azon alkalmatosságát, mint a' Haza' javára igen szükségest, két kézzel kell fogadni; és azonban az Ország' óltalmazásáról igazán gondoskodni: a' mit *'Sigmond* Lengyel Király is, *Lajostól* ez eránt megkérdeztetvén, felettébb ajánlott vala. Mások végre azt vitatták, hogy azon Török Követeket úgy kellene tekinteni, mint kémeket, és addig zár alatt tartani, míg bizonyosabb értekezés nem lenne a' Törökök felől. Tsudálatos! Ezen utólsó, és a' Nemzetek' Törvényével ellenkező vélemény győzött; 's azért a' Török Követek *Tatába* vitettetvén, az ottani tömlötzbe tsukattak. *Szolimán*, minekutánna mind a' Magyarok' feleletét, mind embereinek viszszamenetelét soká haszontalan várta, 's vég-

re az azokkal való törvénytelen bánást alattomban kitanúlta vólna; annyira megmérgesült, hogy eltökéllette légyen, tellyes erejét Magyar Ország' elnyomására fordítani. Hogy pedig *Lajos* Magyar Királyt ne segíthetné '*Sigmond* Lengyel Király: ugyan azon időben Lengyel Ország ellen parantsolta Tatárjait, midőn maga Magyar Országra rohanna. Nem is késett: mert minekutánna derék tavaszszal
1521.E. ezer ötszáz huszonegyedikben *Drinápolyndl* megmustrálta vólna hadi seregét, huszonötödik táborozásával *Vég-Szendröbe* érkezett. Itt egynehány nap' megpihentette Katonáit, hogy azonban bizonyosabbat vehetne az eránt: minő készülettel vólnának az ő fogadására a' Magyarok? 's miként tanátskoznának? Minekelőtte pedig innét előbb mozdította Táborát, keményen megparantsolta minden fegyvereseinek, hogy a' Rátzokkal, Magyar Ország' Alattvalóival, minden szívességgel, 's emberséggel bánjanak, és semmi gonoszszal se' illessék azokat; hanem tsak a' Magyarok ellen fordítsák irgalmatlan fegyvereiket. Így hódította magához a' Rátzokat *Szolimán*.

Ez, a' Végvárak' állapotjáról való értekezése utánn, szerentsét akarván próbálni, hadi seregének erősebb részét *Szabáts* ellen indította. Ezen Vár igen roszsz készülettel vala akkor az óltalmazásra: mert a' Belgrádi Bánok' vétkes gondatlanságából sem a' régiség által leromlott bástyák meg nem igazíttattak, sem a' szükséges fegyver, 's puskapor az annyi Királyi Parantsolatok, 's nyilvánságos Törvényék' sürgetése szerént bé nem szereztetett. *Lógadi Simonnak*, és egynehány száz őrző Magyar Katonáknak vitézségén álla tehát ezen Várnak egész szerentséje; kik a' Törököknek magokat meg nem advá, a' kőfa-

laknak réseit több napokig vitéz szívű mejjeikkel rekkentették el: végre, midőn *Szolimán* egész rohanást parantsolt, 's a' megölettek' és fáradttak' helyébe mindenkor új meg új katonákat küldött vólna; a' Magyarok hét száz Törököt elejtvén, utólsó tsepp vérekig által nem engedték a' Várat, 's mind halálig ditsősségesen hartzoltak, sőt még hólttok utánn is látszattak az ellenséget fenyegetni kimeresztett szemeik; úgy hogy *Szolimán* megrettenéssel tsudálkozott azokon; és ha akkor nehány ezer Magyarokból álló hadi sereget látott vólna a' Száva' innenső partján, azzal megütközni éppen nem mérészlett vólna. De minthogy még hire se' vólna a' Magyarok' közelítésének; egész Táborával *Belgrád'* ostromlására fordúla. Akkoron két Bánok vóltak ott a' Kormányozók: Enyingi *Török Imre*, és *Hedervári Ferentz*; mind a' kettő nemére, 's gazdagságára nézve jeles ugyan, de a' hadi dolgokban tudatlan Férjfiú. Hogy tehát azoknak értetlensége miatt a' Keresztyénségnek amaz oltalomfala az ellenség' kezére ne jusson: mihelyest *Szolimán'* jövetelének híre *Budára* érkezett, *Lajos* a' Királyi Tanáts' ítélete szerént *Báthori Andrást*, a' Nádor-Ispány' testvérjét, és a' hadakozásban nevezetes férjfiat nevezte vólt azok' helyébe: ki midőn a' parantsolat szerént *Belgrádba* sietett; *Török*, és *Hedervári* az olly soká viseltt Bánságtól való megfosztattatásokat nem szívelhetvén, a' Királyi parantsolatok' megvetésével, *Báthorit* a' Városba való meneteltől eltíltották, 's kénszerítették *Budára* viszszatérni: a' melly durtzájokat osztán a' hitetlenségnek tsúfabb vétkével szörnyítették. Mert midőn közelgetne immár *Szolimán*; a' gyalázatos félelem őket elfogván, *Belgrád'* kormányozását *Móre Mi-*

hályra, egy gonosz lelkű emberre bizták, 's esküvések ellen, mellyel magokat a' helynek óltalmazására kötelezték, onnan nyakra főre haza kutallottak vólt. Mindazáltal a' Magyarok, és Rátzok, kik egyarányú számmal vóltak az erősség' óltalmára, hat hétig állották ki az ostromot, a' vitézségnek, 's állhatatosságnak nagy ditsősségével: úgy hogy immár majd rá únt vólna *Szolimán* az idő vontatásra. Hanem, mivel a' bástyáknak meszsze terjedéséhez képpest igen kevés ágyúk valának jelen az ellenség' viszszatérítésére; sőt a' puskaporból is, és az élésből naponként nagyobb fogyatkozást szenvede a' Katonaság; elsőben is a' Rátzok' kedve elesvén, a' Várnak betsűletes Feltételek alatt való feladásáról kezdének tanátskozni: ellentállottak egy darabig a' Magyarok, részszerént innen hazól segítséget reménylvén, részszerént a' Szabátsiak', 's Öseik' példáját tekintvén, inkább kivánnának ditső halált szenvedni, mintsem *Belgrádot* feladni a' Töröknek. De minekutánna *Móre Mihály*, egy éjtszaka alattomban kimenvén *Szolimánhoz*, a' feladás eránt már végezett, 's nyilván a' Rátzokhoz állott vólna, ők is kénteleníttettek engedni az időnek. *Szolimán* ugyan szabad kimenetelt igért mindnyájoknak; de midőn Sz. *János*' fővétele' napján általvette vólna a' Várost, rútúl megszegte hitét: mert a' Városból kiköltöző Magyarokat mind levágatta a' Jantsárok által; a' Rátzokat pedig szabadon botsátotta. *Szolimánnak* azon Magyar Katonaságon elkövetett dühösségét meg akarván boszszúllani a' Budai Udvar' Tanátsosai, arra vették vólt *Lajos* Királyt, hogy a' Tatai tömlötzbe záratott Török Követeket, minden hozzájok tartozókkal együtt, megölette légyen: melly tselekedettel

még nagyobb dühösségre gyulasztották a' Török Szultánt; a' ki ellen ők igen készületlenek vóltak, elmulasztván a' készületek eránt hozott szép rendeléseket.

A' Magyaroktól tehát így esett el akkor *Belgrád*, a' melly alól hajdan olly ditsősségesen elverték *Mahometet*, ki a' Görög Birodalom' lerontásával *Konstántzinápolyba* helyhezte fényes Udvarát. Minekokáért *Lajos* Király az egész Ország' veszedelmének eltávoztatása végett szorgalmatosabban látott a' dologhoz, eléggé tapasztalván immár, hogy az ellenség' viszszatartóztatására számos; és jól felkészült Katonaság, hadi eszközök, puskapor, és a' Dunán, Tiszán, Száván, Dráván hajók kívántatnának: ugyan azért főképpen a' pénznek bészerzéséről kellene gondoskodni. Annakokáért ezer ötszáz huszonkettődikben Sz. Mihály' napjára Gyűlésbe hivá az Ország' Rendjeit *Budára*: a' hol a' többek köztt a' Magyaroknál még eddig hallatlan adó rendelődött, köteleztetvén a' Városok', 's Helységek' lakosai minden Kéménytől egy aranyforintot; ugyan annyit a' Mesteremberek az ő mesterségjektől, és a' boros gazdák a' nagyobb hordóktól; végre mindnyájan egy egy marhától öt pénzt fizetni. A' Püspökök, 's Ország' Nagyjai, és Nemessei a' Haza' szeretetétől felgyúladván; esztendei jövedelmeiknek felét; a' Szentegyházak' Gondviselői pedig az arany, ezüst, és egyéb Egyházi eszközöknek tized részét a' Közönség' hasznára önként oda ígérték vólt. Minden vámtól felszabadíttattak azon Külföldiek, kik fegyvert, vagy élést hoztak bé az Országba. Végre, Kapitányok tétetődtek, kiknek kötelességében állott, közönséges zsóldra Katonákat fogadni, szokott fegyverrel felkészíteni, 's ab-

1522. E.

ban gyakorolni, és a' Királytól kirendeltt helyre vezetni. Következett esztendőben az Országnak ismét *Budán* tartott Gyűlésében a' Katonaságnak még nagyobb számmal lejendő szaporítása eránt tétetett Rendelés; melly szerént a' Püspökök, Fő-Emberek, és Nemesek már minden tíz jobbágyi helytől egy lovast, vagy gyalogot adni; magok pedig fejenként a' hadba menni tartoztak, életek' 's jószágjok' vesztése alatt. Továbbá: hogy mind a' Jobbágyságból öszveírtt Katonaság, mind a' Nemesek magok annál bizonyosabban, 's hamarább egybesereglenének: minden Vármegyében különös Kapitány választatott, a' ki egyedül a' Királytól függvén, még otthon megtzirkálná az ő Vármegyéjebeli seregét; és, ha valami fogyatkozást találna, azt tüstént helyrehozná: a' táborozás' kihirdetése utánn pedig az ő gondja alatt lévő Katonaságot a' Királyi táborhoz kísérné. Mind ezen hasznos Rendelések azonban a' mint szorgalmatosan tétettek; olly könnyen elmulasztattak, 's az esztendőnként tartott Gyűlésekben, a' hadi intézeteknek kidolgozásán kivűl, tsak a' vendégeskedésben, 's pompáskodásban ment el az idő. Azért nem lehet tsudálni; hogy azon Magyar Nemzet, melly hajdan annyi ditsősséget aratott a' hadakozás által, olly igen elpuhúlt légyen, hogy senki se' találkoznék a' Világi Rendből, a' ki magára vállalná a' Török széleken a' hadi Kormányozóságot: és így *Tomori Pál*, Kalotsai Ersek, akaratja ellen kéntelen vólt magára venni azon nehéz, és veszedelmes Hivatalt, a' Királynak, és az Ország' Rendjeinek kérésére. Katona lévén ugyan ő az előtt is, és egy lovas sereg' Vezérje, 's ditső nevet is kapott; hanem osztán fegyverét letévén, Sz. *Ferentz'* Szerzetébe von-

ta vólt magát: de a' szükség úgy hozván magával, Kalotsai Ersekké, 's egyszersmind a' szélbeli Katonaság' Kormányozójává tétetett: a' melly kétszeres Hivatalban el is járt derekasan. Mintha tehát már semmi hijjával se' vólna az Ország; *Lajos* kivetvén fejéből *Belgrád'* elvesztését, az Ország' Nagyjainak példáját követte, 's Feleségestől együtt, a' vígságoknak, játékoknak, 's mindenféle mulatságoknak adta vólt magát, és az ő kartsú jövedelmét rendetlenül kezdette fetsérleni: 's *Budán*, és egész Magyar Országon olly víg életet éltek akkor, hogy egy az Udvari Tanátsosok közzűl barátságos beszéllgetésében azt mondaná Báró *Heberstein* '*Sigmondnak*, Fő-Hertzeg *Ferdinánd'* Budai Követjének: hogy ő soha sem olvasta, se' nem hallotta valamelly Országnak nagyobb örömben, 's vígasságban lett veszedelmét, mint Magyar Országé lenne.

Ezen majd minden Hazafiakkal közös hivalkodást, és a' vígságokban való telhetetlenséget valamennyire félbe szakasztotta *Szolimán* ezer ötszáz huszonnegyedikben, még a' 1524.E.
fagyos télben *Belgrádba* érkezvén nem annyira azért, hogy mindjárt akkor megtámadja a' Magyarokat; hanem hogy azoknak hadi készűletét jobban kitanúlná. Ada ugyan *Belgrádból* kevélységgel, 's fenyegetéssel tellyes levelet *Lajos* Királyhoz; de minekutánna ettől egy vitéz Fejedelemhez, és a' Magyarok' Királyjához illő feleletet vett vólna; a' Belgrádi Basának *Szerem'* megtámadása eránt némelly parantsolatokat hagyván, viszszatére *Konstántzinápolyba*. Minthogy *Szolimánnak* azon útazása nem ok nélkűl valónak lenni látszana: szükségesnek ítélte *Lajos*, a' hadi készűletekről való gondoskodásokat isınét elővenni. Az-

ért még azon esztendőben Sz. Iván Havának ötödik napján a' Rákos mezejére gyülekeztette a' Rendeket: tanátskozás vala itten a' Dunán lejendő tsajkáknak, ágyúknak, fegyvereknek, lövő pornak megszerzéséről; végre, a' számos Katonaság' kiállításáról, fegyverkeztetéséről, és a' hadi dolgokban való szorgalmatos gyakoroltatásáról: mind ezekre pedig mivel nagy summa pénz kívántatnék; jelentette a' Király, hogy az újonnan rendelendő adókon kivül, szükséges vólna, hogy a' Közönség' nevével mentől előbb Követek küldettessenek a' Romai Pápához, a' Német Birodalombeli, és egyéb Európai Fejedelmekhez, a' szent Hadra való segítségnek megnyerése végett. Ezen utólsó kivánságnak vátig ellentállott *Verbötzi István*, a' Király' jelenlétének Személyese, és a' Nemesi Karnak Elölülője; ezzel együtt pedig az egész Nemesség, és a' Szabad Városok' Küldöttjei is. Azt állították ezek, hogy illy gazdag Ország éppen nem szorúlna a' külső Fejedelmek' pénzére; sem itthon az új adóra, ha a' Magyar Korona' jövedelmei körűl hív, és szorgalmatos emberek forgolódnának. Panaszolkodtak, 's nem ok nélkül, a' Királyi javaknak bóldogtalan sorsa felől, hogy állandóképpen olly Kintstárnokok' kezein forognának azok, kik szabadon ragadoznák azokat: főképpen vádolták erről *Szerentsés Imrét*, zsidóból lett Keresztyént, és ennek a' Bányászi dolgokban lévő Társait; kiknek fösvénysége okozta azt, hogy az Ország' Rendelései ellen, soha semmi alkalmatos készűlet nem tétetett *Belgrádnál*, *Szabátsnál*, és egyébb erősségeknél. A' felettébb gazdag arany, ezüst, réz, ón, vas, és só bányákból, 's a' szent Koronának annyi Uradalmaiból, Városaiból, Harmintz-

adjaiból, és Vámjaiból már olly kevés jön bé, a' Királyi Kintstárba, hogy azon jövedelmek, mellyekkel első *Lajos*', és *Hunyadi Mátyás*' uralkodása alatt olly számos hadi seregek, 's olly nagy hadakozások tartattak vala a' Magyar név' ditsősségével, alig vólnának immár elégségesek az Udvarnak naponként való szükségére. Hasonló a' polgári, és törvényi dolgoknak állapotja: mivel azok, kik a' Közönség' főbb Tisztségeit birják, a' magok' hasznát inkább, mintsem az Országét keresik: a' közönséges hivatalokra való választásban is majd semmi tekintet sints a' hivségre, tudományra, 's jó erköltsre; hanem többnyire tsak az atyafiságra, barátságra, és gazdagságra. A' jó indúlatú Király részszerént a' polgári dolgokhoz nem értő, részszerént gonosz lelkű emberektől vagyon körűl véve, 's mintegy kötve tartva, hogy az igazságos dolgok eránt se' merjen parantsolni: a' vétkeknek büntetetlenségéből annyira méne immár a' szabados élet, hogy majd senki se' légyen, ki a' Király' Parantsolatjának, vagy az Ország-Gyűlési Rendeléseknek fejet hajtson. A' Nemesi Rend, mellynek a' Zászlós Urakkal, 's az Ország' Nagyjaival mindég egyenlő szabadsága, és jussa vólt, már szerénszerte megvettetik, elnyomattatik, 's jószágaitól szabadon megfosztatik a' Hatalmasok által. Mind ezek ha mentől előbb igazán meg nem jobbíttatnak; 's a' fejes emberek' rendbe szedődésével a' Király' hatalma, és tekintete helyre nem állítódik: szükségképpen következik, hogy belső nyavalyájában veszszen el Magyar Ország. — Minekokáért *Verbötzi*, 's az azzal tartó Nemesség azt kívánta legelőször is; hogy a' már megromlott kormányozásnak jobbítása még ezen Gyűlésben felvétetődjön:

a' Zászlós Urak, 's Ország' Nagyjai, kik eddig méltatlanúl viselték hivataljokat, onnét letétessenek; azok' helyébe pedig alkalmatos Férjfiak rendeltessenek a' Gyűlés' választása által. Ámbár ezen panaszok' nagyobb részének igazságát sem a' Király, sem a' Püspökök, sem az Ország' Nagyjai nem tagadhatták: arra mindazáltal nem birhatták magokat, hogy a' Nemesek' kívánságára, valaki a' Nagyok közzűl méltóságától megfosztatik, polgári rendbe taszíttasson. A' melly keménység' példája pedig igen szükséges vala akkor a' Közönség' javára.

Hogy tehát a' Nemesség azon Országos jobbításban annál szabadabban eljárjon; *Verbőtzi'* vezérlése alatt *Hatvanba* kőltözött: a' honnét Levelet botsátván, kötelezték a' *Budán* maradott Ország' Nagyjait tizenöt nap alatt a' Hatvani Gyűlésben megjelenni. Szent Mihály Havának nyóltzadikán pedig a' dologhoz fogván, *Báthori Istvánt*, minthogy se törvényi, se' katonai tudománnyal, se' a' Nádor-Ispányi Hivatalnak méltó viselésére megkívántató egyéb tulajdonságokkal nem birna, Méltóságától megfosztották, 's helyébe *Verbőtzi Istvánt* nevezték vala: azutánn *Zápolyai Jánost* az Erdélyi Vajdaságban; Gróf *Frangepán Kristófot* a' Horvát Országi Bánságban meghagyván, a' többi Fő-Embereket mind letették az Ország' Tisztségeiből. Minekutánna pedig több napi tanátskozásaik által a' gazdasági, polgári, és törvényi dolgoknak jobbítását bizonyos Tzikkelyekbe szedték vólna; *Budára* küldött Követség által mind a' Királyt, mind az Ország' Nagyjait *Hatvanba* idézték. Mellyre midőn ezek keveset hajtanának: olly keményen fenyegetődztek a' Verbőtziek, hogy a' Király, tartván a' nyilván-

ságos pártütéstől, *Zalkán László* Esztergomi Érsektől, 's nehány Püspököktől, és Ország' Nagyjaitól kísértetvén, *Hatvanba* költözött; 's ottan a' Jobbítás' hoszszú Tzikkelyeinek hallása utánn időt kére magának az azoknak szorgalmatos megvisgálására; más nap pedig a' környűlállásokhoz alkalmaztatott feleletet ada a' Gyűlésnek. Elsőben is *Báthori Istvánnak*, kit immár nem tsak a' Nemeseknél, hanem az ő tűrhetetlen felfuvalkodása miatt az Ország' Nagyjainál is gyűlölségben lenni tapasztalt, letétetését, 's helyébe a' Nádor-Ispányságra *Verbőtzi István'* felemeltetését megerősítette: a' többi Tzikkelyekre nézve pedig úgy nyilatkoztatta ki magát, hogy azokat az Ország' két első Rendjeinek híre nélkűl helybe nem hagyhatná. Azért a' következendő esztendőre Ország-Gyűlést ígérvén, mindnyájokat jó reménységgel botsátotta haza. A' Hatvani Gyűlésnek e' szerént vége szakadván, alig ére *Budára* a' Király, legottan hozzá mentek az Ország' Elei, könyörögvén nékie; hogy *Verbőtzi Istvánnak*, és a' többi Nemeseknek vakmerőségét, melly által ők magok' hatalmából Törvényt szabni, 's a' Fő-Embereket Tisztségeiktől megfosztani bátorkodtak, büntetetlen ne hagyná; hanem a' Hatvani Gyülekezetnek minden végezéseit semmivé tévén, boszszút állana rajtok. Ezen kívánságok keményebbek valának *Lajos* előtt, mintsem hogy azokra mindjárt rá állana: mind azért, mivel a' Nádor-Ispány' letevését maga is helybe hagyta; mind pedig azért, mivel tartana attól, hogy ezért a' Nemesség néki gubaodván, még nagyobbakra ne fakadjon.

Lajos mindazáltal, hogy magától a' gyűlölséget eltávoztassa, következett ezer ötszáz 1525. E.
huszonötödikben Sz. *György'* napjára a' Rá-

kos mezejére gyülekeztette az Ország' Rendjeit. Hanem már akkor sokan elmaradtak vólt a' Nemesek közzül, részént rá únván a' sok haszontalan tanátskozásokra; részént a' szegénységtől hátráltatván: mert mivel minden esztendőben Ország-Gyűlésére menni, és ottan több ideig magok' költségén élni kénteleníttettek, többnyire annyi adósságba verték magokat, hogy annak kifizetésére majd minden jószágaikat zálogba kelle vetniek. Azok közzül tehát kevesen lévén jelen, bátran kárhoztatták a' Püspökök, 's az Ország' Nagyjai a' Hatvani Gyűlés' tetteit: *Báthori Istvánt* viszszahelyheztették Nádor-Ispányi hivataljába, olly végezés mellett; hogy azon Fő-Méltóság ezutánn örökös lenne; 's tsak a' Törvény' rendje szerént a' szörnyű vétkek miatt lehetne attól az arra emeltetettet megfosztani. *Verbötzi István* ellenben, és *Zobi Mihály*, mint Vezérjei a' Hatvani pártolásnak, a' Közönség' ellenségeinek hirdettetvén, jószágaik' vesztésére, 's örök gyalázatra ítéltettek. Hanem *Verbötzinek* ezen sulyos büntetését ellenezte *Lajos* Király; 's úgy látszik azért, hogy ezen egyébként jámbor, nagy eszű, ékes szóllású Férjfiat mind magának, mind a' Hazának hasznára lejendeni állította; és ennek óltalmazásában olly erősen, és állandóan tartotta magát, hogy a' Fő-Embereknek soha semmi kérések által arra nem vevődhetett; hogy annak számkivettetését megengedné. A' melly jó akaratjával azt nyeré *Lajos*, hogy *Verbötzit* osztán egész a' Mohátsi veszedelemig mindenkor hűséges, 's az ő javát kívánó emberének tapasztalta légyen.

Szolimánnak ugyan szerentséjére; Magyar Országnak pedig siralmas veszedelmére szolgált azon meghasonlás. Napkeletről több hi-

rek érkeztek mindjárt ezer ötszáz huszonha- 1526. E.
todiknak az elején, hogy *Szolimán* iszonyú ké-
születet tenne Magyar Ország' megtámadásá-
ra: de annyira biztak többnyire a' Magyarok
még akkor is magok' erejéhez, hogy tsak ne-
vetnék azon híreket; 's a' Királyt is azzal
bátorítanák, hogy ujjaikon lévő gyűrűjökkel
is öszvetörnék a' Törökök' tsalmás fejeket.
Nem tsuda tehát, hogy az egész telet szokott
vendégeskedésekben, 's mindenféle vígságos
mulatságokban töltötték légyen. A' mellyek-
től midőn *Tomori Pál*, Kalotsai Érsek, 's a'
határszéleknek Kormányozója, több Követ-
jei által se' tudta vólna a' Királyt, és az Or-
szág' Nagyjait elvonni a' szükséges dolgok' té-
telére; végre, kotsira ülvén, egyszerre *Vi-
segrádon* termett, Böjt-más Havának huszadik
napján olly tudósitással, hogy az ellenségnek
nagy készülettel való jövetele miatt veszede-
lemben forogna az Ország: azért, úgymond,
sietni kell a' dologgal, 's *Belgrádnál* az ellen-
ségnek a' Száván való általjövését meg kell
akadályoztatni: még ez meglehet; tsak ide-
jén legyen a' gondoskodás. Midőn ezeket *To-
mori*, mint tudós Hadi-Vezér, előadta vól-
na a' Királynak: ez, mint a' véletlen dolog-
ban szokott történni, a' veszedelem' nagyvól-
tától elijjedvén, nem tudott szóllani: mert
soha se' gondolta, hogy olly hirtelen, 's olly
temérdek zajjal nyomúlna Magyar Országra
a' szélvész. Minekokáért Sz. György Havá-
nak huszonnegyedik napjára Gyűlést hirdet-
tetvén *Budára*, midőn már *Belgrádnál* kellene
szembe állani az ellenséggel, még akkor foly
a' tanátskozás a' hadi készület' és a' Katona-
ság' öszveszedése eránt. Megújíttattak tehát
az ez előtt négy esztendővel tétetett Budai
Rendelések; Pápa Ő Szentségétől is száz ezer

aranyak küldettek segítségül. E'felett a' Püspökök, Fő-Emberek, és Nemesek arra kötelezték magokat, hogy minden lehetséggel szaporítsák Dandárjaikat, 's Katonáikat; és Sz. Jakab Havának másodikán *Tolnánál* mindnyájan jelen legyenek, kemény büntetés alatt. Végre megparantsoltatott; hogy a' Jobbágyok, valakik a' fegyverfogásra alkalmatosok, készen tartsák magokat, hogy a' veszedelemnek sullyához, 's az ellenségnek számához képpest, vagy minden ötödik, vagy fejenként mindnyájan hadba szállíttathassanak. *Zápólyai János* Erdélyi Vajdának azonban, mint a' rettegésben szokott lenni, egymással ellenkező Parantsolatok küldettek: mellyekkel majd a' Királyi Táborhoz rendeltetett; majd arra köteleztetett: hogy erős hadi seregével általkelvén a' Dunán, rontson bé Bolgár Országba, 's azt tűzzel vassal pusztítván, útjából fordítsa viszsza *Szolimánt* maga birtokainak óltalmazására; hirtelen ismét az parantsoltatott nékie, hogy abba hagyván Bolgár Országot, ő is *Tólnára* sietne. *Battyáni Ferentz*, a' Horvátok' Bánja is hasonló parantsolatot vett vala; hogy azon Katona sereggel, melly a' Végvárak' őrizetéből fennmaradna, magát a' Királyi Táborhoz kaptsolná. Végre, hatalma szerént meghagyta vólt *Lajos* a' Tseh, Luzátzia, Szilézia, 's Morva Ország' Rendjeinek, hogy jó számú hadi sereggel sietnének Magyar Országba Fejedelemjek' segedelmére. Sőt Pápa Ő Szentségéhez, és Európának minden Fejedelmeihez Követek rendeltettek a' segítség' megnyerése végett. E' szerént késön ugyan, de böltsen meglévén a' hadi készület, már tsak a' Fő-Vezérről aggódott vala a' Király, az Ország' Eleivel egygyütt. Mert ama' derék Vezérek, kik *Mátyás*

Király' hadi Oskolájában nevekedtek, mind elhalták immár: azok pedig, kik ottan a' vitézi bőltsességnek fundamentomát elméjekbe vették, a' hoszszú békesség' idejét hivalkodva töltvén, a' fegyverforgatástól, 's Katonai dologtól egészen elszoktak vólt. Így tehát majd senki se' találkozott annyi sok fényes származású Férjfiak közzűl, kire bizvást lehetett vólna bizni azon nagy Hivatalt. Gróf *Frangepán Kristóf* vala egyedűl akkor jeles a' hadakozásban, ki a' Törököket több ízben megnyomvaztotta: de ez is bútsút vévén *Lajos* Királytól, 's az egész Magyar Közönségtől, már az ez előtt való esztendőben *Ferdinánd* Ausztriai Fő-Hertzegnek, kire Dalmátziát ennekelőtte négy esztendővel bizták vólt a' Magyarok, szolgálatjába állott. Mindazáltal a' Haza' szeretetétől viseltetvén, a' Király' hivására azt felelte; hogy, mentől hamarább lehet, Dalmátzia, 's Horvát Ország' erejét öszveszedvén, a' Király' Táborához fogja azt vezetni, 's ottan a' környűlállásokat látván, magát a' Fő-Vezérségnek elfogadása eránt kinyilatkoztatni.

Szolimán azonban, kinél mind a' Magyar Kintstárnak, 's Végváraknak roszsz állapotja, mind a' tudós Vezéreknek, 's probáltt Katonáknak szűke, és a' Királynak már régen alá szállott tekintete, mind végre a' Hazafiaknak egyenetlensége jól tudva vala, a' győzedelemről semmit se kételkedvén, nagy kevélyen siete a' Magyar Nemzet' veszedelmére, a' vizen, és szárazon szűntelen tsatákban forgott temérdek hadi seregével. Kiről midőn *Budán* hallották vólna, hogy már *Belgrádhoz* érkezett; 's rövid idő alatt, általköltözvén a' Száván, *Pétervárad'* ostromlásához fogna: a' Király, minthogy még nem vólnának

együtt a' seregek, már tsak azt parantsolá, hogy *Pétervárad'* jó karba helyheztetődjön az óltalmazásra. *Tomori Pál* ugyan bé is szállított abba ezer válogatott Katonákat; 's oda szállítódott a' Dunán azon négy hordó puskapor is, mellyen kivűl semmi se' vala egész Magyar Országon. Mivel pedig a' Kémektől úgy értették, hogy *Szolimán*, *Pétervárad'* megvétele utánn, egyenesen *Eszék* ellen akarná fordítani Seregét: a' Nádor-Ispánynak, *Báthori Istvánnak* parantsolat adatott, hogy magához vévén a' szélbeli Vármegyék' Fő-Ispányjait, Dandárjaikkal; ismét, több Zászlós Urakat és Nemeseket; az ellenséget tartóztassa viszsza *Eszék* ostromlásától, 's a' Dráván való általkeléstől. De majd senki sem akára az egész Nemzet' gyűlölségébe keveredett Nádor-Ispanyt követni: a' Fő-Ispányok, Zászlós Urak, és Nemesek azt erősitették, hogy ők egyedűl tsak a' Király' vezérlése alatt hadakoznának. *Báthori* tehát semmire se' mehetvén, viszszatére *Budára*, 's az engedetlenek ellen tett vádolása utánn, állandóúl osztán a' Király mellett marada. Minekutánna pedig *Tomori* felizente vólna, hogy *Szolimán* immár elfoglalta *Pétervárad* Városát; nem soká a' Várát is maga' hatalma alá vetné: *Lajos* még akkor kűlde Követeket, 's Leveleket minden Vármegyékre, mindnyájoknak parantsolván, hogy az Ország' Végezése szerént, *Tolnára* sietnének, Katonáikkal együtt: 's hogy ez annál elébb légyen; *Véres Kardot* hordoztatott mindenfelé az Országban, mint hajdan még a' Pogányságban szokták magokat a' Magyarok az ellenség ellen serkenteni. De már most még ezen rettentő rémlés se' ébreszthette őket a' Haza' veszedelmének eltávoztatására. Már régen elmúlt vala Sarlós Bóldogaszszony' nap-

ja, mellyre *Tolnán* mindnyájoknak meg kellett vólna fegyveresen jelenni: mindazáltal még híre se' vólt senkinek is ottan. Minekokáért a' Király mind az előbbeni Parantsolatoknak megújításával, mind önnön példájával kívánván a' Haza' szeretetére gerjeszteni Magyarjait, jelentette, hogy ő meg fogna indúlni *Tolna* felé Sz. Jakab Havának huszonnegyedik napján: a' mint akkor el is indúlt *Budáról* Feleségének, *Mária* Királynénak, és *Zalkán László* Esztergomi Érseknek három ezer Lovas, és Gyalog zsóldos Katonáival. Minekutánna a' Tolnai Táborba érkezett: legelőször jöve hozzája a' Romai Pápától, és a' Lengyelektől küldetett négy ezerből álló, 's fegyverrel szépen felkészűltt Gyalog Katonaság: a' Hazafiak is — a' Püspökök, Zászlós Urak, és Nemesek, a' Király' példájára felbúzdúlván, naponként gyülekezének osztán a' Királyi Táborba. Így midőn a' seregeknek, mellyeknek immár régen öszve lehetett, 's kellett vólna menniek, költözések halasztódik: repűl a' szomorú hír, hogy *Szolimán* tíz napi kemény ostroma utánn, a' Péterváradi Várat, az azt utólsó szempillantásig vitézűl védelmező ezer Magyarokat elemésztvén, fegyveres kézzel megvette légyen; azutánn *Ujlakot:* 's innét egyenesen *Eszéknek* megyen. A' Hadi-Tanáts' rendeléséből tehát a' Nádor-Ispánynak megparantsoltatik, hogy erős sereggel *Eszékre* menvén, mind addig gátolja az ellenségnek a' Dráván való általjövését: valamig *Frangepán Kristóf* a' Dalmatákkal, és Horvátokkal; *Zápolyai János* pedig az Erdélyiekkel a' Táborba nem érkeznének. De most is, valamint ez előtt, mind a' Fő-Emberek, mind a' Nemesek nyilván kimondották: hogy ők a' Nádor-Ispány' vezérlése alá

nem állanának. Erre a' Király felettébb néki gyúladván, ezen szókra fakadott: Látom én, hogy kiki az én fejemmel keresi maga' fejének megmenekedését. Én azért adtam ezen veszedelemre személyemet, 's fejemet, hogy azt ezen Országért, 's Ti érettetek szerentséltetném. Hogy tehát senki se' légyen, ki az én fejemmel menthesse tunyaságát; és hogy nékem semmi gánts ne tulajdoníttathassék: elmegyek én a' jó Istennek segítségével hónap veletek személyem szerént oda, hová Ti nállam nélkűl menni nem akartok. — Így, ámbár sokan vólnának, kik a' jövendő tsapást általlátván, azt javasolnák, hogy a' Királyt a' veszedelmen kivűl bátorságos helyen kellene tartóztatni; de hogy a' néki pesdűlttek-nek akaratja tellyesedjék; a' Király Kisaszszony Havának tizennegyedik napján *Szekszárdra*, onnét pedig *Báthán* túl *Moháts* felé indította Táborát, hogy maga szálljon szembe az ellenséggel.

Követek érkeznek azonban mind *Frangepán Kristóftól*, mind *Zápolyai Jánostól*, jelentvén: hogy azok erős, és a' fegyverben jól gyakorlott Katonasággal jőnek, 's kevés napok alatt a' Királyi Táborhoz érkeznek: kiknek oda érkezésével nagyon nevekedvén az erő, a' győzedelemről való tellyes reménységgel lehetne az ellenséggel megütközni: azért azt javaslották, hogy addig éppen nem kellene hartzra kelni; hanem inkább viszszahúzni a' sereget, ha a' szükség úgy kívánná. Ezenn néki vidúlván a' Király, hogy az oktalan hadakozásra gerjedtt nyughatatlan Katonákat annál könnyebben zabolán tartaná; magához hivatta az Ország' Eleit, 's vélek addig is a' Fő-Hadi Vezér ayánt tanátskozott. Többek' szavával *Tomori Pál* választódott az-

zá: a' ki azon veszedelmes Hivataltól meg akarván menekedni, soká könyörgött, azt vítatván, hogy a' Nádor-Ispányt illetné azon Fő-Vezérség. De mivel *Báthori Istvánt*, az Országnak akkori Nádor-Ispányját, majd mindnyájan alkalmatlannak ítélték arra; a' mint maga is húzta vólt attól magát: végre *Tomori* kénteleníttetett azt magára vállalni, társúl adattatván nékie *Zápolyai György*; a' ki nem egyébképpen fogadta el azon hivatalt, hanem hogy mihelyt vagy a' Vajda, az ő testvérje; vagy *Frangepán* elérkezne: mindjárt elállhatna attól. Az új Hadi-Vezérek a' seregnek egy részét azonnal a' kirendeltt helyre vezették. Midőn pedig megértették vólna; hogy *Szolimán*, *Eszéknek* elfoglalása utánn, a' Dráván általköltözött; 's *Mohátstól* tsak két mértföldnyire légyen: annyira felgyúladtak a' hadakozásra mind a' Vezérek, mind a' Katonák, hogy rendetlen süvöltésekkel is serkentenék a' Királyt Táborának előbb mozdítására, 's a' Törökökkel való ütközetre. A' Király tehát, ne hogy vagy félénknek látszattasson, vagy a' Közönség' romlása valaha az ő gondatlanságának tulajdoníttasson; *Tomori*' Táborához küldé az ő Udvari Kántzelláriussát, *Broderichet*, ki a' Vezérekkel, 's az Ország' Eleivel tanátskozna, és a' veszedelemnek, mellyben forogna a' Haza, szörnyűségét előterjesztvén, őket arra venni iparkodna; hogy a' Tábort bátorságosabb helyre húzván, mind addig a' Törökkel rendes ütközetre ne kelnének, valamíg *János* Erdélyi Vajda, és Gróf *Frangepán Kristóf*; ismét a' Tsehek, Morvák, Sziléziaiak, Ausztriaiak, és még számosan a' Magyarokból a' meszszebb lévő Vármegyékből egybe nem sereglenének: mert, ha ezeknek elérkezése előtt megütköznének,

's elvesznének, magával a' Királyjal együtt; egész Magyar Ország *Szolimán'* predájává lenne, úgy hogy az ettől való megszabadúláshoz osztán reménység se' lehetne. Megértvén pedig a' Király, hogy mind ezekre még tsak fülöket se billentenék a' Táboriak; az Ország' Eleivel, 's a' Hadi-Vezérekkel tanátsot tart vala. Midőn itt a' Király mind a' Magyaroknak, mind a' Törököknek számáról kérdezősködne; *Tomori* maga megvallotta, hogy a' Magyar Táborban nem vólnának többen húsz ezernél; a' Törökök pedig rá mennének háromszáz ezerre, a' kik közzűl legalább hetven ezeret alkalmatos Katonáknak lehet tartani. Mindazáltal se' őtet, se' a' többieket meg nem tartóztathatta az ütközetre gyúlasztó vakmerő gerjedéstől még ezen nagy külömbség is, 's az ezt eleikbe okosan hánytorgató Királynak tsak azt felelték: hogy *Szolimánnak* gyakorlott régi Katonái részént *Belgrád'*, részént Rhodus' ostromlásában elhullván, e' mostani hadi serege többnyire Újontzokból állana, kik a' Magyarok' első nyomúlására megszaladnának. Ugyan ezen vakmerőségével minden előbbeni dítséreteit rút homályba borította vólt *Tomori Pál*, Fő-Hadi Vezér. Sőt még fenyegetődztek is a' jót akaró Király ellen, ha az ő szándékjokra nem állana. Némellyeknek ezen vakmerősége, melly minden más jó rendű, 's fenyítékű Táborban keményen büntetődött vólna, az akkori táborozó Magyaroknál, minthogy a' Vezérek egy huron pendűltek velek, *Lajos* pedig soha se' tudott hatalma szerént parantsolni; nem tsak büntetetlen maradott, hanem még azt is okozta, hogy nem várattatván az Erdélyiek', Dalmaták', Horvátok', 's Tsehek' elerkezése, ütközet rendelődött, nagy okta-

lansággal; és a' Király az ő népe' dühös buzdúlásának kénszeríttetvén engedelmeskedni, Táborát *Tomori'* Táborához kaptsolta légyen.

A' vérontást megelőző kevés napokon a' Táborhoz sereglöknek száma annyira nevekede, hogy már huszonöt ezeren vólnának a' Fegyveresek: ha *Zápolyai János*, ki akkor érkeze *Szegedre* negyven ezer Emberrel; ismét *Frangepán Kristóf*, ki tizenöt ezer Dalmatákat, 's Horvátokat hoza magával; végre, a' Tsehek, kik már *Fejérvárott* vóltak; a' hartz előtt azon Táborhoz tsatolódhattak vólna: a' Keresztyén hadi sereg könnyen rá telt vólna száz ezer Emberre; kiknek erejével, 's vitézségével nem tsak erősen megállani az ellenségnek, hanem azt el is lehetett vólna kergetni, nagy veszedelmével. De a' hartzra való buzdúlás majd minden szempillantásban nevekedvén, a' nélkűl, hogy a' segítségre siető Tsoportokat elvárták vólna, Kisaszszony Havának huszonkilentzedik napjára meghatározták az ütközetet. *A'* mint ezen nap, úgymint Keresztelő Sz. *János'* nyakavágása' innepe feltetszett; úgy intéződtek a' hadi rendek, hogy azoknak jobb szárnyát *Tomori Pál*; bal szárnyát *Zápolyai György* vezérlené: a' Király pedig a' második rendben állana, melléje jobbról *Zalkán László*, Esztergomi Ersek, a' Fő-Papsággal; balról a' Nádor-Ispány, az Ország' Nagyjainak hoszszú sorával helyheztetődvén; óltalmazására is ezernél több Főből álló vasas lovasság rendeltetődvén. *Verbötzi István* mindenek előtt javaslotta akkor is; hogy a' Király bátorságosabb helyre szerkeztetődne, hogy, ha szerentsétlen kimenetele lenne a' hartznak, magáról idején gondoskodhatna, 's fejét, az egész Ország szerentséjére, a' veszélyből meg-

szabadíthatna. De mivel a' Nemesség nem akarna hartzolni a' Király' jelenléte nélkűl, 's ennek ott vóltáról már sokan jelentgetnék kételkedeseiket: szükség vólt, hogy a' Nádor-Ispány a' hadi sereg' minden rendjei körűl elvezetné a' Királyt lovagolva. Ez ajánlván ekkor maga' készségét minden veszedelmekre, 's mindnyájokat szép beszéddel buzdítván az Istenért, Hitért, 's Hazáért való viadalra, az egyébképpen is lángodozó szíveket még inkább felgyúlasztotta. Így midőn majd az egész napot fegyverben, 's az ellenség' várásában töltenék a' hartzolásra gerjedtt Magyarok: azoknak számát, 's tsata' rendjét szorgalmatosan kitanúlván a' Török Szultán; maga' seregét az ellenben lévő domb' oldalán szállítá a' viadalra; egy erős Tsoportot pedig meszsze kerűléssel a' tábor' feldúlására botsáta. A' mint már nap' hanyatlásakor látták a' hadi tűzzel teli Magyarok feléjek nyomúlni a' Törököket: a' Király' fejére tevődött a' vassisak, 's ekkor, mintegy előre megérezvén a' szerentsétlenséget, egész ábrázatjában elhalaványodott: jeladására pedig, a' régi Magyar szokás szerént a' *Jésus* szentséges nevét segítségűl hiván, az első rend emberűl öszveütött az ellenséggel, úgy hogy ebből sokkal többen hullanának el, mint a' Magyarokból. Azonban a' Törökök az ő előre kitsináltt fortélyjok szerént lassanként hátrálni kezdettek, mintha immár meggyőzettettek vólna. Ezenn néki bátorodván a' Király, kiugrata rendeltt helyéből, és a' hátráló Törököket keményen vágatá: 's olly nagy tsapást tettek a' Magyarok ekkor a' Törökökön, hogy ezek közzé tüzesen bérontván, már *Solimán*' Testőrzői közzűl sokat leaprítottak légyen. Hanem midőn a' Török les-

helyre érkeztek, 's ottan *Szolimánnak* háromszáz ágyúi nagyobb harsogással, mint kártevéssel kisüttettek vólna, a' nagy tüzzel hartzoló Magyarok' szemeit, füleit, és szíveit annyira érdeklették, hogy hátrálni kezdenének; hallván pedig, hogy az ellenség már a' tábort is is feldúlta, lekontzolván az ottani őrizetet; olly rettegés fogta el őket, hogy mindnyájan szaladásnak eredtek, és egy két órányi viadalom utánn, az ellenségnek hagyták a' győzedelmet. *Szolimán*, ne hogy keleptzébe kerűljön, késő éjjelig a' tsata' helyén tartá fegyverben seregét: a' mi nagyot segített sok Magyarokon a' megszabadúlásra. Mindazáltal mind a' hartzban elesteket, mind a' futásban utól érteket, mind a' tavakban merűlteket öszveszámlálván, huszonhárom ezeren vesztették életeket. Ezek köztt vóltak hét Püspökök: *Zalkán László*, Esztergomi Érsek; *Tomori Pál*, Kalotsai Érsek, és bóldogtalan Hadi-Vezér; *Perényi Ferentz*, Váradi; *Móre Filep*, Pétsi; *Paksi Balás*, Győri; *Chaholi Ferentz*, Csanádi; *Palinai György*, Bosniai — Püspökök. Az Ország' Nagyjai közzűl: *Zápolyai György*, második Hadi-Vezér; *Drágfi János*, Ország' Birája; *Korlátkői Péter*, és *Trepka András*, Királyi Fő-Ajtónállók; *Ország Ferentz*, Királyi Fő-Kamarás: *Horvát Simon*, Királyi Fő-Pohárnok; *Zéchi Tamás*; *Perényi Gábor*; *Sárközi Ambrus*; *Palótzi Antal*; *Chetini Mátyás*; Gr. *Frangepán*; *Bánfi 'Sigmond*; *Hompó Ferentz*; *Battyáni János*; *Schlik István*; 's némelly Tsehek és Morvák. A' nevezetesebb Nemesek közzűl: *Balassa Ferentz*; *Tartzai Miklós*; *Paksi János*; *Istvánfi János*; *Várdai Imre*; *Podmanitzki Mihály*; *Orlouchits György*, Zenghi Kapitány; *Atzél István*, Posonyi Kapitány; *Pogány 'Sigmond*; *Tornaly János*; *Kálnai János*; és

István; Forgáts Miklós; Korogi Péter. A' Nádor-Ispány pedig *Báthori István*, noha köszvényes lábú vala, futással szabadúla meg, egynehány Ország' Nagyjaival együtt; valamint *Broderich István* is *Lajos* Király' Kántzelláriussa, azutánn Vátzi Püspök, ki ezen Mohátsi veszedelmet híven, és szorgalmatosan leírván, serkentő tanúságot hagyott a' Magyarságnak a' maga óltalmazása eránt való jobb gondoskodásra.

Olly sok jeles Férjfiak' vérontását tetézé *Lajos* Királynak eleste; a' ki midőn már látná hadi serege' hanyatlását, néki ugratván, *Péts* felé tartotta lova' zabláját, 's a' mint *Tsele* falunál egy tsekély motsáron keresztűl hatna, 's ennek meredek partjára törekedne, hanyatt esvén lova, és senki se' lévén segítségére, annak vergődése, 's fegyverének sullya által a' sárba fojtódott vala. A' szerentsétlen Fejedelem' teste, *Szolimánnak* Magyar Országból lett kiköltözése utánn, *Mária* özvegy Királyné parantsolatjára, szorgalmatosan kerestetvén, *Tzetricz Udalrik* Királyi Udvarnok' mutogatására, több más hóltt testekkel együtt, feltaláltatott, 's a' sárból kimosattatván, *Fejérvárra* vitettetett, 's ottan a' Préposti Templomban egész *Zápolyai János'* megkoronáztatása előtt való napig tartatott; a' mellyen illő pompával Ősei' Temetőjébe tétetett, életének huszonegyedik esztendejében: mellyeknek tizét Királyi Székében nem annyira az Ország' kormányozásával, mintsem a' Haza' veszélyjének nézésével töltötte vólt. Némellyeknek álnoksága, 's hitetlensége miatt mindenkor a' szűkölködéssel küszködvén, 's Katonasága se' lévén, olly kitsiny, 's félénk szívű kezde osztán lenni *Lajos*, hogy az ő parantsolatjainak nyilvánságos megszegőit is nem

büntetni, de még inteni se' merészlené. Sok Törvények hozattak ugyan alatta az Ország' Gyűlésein minden esztendőben: de azokkal senki se' gondolt azutánn. *Mária* Hitvesével, ötödik *Károly* Tsászárnak, és Ausztriai Fő-Hertzeg *Ferdinándnak* testvérjével öt esztendeig élvén, semmi magzatot se' hagyott: ugyan azért a' Koronáért való vetekedés miatt osztán Török hatalomba esett nagyobb része Magyar Országnak.

Szolimán a' Mohátsi győzedelme utánn, ezernél több Magyar, 's majd mind Nemes Foglyokat kegyetlenűl leöldöstetvén, a' Duna mellett egyenesen *Budának* vette útját, 's felgyújtatta mentében mindenütt a' Helységeket, 's végre az Ország' Fő-Várossába érkezvén, azt majd egészen üresen találta. Mert híre futván a' veszedelmes hartznak, a' Királyné az Udvarbeliekkel, és a' Polgárok, kintseikkel többnyire *Posonyba* költöztek. *Szolimán* tehát kedvére kajtorkodhatott azon tizennégy napok alatt, mellyek által *Budán* tartózkoda, elküldvén innen prédáló seregét, Hazánk' Duna jobb mellyéki részét tüzzel vassal pusztíttatá egész *Győrig*: sőt, minekelőtte onnan eltávozna, egész *Budát* felgyújtván, tsak a' Palotát a' Királyi Istállókkal, és vadas kerttel hagyta vólt sértetlenűl. Azutánn általkelvén a' Dunán, azon termő Tartományt egész a' Tiszáig elpusztította, és sok ezer embereket rabságra ejtvén, előbb *Belgrádba*, onnét *Konstántzinápolyba* tért vala azon győzedelmével, melly által könnyen kétszáz ezer embertől megfosztá Magyar Országot, a' megöletteket a' rabokkal öszvevévén. Nem is szűnt meg osztán édes Hazánkat ostorozni; úgy hogy esztendőnként a' gyermekeknek számtalan sokaságát hordaná ki innét; 's Tar-

tományait ezekkel népesítené, és szaporítaná a' *Mahomet'* tisztelőit: a' kik közzűl azutánn legjobb Katonái váltak, 's nem tudván magyar származásokat, Hazájok ellen dühösködtek.

Zápolyai János is megértvén a' Mohátsi veszedelmet, 's *Lajos* Király' szomorú halálát, *Szegednél* tsak lebselt egynehány napig: *Buda'* veszedelme' hallására pedig mint a' vertt Had, egész *Tokajig* vonta vólt magát, szép seregével. Itten hoszszabb ideig átsorogván, már tsak azonn dolgozott, hogy a' Zászlója alatt lévő Ország' Nagyjainak és Nemesseinek kedvét megnyervén, a' Királyi Méltóságra emelkedhetne: ajándékokkal és ígéretekkel annyira is vitte dolgát, hogy már semmit se' kételkedne a' voksok' többsége felől maga részére a' lejendő Királyválasztás' alkalmatosságával. *Lajos'* özvegyét tehát megintette levele által, hogy hirdetne Ország-Gyűlést a' *Rákos* mezejére, a' mellyben a' Rendek Királyt választván, a' Haza' javáról gondoskodnának. A' Nádor-Ispány ellenben azt tanátslotta a' Királynénak, hogy a' Gyűlést ne *Pestre*, hanem inkább *Komáromba* rendelné: a' hová a' Püspökökön, 's Ország' Nagyjain kivűl, a' Nemesek ne fejenként, hanem minden Vármegyékből tsak választott Követek hivattatnának. Végre; hogy a' Vajda a' Királyság eránt való reménységtől előre megfosztatna: a' Gyűlést hirdető Levélben szó se' legyen az új Királyvalasztás felől; mintha *Ferdinánd* Fő-Hertzegnek a' Magyar Korona alá való következése olly bizonyos vólna, hogy azt kérdesbe se' lehetne hozni.

Zápolyai János előbb akarván járni, Levelet botsátott minden Vármegyékre, 's azokból a' Gyűléstartásra mindnyájokat *Tokajba*

idézte vólt. A' hová midőn a' rendeltt napra számosan megjelentek vólna: *Verbőtzi István* a' Királyságra a' Haza' Nagyjai közzűl lejendő választás eránt az ő ékes szóllásával úgy megvette a' szíveket, hogy valakik ott vóltak, egyezőleg mind *Zápolyai Jánost* kiáltanák Magyar Királynak; 's azonnal azt végeznék, hogy az még a' Komáromi Gyűlésre határozott Sz. András Havának huszonötödik napja előtt megkoronáztasson. Minekokáért úgy tevék a' rendelést, hogy a' mondott hónapnak negyedik napjára mindnyájan *Fejérvárra* gyűlekezzenek. Többnyire meg is jelentek ottan nem tsak a' Magyar, hanem a' Horvát és Dalmata Püspökök is, 's Fő-Emberek és Nemesek: minthogy *Ferdinánd*, ámbár mind Hugától az özvegy Királynétól, mind a' Nádor-Ispánytól gyakran ösztönöztetett Levelek, és Követek által, semmit sem iparkodott Magyar Országba jönni; sőt még Levelet se' küldött a' Rendekhez, mellyel ezeket a' Magyar Koronához való jussa felől emlékeztette vólna. Nem is akarta ő azt felvenni, írtózván az Országnak romlottságától; 's tartván a' Magyarok ellen agyarkodó Töröknek erejétől. *Zápolyai János* tehát *Várdai Pált* az Egri Püspökségről az Esztergomi Érsekségre emelvén, ez által Sz. András Havának tizedik napján szokott pompával felkenettetett, 's megkoronáztatott azon Felséges Királyi Méltóságra, mellyre olly forróan sovárgott vala. János. XXXVIII Király. 1526.E.

János Király az ő megkoronáztatása utánn viszszatérvén *Budára*, tudósította arról mindnyájokat Levele által a' Magyar Birodalomban, 's intette; hogy immár megkoronázott Királyjok lévén, *Ferdinándról* többé szót se' tegyenek: azon Gyűlést pedig, melly először *Komáromba*, azutánn *Posonyba* rendelő-

dött, azonnal sikeretlenné tette, haza parantsolván annak Tagjait. Követeket is küldött majd minden Európai Fejedelmekhez az ő Királysága felől való Tudósítással: a' kik közzül '*Sigmond* Lengyel Király; és *Ferentz* Frantzia Király viszontag megtisztelték ötet Követjeik által; söt emez, mivel akkor kegyetlenül háborkodott ötödik *Károly* Tsászárral, és az egész Ausztriai Házzal, szoros szövetségre lépett *János* Királyjal, vátig kérvén ötet, hogy *Ferdinánd* Fő-Hertzegnek oda ne engedné a' Koronát a' mellynek megtartására ha fegyverre kelne dolga, a' Raguzaiak által minden hónapban letétetendő harmintz ezer aranyat igérte nékie. Ezen két Királynak barátságában, 's a' Magyar Rendeknek hívségében bizakodván *János*, ezutánn tsak a' Budai Palotában darvadozott. Gr. *Frangepán Kristóf*, egy értelmes Hadi-Vezér, és Politikus, tudván a' Nádor-Ispánynak régi vetekedőségét, 's jól esmérvén majd minden Magyar Fő-Embernek hajlandóságát, felettébb kérte Ő Felségét, hogy, ha Királyi Páltzáját meg akarná tartani, *Báthori Istvánt* az Ország' Nádor-Ispányját, és az ezzel egyet értő Dunamellyéki Nagyjait a' Hazának vegye fegyvere alá, 's hódítsa meg; azutánn pedig rohanjon Ausztriába, mellyel mint Katonaság nélkül szűkölködővel könnyen bánhatna; és ha tsak egy részét foglalná is el annak, bizonyos lehetne, hogy *Ferdinánd*, mint békesség szerető Fejedelem, magának, és Tartományjainak a' hadtól való megmentésére, önként lemondana Magyar Országhoz való minden jussairól. De *János* Király, mivel minden kintsét részszerént a' Katonaságra, részszerént a' Fő-Emberekre pazérlotta, még inkább széllyelbotsátotta seregeit; és így a' Nádor-Ispánynak alkalmatosságot engedett a' zenebona' indítására.

Báthori István' szívét nagyobban érdeklette ám az, mintsem eltűrhetné; hogy ő olly Embert, ki mind eddig nálánal kissebb vala, Királyjának, 's Urának esmérne. Ez tehát, ámbár majd az egész Országot *Jánossal* tartani, *Ferdinándot* pedig a' Magyaroknál esméretlennek lenni látná: mindazáltal, hogy Királyi Székéből lebuktassa Vetekedőtársát; magát mindenre eltökéllette. Azért a' Posonyi Gyűlést nem hogy sikeretlennek esmérte vólna — a' mint *János* hirdette vólt — hanem azt először is az ottan lévő Rendekkel törvényesnek nyilatkoztatta; úgy *Ferdinánd* Fő-Hertzegnek, a' Magyar Királyi Kisaszszony *Anna'* Férjének következése a' Magyar Királyságra törvényesnek esmértetett, 's megerősíttetett: *Zápolyai Jánosnak* Királyi választatása pedig, minthogy a' Nádor-Ispány' akaratja ellen tartatott Gyűlésben lett az, a' Törvénnyel és a' Haza' szokásaival ellenkezőnek, 's erőtelennek hirdettetett, úgy hogy a' következett törvénytelen koronázás sem segítene azonn. Annakokáért nyilvánságos Végzemény által megparantsoltatott, hogy Zápolyaitól elállván, negyven-nap alatt *Ferdinándnak*, mint törvényes Királynak, mindnyájan meghódolnának. Így szándéka' elérésén felettébb örvendezvén a' Nádor-Ispány, a' Közönség nevével Levelet 's Követeket külde *Ferdinándhoz*, 's Királyi választatásáról bizonyossa tevé, olly kérés mellett; hogy siet-ne mentől előbb a' Magyarokhoz jönni, 's a' néki szabadon ajánlott Ország' birásába szállani. Hogy pedig az ő Vetekedőtársa ellen kiütendő háború el ne ijjeszsze: hitét adá; hogy, mihelyest Magyar Országba érkezett vólna, mind pénzbeli, mind Katonai segítséget bőven kapna a' Magyaroktól. A' Nádor-Ispánynak ezen, 's több e'féle biztatásain meg-

indúlván *Ferdinánd*, a' néki ajánlott Koronát elfogadta, osztán levelét botsátotta az Ország' minden Rendjeihez, és Városaihoz; 's kegyessége eránt való reménységet nyújtván, serkentette mindnyájokat *Zápolyai'* elhagyására; 's az ő Királyi Méltóságának megesmérésére. Végre megintette a' Nádor-Ispányt, hogy azokat, a' kik *Zápolyai'* részén hatalmasabbak, iparkodnék attól elvonni jószágok', Tisztségek', 's Méltóságok' ígérésével. A' melly mesterkedésnek alkalmas intézése által igen sokan hódoltak *Ferdinándhoz*, kivált az Ausztria szomszédságában lévő Fő-Emberek. Ezek köztt *Perényi Péternek Zápolyaitól* lett pártolása legtöbbet nyomott: a' ki, minekutánna néki *Thurzó Elek*, mind a' Sáros-Pataki Várnak, mellyet *Zápolyától* nyere, megtartását, mind az Erdélyi Vajdaságot *Ferdinánd'* nevével megígérte vólna, az Ország' Sz. Koronájával együtt, melly *Zápolyai'* megkoronáztatásától fogva kezénél vala, *Ferdinándhoz* adta vólt magát.

'*Sigmond* Lengyel Király' tanátsából hajlottak ugyan a' két vetekedő Fejedelmek a' szépség szerént való megegyezésre, 's a' tanátskozás' helyéül *Olmutz* Városát választották: Közbiráúl pedig magát a' Lengyel Királyt. *János* Király' részéről megjelentek ottan *András* Esztergomi, és *János*, Budai — Prépost, 's *Erdődi Pálfi János*: *Ferdinánd'* részéről pedig *Jakab* Brezlói Püspök; Bethlehemfalvai *Thurzó Elek*; *Harrach Lénárt*, Bétsi Udvari Kantzellárius; *Adler János*, és *Wideman Beátus*. Sz.
1527. E. Iván Havának első napján ezer ötszáz huszon hetedikben kezdődött a' beszéllgetés a' Lengyel Királytól küldött Szószóllók és Birák előtt; 's az egész vetekedés *Widemanra*, és *János* Budai Prépostra, mint tudósabbakra szállott. Amaz, *Ferdinándnak* Magyar Or-

széghoz való jussát három okból próbálta vólt: először *Mátyás* Királynak *Fridrik* Tsászárral tett alkujából, melly megerősíttetett *Ulászló* Király által is azon alkalmatossággal, midőn *Makszimilián* Császárral békességet kötött vala. Másodszor a' Posonyi Gyűlésben lett törvényes választásból. Harmadszor *Ferdinánd'* Hitvesének *Annának* Magyar Királyi örökösségéből. Így felele ezekre *János* Budai Prépost: *Mátyás* Királytól meggyőzettetvén *Fridrik* Tsászár, az előbbeni Kötésektől, és az azokból származott minden justól elállott: a' *Makszimiliánnal* tett szövetségnek pedig majd mindnyájan ellene mondottak az Ország' Rendjei; és tsak kevesen, azok is tsupán magános tekintettel irták alája neveket: előhozta az idegen Fejedelemeknek a' Magyar Koronától való elrekesztését tárgyazó Rákosi Végzeményt is. A' Posonyi választást sikeretlennek lenni, onnét törekedett megmutatni; hogy azon Ország-Gyűlés törvénytelenűl hivattatott öszve: mert *János* Királynak mindnyájok' egyezéséből lett választatása, 's megkoronáztatása utánn nem vólt immár hatalma a' Nádor-Ispánynak a' Gyűlés' tartására. Végre tagadta azt; hogy *Ferdinánd'* Hitvesének, *Annának* jussa vólna a' Magyar Koronához: mivel a' Magyaroknál még soha sem adatott az még az Aszszonyi Ágnak; sőt állandóúl ellenződött. Midőn ezeket *János* Budai Prépost ékes Beszédjének hathatós erejével, 's próbáinak derék szaporításával felhordta vólna a' Gyülekezet' eleibe: nem tsak a' Lengyel Közbirák, hanem magok az Ausztriaiak is kétségbe hozódtak vólt, úgy hogy nem láthatnák: mivel leginkább erősítenék *Ferdinándnak* a' Magyar Korona eránt való jussát. Ennek Követjei tehát jobbnak ítélvén minden vetélkedést félbe szakasztani, más

útat mutattak az egyességre, mondván: Ha *János* Magyar Országot általengedi *Ferdinándnak*; ez viszontag annak általengedi *Bosniát* Királyi nevezet alatt, mind azon Várakkal, és Birtokokkal együtt, mellyeknek eddig birásában vala; 's még ezek felett negyven ezer aranyat fizet nékie. *János* Budai Prépost viszontag, az ő Fejedelme' nevével, azt ígéré az Ausztriaiaknak; hogy, ha *Ferdinánd* elállana a' Magyar Korona' keresésétől, *János* Király is önként lemondana, mind maga, mind a' Korona' részéről Morva, Szilézia, és Luzátzia eránt való jussairól. Így tehát semmi reménységek se' lévén a' Lengyeleknek az egyeztetéshez, végét szakaszták azon Olmutzi Gyülekezetnek.

Erre *Ferdinánd*, követvén a' Nádor-Ispánynak *Báthori Istvánnak* tanátsát, haddal kívánta magáévá tenni Magyar Országot. Annakokáért meglehetős sereggel *Bétsből* kiindúlván, az említett esztendő' Kisaszszony Havának első napján közel *Posonyhoz* Magyar Ország' szélébe érkezett. Itten a' Nádor-Ispány maga' és az Ország' nevével megköszöntötte őtet magyarúl: kinek a' Fejedelem minekutánna deákúl felelt vólna; felmenvén az e' végre készíttetett helyre: megesküdött: hogy tellyes erejéből fogná óltalmazni Magyar Országot, és a' Rendek' jussait, szabadságait, 's különösségeit fenntartani. Onnan a' Posonyi Várba lett a' menetel; mellyet *Bornemisza János*, *Lajos* Királynak hajdani Tanítója, a' ki ez előtt kevés napokkal hala meg örökös nélkül, *Ferdinánd* Hitvesének *Annának* hagyott vala utólsó rendelésében. Itten egynehány napig tanátskozás tartatott: ha menjen é még tovább *Ferdinánd*? és a' hadat személyesen é; vagy Helytartók által viselje? Mert a' Bétsi Tanátsosok nem bizván

a' Német seregnek kitsiny vóltához, mivel sok Magyar Fő-Emberek' hajlandósága felől nem vólna még elegendő bizonyosság; nem ítélték tanátsosnak, hogy a' Fejedelem magát szerentséltesse. De a' Nádor-Ispány jól esmérvén Főldieit, arra serkentette *Ferdinándot*; hogy, ha hamar akar Magyar Ország' birására jutni, maga vezérlené a' sereget *János* ellen: mert, hogy a' hadi dolgokra való készségét kimutatná, az igen szükséges a' vitézségre termett Nemzet' szivének megnyerésére. Így valamerre seregével menne, a' Városok és Várak feladattatnának; Katonáinak száma is, míg *Budára* érkezne, annyira nevekednék, hogy Vetekedőtársa őtet bé nem várván, elorozkodna előle. Minthogy pedig ezekre se' látszana megindúlni *Ferdinánd*: kereken kimondá néki *Báthori*; hogy, ha tsak maga nem menne *Budára* a' hadi sereggel, és így magát a' Magyar Nemzettel jobban meg nem esmértetné, akár kire bizná a' Hadi-Vezérséget, az által soha se' győzné meg Vetekedőtársát, annál inkább Magyar Országot hatalmába nem venné. Végre, ezen kinyilatkoztatásán a' Nádor-Ispánynak megindúlván *Ferdinánd*, rá tért, hogy személyesen fogná viselni a' hadat; és a' seregnek, mellyhez már is egynehány Magyar tsoportok kaptsolták vólt magokat, Budai útját kijelentette. Valóban ki is tetszett; melly hasznosan tanátsolt nékie *Báthori*: mert valamerre útazott, a' Fő-Magyarok, és Nemesek temérdek sokasággal kaptsolódtak naponként hozzája; a' Városok, 's Erősségek önként kaput nyitván nékie, örvendetes kiáltással fogadták; és így *Győr*, *Komárom*, *Tata*, *Esztergom*, *Visegrád* rendében *Ferdinánd'* hatalma alá adták magokat. Annyi Fő-Embereknek, Nemeseknek, 's Városoknak pártolásán megdöbbenvén *János* Király,

az ötet őrizö kevés Katonasággal együtt elhagyá *Budát*, 's *Hatvanba* költözköde. Kinek futásán vátig örvendezvén *Ferdinánd*, sebes útazással sietett *Budára*: hol a' Királyi Várba, mintegy Győzedelmes vígan bészállván Kisaszszony Havának huszonkettődik napján, a' Szűz Anya' Templomában nyilvánságos háláadást teve a' Mindenható Istennek. Elnézvén azután a' Királyi Palotát, 's *Mátyás* Király' nagy lelküségének minden jelenségeit szorgalmatosan általvisgálván, hogy a' Katonasághoz való hajlandóságát tetteiben megmutatná: viszszamene a' táborba; 's ottan egynehány hétig sátor alatt tartózkodván, a' képezett ütközetben naponként gyakorlá az új Katonákat. Minekutánna pedig Gróf *Salm Miklós* háromszori győzedelmével annyira elijjesztette *Zdpolyai Jánost*, hogy immár semmit se' lehetne tőle tartani: telelésre botsátván a' Katonaságot, bészállott a' Királyi Várba *Ferdinánd*, 's ottan Sz. Mihály Havának huszonkilentzedik napján Gyűlést tartott a' hozzá nagy számmal sereglett Hazafiakkal. Itt a' tavalyi esztendőben lett Posonyi Királyi választás megerősíttetett; azutánn az Ország' minden Rendjeihez kemény Parantsolat intéződött, mellyel Sz. András Havának harmadik napján Fejérváratt a' Király' koronázására megjelenni, és *Ferdinánd* Király' hűségére szokott esküvést tenni köteleztetének: a' hová hivattatott *Anna* Királyné is, és *Lajos*' Özvegye *Mária*; 's minden készűletek úgy tétetődtek, hogy legnagyobb pompával menne véghez azon koronázásnak jeles Innepe.

Bayerische Staatsbibliothek München

Bayerische StaatsBibliothek
Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Svastics, Ignátz

Magyarok históriája

Bd.: 2

Pozsony (1805)

Austr. 4647-2
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10011463-7